Oskar Krejčí

VYBRANÉ KOMENTÁŘE

Díl 5.

!Argument

Oskar Krejčí

VYBRANÉ KOMENTÁŘE

Díl 5.

!Argument

Praha

Oskar Krejčí

VYBRANÉ KOMENTÁŘE

Díl 5.

© Oskar Krejčí, 2026

Edition © !Argument, 2026

1. vydání

ISBN 978-80-907365-9-7

Předmluva

Kniha, kterou právě otevíráte, je pátým svazkem komentářů Oskara Krejčího vydávaných v rámci knižní řady časopisu *!Argument*. Vznikala v době mimořádně rychlých proměn mezinárodního prostředí, kdy se mění rozložení moci i představy o mezinárodním řádu, bezpečnosti, diplomacii a demokracii.

Výběr textů proto není jen kronikou událostí. Komentáře reagují na konkrétní politické dění, zároveň však nabízejí širší kontext k válce na Ukrajině, proměně vztahů mezi USA, Čínou a Ruskem, návratu geopolitiky, jadernému odstrašení, evropskému zbrojení i americké politice za Donalda Trumpa. Spojuje je otázka, jak rozumět světu, který se vzdaluje představě stabilního unipolárního uspořádání po skončení studené války.

Krejčího komentáře nejsou psány z pozice zdánlivé neutrality. Autor své interpretace formuluje otevřeně, polemicky a někdy provokativně. Právě proto je důležité číst je jako celek a v časové posloupnosti: ukazují nejen hodnocení jednotlivých událostí, ale i způsob uvažování, který klade důraz na mocenské vztahy, bezpečnostní zájmy států, proměnu světového systému a význam diplomacie.

Tento rámec je patrný napříč knihou: v textech o Číně se objevuje otázka multipolárního světa, v komentářích o Spojených státech proměna americké role a kořeny trumpismu, v oddílu o Rusku a Ukrajině bezpečnostní architektura, sankce, diplomacie a riziko širšího konfliktu. Závěrečné části se pak obracejí k demokracii a postavení České republiky.

Český rozměr je přitom podstatný. *!Argument* vznikl z přesvědčení, že veřejná debata potřebuje vedle rychlého zpravodajství také prostor pro argumentaci, historickou paměť a odlišné interpretace současnosti. Publikovat text neznamená přijmout každý jeho závěr, ale připustit možnost střetu různých pohledů, bez něhož demokratická debata nemůže existovat.

V době polarizace, mediálního aktivismu a informačních „bublin" může tato kniha plnit důležitou funkci: nemusí čtenáře přesvědčit, ale může ho přimět zastavit se, ověřovat argumenty, nesouhlasit a hledat vlastní odpovědi.

Jako odpovědná redaktorka bych si přála, aby byla kniha čtena především jako příspěvek kotevřené debatě: ne jako soubor definitivních odpovědí, ale jako soubor tezí, argumentů a interpretací, s nimiž lze svobodně a informovaně polemizovat.

Hlavní smysl knihy spočívá v připomenutí, že současný svět není jen sledem krizí, voleb, válek a politických rozhodnutí, ale také výsledkem dlouhodobých procesů aproměnlivých mocenských vztahů.

Last but not least: velký dík patří Oskarovi Krejčímu za jeho práci a také předplatitelům našeho časopisu za jejich podporu.

Veronika Sušová-Salminen

OBSAH

Předmluva Veroniky Sušové-Salminen 5

I. Globální chaos

Absurdní mír 8
Třetí světová válka 14
Blahoslavení chudí duchem 20
Úpadek Evropy 25
Válkychtivá Evropa 30
Německo nade vše 36
Diplomacie bez diplomatů 40
Mrtví mluví 45
Jak neprohrát válku 51

II. Nová Čína

Bipolární porucha globalizace 57
Chaotický svět 63
Nebezpečná Čína 68
Taiwan: volby a válka 74
NATO: geopolitické fantazie 81

III. Podivné Spojené státy

Den nezávislosti 87
USA: volby a Ukrajina 93
Nebezpečná bezpečnostní strategie 99
Rozumět Trumpovi 106
Mír podle Trumpa 112
Ubohý svět 118
Americká zrada 124

IV. Nebezpečný Východ

Fenomén Gorbačov 129
Jalta včera, dnes a zítra 134
Sankce a válka 140
Válka Ruska s NATO 146
Válka Ruska s Evropou 152

V. Ukrajina, Irán…

Slovník války na Ukrajině 158
Ukrajina: první chyby 171
Jazyk války 176
Přijde k nám válka? 181
Konec války na Ukrajině 187
Ukrajina: Západ nemusí prohrát 193
Vojácí, špioni a diplomaté 204
Kdo vyhrál válku? 210
Bude velká válka? 214
Ropa a válka 220

VI. Krize demokracie

Veřejnoprávní legenda 226
Válečná propaganda 232
2025: rok populismu? 238
Všeobecné, rovné, přímé a tajné 244
Krize demokratických iluzí 249
Pláč demokracie 255
Zlobivé volební hrátky 260
Čtěte Bibli… 265

VII. Ztracené Česko

O zákazu cest do Ikarie 270
Válka zvaná světová 277
Odsun Němců 282
Odkaz Pražského jara 292
Spiknutí zvané „sametová revoluce“ 298
Česko: geopolitická proměna 312

I. GLOBÁLNÍ CHAOS

Absurdní mír

Mediální obraz války na Ukrajině se na Západě v posledních týdnech změnil: opět se objevují zasvěcené komentáře o tom, že ukrajinská armáda přešla do útoku a vláda v Kremlu je před zhroucením. Je nesporné, že v posledních dvou třech měsících došlo v této válce k nemalým změnám. Mnohem častější se staly údery ukrajinských raket a střel s plochou drahou letu do sto a více kilometrové hloubky ruského území, ale i na Krym a na přístupy k tomuto poloostrovu. Zároveň nová situace při využívání družicového řízení dronů na frontě a čerstvé inovace ve výbavě dronů zbrzdily postup ruské armády a na některých úsecích fronty dokonce vedly k úspěšným protiútokům ukrajinských sil. Mediální obraz této nové situace však, alespoň podle dostupných údajů nepřemalovaných vojenskými a novinářskými propagandisty, neodpovídá celkové situaci na frontě. A ať je nadšení z působivých obrázků hořících skladů ropy v ruském týlu sebevětší, více skladů hoří na celém ukrajinském území.

Západoevropská iniciativa

Pozoruhodné změny lze zaznamenat v postoji západních zemí. Úspěchy ukrajinských zásahů na větší vzdálenost naznačují, že se pomoc ze strany Washingtonu opět zvýšila – což může být odpověď na postoj Moskvy k válce USA s Íránem. Samozřejmostí se stalo, že se Evropská unie nadšeně zapojila do militarizace ekonomiky i politické kultury, ovšem nebývá přizvána k nejdůležitějším jednáním s Kyjevem – ty obstarávají největší západoevropské mocnosti, skupina E3, tedy Velká Británie, Francie a Německo. Stejně jako v 19. století, snad jen s tím rozdílem, že tentokrát se jedná o schůzky státníků s mimořádně nízkou domácí popularitou.

Z jednoho takovéhoto summitu před několika dny v Londýně vzešel pětibodový plán ukončení války, který však nese rysy snahy diskreditovat diplomacii. První dva body tohoto návrhu se překrývají; týkají se

zastavení bojů na současné linii bez alespoň rámcové mírové dohody a až poté zahájení jednání. Další body jsou psány tak, aby bylo zaručeno odmítnutí celého návrhu Kremlem. Plán obsahuje požadavek rozmístění cizích vojsk na území Ukrajiny, a to případně i vojáků zemí NATO, což byla možnost, která přispěla k odstartování této války. A pak je v něm požadavek zabavení ruských finančních aktiv na Západě ve prospěch Ukrajiny do doby, než Rusko zaplatí Ukrajině válečné kompenzace. Konec plánu obsahuje tezi, že jakékoliv urovnání musí ctít evropské bezpečnostní zájmy odsouhlasené Evropskou unií a NATO. Takový plán se ale více než hledání diplomatického řešení podobá arogantní veřejné výzvě ke kapitulaci Ruska. Skutečný záměr takového plánu zůstává nejasný, nedá se vyloučit, že skupina E3 se snaží převzít od USA iniciativu při jednání s Ruskem – a zablokovat řešení situace na Ukrajině obdobně, jako se to stalo pomocí Minských dohod. To by mohlo být patrné také na právě započatém summitu G7.

Nukleární pozadí

Boje na Ukrajině – a vlastně i na Blízkém východě – se odehrávají jako forbína před oponou, za níž se skrývají jaderné zbraně. Aktuální nervozita kolem situace na ukrajinské frontě a v ruském týlu vede k tomu, že se ignorování možnosti jaderné eskalace na Západě snoubí s výkřiky ruských jestřábů požadujících využít ruský jaderný potenciál. Mluví se o tom, že drony znemožňují vytvářet velká shromaždiště vojsk, což snižuje vhodnost využití „malých" taktických jaderných zbraní přímo na frontě. To mění jejich cíle – například proti evropským zbrojovkám, které zásobují ukrajinská vojska v týlu, či proti íránským laboratořím hluboko ve skalách. A také jsou tu „velké" strategické jaderné zbraně určené především k ničení politických, vojenských, ekonomických a populačních center. Strategické se jim říká proto, že dokáží řešit konečné cíle války jednorázovým úderem. Kontrolu zbrojení v této oblasti zajišťovala od roku 1972 série smluv mezi SSSR/Ruskem a USA. Ta poslední z nich, New START, vypršela loni v lednu, poté, kdy americký prezident Donald Trump odmítl ruské návrhy na její prodloužení. Úvahy o jednání směřující k obnově kontroly strategických zbraní jsou vágní, konkrétní kroky chybí – byť Washington i Moskva dávají najevo, že nebudou limity stanovené smlouvou New START dodržovat. Myšleno dodržovat horní limity počtu nosičů a nálože, kvalitativní zdokonalování tato smlouva nevylučuje.

Červen bývá měsíc, kdy Stockholmský institut pro výzkum míru (SIPRI) zveřejňuje své odhady aktuálních stavu arzenálů nukleárních mocností. Tak je tomu i letos. Dlužno dodat, že tyto propočty vznikly ve Washingtonu; autory těch nejnovějších jsou Hans M. Kristensen, ředitel informačního projektu Federace amerických vědců (FAS), a Matt Korda z téhož institutu. Zároveň platí, že jejich propočty jsou kvalifikovanými odhady: jaderné mocnosti informace o svých arzenálech tají. Nejnovější údaje z ročenky SIPRI shrnuje následující tabulka. V ní „nasazené nálože" představují ty jaderné hlavice či jejich samostatně naváděné části a bomby, které jsou připraveny k použití. Naopak „uložené nálože" vyžadují před použitím určitou přípravu – např. instalaci určitých částí a připojení k odpalovacímu zařízení. „Vyřazené nálože" jsou ty, které byly odepsány z arzenálů, ale zatím nebyly rozebrány.

Globální nukleární arzenál, leden 2026

	první test	nasazené nálože	uložené nálože	vyřazené nálože	nálože celkově
USA	1945	1770	1930	1342	5042
Rusko	1949	1796	2604	1020	5420
Velká Británie	1952	120	105	-	225
Francie	1960	280	10	80	370
Čína	1964	34	586	–	620
Indie	1974	12	178	–	190
Pákistán	1998	–	170	–	170
KLDR	2006	–	60	–	60
Izrael	–	–	90	–	90
celkem		**4012**	**5733**	**2442**	**12187**

Zdroj: SIPRI Yearbook 2026: Armaments, Disarmament and International Security. www.sipriyearbook.org (Tabulka 8a. 1. (zkráceno)

Nejnovější proměny

Podle SIPRI celkový počet jaderných náloží ve světě meziročně sice klesl, ale vzrostl počet těch, které spadají do kategorie „nasazené nálože"; přibližně 2100 až 2200 náloží v hlavicích raket je ve stavu vysoké

pohotovosti, připravených k okamžitému použití. Z tabulky je zřejmé specifické postavení USA a Ruska; údaje z tohoto zdroje uvádějí, že letos v lednu USA a Rusko vlastnily dohromady přibližně 83 % jaderných náloží připravených k použití. Převaha těchto dvou mocností je patrná i v počtu a kvalitě strategických zbraní: v arzenálu Spojených států je 745 strategických nosičů a 3500 náloží, v ruském arzenálu je 592 nosičů a 2606 náloží. Loňský přírůstek arzenálu Číny, která bývá některými autory zařazována do „velké trojky jaderných mocností", byl 20 jaderných náloží. To je méně než předpokládá nejnovější předpověď Pentagonu, podle které by Čína měla mít do roku 2030 tisíc jaderných náloží. Čína podle informací z FAS prý loni zařadila některé své jaderné zbraně do pohotovostní úrovně, ale má, na rozdíl od USA a Ruska, ve své vojenské doktríně princip nepoužití jaderných zbraní jako první.

Jestli bude například na červencovém summitu NATO oficiálně oznámeno, že Spojené státy stáhnou část svých konvenčních ozbrojených sil z Evropy, znamená to, že ve Washingtonu pochopili prostou věc: dojde-li na konfrontaci ozbrojených sil Ruska a Spojených států, o jejím výsledku s největší pravděpodobností nebudou rozhodovat konvenční zbraně. Toho jsou si vědomy i nukleární mocnosti západní Evropy. V červenci loňského roku Northwoodská deklarace oznamovala zrod nové snahy koordinovat jaderné aktivity mezi Francií a Velkou Británií. A též je tu oznámení francouzského prezidenta z letošního března, že jaderný arzenál jeho země se zvětší a může se stát deštníkem i pro jiné evropské státy poté, kdy se sníží vojenská angažovanost USA v Evropě. Zatím tento návrh vyzněl naprázdno. Sporné je totiž deklarované zachování plné svrchovanosti Francie nad těmito zbraněmi. Je obtížné si přestavit, že takto pojaté francouzské „předsunuté odstrašení" uspokojí Německo. To se sice ve *Smlouvě dva plus čtyři* ze září 1990 nukleárních zbraní vzdalo, ale kdoví co bude zítra? Zatím je pouze jisté, že žádná ze západoevropských „jaderných skládaček" nedokáže vytvořit jaderný arzenál srovnatelný s tím, který má Rusko.

Navíc je tu fakt, že úvahy o stažení části amerických vojáků z Evropy nejsou spojovány s omezením množství amerických jaderných zbraní na tomto subkontinentu – naopak, čas od času se objevují úvahy o jejich novém rozmístění v Polsku či v Pobaltí. V této souvislosti se mluví o taktických jaderných zbraních, což je poměrně neurčitá kategorie:

za taktickou jadernou zbraň je totiž pokládána taková nukleární zbraň, která není podle dohod o kontrole zbrojení mezi USA a Ruskem klasifikována jako „strategická“.

Podle údajů FAS z prosince loňského roku mají v současné době Spojené státy v oblasti Evropy rozmístěno 100 až 120 termojaderných bomb B61-12 v pěti zemích, kde jsou letadla s dvojím užitím certifikovaná pro konvenční i jaderné pumy: v Belgii, Itálii, Německu, Nizozemsku a v Turecku. Schopnost dvojího užití budou mít i některé letecké základny v Česku, které jsou pro taková letadla připravovány. Síla této bomby je uváděna od 0,3 do 340 kilotun TNT, což někteří autoři přirovnávají ke dvacetinásobku síly bomby svržené na Hirošimu. To ale znamená, že například v kombinaci s letadly F-35 mohou tyto bomby plnit i strategické funkce; někdy jsou proto charakterizovány jako „substrategické“ či „nestrategické“. Přesný počet ruských taktických jaderných zbraní není znám, v citovaných zdrojích lze nalézt odhad mezi jedním až dvěma tisíci. Ty jsou rozmístěné v Rusku a Bělorusku.

Nukleární mír

Základní funkcí jaderných zbraní bylo a zatím stále je odstrašení založené na představě možnosti vzájemného zničení v důsledku jejich použití. Schopnost odradit protivníka od použití nukleárních zbraní odstrašením funguje ale pouze tehdy, když je užití jaderných zbraní vysoce pravděpodobné. Pak se nukleární zbraně se svou odstrašující funkcí stávají součástí propočítávání vojenské rovnováhy mocností. Jak by asi vypadala válka na Ukrajině, kdyby tu nebyla odstrašující funkce jaderných zbraní?

Problémem je, že ze strategických úvah vymizelo hledaní úrovně „minimálního odstrašení“, tedy nejmenšího počtu nukleárních nálož, který lze pro odstrašení pokládat za dostatečný. Vytratily se i diskuse o takových otázkách, jako je bezjaderné pásmo ve střední Evropě. Nekvalifikované politické elity hledají řešení jaderných zápletek v nové spirále závodů v nukleárním zbrojení, což zpětně prohlubuje pocit nejistoty. Past je zřejmá: snaha zajistit bezpečnost pro jeden stát či alianci vede k tomu, že se ostatní cítí méně komfortně. Vytrácí se porozumění významu diplomacie, chybí sociální odpovědnost a vůle uzavírat dohody. Skutečná bezpečnost ale vyžaduje víc než rovnováhu sil. Vyžaduje

vzájemnou důvěru ve světě bez nukleárních zbraní. Jenže místo důvěry střeží nedokonalý mír mezi jadernými mocnostmi právě nukleární zbraně. A čekají…◀

!Argument, 15. června 2026

Třetí světová válka

„…téměř každá dospělá lidská bytost měla tehdy v hlavě mozek vážící zhruba tři kilogramy! Sotva by se našla špatnost, kterou by takhle předimenzovaná mašina na myšlení nedokázala vymyslet a uskutečnit."

Kurt Vonnegut: *Galapágy*

Spor, zda Bílý dům a jeho někteří spojenci v Evropě pomohou (v orwellovském jazyce „povolí") užívat rakety krátkého doletu na delší vzdálenost skončil: pomoc se prý týká vzdálenosti až 300 km. Jedná se o další eskalaci války na Ukrajině, o nový stupeň angažovanosti států NATO přímo na bojišti. Důvody mohou být dva. Předně postup ruské armády nutí přívržence strany války hledat nové „zázračné zbraně", které by mohly situaci na bojišti změnit. Dlužno dodat, že je nepravděpodobné, že uvedené použití raket dokáže kýžený obrat přinést.

Druhým důvodem zmíněného rozhodnutí může být snaha zkomplikovat Donaldu Trumpovi nástup do Bílého domu. Trump totiž dává najevo, že by se chtěl angažovat v ukončení války na Ukrajině, mluví se o jmenování speciálního vyslance, který by měl dohodu o míru začít připravovat. Ovšem když se JoeBidenovi podaří dotlačit Moskvu k příliš radikálním odvetným akcím, zdědí nový prezident na Ukrajině vpravdě gordický uzel.

Ruská odpověď

Kreml na změnu přístupu Západu zareagoval dvojím způsobem. Jedním z nich bylo bojové použití hypersonické balistické rakety středního doletu s hlavicí, která obsahovala několik konvenčních nálož. Rakety tohoto typu mohou mít dolet přes pět tisíc kilometrů, z Ruska dokážou „pokrýt" celou Evropu, včetně Velké Británie. Žádná armáda na světě neumí zajistit obranu proti těmto raketám. A ty mohou mít v hlavici místo konvenčních nálož nálože nukleární. Druhou odpovědí na novou eskalaci západní vojenské angažovanosti na Ukrajině představuje upra-

vená ruská jaderná doktrína, kterou prezident Vladimír Putin podepsal minulý týden – Základy státní politiky Ruské federace v oblasti jaderného odstrašování.

Z pohledu Prahy a Bratislavy se jako nejdůležitější jeví úprava ruské jaderné doktríny obsažena v čl. 9 a čl. 11. Jedná se o zařazení mezi legitimní jaderné cíle území států, které poskytují prostory i zdroje na přípravu či podporu agrese proti Rusku. Takto se „zhodnotily" vládou České republiky loni schválené dokumenty Bezpečnostní strategie, Obranná strategie a Koncepce výstavby Armády ČR. Podle nich je totiž zásadním úkolem plnohodnotné a spolehlivé zabezpečení území Česka na podporu pobytu aliančních vojsk a pro jejich přesun přes české území. A jako by toho nebylo málo, Dohoda mezi ČR a USA o spolupráci v oblasti obrany uvádí 11 lokalit, které Česko poskytne k užívání americkým ozbrojeným silám.

Z dekretu prezidenta Ruské federace No. 991
Základy státní politiky Ruské federace v oblasti jaderného odstrašování
19. listopadu 2024

9. ...Jaderné odstrašení je zaměřeno také proti státům, které poskytují jimi spravované území, vzdušné a/nebo mořské prostory či zdroje na přípravu či provedení agrese proti Ruské federaci.
11. Na agresi proti Ruské federaci a/nebo jeho spojencům ze strany libovolného nejaderného státu s pomocí nebo podporou jaderného státu se nahlíží jako na společné napadení.

...

19. Podmínky možného použití jaderných zbraní:

a) získání spolehlivých informací o odpálení balistických raket útočících na území Ruské federace a/nebo jejích spojenců;
b) použití jaderných nebo jiných druhů zbraní hromadného ničení na území Ruské federace a/nebo jejích spojenců proti vojenským formacím a/nebo zařízením Ruské federace nacházejícím se mimo její území;
c) útok nepřítele na kritická státní nebo vojenská zařízení Ruské federace, jejichž vyřazení z provozu povede k narušení odvetných akcí jaderných sil;
d) agrese proti Ruské federaci a/nebo Běloruské republice jako členům Svazového státu za použití konvenčních zbraní, která představuje kritickou hrozbu pro jejich svrchovanost a/nebo územní celistvost;
e) získání spolehlivých informací o masivním odpalu (vzletu) leteckých útočných zbraní (strategických a taktických letadel, střel s plochou dráhou letu, bezpilotních, hypersonických a dalších letadel) a jejich překročení státní hranice Ruské federace.

Návrat anarchie

V diskusi o změně ruské jaderné doktríny vojenský expert Pavel Gavlas, bývalý náčelník Vojenského obranného zpravodajství a ředitel Institutu strategických studií Ministerstva obrany, upozornil, že se jedná o návrat do situace v padesátých letech minulého století. Tehdy ve Washingtonu i Moskvě vojáci i státníci vyznávali takzvanou strategii hromadné odvety: vizi, že na jakýkoliv útok nepřítele na USA či SSSR či na jeho spojence, a to i konvenčními zbraněmi, bude odpovědělo jaderným úderem. Iracionalita tohoto přístupu se projevila během tzv. Kubánské raketové krize v říjnu 1962, kdy obě strany nakonec pochopily, že cena sázky neodpovídá riziku. Pomalu se začal přibližovat čas, kdy v Moskvě a Washingtonu uznali, že přežít znamená více si vzájemně věřit. Začalo období budování systému kontroly jaderného zbrojení. Tato teze ale vyžaduje ještě dva doplňky.

Především Washington přistoupil k dohodám až tehdy, když se Moskvě podařilo vytvořit jadernou rovnováhu – přibližnou shodu v ničivosti nukleárních arzenálů. Až tehdy vznikla reálná oboustranná schopnost druhého úderu, tedy způsobilost napadeného zničit útočníka. Druhá poznámka je neméně zásadní: pozdější dohody sice zahrnovaly likvidaci některých jaderných nálož a jejich nosičů, ovšem nikdy neznamenaly snížení pod úroveň možnosti druhého úderu a vždy umožňovaly modernizaci jaderných arzenálů. Dalo by se říci, zničeny byly jen nadbytečné zbraně, přičemž schopnost sebezáhuby lidstva zůstala.

Byla to doba, která umožnila přijetí mnohostranné *Smlouvy o částečném zákazu jaderných zkoušek* (přijata 1963, platnost 1963; *Smlouva o všeobecném zákazu jaderných zkoušek* podepsaná v roce 1996 nevstoupila v platnost) a *Smlouvy o nešíření jaderných zbraní* (přijata 1968, platnost 1970). V této atmosféře postupně vznikla síť dohod dvou jaderných supervelmocí, které i dnes vlastní 90 % světového jaderného arzenálu: USA a SSSR/Ruská federace. Mezi hlavní tehdejší dohody patří:

▶Série osmi na sebe navazujících dvoustranných smluv SALT, START a SORT o kontrole strategických zbraní započatá v roce 1971. Ne všechny tyto smlouvy z právního hlediska vstoupily v platnost, ovšem obě strany se je v praxi snažily dodržovat. V současnosti jedinou „platnou" je smlouva *Nový START* podepsaná v roce 2010 v Praze, která by

měla vypršet v únoru 2026. Loni ovšem Rusko pozastavilo účast na této smlouvě, protože sankce uvalené ze strany USA znemožňovaly vzájemnou kontrolu plnění; ani v tomto případě „pozastavení" neznamená odstoupení od závazků.

▶*Smlouva o omezení systémů protiraketové obrany* byla podepsána v roce 1971. Spojené státy od ní odstoupily v roce 2002.

▶*Smlouva o likvidaci raket středního a krátkého doletu* byla podepsána v roce 1987. Spojené státy od ní odstoupily v roce 2019.

Součástí rozkladu systému kontroly zbrojení je i odstoupení USA od *Smlouvy o otevřeném nebi* (podepsána 1992) v roce 2020; Rusko odstoupilo v následujícím roce. Obdobně probíhala i destrukce *Smlouvy o konvenčních ozbrojených silách v Evropě* (podepsána 1990, platnost 1992), kdy ruskému pozastavení účasti v roce 2007 předcházel fakt, že se k ní pobaltské státy, noví členové NATO, odmítly připojit (v loňském roce Rusko smlouvu vypovědělo). *Upravená smlouva o konvenčních ozbrojených silách v Evropě* z roku 1999 nikdy nevstoupila v platnost – nebyla ratifikována žádným státem NATO.

Iniciativa USA

Z chronologie degradace systému kontroly strategických zbraní je zřejmé, že iniciátorem destrukce byly Spojené státy, a to dlouho před začátkem války na Ukrajině. V pozadí této aktivity je představa hegemona – státu, který zvítězil ve studené válce –, že dohody tohoto typu nepotřebuje. To by mohlo platit v situaci, kdy by bylo hegemonistické postavení USA věčné – ale to není. Kromě obecné tendence měnící hegemonistické uspořádání světa na multipolární je tu fakt, že Rusko dokázalo obnovit svůj jaderný arzenál na úroveň schopnosti druhého úderu a k této schopnosti se přiblížila Čína. Následující tabulka převzatá ze shrnutí závěrů nejnovější ročenky Stockholmského institutu pro výzkum míru ukazuje, že zásoby nukleárních náloží USA a Ruska jsou přibližně stejné a zásoby ostatních jaderných států jsou sice menší, ale velmi hrozivé. O roli geopolitických lokajů nemluvě: letadla F-35, pro která je připravována infrastruktura v České republice, mohou nést

termojadernou bombu o ničivé síle odpovídající 340 kilotunám TNT; nukleární bomba svržena na Hirošimu měla sílu 16 kilotun TNT.

Jaderné nálože ve světě, leden 2024

stát	vojenský arzenál		celkový inventář
	rozmístěné	celkem	
USA	1770	3708	5044
Rusko	1710	4380	5580
Velká Británie	120	225	225
Francie	280	290	290
Čína	24	500	500
Indie	–	172	172
Pákistán	–	170	170
KLDR	–	50	50
Izrael	–	90	90
celkem	**3904**	**9585**	**12121**

„Vojenský arzenál" se týká všech rozmístěných nálož, jakož i náloži v centrálních skladech, jež by mohly být potenciálně nasazeny po určité přípravě; „rozmístěné" nálože jsou ty, které jsou umístěny na raketách nebo na základnách s operačními silami. „Celkový invenzář zahrnuje „vojenský arzenál" i vyřazené nálože čekající na demontáž. Zdroj: SIPRI Yearbook 2024: Armaments, Disarmament and International Security. Summary, s. 13.

Před několika měsíci vyšla ve Spojených státech kniha americké novinářky Annie Jacobsenové *Jaderná válka. Scénář* (Dutton, 2024; ISBN 9780593476093). Ta se pokouší zmapovat průběh jaderného konfliktu započatého útokem Severní Koreje proti USA, na který Pentagon zareaguje v duchu svého operačního plánu pro jadernou válku OPLAN – *Strategické odstrašení a nasazení sil*. „Desítky rozhovorů s odborníky a hluboký výzkum, jenž Jacobsenová provedla, činí scénář realistickým a děsivým," píše se v recenzi, kterou zveřejnil server Arms Control Association. V knize uváděný popis víru války, který do konfliktu strhne i Rusko, má srozumitelné vyústění:

dvanáct tisíc let utvářená lidská civilizace se změní v trosky během 72 minut.◀

!Argument, 25. listopadu 2024

Blahoslavení chudí duchem

Pomaličku, nenápadně, krůček po krůčku se lidstvo blíží k sebezničení. Ve čtvrtek minulý týden americký prezident Donald Trump oznámil, že nařídil svému ministerstvu války, aby začalo testovat nukleární zbraně „na rovnoprávném základě“ s Ruskem a Čínou. Není zcela jasné, co tím chtěl říci: zda touží po více než třech desetiletích klidu obnovit výbuchy jaderných náloží, nebo chce testovat nové nosiče těchto náloží. To ukáže čas. Moskva zatím hlásí, že testy náloží neobnoví, dokud tak neučiní Západ. Ovšem Kreml, který si je vědom rozdílu jak v množství konvenčních zbraní, tak i ekonomické moci mezi Západem a Ruskem, dlouhodobě sází na odstrašení pomocí nukleárních zbraní. I proto v poslední dekádě října odzkoušel dva zcela nové typy nosičů jaderných náloží:

▶Burevěstnik je střela s plochou dráhou letu s podzvukovou rychlostí na jaderný pohon. Reaktor je tisíckrát menší než reaktor na jaderné ponorce a má schopnost okamžitého „zážehu“, tedy ihned odstartovat. Reaktor umožňuje let trvající celou řadu dní a zvýšenou schopnost volit dráhu a manévrovat. To zvyšuje možnost překonat protivzdušnou a protiraketovou obranu, ovšem podzvuková rychlost činí tuto střelu zranitelnou. Během testu provedeného 21. října Burevěstnik letěl na vzdálenost 14 tisíc kilometrů a let trval 15 hodin. Nejnovější americká střela s plochou dráhou letu AGM-181, která také může být vyzbrojená jadernými hlavicemi, má konvenční proudový motor a může údajně letět něco přes 2,5 tisíc kilometrů podzvukovou rychlostí.

▶Poseidon je mohutné torpédo, podvodní dron, na jaderný pohon odpalované ze speciálně upravených ponorek. Má neomezený dosah, a může operovat snad několik let autonomně hluboko pod hladinou Světového oceánu mimo dosah obranných systémů. Reaktor je stokrát menší než reaktor na jaderné ponorce, a také on má schopnost okamžitého „zážehu“, tedy okamžitě startovat. Uvádí se, že může plout rychlostí přesahující 70 uzlů (přes 130 km/h), tedy mnohem rychleji

než jakákoli konvenční ponorka nebo torpédo. Hlavice by měla mít sílu jako mezikontinentální raketa Sarmat – tedy více než sedm megatun TNT (bomba svržená na Hirošimu měla sílu přibližně 0,016 megatuny). Hovoří se o tom, že by mohla vyvolat radioaktivní tsunami u pobřeží velkých městských aglomerací jako New York či Los Angeles, nebo zničit přístavy s námořními flotilami.

Logika odstrašení

Torpédo Poseidon je v této chvíli nedostižitelná zbraň druhého úderu, „zbraň soudného dne", která může plnit úkoly i po zničení země svého původu. Vývoj zbraní tak dosáhl úrovně, kdy odpovědnost za osud lidstva začíná přebírat umělá inteligence. Rusko se zjevně pokouší zamezit další eskalaci bojů na Ukrajině a vynutit si obnovu jednání o kontrole zbrojení pomocí jaderného odstrašení. Tedy pomocí varování, že zhoršování situace může vést k bodu, ze kterého není návratu a jedna cesta vpřed vede – k záhubě všech. V zásadě se jedná o vytvoření tak velkého rizika, že couvnou obě strany a místo nekontrolovaného zbrojení vsadí na dohody založené na oboustranné výhodě. Tento úspěch by za určitých podmínek mohl samovolně vytvářet a posilovat vzájemnou důvěru: úspěch v dílčí dohodě otevírá cestu k dohodě další. Takto po kubánské raketové krizi na počátku šedesátých let začal být budován systém omezování a kontroly jaderných zbraní mezi Spojenými státy a Sovětským svazem/Ruskem. Jenže, jak ukazuje následující tabulka, tento obtížně budovaný diplomaticko-vojenský klenot byl po skončení studené války zcela zničen.

Nejdůležitější smlouvy týkající se kontroly jaderných zbraní USA a SSSR/Ruska

název	obsah	stav
Smlouva o omezení systémů protiraketové obrany	Byla uzavřena v roce 1972 s cílem zvýšit vzájemnou důvěru a předvídatelnost chování.	USA vypověděly tuto smlouvu v roce 2001.
Smlouva o likvidaci raket středního a krátkého doletu	Byla podepsána roku 1987 jako jediná dohoda o likvidaci určitého druhu zbraňových systémů, které mohou mít strategický charakter.	USA tuto smlouvu vypověděly v roce 2019, Rusko následovalo.
Dohoda o otevřeném nebi	Mnohostranná smlouva podepsána 23 státy OBSE v roce 1992 s cílem zvýšit vzájemnou informovanost a důvěru.	USA vypověděly tuto smlouvu v roce 2020, Rusko následující rok.
Smlouva o všeobecném zákazu jaderných zkoušek	Mnohostranná smlouva schválená OSN v roce 1996.	Nevstoupila v planost, protože ji USA neratifikovaly, Rusko pak v roce 2023 svoji ratifikaci odvolalo.
Dohoda Nový START	Nejmladší z osmi dohod USA a SSSR/Ruska o omezení strategických zbraní podepsaná v roce 2010. První z této série byla podepsána roku 1972.	Rusko pozastavilo účast na této smlouvě v roce 2023, ale dodržuje stanovené limity. Smlouva po prodloužení vypršela v únoru 2026. Rusko navrhlo prodloužit platnost o rok a připravit novou dohodu.

Z tabulky je zřejmé, kdo byl hlavním iniciátorem bourání architektury kontroly jaderných zbraní. Není to nic nesrozumitelného: Bílý dům, vítěz ve studené válce, se díval z nově nabyté pozice hegemona na zmíněné smlouvy jako na zbytečné. Závrať z úspěchu u něho vyvolala pocit, že jeho převaha je natolik velká a věčná, že nemusí ctít žádné „červené linie", které ohraničují bezpečnostní zájmy jiných velmocí. V takové situaci vyzněla naprázdno snaha upozornit na nebezpečná úskalí nově vznikající situace. To platilo jak o projevu ruského prezidenta Vladimíra Putina na Mnichovské bezpečnostní konferenci v únoru 2007, kdy varoval před nadužíváním vojenské síly, tak o jeho projevu na zasedání Federálního shromáždění Ruské federace v březnu 2018, v němž informoval o vývoji nových zbraní včetně nové generace střel s plochou dráhou letu a torpéd. Problém je v tom, že odstrašení může fungovat jen tehdy, když na obou stranách jsou politici, kteří si uvědomují existencionální nebezpečí, které by jaderná konfrontace pro lidstvo znamenala. Úpadek kvality západních politických elit v době, kdy na válečná pole vstupuje umělá inteligence, je nesmírným rizikem. Hrozí, že rozum přijde na řadu až po nově získané tragické zkušenosti.

Platné smlouvy

Popravdě řečeno, stále tu je několik úmluv, které ukazují jinou cestu, než představuje divoké živelné zbrojení. Především jsou tu mnohostranné dohody, a to především Smlouva o nešíření jaderných zbraní podepsána v roce 1968, kterou k dnešnímu dni ratifikovalo 190 států. Někteří autoři pokládají právě tuto dohodu za nejcennější dědictví na tomto poli. Skeptici ale připomínají, že jsou tu státy, které se ke smlouvě nehlásí – Izrael, Indie, Pákistán a KLDR si vybudovaly své arzenály až poté, kdy dohoda vstoupila v platnost. A je tu problém i s oficiálními jadernými mocnostmi uznanými onou Smlouvou – tedy s USA, Ruskem, Velkou Británií, Francií a Čínou. Tyto mocnosti neplní Smlouvou daný závazek zlikvidovat jaderné zbraně, naopak svou jadernou výzbroj zkvalitňují a v některých přídech i navyšují. Platné jsou ale i mnohostranné úmluvy zakazující rozmisťovat jaderné nálože na mořském dně a v kosmickém prostoru, jejichž plnění je však obtížné kontrolovat.

Mezi platné odzbrojovací mnohostranné smlouvy týkající se zbraní hromadného ničení patří také úmluvy o zákazu biologických a chemických zbraní. Například systém kontroly plnění smlouvy o zákazu chemických zbraní je natolik dokonalý, že dává naději i pro jiné oblasti: takto by se daly kontrolovat i dohody o zákazu nukleárních zbraní. Jenže je tu problém. Síla zákazu chemických a biologických zbraní je dána především tím, že na likvidaci těchto zbraní měly a mají zájem jaderné velmoci – nepotřebují je. Chemické zbraně jsou zbraněmi chudých, těch, kdo nemají potenciál na výrobu jaderných zbraní (či mají tento potenciál v dosahu izraelských letadel).

Svůj vlastní skrytý problém měly v sobě i v tabulce zmíněné dohody o strategických zbraních. Všechny byly psány tak, že i po omezení náloží či nosičů si Spojené státy a Sovětský svaz/Rusko zachovaly (a) schopnost vzájemného zaručeného zničení, (b) možnost modernizovat své jaderné arzenály, (c) udržet si převahu nad ostatními jadernými mocnostmi. Neexistuje ale jiná cesta k zajištění budoucnosti lidstva než ta, které vede přes dohody o kontrole jaderných zbraní. Hrozba, že platnost dohody Nový START začátkem příštího roku skončí, by měla být podnětem k začátku nových jednání Washingtonu a Moskvy – snad i dalších států s jadernými arzenály.

Nevinný atom

Bez ohledu na hrůzy ukryté v jaderných zbraních lidské porozumění atomové energii patří k těm oblastem vědy, které mohou nejvíce přispět k rozvoji

lidské civilizace. V Rusku například dokončují plnohodnotnou jadernou elektrárnu s uzavřeným cyklem: jestliže současné elektrárny dokážou zužitkovat jedno procento uranového paliva a radioaktivní „zbytek" se musí někam zakopat či ponořit, nová elektrárna toto „zbytkové" palivo umí vyčistit a vrátit do reaktoru k dalšímu využití – čímž by byl pro lidstvo zajištěn dostatek uranu na staletí dopředu. Do hry také vstupují malé modulární reaktory (SMR), takové, na jejichž vývoj společnost ČEZ a s ní český stát poskytl společností Rolls-Royce miliardy korun. To ovšem není skok na čelo vědeckotechnického pokroku. První komerční SMR byl totiž uveden do provozu v Rusku v roce 2020 v plovoucí elektrárně Akademik Lomonosova první komerční SMR na pevnině začal dodávat energii v Číně koncem roku 2021.

Narůstající chaos v mezinárodních vztazích je spojen s tím, že v řadě zemí EU/NATO slaví úspěchy orientace na výběr ministrů zahraničí a obrany z řad amatérů zmítaných koktejlem ideologických emocí. To platí i o výběru eurokomisařů pro tyto oblasti. V jejich optice je hledání míru či prosté varování před nebezpečím jaderné války v lepším případě projevem naivity, v horším důkazem zrady. K tomu dvojsmyslná politika Washingtonu ve vztahu k válce na Ukrajině otevírá prostor pro další nebezpečnou eskalaci: Donald Trump střídavě kárá Moskvu a Kyjev za jejich neochotu dohodnout se o míru – a Pentagon dál zásobuje Kyjev zpravodajskými informacemi i zbraněmi (byť za peníze Evropanů); manifestuje schopnost dohodnout se s Ruskem o otázkách přesahujících horizonty války na Ukrajině, oznamuje stahování části vojsk USA z Evropy – ale zároveň nutí své evropské spojence k nesmyslným vojenským výdajům, což přirozeně zvyšuje riziko přímé války mezi Západem a Ruskem; od evropských spojenců požaduje úplný zákaz dovozu ropy a plynu z Ruska, při setkání s čínským prezidentem minulý týden toto téma ale ani nenaznačil; v Bílém domě koketují s dodávkami střel Tomahawk pro Kyjev ve chvíli, kdy Brusel začal nadšeně provolávat heslo „Bez Ruska na věčné časy a nikdy jinak!". Ti, kdo dnes v Bruselu či Praze hlasují pro budoucí zákazy hospodářské spolupráce s Moskvou a pro omezení obchodu s Pekingem, povětšině ani netuší, že tak přeřazují Evropu na vedlejší kolej dějin. Chudým duchem by mělo zůstat otevřeno království nebeské, ale měli by mít zákaz vstupovat do vlády či Evropské komise.◀

!Argument, 5. února 2026

Úpadek Evropy

Byl to pohled pro bohy sledovat slovutné vůdce Evropy, jak během uplynulých dvou týdnů několikrát změnili své principiální postoje. Napřed to byla hysterická podpora snů úřadujícího ukrajinského prezidenta o návratu k hranicím z roku 1991 poté, kdy mu v Oválné pracovně ublížil prezident USA. Pak se objevil vlastní plán Londýna a Paříže na příměří, který poněkud absurdně požadoval zastavení leteckých a námořních bojů při pokračování bojů pozemních. S tímto návrhem zástupci Kyjeva jeli na jednání s představiteli USA do Saúdské Arábie. Tam ukrajinská strana během několika minut změnila názor a přistoupila na americkou formuli úplného třicetidenního příměří pod moudrým vedením amerického prezidenta – což vzápětí objevili v Londýně, Paříži i dalších městech kdysi kolektivního Západu jako své vlastní stanovisko; to vše v naději, že Moskva tento návrh odmítne a znechucený Washington se opět pokorně připojí k Bidenově válce.

Po Trumpově „zradě Evropy" vstoupila do hry nabídka Paříže schovat střední a západní část tohoto světadílu pod francouzský jaderný deštník. Zavládla nejistota, jak by se k této změně postavil Berlín a Londýn. Ve Varšavě brzy pochopili, že oživení představ o jaderném vyzbrojení Německa není žádná velká výhra, a polský prezident doplnil kritiku Washingtonu o návrh, aby USA rozmístily své jaderné zbraně v Polsku. Situaci částečně uklidnila Velká Británie, která se obětavě postavila do čela protiruské „koalice ochotných". V této pozici se Londýn zajisté cítí komfortně. Vždyť mnohým britským politikům dodnes ruší spánek nostalgické vzpomínky na slávu Albionu v dobách Krymské války a Velké hry v podobě zápasu o střední Asii či vize anglosaské geopolitiky o věčném konfliktu mořské a pozemní moci…

USA versus EU

Když Brusel naříká nad tím, že Spojené státy jednají s Ruskem bez Ukrajiny a Evropy, pak je nutné říci, že si to velcí Evropané zavinili sami: za tři roky války nevymysleli jediný mírový návrh – kromě toho stvořeného pod washingtonským nátlakem před několika dny. Při hledání

kompromisu, o který nová americká vláda usiluje, jsou unijní politici zbyteční, protože kompromis odmítají. A pak je tu ještě jeden nemalý problém: Donald Trump při jednání o ukončení války na Ukrajině uvažuje globálně, bere v potaz zájmy USA v jiných zeměpisných oblastech i problémy doma – a vytváří novou situaci. V jeho představách může zítra postavení Grónska či převážně rusky mluvící části Ukrajiny vypadat na politické mapě jinak než dnes. Válka na Ukrajině je pouze část problémů USA ve světě, dokonce i ve vztazích s Ruskem je to jen část projednávaných témat. Navíc Donald Trump věří v osobní dohody, výsledek jednání mocných mužů, kteří umějí vyjednávat a dělit se o zisk. To, že Kreml nepřijme jeho první návrh bez diskusí o konkrétní podobě příměří, jistě očekával.

Ve srovnání s Trumpem zástupci Evropské unie a Velké Británie uvažují lokálně – a snaží se udržet daný válečný stav. Válka na Ukrajině je středobodem jejich zájmu a nic nenabízejí. V Evropě vládnou údržbáři systému bez vizí, kteří nejsou schopni reagovat na změny prostředí. Dohoda pro ně představuje úřední dokument střežený byrokraty, přičemž jádro dohod má tvořit posvátný včerejšek. Pro nejbližší budoucnost je ale mimořádně důležité, že Washington dokáže názory Kyjeva, Bruselu i Londýna pozměnit, zatímco opačným směrem to nefunguje.

Dlužno dodat, že výchozí návrh Washingtonu příměří na Ukrajině se nápadně podobá staršímu plánu Pekingu a Brazílie. Tedy návrhu, který donedávna západní státy a Kyjev odmítaly. Důvod, proč se dnes příměří stalo středobodem jednání, je prostý: role USA na ukrajinském bojišti je jiná než role Číny a Brazílie. Spojené státy nejsou neutrální pozorovatel – jsou aktivním účastníkem bojů. Válka na Ukrajině je válkou v zastoupení, v níž Spojené státy hrají zásadní roli: stály u kolébky převratu v roce 2014, byly tahounem při následné transformaci ukrajinské armády i tamních zpravodajských služeb. Dnes jsou nejvýznamnějším dodavatelem zbraní ukrajinské armádě. Americké zpravodajské informace mimo jiné pomáhají ukrajinským dronům, raketám i střelám s plochou drahou letu vybírat cíle v Rusku a chránit vybraná místa na Ukrajině před raketami, střelami s plochou drahou letu a drony letícími opačným směrem. Jako válku v zastoupení, válku mezi jadernými velmocemi označil nedávno tyto boje i Marco Rubio, ministr zahraničí USA. Proto změna chování Washingtonu znamená úpravu možné podoby konce války.

Evropské zbrojení

Donald Trump se na Ukrajině postavil do role mírotvorce, ovšem pokud jde o zbrojení, kárá své evropské partnery víc než jeho předchůdce. Místo dvou procent hrubého domácího produktu (HDP) mluví o potřebě pěti procent. Pravděpodobně ví, že je to nereálné, ale svého hlavního cíle asi dosáhne: už teď se ve většině států Evropské unie a NATO stává samozřejmostí zvažovat vojenské výdaje na úrovni tří procent. Některé státy si tento závazek chtějí dát do ústavy, jiní oznamují přípravu velkorysých zbrojních plánů. Prahu nevyjímaje.

Tentokrát se nečekalo na žádný summit NATO, inciativy se chopily jednotlivé státy a Evropská unie. Brusel otevírá Pandořinu skříňku závodů ve zbrojení nejen tím, že pro vojenské výdaje odstraní dluhový strop – státy by se při oslavách boha války směly zadlužit víc, než bylo původně povoleno. A pak by tu měla být společná unijní půjčka až 150 miliard eur (3,8 bilionu korun), z níž by členské státy mohly čerpat úvěry, a to především na pořizování celoevropské protivzdušné a protiraketové obrany, dělostřeleckých systémů, střel a munice či dronů. Unie se sice na Trumpa mračí, ale vydala se cestou, na kterou ji sváděl: k zadlužování po vzoru USA. Podle oficiálních údajů Evropské unie vzrostly její vojenské výdaje v letech 2021 až 2024 o 30 %. V minulém roce tvořily 326 miliard euro. To loni představovalo 1,9 % souhrnného HDP, přičemž letos se očekávají unijní vojenské výdaje ve výši 2,04 % HDP.

Evropská dvojčata

Evropská unie byla podle některých teoretiků budována jako první postmoderní mezinárodní organizace – polostátní útvar pečující o ekonomiku a sociální smír. O armádu se příliš nestarala. I když se během svého formování do dnešní podoby Evropské unie několikrát snažila o vytvoření vlastních ozbrojených sil, vždy si včas uvědomila, že vytváří duplicitní orgány – stíny instituce, jejíž centrála také sídlí v Bruselu a které se říká NATO.

Postmoderní charakter Evropských společenství a později Evropské unie byl vždy iluzí: toto společenství mělo dvojče, dalo by se říci neoddělitelné siamské dvojče v podobě Severoatlantické aliance. U zrodu Evropské unie i NATO byli v Evropě titíž státníci a tytéž země. Skutečnost, že Aliance některé státy bombardovala a Unie jim poté slibo-

vala pomoc při obnově, nikterak neznamená, že tu jsou dvě „Evropy". V politickém slovníku Západu je „Evropa" totéž co EU/NATO.

Čísla o zbrojení Severoatlantické aliance jsou výmluvnější než ta o unijním zbrojení. Podle oficiálního odhadu centrály NATO tvořily v uplynulém roce vojenské výdaje Severoatlantické aliance 2,71 % souhrnného HDP a dosáhly výše přibližně 1,47 bilionu dolarů (podle směnného kurzu). Podle britského Mezinárodního institutu strategických studií (IISS) loňské celosvětové vojenské výdaje činily 2,46 bilionů dolarů (podle směnného kurzu). To znamená, že i v minulém roce přesáhly vojenské výdaje 32 členských zemí NATO polovinu globálních výdajů, přičemž na této planetě existuje přibližně dvě stě států. A to by se měly výdaje Aliance navýšit na tři až pět procent… S takovýmito výdaji nemůže Rusko soutěžit, protože podle odhadu Mezinárodního měnového fondu byl jeho loňský HDP (podle parity kupní síly) přibližně osmkrát menší než souhrnný HDP států Aliance. Ovšem rovnováha vojenských sil má asymetrickou podobu, nepočítá se pouze podle velikosti HDP. Je nutné také vzít v potaz například jaderné arzenály.

Jsou státy, které mají smůlu. Třeba chudák Rakousko. Tam se rozpočet na obranu pohybuje okolo jednoho procenta HDP (v roce 2023 byl 0,8 %), přičemž nová smlouva o vládní koalici slibuje navýšit tyto výdaje na dvě procenta až v roce 2032. To už jistě budou kubáňští kozáci tlouct na brány Vídně.

Prodej strachu

Vláda v Česku nechce dopřát svým občanům tragický rakouský osud a bije na poplach. Její „strategická komunikace" s lidem této země věnuje mimořádnou péči propagaci vidiny vpádu ruských hord do středu Evropy. Důvodem nejsou jen horečnaté představy o temných záměrech Kremlu. Strach je zboží, které chce neoblíbená vládní koalice prodávat ve volební kampani. Všichni nechť se semknou kolem praporu, který odhodlaně pozvedla vláda, Rusové přicházejí! Strach by mohl být důležitý, ne-li nejdůležitější pomocník vlády ve volbách.

Z militarismu se stává volební program. Zvyšování vojenských výdajů bude představováno jako úspěch. Už nyní je možné slyšet ze Strakovky i z Hradu některé z oblíbených průpovídek obhájců militarismu:

▶Zbrojení zajišťuje pracovní místa!
▶Zbrojení zvyšuje příjmy obyvatel!
▶Zbrojení pomáhá stabilizovat ekonomiku přesunem zdrojů a plánováním!
▶Zbrojení má jistý odbyt, neboť výrobky kupuje především stát, který navíc pomáhá s vývozem!
▶Zbrojení umožňuje financovat výzkum!

I kdyby to byla pravda, toto vše se dá zajistit například při modernizaci infrastruktury, obnovováním mokřad nebo vytvářením rezerv na boj s pandemiemi, suchem či záplavami… Přitom každý ví, že peníze (ale i suroviny, energie a pracovní síly) vydané na zbrojení budou dříve či později někde chybět. Nemluvě o nárůstu inflace v důsledků nákladů na produkci, jejíž větší část nemíří na trh, ale ke svému uspání ve skladech či ke zničení v boji. A pak je tu obtížně napravitelná škoda způsobená antihumanistickou militarizací výchovy, vzdělávání a kultury. Ale hlavně, jak upozornila v nedávné televizní debatě Ilona Švihlíková, na konci sebelépe naskládaných rovnic o militarizaci není finanční zisk. Na konci militaristických rovnic jsou pytle se zabitými lidmi.

Neveselo, truchlivo

Řeči o tom, že Česko či Evropská unie musí zbrojit, protože „chceš-li mír, připravuj válku!" jsou historicky prokázaným nesmyslem: lidé pořád zbrojí a pořád válčí. Je namístě si občas připomenout, že Československo v letech 1930 až 1937 nikdy nevypadlo z první desítky vývozců zbraní a v letech 1934 a 1935 dokonce zaujalo mezi obchodníky se zbraněmi první místo na světě. Pak přišla Mnichovská dohoda a okupace, aniž by armáda bojovala.

Pro každého platí, a pro malé státy to platí dvojnásob: „Chceš-li mír, musíš připravovat mír!" Konflikty mezi státy se řeší buď válkou, nebo vyjednáváním. Diplomacie je nástroj pro řešení konfliktů jednáním. Není náhoda, že válce na Ukrajině předcházela nejen expanze NATO na východ, ale taky růst nedůvěry spojený s vyhošťováním diplomatů a faktickým znemožněním věcného dialogu mezi státy. Je dobře, že si to dnes ve Washingtonu a Moskvě uvědomují. Ti, kdo jsou v Praze odpovědni za rezort diplomacie, to ale zřejmě nepochopí, ani když opět vymění kabát.◀

!Argument, 17. března 2025

Válkychtivá Evropa

Psal se rok 2012, když Evropská unie obdržela Nobelovu cenu míru. Norský výbor udělující tyto ceny své rozhodnutí zdůvodnil mimo jiné tvrzením, že „stabilizační úloha EU pomohla při přeměně většiny Evropy z kontinentu zmítaného válkami na kontinent míru". Chtělo by se říci „Kde jsou ty časy…" Jenže problém je širší. Je totiž otázkou, zda někdy byla Evropská unie oním mírotvorným faktorem, za který bývá vydávána.

Evropská integrace

Nobelovu cenu obdržela Evropská unie v době, kdy se o ní v teorii hovořilo jako o „postmoderní mezinárodní organizaci", jež se dokázala vymanit z geopolitických zákonitostí. Na první pohled tomu tak je: její prvopočátky jsou spojeny se vznikem Evropského společenství uhlí a oceli (1952) a Evropského společenství atomové energie (1957) – dvou organizací, které podřídily mezinárodní kontrole sektory klíčové pro militarismus. To se týkalo především Německa a Francie. Jenže jsou tu problémy, které tato vize postmoderní Evropy nevidí.

Především Evropská unie vznikla v atmosféře studenoválečnického bipolárního myšlení. Její postupné formování nelze vnímat odděleně od integrace Západu v její plné šíři. **(Západo)evropská integrace od samého počátku probíhala po dvou liniích: ekonomicko-sociální a vojensko-bezpečnostní. Tu první měla na starost budoucí Evropská unie, tu druhou Severoatlantická aliance.** Vždy šlo o siamská dvojčata, NATO/EU, do jejichž formování se v Evropě zapojily v podstatě tytéž státy. Je to přirozené: ve světě, jenž rozhodně není nejlepší z možných světů, nelze vytvářet integrační uskupení v podobě unie či federace bez plnohodnotné armády a zahraniční politiky – nestarat se o zákonitosti mocenské rovnováhy. Ke zvláštnostem rovnováhy během studené války ovšem patřilo, že po celou dobu formování a fungování EU se o silovou politiků starala Severoatlantická aliance, kde rozhodující roli hrají neevropské Spojené státy. Tato geografická asymetrie mezi Aliancí a Unií nevylučuje, jak napsal britský politolog Paul Cornish, že

tyto dvě organizace „sdílejí společné geopolitické hranice“, což vyžaduje „geo-funkcionální“ dělení rolí a kooperaci. **Mezi EU a NATO od počátku probíhala dělba práce.** Každý další otřes Aliance se projeví jako prohloubení krize Unie.

Zároveň se představě postmoderní, tradičním zákonitostem se vyhýbající povaze EU vzpírá i fakt, že samotná **Evropská unie má vlastní vnitřní geopolitickou osu Berlín–Paříž**. Nejde jen o to, že žádná zásadní rozhodnutí nemohou být v této organizaci přijata proti vůli Německa a Francie, což bylo například dobře vidět během řecké dluhové krize (2006–2018). Když z Evropské unie odešla Velká Británie, Unie se zatřásla, ale žije dál; kdyby z Unie odešlo Německo nebo Francie, současná Evropská unie by přestala existovat.

Krize integrace

Loňský návrat Donalda Trumpa do Bílého domu oživil i téma připojení Grónska, dánského autonomního území, k USA. Odkoupení Grónska navrhoval Trump už během svého prvního prezidentského období; když Thomas Jefferson koupil od Napoleona Louisianu a zdvojnásobil tak území tehdejších Spojených států, proč by ON nemohl od Dánska koupit Grónsko! Už tehdy Trump nastartoval hybridní válku proti vlastnímu spojenci z NATO. Dnes Trump ale nemluví pouze o možné koupi Grónska – nevylučuje ani připojení tohoto ostrova silou. A nejen to: jedním z prvních prezidentských dekretů v druhém volebním období Trump přejmenoval Mexický záliv na Americký záliv, oznámil, že se bude snažit připojit k USA Grónsko, ale i Kanadu a Panamský průplav; následovaly vojenské akce proti Venezuele, a to včetně únosu venezuelského prezidenta. Začalo se mluvit o dodatcích k Monroeově doktríně (1823), či přímo o Donroeově doktríně. A k tomu ještě Trumpova změna postoje k válce na Ukrajině.

K Monroeově doktríně se oficiálně Trumpova administrativa přihlásila loni v nové Národní bezpečnostní strategii USA. Návaznost je zřejmá. Formou Monroeovy doktríny kdysi Washington oznámil, že jej nezajímají války v Evropě; v té době to byla řecko-turecká válka, dnes se zdá, že je to válka na Ukrajině. A hlavně v Monroeově doktríně Washington vyzval evropské kolonizátory, aby se nepletli do záležitostí Ameriky; dnes mimo jiné „bere pod ochranu“ Grónsko, Venezuelu a další „nemocné“ státy Latinské Ameriky.

Reakce Evropy

Na změny v politice USA reaguje Evropa se zpožděním. Loni v červnu na haagském summitu evropští členové NATO pod Trumpovým tlakem slíbili, že zvýší vojenské výdaje na pět procent hrubého domácího produktu. Ovšem už předtím, po Trumpově oznámení, že zastavuje finanční pomoc Ukrajině, začali evropští spojenci USA financovat válku na Ukrajině sami, a to i formou nákupů zbraní made in USA. To je závazek, který však nelze vyřešit přes centrálu NATO – a tak přišla na řadu unijní byrokracie. **Evropská unie vykročila směrem ke své militarizaci a k mohutnému zadlužování.**

V březnu 2025 Evropská komise schválila *Bílou knihu o evropské obraně – připravenost do roku 2030* a plán *Připravenost 2030*. Podle těchto dokumentů mají členské státy EU během čtyř let podpořit zbrojní výrobu částkou nejméně 800 miliard eur. Minulý týden Evropská komise rozhodla poskytnout Ukrajině během dvou let úvěr 60 miliard eur na vojenskou pomoc a 30 miliard eur na krytí rozpočtového schodku (Česko, Slovensko a Maďarko se na této půjčce nepodílejí). Odhaduje se, že jen na úrocích budou roční náklady plynoucí z této půjčky činit tři až čtyři miliardy eur. To ale není celý příběh.

Když se loni dostala politika Washingtonu a Kyjeva do rozporu a Bílý dům začal vyjednávat s Ruskem, „evropští vůdci" vzali pod ochranu „Bidenovu válku" i proti Trumpovi. Po určitém váhání začali mluvit o mírové dohodě s Ruskem, vědomě ale přicházejí s návrhy, které jsou pro Moskvu nepřijatelné. Pozoruhodný je nový formát podpory Kyjeva: **to nejdůležitější se odehrává na jednání tří evropských mocností: Velké Británie, Francie a Německa**, mimo rámec EU i NATO. Nejen ve Spojených státech, ale i v Evropě **dochází k návratu velmocenské politiky v duchu 19. století**, do doby před pokusem plně podřídit chování států modernímu mezinárodnímu právu a před vznikem celosvětových institucí usilujících o omezení konfliktů a násilí.

Vše – zatím – vyvrcholilo 6. ledna, kdy nejvyšší představitelé Velké Británie, Francie a Ukrajiny podepsali prohlášení o bezpečnostních zárukách pro Ukrajinu. To mimo jiné počítá s nasazením jednotek některých evropských zemí na Ukrajině, a to včetně vojáků z Velké Británie a Francie. Německý kancléř sice dokument nepodepsal, ale slibuje podpůrné jednotky umístěné za hranicemi Ukrajiny. Děje se tak s vědomím,

že právě možné rozmístění vojáků ze států NATO na Ukrajině uváděla Moskva od počátku jako jednu z příčin války. V Rusku zřejmě vyhodnotili toto prohlášení jako provokaci a západ Ukrajiny, kde by Paříž a Londýn chtěly rozmístit své jednotky, vzápětí zasáhla ruská hypersonická raketa Orešnik. Washington nikterak plány ke všemu ochotných evropských mocností nepodpořil. Ve středu se ovšem mají na Světovém ekonomickém fóru v Davosu sejít „evropští vůdci" s Trumpem, aby se ho pokusili „přeprogramovat".

Nic nového

Před několika dny v rozhovoru s deníkem The New York Times Donald Trump prohlásil, že jeho globální sílu omezuje jen jeho vlastní morálka a jeho vlastní mysl. „Nepotřebuji mezinárodní právo. Nechystám se lidem ubližovat." V osvícenských dobách by někdo mohl říci, že právě takto mluví diktátoři. Ovšem Trumpova absurdně znějící mantra „musíme si vzít Grónsko z bezpečnostních důvodů, protože jinak si ho vezmou Rusko nebo Čína" nikterak nevybočuje z tradice zahraniční politiky USA. Stačí si vzpomenout na vyprávění Williama McKinleye, 25. prezidenta USA, z roku 1899, v němž popisoval svoji cestu k rozhodnutí anektovat Filipíny. Začal tím, že se modlil, aby jej bůh osvítil; a pak uslyšel, že Spojené státy nemohou vrátit Filipíny zpět Španělsku, ani je předat Francii a Německu, „obchodním rivalům v Orientu", nemohou je ani „ponechat jim samotným – nejsou připraveni si vládnout sami". Proto nezbývalo nic jiného než „zcela převzít a vzdělávat Filipínce, pozvednout je, civilizovat a christianizovat je". Pak prý prezident šel spát, a ráno poslal pro hlavního inženýra z Ministerstva války a nařídil mu, aby „zakreslil Filipíny na mapu Spojených států".

Pravdou je, že **tisíce let civilizačního pokroku jsou spojeny s vědeckým, technickým a ekonomickým rozvojem, ovšem zákonitosti mezinárodní politiky se nezměnily**. To je velký problém, který ale skrývá malé dobro: **žádné mezinárodní uspořádání nebylo věčné.** Dnešní politika Paříže a Londýna může připomínat období Krymské války (1853 až 1856), kdy se též britští a francouzští vojáci za pomoci Osmanské říše snažili proniknout k jádru Ruska. Britská protiruská politika se jeví jako stálice. Ve skutečnosti ale Krymská válka probíhala za panování královny Viktorie, která byla křtěná jako Alexandrina Victoria

– podle svého kmotra, jímž byl ruský car Alexandr, spojenec Londýna ve válce s Napoleonem. Po Krymské válce následovala Velká hra, podle Rudyarda Kiplinga věčný rusko-britský zápas o Střední Asii. Půl století po Krymské válce ale došlo k podpisu rusko-britské smlouvy o uspořádání vztahů těchto dvou impérií. Tato dohoda (1907) položila základ pro vznik Trojdohody zaměřené proti Trojspolku, který vedlo Německo. Ani **válkou na Ukrajině dějiny Evropy nekončí.**

Trumpova brutální diplomacie – posilovaná davovým chování globální novinářské komunity – vytváří iluzi, že Washington má dění ve světě pevně v rukou; že se vrací jeho hegemonie. Ve skutečnosti se jedná o **chaos mezivládí, kdy hegemonie umírá a v bolestech se rodí multipolární svět.** Státníci se znovu učí porozumět slovům lorda Palmerstona, která přednesl v roce 1848 coby britský ministr zahraničí, tedy ještě dřív, než se stal jedním z premiérů během Krymské války: „Nemáme věčné spojence a nemáme věčné nepřátele. Naše zájmy jsou věčné a trvalé a tyto zájmy je naší povinností následovat." Mnichovská dohoda (1938) nebyla náhoda, ale specifický průsečík obvyklého sebestředného jednání západoevropských velmocí.

Směřování

Pozoruhodná Trumpova aktivita nezahrnuje jen celní války či pohrůžky anexí cizích území. Podle ACLED, což je analytická organizace s centrálou v USA, provedly loni Spojené státy 626 vzdušných vojenských úderů proti sedmi státům a cílům ve vodách Karibského moře a východního Pacifiku. T**rumpovi hrozí, že rozehraje konflikty na příliš mnoha frontách najednou a nedokáže dovést dílčí, často neuzavřené úspěchy ke strategickému vítězství. Pak se ti, kdo se cítí jeho politikou poškozeni, začnou napříč světem spojovat.** Začne to nenápadně. Ovšem už minulý týden kanadský premiér Mark Carney přicestoval do Pekingu, aby v chaosu hledal předvídatelného pragmatického strategického partnera. A už dnes občas z Paříže a Říma, ale i z Berlína, potichu zazní, že je třeba přemýšlet o roli Ruska v Evropě, až válka na Ukrajině skončí. Zvláště když ekonomické výsledky Ruska za dobu války jsou v řadě ohledů lepší než výsledky Evropské unie. Zatím se ale čeká na evropskou mocnost, která jako první začne povzbuzoval Kyjev k obtížnému a odvážnému rozhodnutí uzavřít mír. Existence

zákonitostí nemůže sloužit jako omluva pro státníky, protože **zákonitosti mezinárodní politiky mnohdy – ne vždy – nabízejí možnost volby.**

Evropa přežije, jen když se zbaví vizí o nutnosti uzbrojit se do bezvýznamnosti. Dnes mají evropské mocnosti pocit, že bez Spojených států jsou vůči Rusku slabé, a cítí se ohrožené. Jenže pocit bezpečí nelze postavit na spolupráci s nevyzpytatelným Washingtonem. Evropa potřebuje nový bezpečnostní model opřený o vzájemně výhodnou ekonomickou spolupráci s Ruskem, která by mohla časem napomoci obnovit vzájemnou důvěru. **Evropa bez Ruska je neúplná.**

Vedle tohoto ryze pragmatického kalkulu nelze zapomínat na možnou změnu vidění světa u bojovně naladěných evropských mocností z vnitrostátních důvodů. Vždyť podle sociologických průzkumů je pravděpodobné, že po příštích volbách se změní zahraniční politika Velké Británie, Francie i Německa. A tak by se snadno mohlo stát, že poslední, kdo se bude zaslepeně dožadovat vojenského vítězství nad Ruskem, bude Pražský hrad.◀

!Argument, 19. ledna 2026

Německo nade vše

Tak už je to černé na bílém: minulý měsíc summit NATO v Haagu ve svém závěrečném prohlášení uvedl, že „spojenci, sjednoceni tváří v tvář hlubokým bezpečnostním hrozbám a výzvám, zejména dlouhodobé hrozbě, kterou představuje Rusko pro euroatlantickou bezpečnost, a přetrvávající hrozbě terorismu, se zavazují do roku 2035 investovat 5 % HDP do základních obranných požadavků“ (čl. 2). Při konkretizaci tohoto závazku pak dokument uvádí, že spojenci vyčlení nejméně 3,5 % HDP ročně na základě „dohodnuté definice obranných výdajů“ a 1,5 % HDP ročně především na ochranu kritické infrastruktury, obranu sítí, zajištění civilní připravenosti, inovace a posílení obranné průmyslové základny (čl. 3).

Proč zbrojit

Mnozí státníci, kteří ještě včera měli problém s „využitím“ dvou procent HDP na takzvanou obranu, dnes nadšeně tleskají pěti procentům. Včetně těch z Česka. Evropské členské státy NATO povětšině spoléhají na pomoc prostřednictvím zadlužení Evropské unie – což je pomoc, kterou nelze přecenit, neboť z 27 zemí, které jsou členy Evropské unie, jich je 23 zároveň členy Severoatlantické aliance. A tak evropští spojenci USA přistoupili během půl roku na původně odmítaný požadavek nového amerického prezidenta. Nepodlehli ale logickým argumentům. Na ona siamská dvojčata NATO/EU lze totiž nahlédnout také z jiného zorného úhlu: v pěti státech Evropské unie jsou jaderné nálože. Francie má vlastní arzenál nukleárních zbraní, v Belgii, Německu, Itálii a Nizozemsku jsou rozmístěny termonukleární bomby USA, a to s odpovídajícím doprovodem v podobě letadel i zpravodajských služeb.

Spojenci USA ze západní a střední Evropy nebyli vystrašeni pouze hrozbou, že se Spojené státy zřeknou svých evropských bezpečnostních závazků. Nebojí se jen možnosti, že by se američtí vojáci mohli z Evropy přemístit třeba do Pacifiku. Logické by přece bylo, kdyby vojenské výdaje vzrostly po odchodu amerických vojáků z Evropy, ne proto, aby zůstali. Jenže o logiku nejde. Hraje se o geopolitické zájmy a také o peníze pro nenasytný americký vojenskoprůmyslový komplex.

Česko zbrojí

Předloni vládou schválená Koncepce výstavby Armády České republiky 2035 počítá s personálním růstem AČR na 30 tisíc vojáků z povolání a na 10 tisíc vojáků v aktivní záloze k roku 2030. V horizontu roku 2035 se počet posádek AČR má zvýšit ze 45 na 48. (s. 12 a 41) Pro srovnání: před mobilizací v roce 1938 měla Československá armáda přes 200 tisíc vojáků a 50 tisíc záložníků, po mobilizaci okolo 1,5 milionu vojáků. Pak přišla Mnichovská dohoda a v následujícím roce okupace; tehdy měl německý wehrmacht přes dva miliony vojáků.

Nebo jiné srovnání. Je-li Rusko tím nepřítelem, kvůli kterému má Česko zvýšit vojenské výdaje na 5 % HDP, pak by bylo vhodné vzít v úvahu, že ruská armáda disponuje mimo jiné přibližně 5 a půl tisíci jadernými náložemi. **Neexistuje žádná hladina výdajů na konvenční zbraně, která by dokázala čelit takovému nukleárnímu arzenálu.** Ono zvýšení vojenských výdajů Česka lze samozřejmě vnímat jako příspěvek ke kolektivní obraně. Chovat se jako Rakousko či Švýcarsko a vystačit si s vojenskými výdaji na úrovni přibližně jednoho procenta HDP, být takzvaným „svobodným jezdcem", se může zdát jako nemorální – vždyť NATO Česko chrání. Otázkou je, zda by Česko mělo současné bezpečnostní problémy, kdyby nebylo členem NATO.

Kdo dá víc

Slepá matematika, která počítá úroveň vojenských výdajů podle velikosti HDP, automaticky přisuzuje největší výdaje – a tedy i statut nejsilnější armády – státu, který má největší HDP. V tomto případě lze výsledek spočítat snadno. Pro zjednodušení je možné uvést velikost hrubého domácího produktu u skupiny G7 na základě nejnovějších údajů Mezinárodního měnového fondu. Je z nich zřejmé, že tupá alianční politika automaticky přisoudila nejsilnější evropskou armádu Německu.

Hrubý domácí produkt skupiny G7 v miliardách dolarů

	2024	2030
Francie	3 162	3 755
Itálie	2 372	2 779
Japonsko	4 026	4 995
Kanada	2 241	2 792
Německo	**4 659**	**5 576**
Velká Británie	3 645	4 956
USA	29 185	37 153

Veřejnoprávní média představují jako největší problém v současném Německu AFD, Alternativu pro Německo. Byl to však nově zvolený německý kancléř Friedrich Merz z CDU, tedy z Křesťanskodemokratickéunie, kdo v květnu ve svém prvním velkém projevu v parlamentu vyzval k přeměně bundeswehru na „nejsilnější konvenční armádu v Evropě". A je to tu zas… Proti komu má stát či bojovat takováto armáda? Jak již bylo naznačeno, konvenční armáda nemůže ohrozit zemi, která disponuje jadernými zbraněmi – ze sousedů tedy Francii, ve vzdálenějším perimetru Velkou Británii či Rusko.

▶Opravdu nebude v tomto stále chaotičtějším světě Německo v budoucnu usilovat o nukleární zbraně?
Z žádné mapy „nejsilnější konvenční armády Evropy" nelze vymazat sousedy Německa, především ty „tradiční": Belgii, Nizozemsko, Rakousko, Česko a Polsko. Může se to zdát jako nesmysl, protože se většinou jedná o členské státy Aliance. Jenže které vojenské uskupení vydrželo na věčné časy? Když se Spojené státy skutečně stáhnou z Evropy, kdo si začne hrát na hegemona? Logicky by nejpravděpodobnější nároky nového Německa byly na východě. Ne vůči jadernými zbraněmi vybavenému Rusku, ale vůči hranici Odra-Nisa.

▶Opravdu Polsko tak intenzivně buduje svoji armádu a usiluje o přítomnost amerických vojáků na svém území jenom kvůli Rusku?

Je možné říci, že dnešní Německo je jiné než ve vzpomínaných letech 1938 či 1939. Že se poučilo. Pravda, Německo je jiné. Například oproti poválečnému ekonomickému zázraku, na kterém se nemalou měrou podíleli i migranti-gastarbeitři, dnešní německá ekonomika stagnuje, či dokonce její výkonnost klesá. Nebo jinak: Podle zprávy Spolkového statistického úřadu za rok 2024 každý čtvrtý člověk v Německu měl „imigrační historii". Přitom populace z přistěhovaleckého prostředí byla v roce 2024 přibližně o devět let mladší než populace bez přistěhovalecké minulosti.

▶Opravdu lze spoléhat na to, že se vláda v Berlíně nebude pokoušet zklidnit vnitřní napětí radikalizací své zahraniční politiky?

●●●

Současné Německo nepředstavuje pro Česko politický problém. Otázkou je, zda Německo navždy zůstane „současným". František Palacký psal o dějinném či geopoliticky daném českém „stýkání a potýkáni" s Němci. Vysvětlovat něco takového současné mocenské vrstvě – ministrům, generálům, mainstreamovým novinářům a režimním umělcům –, která je historicky zcela vykořeněná, je ztráta času. Nechápe, že nestačí jen zbrojit a vykřikovat hesla o nutnosti vyhrát dávno prohrané války. Česko potřebuje umnou diplomacii hledající cesty, jak napomoci zvýšit důvěru mezi státy. Česko naléhavě potřebuje novou, zodpovědnou vládu.◀

!Argument, 14. července 2025

Diplomacie bez diplomatů

Dá se říci, že páteční setkání amerického prezidenta Donalda Trumpa s jeho ukrajinským protějškem Volodymyrem Zelenským zamířilo z Oválné pracovny Bílého domu rovnou do učebnic. Takový konflikt plný ostrých slov i gest dvou prezidentů vysílaný do světa v přímém přednosu – to tu ještě nebylo. Ovšem setkání nejvyšších představitelů států bývá dlouhá léta pokládáno profesionálními diplomaty za prokletí. Mají pravdu, amaterismus ve smyslu nepochopení smyslu a techniky diplomacie bývá u nejvyšších představitelů poměrně častý jev. Teď navíc selhala i profesionální diplomacie: pozdě se ukrajinská velvyslankyně při jednání v Oválné pracovně chytala za hlavu, příprava ukrajinského prezidenta na tolik očekávaný summit byla otřesná.

Diplomacie a válka

Podstatu diplomacie tvoří jednání. Rozumné jednání vedené v dobré víře v krizových situacích dělá z diplomacie alternativu války. V tomto pojetí nebyla minulý týden v Oválné pracovně diplomacie přítomna. Alespoň ta, která umí ukrajinsky, chyběla. V okamžiku, kdy Zelenskyj vytáhl fotografie a před novináři začal školit Trumpa na téma „ve válce je jenom jeden zločinec", bylo jasné, že bude zle. Každý, kdo alespoň trochu přemýšlí o profilu amerického prezidenta, ví, že chce vstoupit do dějin jako mírotvorce – a že mír v jeho pojetí vyžaduje kompromis.

V posledním desetiletí se profesionální diplomaté na Západě změnili v rukojmí politiků, kteří si cení propagandu a sebeprezentaci více než kvalifikované vyjednávání. Vlna vyhošťování, které bylo spojeno s recipročními odvetami, postupně měnila neochotu vyjednávat, protože to údajně není potřebné, na neschopnost vyjednávat. A tak se stalo to nejhorší, co se mohlo stát: místo diplomacie nastoupila válka. Vzhledem k tomu, že to nebylo poprvé v dějinách, je zřejmé, že mluvit o intelektuálním úpadku západních elit není jen móda.

Umění diplomacie

Dějiny moderní diplomacie začaly v renesanční Itálii, kde se objevily první stálé zastupitelské úřady. Do té doby vyjížděli vyslanci od jedno-

ho vladaře k druhému jen podle potřeby a možností – přičemž například cesta z Vídně do Moskvy trvala několik měsíců. Stálé zastupitelské úřady znamenaly zrod profesionálního diplomatického sboru. Bývalo to úctyhodné řemeslo. „Úctyhodné" v tomto případě znamená, že šlo o profesi, pro kterou být vybrán nebývalo snadné. Benátský diplomat Octaviano Maggi ve svém spise *Dvě knihy o vyslancích* z roku 1566 shrnul nároky na diplomata do dlouhého seznamu: teologické znalosti, dobré obeznámení s Aristotelem a Platonem, umění činit vhodné poznámky k řešení problému v přesné dialektické formě, expertní znalosti v matematice, architektuře, hudbě, fyzice, v civilním i občanském právu; vyslanec měl plynně mluvit, psát latinsky a být zběhlý v řečtině, španělštině, francouzštině, němčině a turečtině; měl být dobře školený v historii, geografii a být expertem ve vojenské vědě, mít vkus v poezii. „A především musí pocházet z vynikající rodiny, být bohatý a obdařený dobrou fyzickou kondicí." Být bohatý tehdy mimo jiné znamenalo pořádat recepce za vlastní peníze a nebýt zkorumpovatelný.

Škoda že Maggi nenapsal, co by měl umět a znát český ministr zahraničních věcí… Protože Maggi byl vzdělaný humanistický myslitel, jistě by nedoporučil obnovovat iniciativu omezit pohyb ruských diplomatů v Evropě ve chvíli, kdy je třeba hledat cesty k míru – a kdy si Washington a Moskva navzájem schvalují nové velvyslance, vracejí si zablokovaný diplomatický majetek a zvyšují množství profesionálních diplomatů v zastupitelských úřadech na dříve schválené počty. Profesionální diplomat má v krizi pomáhat hledat řešení, ne sloužit jako otloukánek při exhibicích státníků, na které si po jejich odchodu z úřadu nikdo nevzpomene.

Summitová diplomacie

Časem do tohoto poměrně čitelného prostředí diplomatických vztahů vstoupily dvě změny. Předně se objevila nutnost projednávat některé záležitosti na úrovni několika států najednou: mezistátní konference se stávaly samozřejmostí a objevily se mezinárodní organizace. Další změnu přinesly nové nástroje komunikace a zrychlení cestování, telefony a letadla učinily z přímých jednání nejvyšších představitelů států téměř samozřejmost: novou podobu a funkci získala summitová diplomacie. Ta má nesporné výhody: zvyšuje prestiž uzavřených dohod, přibližuje konečná rozhodnutí tím, že do jednání vstupují politici s nejvyššími pra-

vomocemi, jasně vymezují konečný termín završení jednání a tím činí jednání efektivnějším. Summity také umožňují více využít sílu veřejného mínění, neboť přitahují pozornost sdělovacích prostředků.

Setkání na nejvyšší úrovni ale také skrývají nebezpečí, že účastníci budou urychlovat jednání na úkor jeho obsahových potřeb. Třeba při přípravě dohod o těžbě vzácných zemin. Že budou využívat přítomná media k sebeprezentaci či propagaci svého stanoviska, nikoliv k hledání řešení projednávaných problémů a věcnému informování o obsahu rokování. Jednání Donalda Trumpa s Volodymyrem Zelenským navíc ukázalo, že výše uvedený Maggiho seznam vlastností profesionálního diplomata postrádá jeden důležitý rys: umění spojit inteligenci se schopností skrývat emoce – či přesněji emoce ovládat, používat je účelově.

Nutnost přípravy

Jestliže Kyjev chtěl při zmíněném jednání získat Trumpa na svou stranu, při vědomí, že Ukrajina potřebuje Spojené státy více než Spojené státy Ukrajinu, pak Zelenskyj nebyl na jednání s Trumpem dobře připraven. Nechal se unést a před novináři školil pána Bílého domu. Spojovat ironické poznámky o snaze nové administrativy USA rychle ukončit válku s tvrzením, že Putin taky chtěl válku skončit za tři dny, bylo zcela kontraproduktivní. Obviňovat Trumpa, že přebírá – jak se dnes s oblibou v Praze říká – „ruský narativ", není zrovna nejlepší cesta ke vzájemnému porozumění. Třeba proto, že hledání ruské stopy směřující k Trumpovi patřilo k nevkusným zábavám bývalé administrativy. Navíc poradci měli Zelenskému před jednáním říci, že Trump i Putin dlouhodobě shodně sdílejí obdobné výhrady vůči agresivnímu liberálnímu progresivismu, výhrady, z nichž většina nesouvisí s válkou na Ukrajině. A že jsou to hodnoty, k nimž se dopracovali nezávisle na sobě. Domnívat se, že pomocí obrázků a kritikou Putina lze změnit Trumpovo přesvědčení, že válka na Ukrajině je především Bidenova válka – bylo opravdu naivní.

Je-li pravda, že Washington chtěl původně schůzku zrušit a změnil názor po telefonátu francouzského prezidenta, pak hlubokou krizí neprochází diplomacie jen v Černínském, ale i v Elysejském paláci. Zdá se, že pomocníci ukrajinského prezidenta málo svému šéfovi zdůrazňovali, že v dnešním Bílém domě nejsou připraveni nadšeně tleskat každému jeho válečnému pokřiku jen proto, že je to výkřik protiruský. Tak tomu

bylo ve Washingtonu v minulých letech a stále se děje ve většině zemí Evropy, nikoliv však v dnešním Bílém domě. Zelenskyj či jeho poradci si pletou přesvědčovací sílu vystupování ukrajinského prezidenta se zájmy velmocí. Když se tento zájem změní, například v důsledku změny prezidenta Spojených států, mění se i přesvědčovací síla slova, gest a oblečení ukrajinského prezidenta.

Chvála diplomacie

Po téměř pěti stoletích se Maggiho seznam vlastností diplomata jeví jako poněkud naivní představa. Někdy se za klasickou definici diplomata pokládá věta, kterou na počátku 17. století utrousil anglický diplomat Henry Wotton: „Vyslanec je čestný gentleman poslaný do zahraničí, aby lhal pro dobro své země." K tomu zlomyslníci občas tvrdí, že diplomatická recepce je místo, kde lid pojídá plody své práce ústy svých zástupců. A že vrátný u velvyslanectví na otázku, kolik v té budově pracuje lidí, odpovídá: „Asi tak pět procent." Je zřejmé, že každý diplomat není automaticky dobrým diplomatem. Tak jako každý zubař není dobrým zubařem a každý zedník není dobrý zedník; přesto rozumný člověk při stavbě domu jde za zedníkem, a ne k zubaři. Proto je třeba profesi diplomata vrátit její smysl.

Někdy se říká, že summity jsou motorem diplomacie. Ten v podobě schůzky Trumpa a Zelenského připomíná ovšem zadřený motor. Ale nemusí tomu tak být. Ukrajina Spojené státy potřebuje. Zelenskyj moudře zrušil vystoupení na Hudson Institute a v rozhovoru na Fox News pak dodatečně vyjádřil USA za jejich pomoc vděčnost. Může ovšem udělat mnohem víc. Mohl by začít tím, že se pokusí zchladit horké hlavy některých válkychtivých evropských politiků.

Evropa místo toho, aby zaujala roli prostředníka, jenž se snaží urovnat spory mezi Kyjevem a Washingtonem, propadla hysterii. Více se bojí ztráty vlastní tváře než o životy Ukrajinců – a haraší zbraněmi. To se má Evropa vyzbrojit na úroveň Ruska? Mít v arzenálech pět a půl tisíc jaderných náloží, síť družic à la Glonass, více než tisícovku raket s charakteristikou „strategické"? Otevřít si třetí frontu – nejen proti Rusku a Číně, ale i proti Spojeným státům, jak doporučuje Vysoká představitelka Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku? Opravdu si v Paříži myslí, že mohou převzít nad Evropu jaderný patronát, a Německu či Británii

to nebude vadit? Jestliže se Varšava utápí v geopolitických vzpomínkách na dělení Polska, kam to chce dotáhnout, když zvýší své protiruské nasazení a zřekne se USA – do náruče Německa? Představa některých evropských politiků, že je třeba pár dní přetrpět, než Trumpa nahradí někdo jako Kamala Harrisová, opomíjí fakt, že Trump je zákonitým produktem složité situace uvnitř Spojených států a že není se svými názory v USA osamocen.

V Bílém domě si Volodymyr Zelenskyj vysloužil obvinění, že „hazardujete s třetí světovou válkou". Zaznělo to od člověka, který má prst na jaderné spoušti – horší oznámkování politiky Kyjeva si asi nelze představit. Skutečný závěr jednání ze strany Trumpa ale představuje věta na adresu Zelenského: „Může se vrátit, až bude připraven na mír." Americký prezident se prostě nedomnívá, že lze Rusko porazit. Je přesvědčen, že na ukrajinské frontě umírají lidé zbytečně a Kyjev prodlužováním války své postavení zhoršuje. A na rozdíl od Zelenského i celé řady evropských politiků si myslí, že Kreml dohody Trump–Putin neporuší.

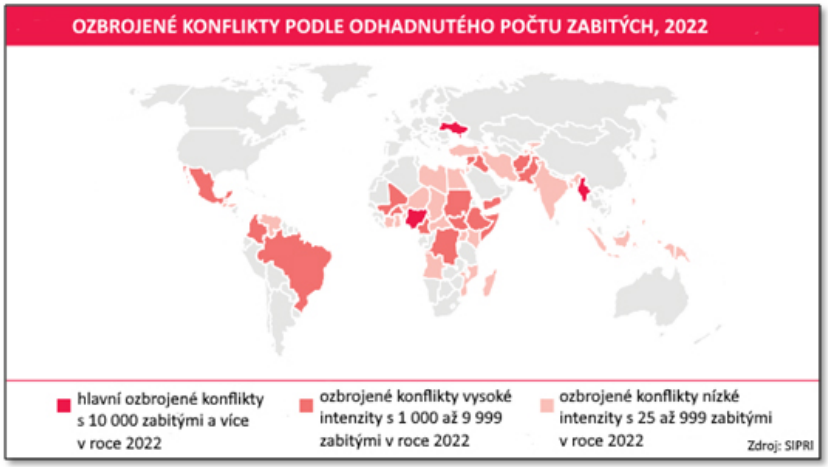
Jeden moudrý voják by ze zákopů světové války asi dnes volal do Londýna, Bruselu i Prahy: „Tak už přestaňte blbnout, vždyť tu bydlí lidi!" V každém případě je v tuto chvíli dobrá diplomacie potřebnější než dělostřelecké granáty. Stále platí, že je lepší deset let vyjednávat než jeden den válčit.◀

!Argument, 3. března 2025

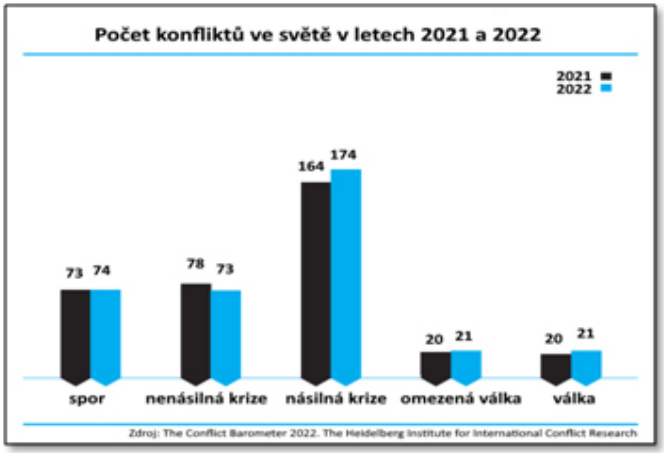
Mrtví mluví

Všichni padlí ve válkách hovoří – slavní generálové i neznámí vojíni. Mluví ve statistikách. Je to ovšem šepot, který málokdy dolehne do pracoven politiků. Ministři zahraničí a ministryně války, poslanci i senátoři mívají dobře polstrované dveře a odhlučněná okna, aby je nikdo nerušil. Vždyť mají tolik starostí s bojem proti operním pěvkyním či sochám na náměstích, a když prostý občan spokojeně odpočívá, oni se musejí trmácet do dáli na čínský ostrov. Přesto ale statistiky hovoří. Jen je třeba naslouchat…

Čísla ve válečných statistikách bývají nepřesná. Různá výzkumná pracoviště upřednostňují odlišné zdroje, analýzy bývají až příliš často poplatné ideologickým předsudkům. I tak hlas oněch čísel mnohé sděluje. Například ten ze Stockholmského institutu pro výzkum míru (SIPRI). V poslední své ročence SIPRI zveřejnil mapu, která na základě statistik znázorňuje místa a intenzitu ozbrojených konfliktů ve světě v loňském roce. Pozornost si zaslouží všechny tři druhy násilných konfliktů, o kterých mapa vypovídá, protože ty s nízkou a vysokou intenzitou mají často potenciál k dalšímu růstu násilí. To je zvláště patrné v případě Afriky, a nejen pokud se jedná o Niger. Z mapy je ale také zřejmé, kolik ozbrojených konfliktů západní média ignorují a proč mnohé státy globálního Jihu nevnímají válku na Ukrajině tak, jak by si přáli někteří politici ve Washingtonu či Bruselu.

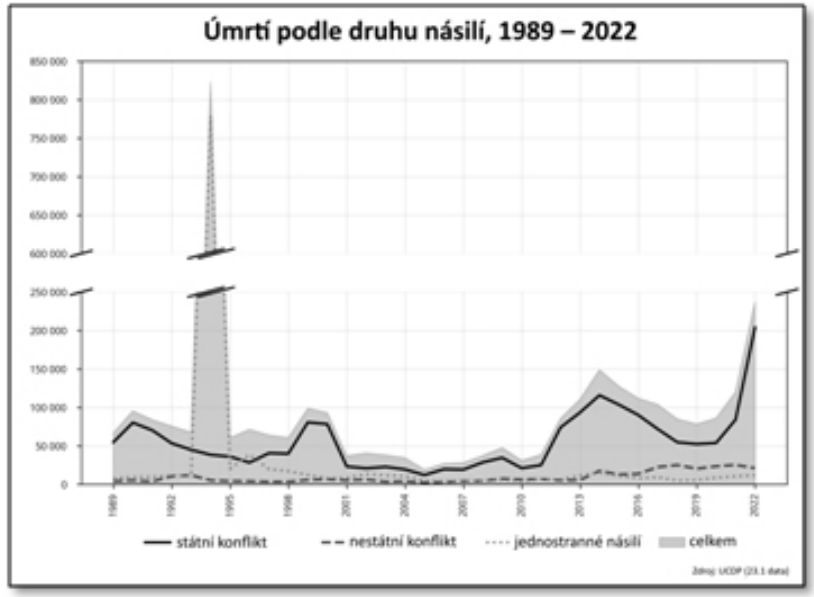

Heidelberský institut pro výzkum mezinárodních konfliktů publikuje od roku 1992 svoji analýzu konfliktů; v anglické verzi ji lze dohledat pod názvem Conflict Barometer. Následující graf převzatý z tohoto zdroje ukazuje, že počet konfliktů všech druhů s výjimkou nenásilných krizí sice meziročně narostl, ale nikterak významně. Naznačuje ovšem, že se situace nezlepšuje. *Conflict Barometer* upozorňuje i na regionální výkyvy. V případě Evropy uvádí, že zde loni bylo 15 sporů, 17 nenásilných krizí, 15 násilných krizí, jedna omezená válka a jedna válka byla „plnohodnotná".

Katedra výzkumu míru a konfliktů Uppsalské univerzity začala v sedmdesátých letech sběr a studium dat o vojenských konfliktech (UCDP), což dnes provádí ve spolupráci s Ústavem pro výzkum míru v Oslo. V tomto případě je jako vojenský konflikt chápán střet organizovaných ozbrojených skupin, při němž zahynulo nejméně 25 lidí. Jejich analýza se opírá o dělení konfliktů na státní, nestátní a jednostranné. Za státní jsou pokládány konflikty, do kterých je zapojen alespoň jeden stát. Problém je u kategorie „jednostranné násilí". Ta odkazuje na použití vojenské síly státem nebo organizací proti civilistům, což je zpravidla spojováno s terorismem; v určitých případech se ale může tento způsob násilí překrývat s první kategorií.

Nejnovější zpráva UCDP mimo jiné ukazuje, že v posledních dvou letech dramaticky vzrostl počet zabitých v ozbrojených konfliktech, na čemž se výrazně podílí válka na Ukrajině. Následující graf pocházející z jejich dílny ale také ukazuje, že po skončení studené války bylo možné zaznamenat v první polovině devadesátých let ještě výraznější nárůst počtu zabitých. Je zřejmé, že se tak stalo nejen v důsledku genocidy ve Rwandě v roce 1994, ale také v návaznosti na válku proti terorismu, kterou zahájily Spojené státy, především v souvislosti s intervencí v Afghánistánu a Iráku.

Zpráva UCDP je však mnohem konkrétnější. Podle ní v roce 2022 v ozbrojených konfliktech zahynulo 237 tisíc lidí. To číslo představuje meziroční nárůst o ohromujících 97 % – což činí rok 2022 nejsmrtelnějším od zmíněné genocidy ve Rwandě. Podle údajů z tohoto zdroje byla loni nejkrvavějším ozbrojeným konfliktem válka v Etiopii, v níž zahynulo 101 tisíc lidí. Válka na Ukrajině se umístila na druhém místě s 81,5 tisícem zabitých. Ovšem například ozbrojené násilí v Demokratické republice Kongo si od roku 1989 podle UCDP v souhrnu vyžádalo téměř 129,6 tisíc padlých bojovníků. Jenže ve válce nelze počítat mezi zabité jen vojáky na frontě. Podle údajů z jiných zdrojů si válka v Kongu v letech 1998 až 2003, nazývaná také Velká či Světová africká válka, vyžádala přibližně pět milionů mrtvých, většinou v důsledku hladomoru a chorob doprovázejících válečný chaos. To činí tuto válku nejkrvavějším ozbrojeným konfliktem od 2. světové války. Kolikrát se veřejnoprávní strážci pravdy a lásky pohoršovali nad horrorem v této bývalé belgické kolonii?

Obdobné globální údaje jako UCDP uvádí i australský Institut pro ekonomiku a mír (IEP) ve své zprávě Global Peace Index 2023. Podle tohoto zdroje činil loni dopad násilí na světovou ekonomiku 17,5 bilionu dolarů, což je 12,9 % globálního HDP. Také tato výroční zpráva uvádí, že loni byla nejkrvavějším konfliktem válka v Etiopii. Následující graf ukazuje nejnižší a nejvyšší odhady lidských ztrát ve válce na Ukrajině. Text zprávy k němu dodává, že „uniklé dokumenty amerických zpravodajských služeb naznačují ztráty v celkové výši 325 tisíc, z nichž přibližně asi 60 tisíc bylo zabitých. Nejnovější odhady naznačují, že došlo k více než 82 tisícům úmrtí." Poslední údaj vrací statistiku k propočtům UCDP.

Méně korektní číselné údaje, než připravila výše zmíněná pracoviště, přináší tabulka zpracovaná podle zprávy Watson Institute z Brown University ve Spojených státech. Její poslední aktualizace proběhla tento měsíc. Podle ní přímé bojové ztráty v pásu od Pákistánu po Jemen během „války proti terorismu" po 11. září 2001 činí, zaokrouhleně, 905 až 940 tisíc lidí. Nepřímé ztráty v této zóně po 11. září spočítali pracovníci Watsonova institutu na 3,6 až 3,8 milionu lidských životů. Tabulka ukazuje, že prohraná válka v Afghánistánu, která nikomu z odpovědných činitelů nestála za věcné zhodnocení, přinesla smrt 176 tisícům lidí. Jenom výdaje USA na války po 11. září 2001 odhadují pracovníci Watsonova institutu na osm bilionů dolarů; náklady na válku v zóně Afghánistán – Pákistán (včetně závazků vůči veteránům) spočítali na více než 3,4 bilionů dolarů. Nabízí se otázka: když vojenskoprůmyslový komplex USA ztratil afghánský trh, kde si nahradí ušlý zisk?

Přímé ztráty na životech v hlavních válečných zónách: Afghánistán a Pákistán (říjen 2001 až srpen 2021), Irák (březen 2003 až březen 2023), Sýrie (září 2014 až březen 2023) a Jemen (říjen 2002 až srpen 2021)

	Afghánistán	Pákistán	Irák	Sýrie/IS*	Jemen
vojáci USA	2 324	–	4 599	–	–
civilní zaměstnanci ministerstva obrany USA	6	–	15	–	–
kontraktoři USA	3 917	90	3 650	19	2
vládní vojáci a policisté	69 095	9 431	48 337 – 52 337	51 483	–
spojenečtí vojáci	1 144	–	324	11 000	–
civilisté	46 319	24 099	186 694 – 210 038	138 947	12 690
opoziční bojovníci	52 893	32 838	36 806 – 43 881	67 065	99 321
novináři, pracovníci médií	74	87	282	75	33
nevládní humanitární organizace	446	105	64	227	46
celkem (zaokrouhleno)	176 000	67 000	281 000 – 315 000	269 000	112 000

* IS – tzv. Islámský stát

●●●

Z uvedených čísel je zřejmé, že stanovit skutečný počet lidských ztrát v konfliktech po skončení studené války je nemožné. Nelze přesně spočítat ani přímé ztráty na životech, natož ty nepřímé. Lze si pouze vybrat, které pracoviště se jeví jako nejvíce věrohodné. Podstatné je ale něco jiného: všechny válečné statistiky ukazují na trvající iracionalitu v lidském jednání, na sebevražedné chování lidského druhu. Nejde ovšem o pouhý atavismus, přežitek zděděný po zvířecích předcích či z dob formování moderního člověka. Samotné jednání vojáků – od výroby zbraní po taktiku a strategii – patří k nejracionálnějším lidským aktivitám. Použití rozumu při zabíjení lidí je ovšem všechno jenom ne racionalita v humanistickém pojetí. Nemusí se však vždy jednat o zlovůli. Snad nejdůležitější poučení z válek 20. století přinesla ta, které se říká 1. světová – válka, kterou vlastně nikdo nechtěl, ale přesto „přišla". A „jak to vše začne, pak se hroby zmnoží" zní v písni Pro lásku boží, na kterou své čtenáře upozornil bloger Vlk. Agresivní jednání některých sobeckých jedinců, skupin a států však vytvářejí situace, kdy i matky, stejně jako v Čapkově divadelní hře, musí říci: „Jdi!" Nesmí se ale nikdy zapomenout, že i vítězná spravedlivá válka je tragédií.

Základním problémem je, že si mnozí politici, ale i propagandisté, neuvědomují důsledky svého chování. Nevidí, že jejich činy na úrovni konfliktu nízké intenzity – například v podobě barevné revoluce – mohou ve svých důsledcích dláždit cestu k válce. Nechápou, že jejich honba za ziskem ve zbrojním průmyslu, bezohledný hon za politickou kariérou či ideologická zaslepenost mohou vést ke konfliktům vysoké intenzity.

A život jde dál. Zatím. Úpadek české politické kultury v posledních desetiletích, dekadence, která pokládá požadavek míru za projev hlouposti či přímo zrady, je jen varovnou místní ukázkou toho, jak nedostatečně je člověk připraven na příchod umělé inteligence. Vlastně není důležité, jak přesné jsou údaje o lidských ztrátách v ozbrojených konfliktech po skončení studené války. Vždyť stačí si jenom vyslechnout, co říkají ony nejnižší odhady. I ony mluví mnoha hlasy. A občas mezi nimi zazní i výkřik Krylova neznámého vojína…◀

!Argument, 21. srpna 2023

Jak neprohrát válku

1. Nezačínej válku. Válka vyžaduje ty nejhorší i nejlepší vlastnosti člověka. Využívá jeho fyzickou sílu a emoce, ale také vědu a moderní techniku k zabíjení jiných lidí. Zároveň ukazuje i schopnost člověka obětovat se pro rodinu, své druhy či vlast. Válka má tendenci zdůvodňovat samu sebe. Když už člověk začne válčit, je velmi obtížné ho zastavit jinak než válkou. V globalizovaném světě každá válka v sobě skrývá tendenci eskalovat.

Řadu let před začátkem války na Ukrajině selhávaly nenásilné formy řešení tamních sporů. Naopak, narůstala nedůvěra mezi mocnostmi, na Ukrajině bylo patrné stupňování násilí. Dnes je obtížné hledat viníka – právo je ohýbáno pro potřeby válečné propagandy, diplomacie se stává služkou války. V současné chvíli nejrychlejší cestu k míru na Ukrajině přinesly do značné míry nahodilé výsledky prezidentských voleb v USA.

2. Nepodléhej emocím. Emoce jsou černobílé reakce na škále od averze po glorifikaci, které předbíhají věcnou analýzu. Jakmile klesá role rozumu při rozhodování a politici značnou věřit vlastní radikalizující se propagandě, je obtížné, ne-li nemožné hledat kompromisy. Jsou-li emoce spojeny se spory o území a hranice, pak dávají politice podobu živočišné obhajoby teritoria. Tento atavismus často nechápe, jaká je skutečná potřeba či postradatelnost konkrétního území pro přežití či blahobyt. Emoce spolu s předsudky také hrají zásadní roli při přeměně vlastenectví v nacionalismus a šovinismus a dnes svorně dotvářejí propagandu přívrženců války. Hysterie je nepřítelem míru.

Minulý týden Andrius Kubilius, komisař Evropské unie pro obranu a vesmír, v rozhovoru pro ukrajinské internetové noviny Evropská pravda s odvoláním na zpravodajské služby Německa, Dánska a dalších zemí uvedl, že „Rusko může být připraveno na nás zaútočit (nebo, jak tomu říkají, »otestovat článek 5«) do roku 2030. Někteří se domnívají, že k tomu může dojít ještě dříve, během příštích tří let". Kubilius je bývalý litevský premiér a předseda pravicové strany Vlastenecký svaz – Litevští křesťanští demokraté. Jeho výběr do pozice eurokomisaře pro obranu

byl dozajista spojen s přáním využít jeho předsudky k udržení rusofobní nálady a k naplnění požadavku západní strany války militarizovat Evropskou unii.

Přestože i v Rusku lze nalézt nacionalisty a přívržence strany války, jisté je, že Moskva by útokem na západ mohla získat jen a jen velké problémy. Boje na Ukrajině ukazují, že Rusko nemá takový potenciál konvenčních sil ani lidské rezervy, aby mohlo úspěšně zaútočit na státy NATO/EU. Kreml však zároveň disponuje natolik ničivým jaderným arzenálem, že sebevětší militarizace Evropské unie nemůže dát Unii schopnost nad Ruskem zvítězit.

3. Vyhýbej se válce. Říká se, že první obětí války je pravda. Není to celý příběh: k prvním obětem patří lidé a spolu s nimi vojenské plány. Války začínají v informační mlze a v zajetí emocí – zpravidla hned na jejím začátku se ukážou omyly útočníka i obránce.

Je málo pravděpodobné, že by Kreml v únoru 2022 zavelel k útoku na Ukrajinu v té podobě, jak to udělal, kdyby znal reálný poměr sil, především odhodlání vedení ukrajinské armády a povahu západní pomoci. Stejně sporné je, že by Kyjev podlehl svodům Západu a odstoupil od istanbulských dohod s Moskvou z března 2022, kdyby tušil, jak stabilní je Rusko a jak rychle je schopné mobilizovat veřejnost i svůj zbrojní průmysl.

4. Neúčastni se závodů ve zbrojení. Oblíbené rčení „Chceš-li mír, připravuj válku“ je v rozporu s dějinnou zkušeností: státy válčí, přestože zbrojí. A mnohdy válčí, protože zbrojí. Sebelépe míněné posilování obrany může potenciální protivník vnímat jako přípravu na válku: pouze ten, kdo má dobrý štít, může jako první použít meč. Od představy obranného zbrojení je pak jen krůček ke rčení „Nejlepší obranou je útok“. Proto logickou odpovědí na sousedovo zbrojení je vlastní zbrojení. To se dnes děje při existenci strategických zbraní a příchodu umělé inteligence na bojiště. Dlouhodobý mír nemůže být opřen o převahu jedné strany. Mír je možné učinit stabilním jen na základě posilování důvěry velmocí, které navzájem ctí oprávněné bezpečnostní zájmy.

Je paradoxem dnešních dnů, že americký prezident, který usiluje o ukončení „Bidenovy války“ na Ukrajině, zároveň vyžaduje od svých

evropských spojenců zvýšit výdaje na obranu k úrovni 5 % hrubého domácího produktu (HDP). Má-li být mír na Ukrajině trvalý, nemůže se opírat o příměří, které vede k přeskupení vojenských sil – musí být ukotven v nové bezpečnostní architektuře Evropy. Tu nelze postavit na horečnatém zvyšovaní vojenských výdajů států NATO/EU, které bude vytvářet obdobnou nedůvěru jako neustálé rozšiřování Severoatlantického paktu na východ.

Tento problém má i globální rozměr. *Společné prohlášení Číny a Ruska o globální strategické stabilitě* z letošního 8. května charakterizuje jako hluboce destabilizující nedávné oznámení Washingtonu vytvořit nad USA „Zlatou (železnou) kopuli pro Ameriku". Jedná se totiž o projekt globálního, mnohavrstevného a multidoménového systému, včetně arzenálu pro bojové operace ve vesmíru. Jeho funkcí má být ochrana proti jakýmkoli hrozbám, a to i raket „rovnocenných a téměř rovnocenných nepřátel". Podle citovaného Prohlášení tento krok USA znamená „odmítnutí uznat existenci neoddělitelného vzájemného vztahu mezi strategickými útočnými zbraněmi a strategickými obrannými zbraněmi, což je jeden z ústředních a základních principů udržování globální strategické stability".

5. Nespoléhej na velké vojenské výdaje. V tomto světě neexistuje hladina vojenských výdajů, která by dokázala zajistit bezpečnost. Platí, že snaha získat převahu vždy vede k tomu, že potenciální protivník odpoví zvýšením svého úsilí. Přitom je zřejmé, že dnešní úroveň strategických sil USA a Ruska, ale stále více i Číny, umožňuje v odvetném úderu nejen vzájemné zaručené zničení, ale i ohrožení existence života na planetě. Tato rovnováha sil je asymetrická: výhody jedné strany v oblasti nějakého druhu strategických zbraní vyvažuje druhá strana převahou v jiných strategických systémech. Asymetrická a levnější může být i odpověď na nové zbraně.

V současné době je možné ve střední Evropě vidět dvojí přístup k zajištění bezpečnosti. Podle Stockholmského institutu pro výzkum míru (SIPRI) činily loni vojenské výdaje Rakouska 1 % a Švýcarska 0,7 % HDP. Naopak státy jako Česko chtějí zvýšit vojenské výdaje na tři procenta HDP a zvažují, že budou dávat více; polské vojenské výdaje už v uplynulém roce činily 4,2 % HDP. Podle SIPRI dosáhly loňské celosvě-

tové vojenské výdaje necelých dvou set států 2,7 bilionu dolarů – z toho 32 zemí NATO utratilo 1,5 bilionu dolarů, tedy přes 55 %. A pořád se to Alianci zdá málo: hlad vojenskoprůmyslového komplexu nelze nikdy uspokojit.

6. Rozlišuj malé státy a velmoci. Knihy, a tedy i vzdělávací kurzy věnované mezinárodní politice se téměř výlučně věnují zákonitostem, které se týkají velmocí a supervelmocí. Je to přirozené, neboť mocnosti tvoří nejdůležitější mocenská centra ve světovém politickém systém. Jenže malé státy nejsou svébytná centra moci, pohybují se v prostoru mezi velmocemi přitahovány jejich gravitací. V dobách velkých válek se někdy stávají závislými spojenci, jindy přežívají proto, že mocnosti nemají o jejich území zájem. Nebo prostě mizí: podle anglosaské geopolitiky jsou malé státy v oblasti vysokého politického napětí pouhé dočasné vakuum.

Ve slavném mélském dialogu, který se odehrál v roce 416 př. n. l.,Thukydides popisuje, jak diplomaté z demokratických Athén vysvětlovaly vládcům malého ostrova fungování mezinárodních vztahů: „Víte, že podle lidských úvah je právo uznáváno jen tenkrát, když jsou obě strany rovnomocné, kdežto kdo je mocný, dělá si, co může, a slabý ustoupí."

Výhodou malého státu může být jeho umístění mimo hlavní geopolitické křivky, po kterých se pohybuje obchod i vojáci velmocí. Takto v roce 1945 osvobození Prahy přišlo na řadu až po kapitulaci Vídně a Berlína, což Prahu ušetřilo těžkých bojů. Ovšem příprava infrastruktury pro bitevníky F-35 s jejich schopností nést termojaderné bomby plus dohoda o vyčlenění 11 lokalit v Česku pro potřeby armády USA zařadila původně geopoliticky nezajímavý prostor Česka mezi prioritní cíle v případné válce.

7. Nespoléhej na koalice. Ve vojenské alianci jsou hlavní aktivity určeny zájmy nejsilnějšího člena. Ostatní státy se přizpůsobují, podřizují – často i na úkor svých národních zájmů. Přitom není jasné, zda nejsilnější partner v koalici vstoupí do války s nebezpečným protivníkem jen kvůli zájmům slabého partnera v alianci, a to bez ohledu na smluvní závazky.

Když koncem 50. let minulého století vystoupila Francie z vojenských

struktur NATO, stalo se tak mimo jiné na základě otázky, zda USA přijdou na pomoc této zemi v případě konfliktu se Sovětským svazem. Zda budou kvůli Evropě riskovat konfrontaci s jadernou supervelmocí. Racionální odpověď na tuto otázku i dnes zní: „Nevím." Proto Charles de Gaulle začal spoléhat na vlastní jaderné síly a diplomacii opřel o obraz Evropy od Atlantiku po Ural. A nejde pouze o koalice: Mnichovská dohoda z roku 1938 názorně ukázala, že v krizové situaci nelze předpokládat, že velmoc bude ochotna riskovat kvůli malému spojenci – a podřídí své aktuální představy o vlastních zájmech „zastaralým" dohodám.

Jaký mělo v roce 1999 Česko, čerstvý člen NATO, zájem na bombardování Jugoslávie aliančními letadly? Poučné by bylo vědět, zda v roce 2021 rozhodnutí stáhnout vojáky a kontraktory z Afghánistánu přijaly Spojené státy bez ohledu na názor tehdejší vlády v Kábulu a bez konzultace se svými spojenci, kteří měli v Afghánistánu své vojáky v rámci mise NATO. Dnes nikdo v Evropě nestíhá přizpůsobovat se prudkým změnám v politice Washingtonu, který určuje základní směřování Severoatlantického paktu.

8. Nespoléhej na stálou armádu. V případě malých států může být asymetrie ve vztahu k dobře vyzbrojeným armádám velkých států tak výrazná, že je odpor pravidelné armády beznadějný. V případě profesionální armády placený voják, žoldnéř, který si vybral své zaměstnání v době míru, nemusí být ochoten umírat ve jménu jemu nejasných politických cílů. Žoldnéři jsou ovšem dobře použitelní proti bouřícímu se obyvatelstvu, a to jak vlastní, tak i spojenecké země.

V roce 1974 armáda Řecka, člena NATO, neobstála v konfrontaci s armádou Turecka, taktéž členským státem NATO. V dubnu 1967 ovšem dokázala řecká armáda svrhnout vládu v Athénách a na několik let potlačit protesty. Československo mělo v roce 1938, ale i v roce 1968, kvalitní armádu, která však byla ve srovnání s protivníkem beznadějně malá.

9. Buduj miliční domobranu. Sebesilnější domobrana má obranný charakter, není proto ani potenciálním protivníkem vnímána jako hrozba. Je-li dobře motivovaná, její vojenská aktivita neustane ani v případě

obsazení země protivníkem. O vítězi v následné vleklé válce rozhoduje morální odhodlání bojovníků, nálada veřejnosti obou stran a přijatelná hladina materiálních a lidských ztrát útočníka. Navíc dobře řízená a vybavená domobrana je využitelná při zápase s přírodními i technogenními katastrofami, jako jsou sucho či záplavy, rozsáhlé požáry, pandemie, velké výpadky elektrického proudu…

V zemích NATO chybí vyhodnocení příčin, proč Spojené státy spolu se svými spojenci po dvou dekádách bojů prohrály válku v Afghánistánu. Nemluvě o poučení z války v Indočíně. Přitom porozumění tomu, za jakých podmínek dokáže odhodlaný, špatně vyzbrojený odboj porazit moderní armádu velmoci, může být osudové. Budování ozbrojených sil by mělo respektovat jak rovnováhu sil týkající se konkrétní mezinárodní situace, tak i roli kulturních rozdílů protivníků, náboženství či ideologie, znalost toho, co dokáže venkovská a městská gerila proti nejvyspělejší vojenské technice a podobně.

10. Upřednostňuj diplomacii. V první linii obrany zájmů malého státu nestojí armáda či milice, ale diplomacie. Je lepší deset let vyjednávat než jeden den válčit. Diplomacie musí vycházet ze snahy mít co nejvíce partnerů a žádného nepřítele. V tomto smyslu se jedná o politiku všech azimutů bez předsudků a emocí.

Je zřejmé, že postavení „svobodného jezdce" neuvězněného v koalici, které využívají Švýcarsko a Rakousko, nemusí snižovat bezpečnost. Může naopak bezpečnost malého státu posilovat, a to i tím, že vytváří větší prostor pro samostatnou diplomacii. V případě Česka je proto bezpodmínečně nutné, aby co nejrychleji skončilo s neprofesionální zahraniční politikou zaměřenou na sebeprezentaci ministra, slaboduché urážky údajných nepřátel a trapné podbízení se silnějším, ale zcela dezorientovaným spojencům z „koalice ochotných". Česko naléhavě potřebuje realistickou diplomacii usilující o zajištění národních zájmů.◀

!Argument, 19. května 2025

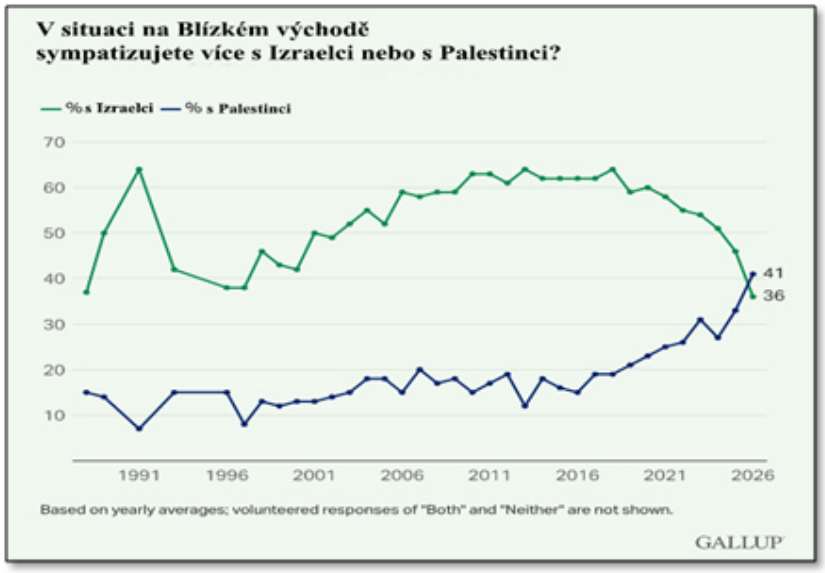
2. NOVÁ ČÍNA

Bipolární porucha globalizace

Byly doby, kdy globalizace znamenala westernizaci – přibližně pět století se svět přizpůsoboval, dobrovolně či z donucení, západnímu způsobu života. Západní technice, kultuře – a jeho potřebám. Bylo tu jen málo vyvolených západních mocností, které definovaly, co je správné. Až se na počátku tohoto století mezi ně vklínil stát, jenž během kolonizace patřil k periferii: Čína. Jádro globalizace se začalo rozšiřovat, blíží se k němu další rodící se velmoci – Indie, Brazílie… Jenže mocnosti starého světa začaly bránit své privilegované postavení. Globalizaci tak poznamenala „bipolární porucha": zatím je jednotná, ale už se začala štěpit. V nejobecnějším rozměru se dělí na ty, kdo si přejí udržet unipolární svět a ty, kdo z toho či onoho důvodu fandí změnám směřujícím k multipolárnímu uspořádání.

USA a Čína

V této situaci Spojené státy vsadily na kartu brutální síly: k udržení či přímo upevnění své hegemonie užívají převahu v konvenčních silách, a to bez ohledu na normy mezinárodních práv. O mravnosti nemluvě. Zatím to vypadá, že se tento návrat barbarských forem politiky neosvědčí, a to jak kvůli nedostatečné převaze konvenčních ozbrojených sil USA, tak i tradičnímu odtržení vojenského chápání cílů války od představ politických cílů. Boje v Íránu a jeho okolí naznačují, že si Washington zopakuje lekce z Vietnamu a Afghánistánu: zvítězí snad v každé bitvě, ale prohraje válku. Výhodou USA je, že současný pán Bílého domu ví, že politika existuje ve dvou často velmi odlišných podobách: jako objektivní realita a jako obraz stvořený propagandou. Problém nastává, když se tyto dvě podoby jedné události příliš liší; někde to praskne. Zahraniční politika se může dostat do rozporu s politikou vnitřní. Tak lze bezpodmínečně hájit Izrael v zahraničí, ale doma… Následující graf z dílny společnosti Gallup ukazuje, jak současná vláda Izraele a USA poškodily obraz židovského státu u amerického obyvatelstva. Tedy u amerických voličů.

Čína, která je v oficiálních dokumentech současné vlády USA představována jako hlavní protivník, zatím pokračuje ve svém obrození. Bez ohledu na sankce, celní bariéry a války rozhazované Západem, **v letošním prvním čtvrtletí vzrostl meziročně hrubý domácí produkt (HDP) Číny o 5 % a její zahraniční obchod o 15 %**. Změny ve velení tamní armády mají pravděpodobně naznačit, že ve vztazích s Tchaj-wanem chce Peking v maximální míře klást důraz na mírové řešení. A nebude-li zahraniční vměšování do vztahů pevniny a ostrovů kolem Tchajwanské úžiny, budou se tyto vztahy rozvíjet na základě „konsensu 1992" – dohody představitelů Komunistické strany Číny a Kuomintangu z Tchaj-wanu, že existuje jen jedna Čína, a další „detaily" se vyřeší jednáním později. Ostatně čl. 4 Ústavy Čínské republiky, ke které se s dílčími úpravami hlásí i současné vedení Tchaj-wanu, vychází z představ Číny v hranicích roku 1946 – tedy pevninské Číny a Tchaj-wanu dohromady. Nedávná **návštěva předsedkyně Kuomintangu z Tchaj-vanu paní Čcheng Li-wun na čínské pevnině, včetně přijetí u prezidenta ČLR Si Ťin-pchinga,ukazuje, že by jedno z uměle vytvářených ohnisek napětí mohlo být odstraněno.** Mnohé by mohla naznačit cesta Donalda Trumpa do Číny, plánovaná na polovinu května.

Zbrojení NATO

Agrese USA a Izraele vůči Íránu vyostřila spory Washingtonu a evropských členů Severoatlantické aliance, které se začaly formovat kolem otázky pokračování války na Ukrajině. Pohrůžky Washingtonu, že by mohly Spojené státy z Aliance vystoupit, mají celou řadu odstínů, přičemž některé nepostrádají nádech ironie. Například podle článku 13. *Washingtonské smlouvy* stát, který chce z Aliance vystoupit, musí to sdělit písemně vládě USA. Ovšem ať již je napětí mezi USA a jeho spojenci v NATO sebevětší, to nejdůležitější Evropané Donaldu Trumpovi odsouhlasili: zvýšení vojenských výdajů na úroveň pěti procent hrubého domácího produktu (HDP). To by měla být výrazná změna, protože podle oficiálních odhadů bruselské centrály NATO tvořily loni vojenské výdaje v Alianci téměř 2,8 % souhrnného HDP, v případě evropských členů plus Kanady to bylo skoro 2,3 % HDP.

Vojenské výdaje roku 2025
vybrané státy, v miliardách USD

USA	921
evropští členové NATO	563
Německo	107,3
Velká Británie	94,3
Francie	70,0
Itálie	40,1
Rusko	186,2
Čína	251,3
Indie	78,3
Japonsko	58,9
Austrálie	37,3

Zdroj: IISS

Odpověď na otázku, zda je to hodně, nebo málo, vyžaduje pečlivé vyhodnocení politické situace. Jisté je, že když chybí dobrá vůle dohodnout se a převládá nedůvěra či kořistnické zájmy, žádné výdaje nejsou dost velké. Něco ale může napovědět i nedávno zveřejněná zpráva britského Mezinárodního institutu strategických studií (IISS). Ta uvádí, že **loni dosáhly globální vojenské výdaje 2,63 bilionu dolarů – z čehož více než 64 % tvořily výdaje států NATO**. Jak ukazuje připojená tabulka, činily podle tohoto zdroje vojenské výdaje evropských států NATO 563 miliard dolarů, zatímco USA 921 miliard (letošní výdaje Spojených států by měly poprvé překročit bilion dolarů) – zatímco vojenské výdaje Ruska podle vlastních oficiálních informací 161 miliard (podle definice NATO 186,2 miliardy).

USA a Evropa

Požadavek Washingtonu vůči evropským členům NATO, aby se zapojily do války o Hormuzský průliv, se zdá zcela nelogický: Severoatlantická aliance je přece definována jako obranné uskupení; článek 5 *Washingtonské smlouvy* jasně říká, že pomáhat se má napadenému členu Aliance. Zkušenost ale praví, že NATO začalo bombardování Jugoslávie (1999), až když Německo uznalo odštěpenecké státy a pomohlo jim v občanské válce; intervenci v Libyi (2011) začalo několik zemí (mj. Francie, Velká Británie, Kanada a USA), než se stala oficiální akcí NATO; válku v Afghánistánu (2001–2021) zahájily Spojené státy v čele koalice ochotných, až následně byla vytvořena mise ISAF vedená Aliancí a později také přímá mise NATO; přes úvodní nesouhlas Francie, Německa a Belgie s americkou intervencí v Iráku (2003) tam nakonec byla vyslána speciální mise NATO (2018–2026).

Údiv nad chováním USA vůči evropským spojencům vyrůstá povětšině z nepochopení povahy zahraniční politiky Spojených států. Tam už otcové-zakladatelé kladli důraz na chladný propočet výhod opírající se o „osvícený egoismus“ a znalost zákonitostí mocenské rovnováhy. Tak lze v dějinách vztahu USA k Evropě zachytit čtyři odlišná období:

▶Podle Monroeovy doktríny (1823) se Spojené sáty dožadovaly výsadní kontroly na celou Střední a Jižní Amerikou s tím, že se na oplátku nebudou vměšovat do vnitřních záležitostí Evropy. Zabránit ovšem

Francii či Španělsku angažovat se v Latinské Americe samy nedokázaly – Monroeova doktrína se opírala o sílu britského loďstva, protože Londýn měl vlastní zájem na tom, aby si Paříž či Madrid nevylepšily své postavení na jih od Spojených států. Naopak USA byly slabé na to, aby se mohly angažovat v tehdejší válce Řeků s Osmany, nemohly zásadně ovlivnit evropskou mocenskou rovnováhu. Proto nastupuje moralizující izolacionalismus směrem na východ vůči Evropě, snaha dominovat v oblastech na jih od USA a rozpínání směrem na západ.

▶Během světových válek se německá armáda přiblížila k atlantskému pobřeží či jej přímo obsadila, a dala tak novou politickou charakteristiku evropské hranici s USA přes „trochu vody". V té době byly už Spojené státy ekonomicky nejmohutnějším státem světa. USA se během těchto dvou válek prostřednictvím své armády začaly podílet na utváření mocenské rovnováhy v Evropě. Potenciální evropská fronta se po 2. světové válce stala nejdůležitější linií konfrontace se Sovětským svazem, tedy i mocenské rovnováhy v celém světě.

▶Po studené válce už byly Spojené sáty hegemonem i v evropském regionu. Během bombardování Jugoslávie bylo zřejmé, že jako jediné mají v rámci NATO potenciál k silovému vychýlení rovnováhy ve svůj prospěch. Už se nepodílely na utváření evropské rovnováhy, ale začaly ji diktovat, a to i prostřednictvím rozpětí NATO směrem na východ.

▶Změny v globální rovnováze učinily Evropu druhořadým regionem. USA se snaží uvolnit si ruce pro významnější konflikty, než je válka na Ukrajině – usilují o kontrolu regionů bohatých na uhlovodíky, dopravních tras s globálním významem, a hlavně oblastí kolem Číny. Výstavba a modernizace infrastruktury americké armády v tzv. prvním ostrovním řetězci od Japonska po Filipíny ukazuje, kam se soustřeďuje pozornost Pentagonu.

Evropa má pocit, že zůstala sama, a začíná na novu situaci reagovat. Podle IISS **bylo loni hlavním zdrojem růstu evropských vojenských výdajů Německo a pro nejbližší budoucnost jim i zůstane**. Ne každý státník se ale domníval, že USA či NATO ochrání zájmy zápa-

doevropských zemí nebo že by mír v Evropě mohlo zajistit německé zbrojení. V jedné ze svých knih Henry Kissinger popsal, jak v roce 1969 doprovázel amerického prezidenta na setkání s francouzským prezidentem Charlesem de Gaullem. Ten jim vylíčil, jak vidí Evropu: politiku zde neurčuje nějaká abstraktní idea integrace, ale čtyři velmoci – Itálie, Německo, Francie a Velká Británie. Kissinger prý k tomu poznamenal, že v takové situaci nevidí způsob, jak zabránit Německu, aby ovládlo Evropu. „Zdálo se, že de Gaulle, v němž tolik tuposti vyvolalo hlubokou melancholii, povyrostl o další palec, když si mne poměřoval s přirozenou povýšeností, s jakou shlíží zasněžený alpský vrcholek na nějaký kopeček. »*Par la guerre*«, řekl jednoduše (»válkou«).“[1]◀

!Argument, 20. dubna 2026

1 KISSINGER, Henry A.: Roky v Bílém domě. Praha: BB/art s.r.o., 2006, s. 109

Chaotický svět

Brutální diplomacie amerického prezidenta nejméně v jedné věci slaví úspěch: Donaldu Trumpovi se podařilo strhnout pozornost většiny médií planety na sebe. Vzniká tak iluze, že svět má jednoho vůdce, že hegemonie USA je nejen obnovena, ale dokonce posílena. Jenže něco tuto iluzi narušuje. Předně je vidět, že z mnoha akcí, které americký prezident za víření bubnů odstartoval, jsou úspěšné jen ty, kdy to umožňuje aktuální mocenská rovnováha. Když je vyhrožováno Indii a Číně cly ve výši 100 % či dokonce 500 %, v případě že nepřestanou nakupovat ruskou ropu, je zřejmé, že naplnění těchto pohrůžek by přineslo do USA ničivou zpětnou vlnu. A tak ve chvíli, kdy měla být tato nová fáze celní války spuštěna, je uspořádán summit na Aljašce – a Donald Trump byl opět v centru reflektorů.

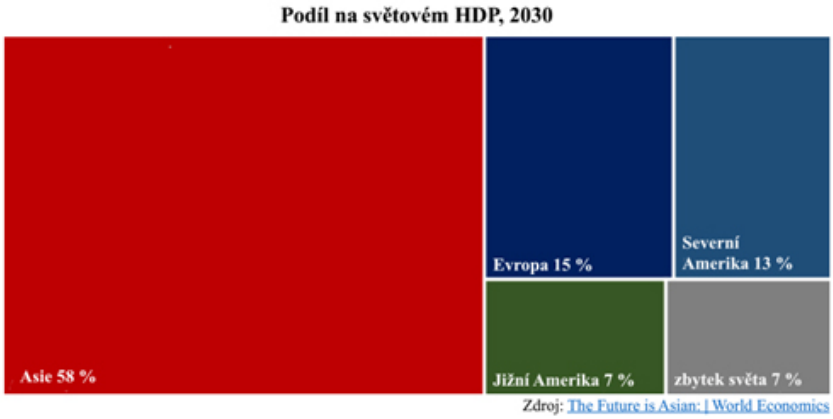
Takto lze postupovat jistě dlouho a s řadou dílčích vítězství. Ale je tu další problém. Těkavá diplomacie USA vede představitele některých států k podlézavému chování, jak to například praktikují ke všemu ochotní spojenci z Evropy. Takové neupřímné jednání však dříve či později vyústí v nějaký podraz. Navíc dalším důsledkem brutální diplomacie je, že se skutečně silní hráči začnou Spojeným státům jako nespolehlivému partnerovi vyhýbat, nebo se dokonce budou spojovat. Ne proto, aby USA zničily, ale aby se bez nevyzpytatelných a hrubých Američanů obešli.

Čínská cesta

Loni v ruské Kazani na summitu států BRICS došlo ke schůzce čínského prezidenta Si Ťin-pchinga a indického premiéra Nárendry Módího, která naznačila, že by se mohlo přiblížit mírové urovnání pohraničních sporů Indie a Číny. Minulý týden na setkání indického premiéra s čínským ministrem zahraničí Wang I zdůraznil Nárendra Módí, že rozdíly v názorech při řešení otázky hranic mohou být, konflikty však ne.

Lze předpokládat, že Wang I na návštěvě v Indii doladil přípravu setkání čínského prezidenta a indického premiéra, k němuž má dojít u příležitosti summitu Šanghajské organizace pro spolupráci (ŠOS). Ten se uskuteční

poslední srpnový den a první den v září v čínském Tchien-ťinu, což je přístavní město necelých sto kilometrů od Pekingu; žije v něm více lidí než v celém Česku. Na zmíněném summitu ŠOS se sejdou zástupci nejen deseti členů této organizace, tedy představitelů Indie, Ruska, Pákistánu, Íránu, ale i dalších deseti států a organizací. A tak se nabízí otázka: kdo bude určovat povahu globalizace v příštích desetiletích? Připojený graf ukazuje, jak by měl podle propočtů britského analytického serveru World Economics v roce 2030 vypadat podíl jednotlivých světadílů na tvorbě světového hrubého domácího produktu. Třeba se rodí nové centrum stability.

Zdroj: The Future is Asian: | World Economics

Rozumět Číně

Zatím se zdá, že Čína je tím státem, který nejvíce přispívá k alespoň relativní stabilitě ve světě hledajícím novou rovnováhu. Pomáhá jak svým vlastním ekonomickým růstem, tak i politikou zaměřenou na zisk všech zúčastněných stran. Proto je dnes víc než kdy dřív nutné Číně rozumět a hledat ve spolupráci s ní výhody jak pro Česko či Slovensko, tak pro celou Evropu. A vyhýbat se divadelnické sebeprezentaci zpochybňováním principu jedné Číny nebo dětinskými schůzkami s dalajlamou. Porozumět Číně i pomocí lepších znalostí dějin tohoto nejstaršího státu světa a pochopit tak povahu a význam shodných, ale i rozdílných rysů s evropskými státy. Začít lze každý den. Třeba kvalitním mediálním pokrytím summitu ŠOS a události hned za ním následující: tamních oslav 80. výročí konce 2. světové války.

Vlastně se dá říci, že celosvětové oslavy 80. výročí vyvrcholí vojenskou přehlídkou v Pekingu 3. září – v den, kdy se v Číně slaví vítězství ve válce proti japonské agresi. Zpravidla se uvádí, že to byla osmiletá válka, jejíž začátek v červenci 1937 a konec v září 1945 pro stále více historiků a politologů rámují to, čemu se říká „2. světová válka". Tedy válka, která nezačala německým útokem na Polsko. Jenže ani to není úplná pravda o válce, jejíž konec si Čína připomene 3. září.

Především válka, kterou si v Číně a mezi přáteli Číny připomínají, byla druhou válkou mezi Japonskem a Čínou; po té první v polovině devadesátých let 19. století mimo jiné Japonsko na padesát let okupovalo Tchaj-wan. Takzvaná druhá čínsko-japonská válka – dnes v Číně nazývaná „lidová válka odporu proti japonské agresi" – začala už v září 1931 a vedla k japonské okupaci Mandžuska. Ve zmíněném roce 1937 začala další etapa této války, jež nakonec skončila před 80. lety spolu s válkou světovou. Podle oficiálních odhadů bylo během 14 let trvající japonské agrese zabito nebo zraněno více než 35 milionů obyvatel Číny. Na druhé straně boje v Číně vázaly větší část japonské armády, která tak nemohla být nasazena proti Sovětskému svazu nebo proti Spojencům na jiných bojištích v Asii a Pacifiku. Odhady říkají, že v této čtrnáctileté válce čínské jednotky zabily, zranily či zajaly 1,5 milionu japonských vojáků.

Ztráta lidskosti

Historické vědomí je důležitou součástí politické kultury. Je to forma kolektivní zkušenosti, která proniká do politického rozhodování. Proto je tak důležité, aby i ve střední Evropě nejen sinologové věděli, co pro Číňany znamená „století ponížení" a „lidová válka odporu proti japonské agresi". Vlastně všude na světě je nutné uchovávat v paměti, co znamenala neuvěřitelná bestialita nacistů v Evropě a japonských ultranacionalistů v Číně. Vždyť historická paměť tvoří spolu s morálkou a racionální analýzou obrannou hráz před zopakováním oněch hrůz. Takových, jako byl nankingský masakr a činnost Jednotky 731.

▶Japonci dobyli Nanking v prosinci 1937. V té době to bylo hlavní město Čínské republiky. Americká historička Iris Changová uvádí, že při obsazování Nankingu zabili Japonci asi tři sta civilistů, tedy přibližně tolik jako ve zmíněném Tchien-ťinu. Poté však následoval přibližně

sedm týdnů trvající masakr, který nemá v moderních dějinách obdoby. Podle Mezinárodního vojenského tribunálu pro Dálný východ během nankingského masakru japonští vojáci zavraždili 260 tisíc civilistů. V polovině osmdesátých let vztyčený Nankingský památník uvádí 300 tisíc zavražděných civilistů a neznámý počet čínských vojáků. Changová ve své analýze píše, že „při masakru zemřelo víc než 300 000 lidí – pravděpodobně 340 000, z nichž 190 000 bylo zabito hromadně a 150 000 jednotlivě". Množství znásilněných žen není možné přesně stanovit, bývá odhadováno v rozmezí 20 až 80 tisíc. Neurčitý zůstává počet následných vražd a sebevražd.[1]

Pro srovnání: během útoku Japonců na PearlHarbor v prosinci 1941 bylo zabito 2403 amerických vojáků a 68 civilistů; při bombardování Tokia letectvem USA v březnu 1945, což bývá označováno za nejničivější nálet v dějinách lidstva, bylo zabito přibližně sto tisíc lidí.

1 Viz CHANGOVÁ, Iris: Nankingský masakr. Nejkrvavější prolog druhé světové války. Praha: Naše vojsko, 2010, s. 115.

▶Jednotka 731 byla největší z biologických laboratoří japonské armády v Číně. Pracovalo v ní přibližně tři tisíce lidí. Prováděli pokusy na přibližně desetitisícovém vzorku lidí, který zahrnoval všechny části populace, a to včetně dětí a těhotných žen. Při výzkumech pomocí úmyslné nákazy nebezpečnou chorobou byly používány především bakterie moru, cholery a antraxu. Některé lidi nechali umřít, u jiných prováděli vivisekci – vyjmutí orgánů zaživa, aby zkoumané objekty nebyly poškozeny smrtí. Odhaduje se, že záměrně rozšířené blechy nakažené morem zabily přibližně 400 tisíc čínských civilistů. Bylo testováno také zmrazování a rozmrazování končetin živých lidí, aby bylo možné sledovat šíření neléčené sněti a hnití. Americký novinář John W. Powell ve své studii *Skrytá kapitola dějin*, kterou v říjnu 1981 spolu s komentáři otiskl Bulletin atomových vědců, odhadl počet zavražděných v laboratořích Jednotky 731 nejméně na tři tisíce lidí.

Závěrečné dějství: část těchto japonských „vědců" byla zajata Rudou armádou a v roce 1946 postavena před soud v Chabarovském procesu. V případě „vědců" zajatých Američany generál Douglas MacArthur, velící spojeneckým jednotkám v Pacifiku, prosadil pro tyto japonské zločince, včetně velitele Jednotky 731, amnestii výměnou za předání poznatků z pokusů.

Černobílé vidění

Historici a politologové mají před západní veřejností velký dluh: oni jako první by měli zpřístupnit širokým vrstvám pedagogů, kulturních pracovníků a veřejnosti znalosti o pozoruhodných kulturách jiných civilizačních okruhů. Nelze se v budoucnu vyhnout trapným situacím, rozporům, nebo dokonce velkým konfliktům, pokud budou chybět znalosti o odlišných a stále významnějších asijských civilizačních centrech. Ani americký prezident nemůže s Čínou a Indií jednat jako s evropskými státy.

Zatím se v politické kultuře Česka a v chování některých představitelů státu odráží obecná nevzdělanost, jejíž západocentrismus posiluje „strategická komunikace". Západ až příliš často vnímá Čínu ve studenoválečnickém duchu jako protivníka: její úspěchy jsou chápány jako prohra Západu či potenciální nebezpečí. Vše, od pěstování obilí po umělou inteligenci, je viděno jako předmět hry s nulovým součtem, v níž ztráta jedné strany představuje zisk strany druhé. S tím souvisí i zrcadlových efekt: neschopnost vidět například růst síly Čínské lidové osvobozenecké armády, který nedávno plasticky popsal v článku pro !Argument Ladislav Zemánek, jinak než jako přípravu na agresivní expanzi – jako tomu bylo v nedávné minulosti, kdy průmyslová revoluce byla i revolucí ve vojenství, souběžně se urychlovala kolonizace světa Západem a na ničivé síle nabývaly konflikty mezi západními státy. Má-li mít Západ nějakou budoucnost, naléhavě potřebuje státníky jiného typu, než jsou například ti, kteří dnes rozhodují o zahraniční politice Česka.◀

!Argument, 25. srpna 2025

Nebezpečná Čína

Chaos, který je doprovodným jevem při velkých geopolitických změnách, dokáže zastínit i ty nejdůležitější události. Natož ty, které i ve všední dny se mohou zdát málo významné či prostě standardní – byť spolurozhodují o podobě oněch geopolitických přeměn. To platí i o dění v příštích dnech na východě eurasijského kontinentu: v pondělí začíná zasedání ústředního výboru Komunistické strany Číny, které projedná zásady pětiletého plánu ekonomického a sociálního rozvoje této země na léta 2026 až 2030 a od kterého mnozí analytici očekávají důležitá kádrová rozhodnutí; na přelomu října a listopadu se v Jižní Koreji bude konat summit zemí Asijsko-pacifického hospodářského společenství a už několik měsíců se vedou spory, zda se při této příležitosti setkají k dvoustrannému jednání čínský a americký prezident.

Zrod giganta

Výzkumy sledující postoje české veřejnosti k ostatním zemím, které provádí agentura STEM, ukazují, že vztah Čechů k Číně není dobrý – Čínu kladně hodnotí pouze 19 % dotázaných. Je to bezesporu výsledek práce korporátních sdělovacích prostředků, které kolem tématu „Čína" vytvářejí informační bublinu. Proniknout za její hranice do reálného světa vyžaduje vynaložit čas a energii, kterou většina lidí nemá k dispozici. To neplatí jen o politickém systému Číny, ale i jejím ekonomickém rozvoji. Protičínské propagandě napomáhá skutečnost, že vývoj v této fascinující zemi je složitý a – stejně jako v jiných zemích – plný rozporů. Možná by k vykreslení pravdivějšího obrazu Číny pomohlo několik čísel srovnávajících Říši středu a Spojené státy, čísel, která se týkají témat diskutovaných ve veřejném prostoru.

Kvůli velikosti hrubého domácího produktu (HDP) na hlavu je Čína některými analytiky stále zařazována mezi rozvojové země. Pravdou je, že v Číně připadá, alespoň podle Světové banky, na jednoho obyvatele přibližně 13,3 tisíce dolarů, zatímco ve Spojených státech je to 85,8 tisíce dolarů. Jenže Čína je prazvláštní rozvojová země. Podle

Mezinárodního měnového fondu byl v roce 1980 podíl Číny na globálním HDP (měřený podle parity kupní síly) pouze 2,1 %, zatímco USA 21,6 %. Pořadí těchto dvou zemí se změnilo v roce 2016; loni byl podíl Číny na tomto globálním HDP 19,4 %, zatímco USA 14,9 %. Statistiky OSN upozorňují, že podle indexu lidského rozvoje (HDI), který je propočítáván nejen podle HDP na hlavu, ale sleduje i očekávanou délku života a délku vzdělávání, byla Čína v roce 2023 na 78. místě ve skupině zemí s vysokým indexem s tím, že od roku 1990 se postavení Číny plynule zlepšuje a od roku 2010 je čínský index HDI lepší než globální průměr.

Zdroje moci

Moc státu lze měřit různě, například jako souhrn potenciálu obyvatelstva, půdy, zahraničního obchodu, inovací a úrovně řízení. V Číně žije přibližně 1,4 miliardy obyvatel, v USA 340 milionů – přičemž v případě Číny lze hovořit o mimořádně vysokém stupni organizovanosti, pracovitosti a stále rostoucí vzdělanosti. Čína je zemí, jejíž dějiny jsou plné hladomorů, nachází se zde méně zemědělsky využitelné půdy než v USA, nemluvě o střídání záplav a období sucha. Díky promyšlené státní politice je dnes v Číně jídla dodatek a podařilo se tam odstranit extrémní chudobu. Půda Číny ale umí být i štědrá. Například podle nejnovějšího přehledu Geologické správy USA Čína loni vytěžila 270 tisíc tun vzácných zemin, a Spojené státy 45 tisíc tun. Tentýž zdroj uvádí, že loni se v Číně vyprodukovalo 1,9 miliardy tun cementu, zatímco v USA to bylo 86 milionů tun – což je údaj naznačující rozsah nové výstavby v těchto zemích. Číně se daří využívat i dříve neproduktivní části krajiny, a to nejen zatravňováním, zalesňováním či výstavbou vodních děl, ale i množstvím parků větrných či slunečních elektráren. V uplynulém roce Čína vyprodukovala 1,6 miliardy gigawattů pomocí obnovitelných zdrojů, což je nejvíce na světě, zatímco v USA to bylo 0,4 miliardy gigawattů.

Politika reforem a otevírání se světu, kterou Čína zahájila koncem sedmdesátých let, byla spojena s neomerkantelistickým přístupem k zahraničnímu obchodu. I letos – ve světě, v němž narůstá zmatek a Západ vůči Číně zavádí řadu embarg a celních bariér – vzrostl v prvním pololetí čínský vývoz zboží ve srovnání s loňským rokem o 6,1 %. Výsledkem takovéto politiky bylo vytvoření největšího rezervního polštáře ve světě: loni čínské devizové a zlaté rezervy činily 3,5 bilionů

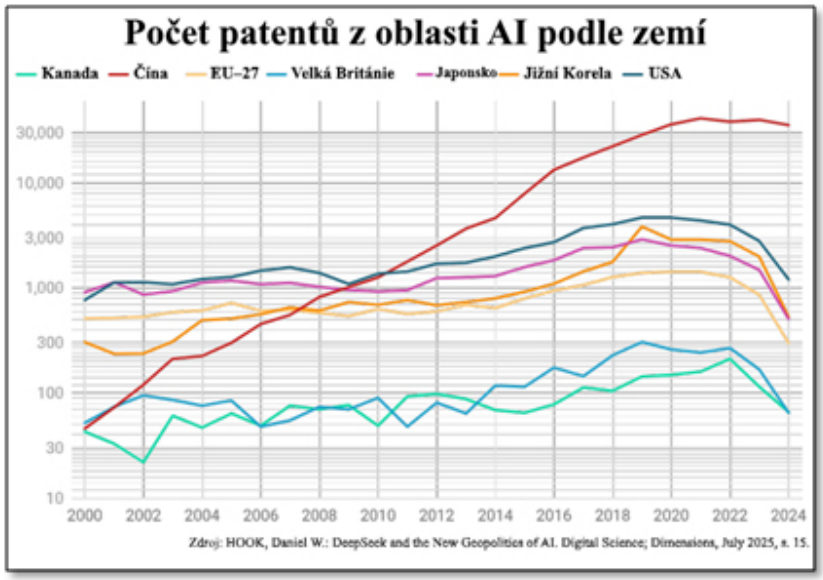
dolarů, zatímco rezervy USA tvoří 910,0 miliard dolarů (čínské rezervy jsou počítány bez Tchaj-wanu, Macaa a Hongkongu, který sám má větší rezervy než USA).

Inovace

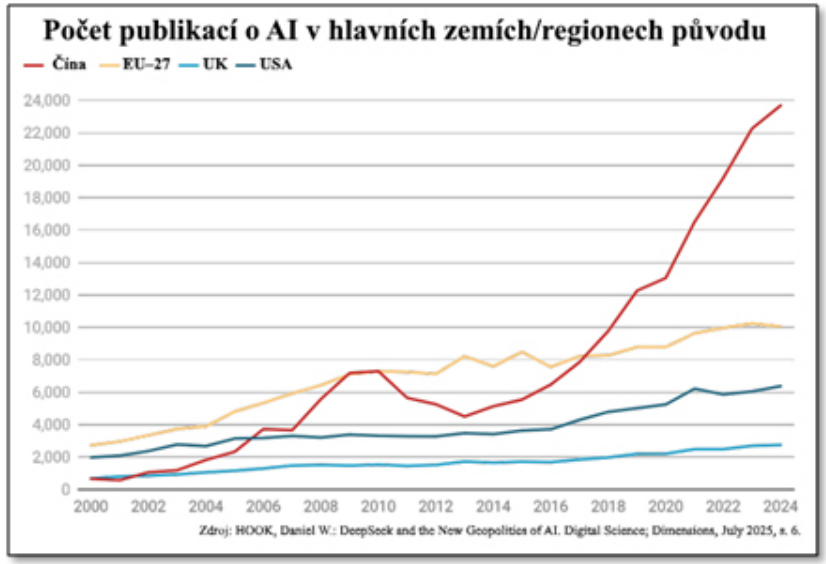
Řada analýz současné podoby čínského hospodářství začíná velkou recesí v letech 2007 až 2009, jež odstartovala v USA a které se Říše středu dokázala vyhnout. Od té doby vedení Číny klade důraz na dva cykly ekonomiky: zahraniční a domácí. Pravdou je, že sílící koupěschopnost téměř miliardy a půl obyvatel Číny sama o sobě vytváří hospodářský stimul a může sloužit jako zklidňující faktor v případě dramatických zlomů na mezinárodním trhu. Jako symbolické vyjádření nového přístupu může sloužit tehdy započatá výstavba rychlodráh. Podle Mezinárodní železniční unie bylo v roce 2023 v Číně 45,4 tisíce kilometrů vysokorychlostních tratí, zatímco v USA 735 kilometrů. I když je v USA v provozu o 36 více jaderných reaktorů než v Číně, ze sedmdesáti jaderných reaktorů ve výstavbě ve světě jich je 33 v Číně a ve Spojených státech žádný; Čína má rozplánováno dalších 43 reaktorů, USA žádný.

Současný vědecký a technický pokrok obecně, ale i válka na Ukrajině, postavil do centra pozornosti umělou inteligenci. Nedávno Daniel Hook, ředitel v Londýně sídlící společnosti Digital Science zaměřující se na strategické investice do začínajících společností, zveřejnil studii DeepSeek a nová geopolitika. Mimo jiné v ní píše, že konkurence ve výzkumu umělé inteligence „je již ve své podstatě geopolitická“. Podle této analýzy v Číně pracuje v oblasti umělé inteligence přibližně 30 tisíc výzkumníků; v USA jich je asi 10 tisíc. Přitom čínští pracovníci v oblasti výzkumu AI jsou v průměru mladší. Základní údaje obsažené v této studii přibližují dva následující grafy a k nim připojené komentáře:

▶Vloni čínští výzkumníci podali přes 35,4 tisíce patentových přihlášek souvisejících s umělou inteligencí. To je 13krát více než počet patentů podaných dohromady vědci z USA, Velké Británie, Kanady, Japonska a Jižní Koreje.

▶Podle studie DeepSeek a nová geopolitika publikovali v roce 2024 čínští vědci téměř 23,7 tisíce článků o umělé inteligenci. To je více, než představuje počet publikací souvisejících s umělou inteligencí ze Spojených států (6,4 tisíc), Velké Británie a Evropské unie dohromady.

Údaje o čínském rozvoji umělé inteligence symbolizují skutečnost, že teprve nyní začíná synergický efekt vyrůstající z těch proměn, které přinesly dvě tamní revoluce: ta, která vedla v roce 1949 ke vzniku nové Číny, a ta, jež koncem sedmdesátých let zahájila období reforem a otevírání se světu. Teprve teď nastupují do strategických pozic řízení v této zemi generace, které mají zakódovanou tuto dvojí proměnu.

Hledání budoucnosti

Uvedené údaje hovoří jednoznačně: žádný stát v lidských dějinách neměl tak rychlý ekonomický růst a tak promyšlenou sociální politiku. Otázkou je, zda se má tento ekonomicko-sociální růst Číny, který doprovází růst moci tohoto státu, pokládat za nebezpečí, nebo zda je nadějí pro lidstvo. Nejistota a strach z neznámého jsou při hledání odpovědi na tuto otázku přirozené. Jisté ovšem je, že obrovský tlak Číny na změnu globálního uspořádání od hegemonie k multipolarismu nevyrůstá ze zlé vůle, ale z prostého faktu, že se státy vyvíjejí nerovnoměrně. V této situaci přívrženci západního liberálně-konzervativního ideového konsensu ale znají odpověď předem: nedokážou se vymanit z uvažování v kategoriích konfliktu, přesněji ze studenoválečnického uvažování o mezinárodních vztazích jako hry s nulovým součtem: úspěch Číny je jimi vnímán jako prohra Západu. Proto Strategický koncept přijatý na summitu NATO v roce 2022 uvádí, že Čína „ohrožuje naše zájmy, bezpečnost a hodnoty".

Narůstající chaos je měřitelný: pracoviště na univerzitě ve švédské Uppsale, které sbírá data o konfliktech ve světě, a Institut pro výzkum míru v Oslo uvádějí, že loni proběhlo ve světě 61 ozbrojených konfliktů s účastí státu – nejvíce od roku 1946. V této situaci čínská ekonomická i politická moc rostou, ale zahraniční politika Pekingu se nezměnila. Čína je jediným stálým členem Rady bezpečnosti, který přibližně čtyři dekády neválčil. To ovšem neznamená, že se její chování pod tlakem Západu nemůže změnit.

Je přirozené, že se čínský meritokratický systém vládnutí někomu nelíbí: je výrazně odlišný od liberální demokracie srostlé s kapitalismem. Tamní vedení se však jeví mimořádně kompetentní. Zdá se, že čínští komunisté dokázali to, co se v Evropě nikomu nepodařilo: spojit vizi

socialismu importovanou ze Západu nejen s trhem, ale také s národní specifikou.◀

!Argument, 20. října 2025

Taiwan: volby a válka

Žádný kvalifikovaný odhad rizikových událostí pro rok 2024 nevynechává oblast Taiwanského průlivu. Právě tento region bývá pokládán za místo možných nejhrozivějších událostí: zónu vojenské konfrontace Číny se Spojenými státy a jejich spojenci. Tuto obecnou skutečnost doprovází fakt, že se na Taiwanu koncem příštího týden uskuteční všeobecné volby. Ty bývají – přinejmenším mediálně – spojovány s růstem napětí a hrozbami použití síly. Jako příčina bývá v západních médiích označována agresivita Pekingu, která souvisí s neochotou čínské vlády uznat „svébytnost" Taiwanu. Přičemž tato „svébytnost" je záměrně podávána v neurčité podobě: uznání principu jedné Číny je spojováno se spoluprací s představiteli Taiwanu, a to od koketování s diplomatickým uznáním po vojenskou spolupráci.

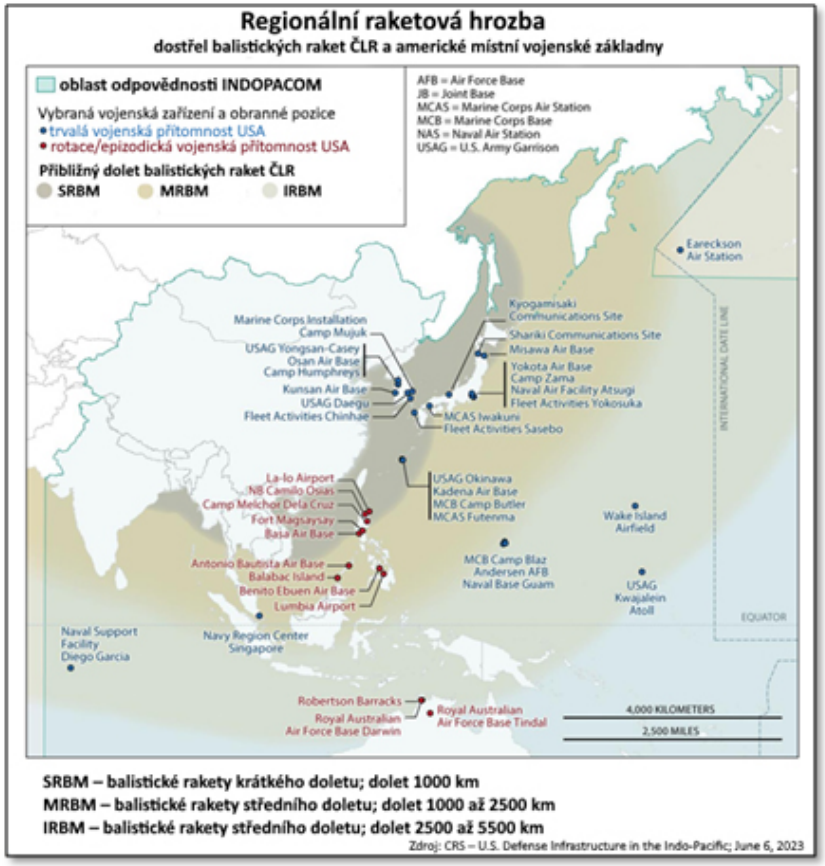
Armáda USA

Je tomu právě 45 let, kdy Čínská lidová republika a Spojené státy navázaly formální diplomatické styky. Zahraniční politiku USA vůči Číně ale stále charakterizuje rozporuplnost. Šanghajské komuniké podepsané roku 1972 americkým prezidentem Richardem Nixonem a čínským premiérem Čou En-lajem obsahuje mimo jiné větu „…americká strana prohlásila: Spojené státy uznávají, že všichni Číňané na obou stranách Taiwanské úžiny tvrdí, že existuje pouze jedna Čína a Taiwan je součástí Číny". Tehdy také přestala platit *Smlouva o vzájemné obraně* uzavřená v roce 1954 mezi USA a Taiwanem. Spojené státy sice přerušily diplomatické vztahy s Taiwanem, ale v roce 1979 přijaly speciální Zákon o vztahu k Taiwanu, který obsahuje závazek USA týkající se pomoci při obraně „vládních orgánů na Taiwanu". Během prezidentství Baracka Obamy byly obnoveny dodávky amerických zbraní na Taiwan. Mluví se o tom, že počet vojenských instruktorů USA na ostrově bude zdvojnásoben.

Z tohoto pohledu spor kolem Taiwanské úžiny vypadá jako nedokončená čínská občanská válka. V této válce poražená strana, Kuomintang (Čínská národní strana; KTM), a zbytky její armády se stáhly na Taiwan

a s pomocí USA pokračují v odboji. Kus pravdy na tom je, ovšem nikoliv celá pravda. Především původní vojenské vyhodnocení role Taiwanu ze strany Pentagonu dospělo k závěru, že strategický význam tohoto ostrova je malý. Během korejské války ale Spojené státy změnily názor a přesunuly do Taiwanské úžiny svoji 7. flotilu: začaly pokládat Taiwan za důležitou součást řetězce obkličujícího čínskou pevninu. Vzaly tak sice zbytky Čankajškovy armády pod svou ochranu, ale hlavně začlenily ostrov do své protipekingské a protimoskevské strategie. Udržování napětí kolem Taiwanského průlivu se stalo organickou součástí tichooceánské politiky USA – obdobně jako pěstování napětí na Korejském poloostrově.

Dnešní diskuse o možné válce mezi Čínou a Spojenými státy nejsou jen součástí mediálního folkloru. Jsou také předmětem odborných modelů v podobě válečných her, kterých se v USA účastní vojáci i politici. Právě před rokem takovou hru o válce Číny a USA o Taiwan zorganizoval republikánský poslanec z Wisconsinu Mike Gallagher – jeden z nejaktivnějších jestřábů protičínské politiky v USA. Východisko takových her představuje následující mapa převzatá ze studie, nazvané poněkud eufemisticky Obranná infrastruktura USA v Indo-Pacifiku, kterou loni v červnu připravila Výzkumná služba Kongresu USA. Tato mapa ukazuje oblast odpovědnosti INDOPACOM – Indo-pacifického velitelství USA (cca 260 milionů km2, 375 tisíc amerických vojáků). Je z ní zřejmé, že všechny dlouho budované vojenské základny USA v této oblasti jsou v dosahu čínských raket středního doletu. To platí i o těch páteřních, rozložených na ostrovech Okinawa, Guam a Diego Garcia.

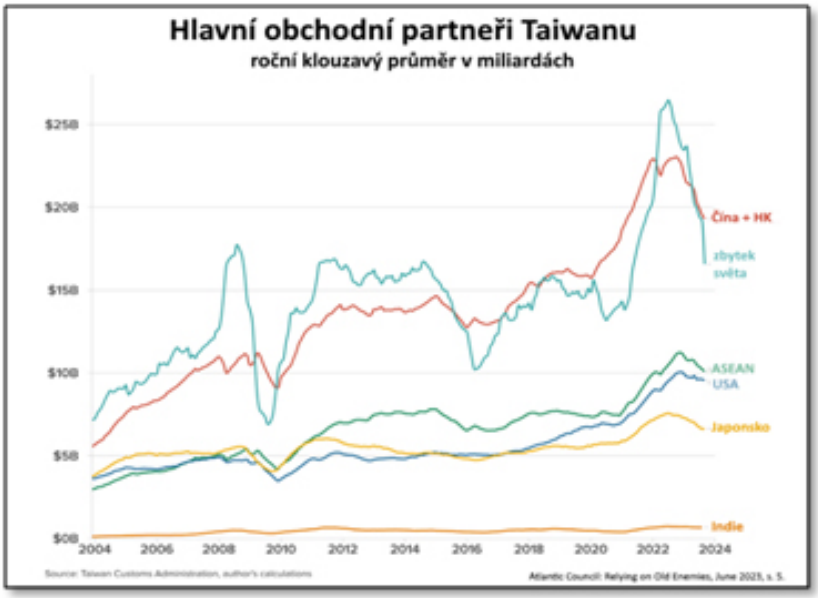
Mapa naznačuje, že hranice případného konfliktu v dané oblasti jsou mnohem neurčitější než při ozbrojeném konfliktu v Evropě. Neukazuje ale všechny aspekty možné vojenské konfrontace. Především, že v dosahu čínských raket středního doletu jsou mnohé americké spojovací a zpravodajské družice, nemluvě o roli čínského letectva a námořnictva. Navíc mapa skrývá problém většiny amerických válečných her tohoto typu: předpoklad, že válka mezi Čínou a USA by se odehrávala mimo území Spojených států. To však při kvalitě čínských mezikontinentálních raket rozhodně nelze zaručit. Jen pro ilustraci: Čína v právě uplynulém roce úspěšně vyslala do vesmíru 66 raket (Arianespace spolupracující

s Evropskou kosmickou agenturou vyslala 3 rakety, Indie 8, Rusko 19, USA 111) a přibližně 200 družic.

Pevnina a ostrov

Vztahy Pekingu a Tchaj-peje procházejí od devadesátých let dvojjedinou proměnnou. Ta je do značné míry spojena s nástupem nové generace politiků, kteří se narodili na Taiwanu až po Čankajškově útěku z pevniny. Kuomintang, který uvádí jako datum svého vzniku rok 1919, postupně odcházel od protifašistické politiky, zdůrazňuje odkaz Sunjatsena, což mimo jiné znamená, že si zároveň zachoval představu jedné Číny. Proměny KTM umožnily přijetí „konsensu 1992" – neformální dohody mezi představiteli pevniny a ostrova o tom, že existuje pouze jedna Čína, přičemž otázka politického režimu zůstává otevřená. Došlo dokonce k setkání nejvyšších představitelů Komunistické strany Číny a KTM. V současné době má KTMpřibližně 371 tisíc členů.

Podnikatelé z Taiwanu využili příležitosti, kterou nabídly sankce Západu vůči Číně po údajném masakru na náměstí Brány nebeského klidu v Pekingu v roce 1989. Následující graf ukazuje vývoj obchodu Taiwanu s okolním světem jen v posledních dvou dekádách. Byl převzat ze studie *Spoléhání se na staré nepřátele*, kterou zveřejnila loni v červnu ve Washingtonu sídlící Atlantická rada. Je z něho zřejmé, že obchod s pevninskou částí Číny a Hongkongem je pro ostrov nenahraditelný. Ekonomika se tak stává motorem sbližování a případné budoucí opětovné integrace pevniny a ostrova. Na druhé straně ale příklad západní politiky vůči Rusku ukazuje, že geopolitické a ideologické předsudky mohou dostat přednost před ekonomickými zájmy. A mohou vést k sankcím, které silně poškodí stát, jenž sankce vyhlašuje.

Vstup generace Číňanů narozených na Taiwanu až po útěku Čankajška na ostrov do vrcholové politiky je spojen i s nástupem skupin, které mají jinou orientaci než Kuomintang. Nejvýznamnější je Demokratická pokroková strana (DPS), jež vznikla v roce 1986 jako antikomunistická opozice vůči vládnoucímu Kuomintangu a jeho bílému teroru; v současné době má téměř 240 tisíc členů. Jedná se o středolevou stranu se všemi aktuálními prozápadními rozměry – od „sociálního liberalismu" přes „taiwanský nacionalismus" po manifestovanou podporu LBGT+ komunity; DPS také tvoří jádro Pan-zelené kolice. A tak v době, kdy Komunistická strana Číny prosazuje politiku národního obrození a zdůrazňuje historickou kontinuitu, část politické vrstvy mladší generace na Taiwanu se shlédla v hodnotovém chaosu amerického liberalismu a odtrhává se od čínských dějin. To je proces důvěrně známý i ze středovýchodní Evropy. Právě tato amerikanizace politické kultury na Taiwanu tvoří základ koketování některých tamních politiků se separatismem.

Čínská lidová republika na tyto posuny zareagovala. V roce 2005 čínský parlament přijal *Zákon proti odtržení*, podle kterého „stát použije nemírové prostředky a další nezbytná opatření k ochraně suverenity

Číny a územní celistvosti“ v případě, že by síly usilující pod jakoukoliv hlavičkou o odtržení Taiwanu mohly uspět, nebo kdyby došlo k závažným incidentům způsobujícím odloučení Taiwanu od Číny či kdyby možnosti mírového sloučení měly být zcela vyčerpány (čl. 8).

Prezidentské volby

Zápas o prezidentské křeslo na Taiwanu proběhne příští týden na základě principu prosté většiny – vyhrává ten, kdo získá nejvíce hlasů, i když to nebude nadpoloviční většina; další volební kolo se nekoná. Ve hře jsou tři kandidáti. Především je to současný viceprezident Lai Ching-te, který je v čele Demokratické pokrokové strany. Studoval medicínu na Taiwanu i na Harvardově univerzitě. Koketuje se separatismem, po jeho případném vítězství nelze vyloučit zhoršení vztahů s pevninou. Hou Yu-ih je kandidátem Kuomintangu. Hou vstoupil do této strany ještě za života Čankajška, ovšem v letech 2002 až 2013 byl členem DPS. Vystudoval policejní školu na Taiwanu a této profesi se dlouhodobě úspěšně věnoval. Hu se hlásí k politice jedné Číny, je obhájcem „Konsensu 1992“. Ko Wen-je je zakladatelem a předsedou Taiwanské lidové strany (TPP), která vznikla v toce 2019 a v současné době má přibližně 12 tisíc členů. Lékařské vzdělání získal na Taiwanu, ale také na Minnesotské univerzitě; spolupracoval s lékaři i z pevninské Číny. Hlásá obdobně jako DPS „sociální liberalismus“, nacionalismus ovšem definuje jako „občanský“ a volá po „fiskálním konzervatismu“.

V posledních dvojích prezidentských volbách, konkrétně v roce 2016 a 2020, zvítězila Cchaj Jing-wen z DPS; ta, vzhledem k zákonnému limitu dvou období, letos nemůže kandidovat. K pozoruhodnostem voleb v roce 2020 patří, že v průzkumech se kandidátka DPS dostala na první místo, až když se v Hongkongu rozběhly plnou silou manifestace – čímž zřejmě pro některé voliče na Taiwanu zpochybnily princip „jedna země, dva systémy“, a tedy i konsensus 1992. Pro letošní volby výzkumy volebních preferencí ukazují u kandidáta KTM pokles přízně od počátku loňského roku z prvního až na třetí místo v květnu. Od srpna však vykazují růst preferencí kandidáta KTM na aktuální pozici na druhém místě – při poklesu přízně stále vedoucího kandidáta DPS. Výzkum ETtoday z konce prosince přisoudil kandidátovi DPS 35,4 %, kandidátovi KTM 33,4 % a kandidátovi TPP 22,1 % hlasů.

Postskriptum

Problémem i pro tento rok bude rozporuplnost politiky Západu, který sice uznává princip jedné Číny, ale provádí politiku dvou Čín. To platí také pro pseudohrdinství představitelů českého parlamentu a některých dalších politiků, kteří před médii manifestují osobní odvahu tam, kde jim nehrozí žádné nebezpečí – to vše bez ohledu na zájmy republiky, ale i Evropské unie. Ovšem skutečným problémem je politika anglosaských velmocí. Ta se na první pohled shlédla v politice jedné Číny, ale bez komunistů. Jenže tak prosté to není. Barevné revoluce a převraty směřují k přijetí amerických hodnot, a k zahraniční politice pod dohledem z Washingtonu – což je víc než požadavek „bez komunistů".

Co by se stalo, kdy se do mezičínských sporů nikdo z venku nepletl? Zatím se příliš mnoho západních politiků chová podle zásady „Je dobré, když tam, kde nevládnu, panuje alespoň nejistota a chaos". Válka, o které se v souvislosti s napětím kolem Taiwanské úžiny hovoří, hrozí zcela zbytečně. Je to uměle vyostřovaný konflikt kvůli strategickým záměrům, které s Taiwanem souvisejí jen okrajově. Rok 2024 rozhodně nebude klidný.◀

!Argument, 2. ledna 2024

NATO: geopolitické fantazie

Summit NATO skončil, zapomeňte. Pravdou je, že nic nového nepřinesl – slíbil, co již slíbeno bylo, a pokračoval v nervózním čekání na listopadové prezidentské volby ve Spojených státech. Snad nejzajímavějším momentem v této souvislosti bylo, že premiér jedné z členských zemí NATO, maďarský předseda vlády Viktor Orbán, se během své mírové mise sice sešel s nejvyššími představiteli Ukrajiny, Ruska a Číny, ale v USA jej prezident Joe Biden během summitu nepřijal. Nekulturní ignorování možností ukončení války na Ukrajině ze strany orgánů Evropské unie tak dostalo posvěcení z nejvyšších míst. Ovšem Orbána ještě před atentátem přijal Donald Trump.

Kontraproduktivní aktivity

Nervozita většiny současných politických představitelů Západu nevyrůstá jen z nebezpečí, které pro ně představuje případný návrat Donalda Trumpa do Bílého domu. Důležitějším problémem je, že **i po volbách v USA bude pokračovat celková proměna globálního uspořádání**. Křečovitá snaha zabrzdit vývoj či vrátit vše zpět k privilegovanému postavení Západu pomocí válek, barevných revolucí a protekcionalismu nic podstatného zatím nepřinesla. Zásadní změnu nepřináší ani parazitování americké ekonomiky na ekonomice Evropské unie, které během války na Ukrajině dosáhlo vrcholu. Nejnovější údaje Mezinárodního měnového fondu o ekonomickém vývoji ve světě, které přináší následující tabulka, jsou nesmlouvavé: **hrubý domácí produkt by měl letos v Číně vyrůst o 5 %, v USA o 2,6 %, v Evropské unii o 1,2 % a v Rusku o 3,2 %...**

MMF: Projekce růstu HDP pro rok 2024

Čína	5,0
USA	2,6
Evropská unie	1,2
Německo	0,2
Rusko	3,2
Velká Británie	0,7
Japonsko	0,7
rozvinuté ekonomiky	1,7
Indie	7,0
ASEAN-5	4,5
západní Asie a severní Afrika	2,2
státy s nízkými příjmy	4,4
svět celkem	3,2

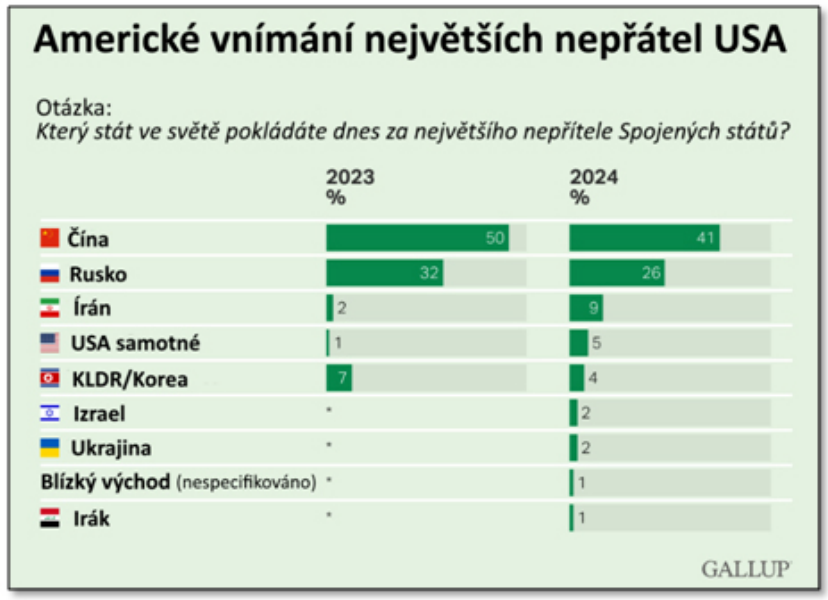
World Economic Outlook, July 2024 Update

Už před lety naznačil americký ekonom, sociolog a vlastně i politolog Immanuel Wallerstein, že se „vracíme k nejstaršímu příběhu v dějinách hegemonistických mocností. Dominantní mocnost se soustřeďuje na vojenství, kandidát na nástupce se zaměřuje na ekonomiku. Tento druhý přístup se vždy vyplácí, a to značně.“[1] Pravdou je, že je to dnes Čína, která volá po dohadování a dodržování zásad mezinárodního obchodu prostřednictvím kolektivních ujednání například v rámci Světové obchodní organizace – jak to kdysi, když měly bezkonkurenčně nejsilnější ekonomiku, prosazovaly i Spojené státy. V současné době ale Washington kolem sebe rozhazuje na všechny strany sankce, které nejen rozdělují svět, ale aktivně napomáhají sjednocování nezápadního světa, a Evropská unie je slepě následuje. Proto dnes například 90 % obchodu Čína-Rusko a 70 % obchodu Indie-Rusko probíhá v národních měnách. A ekonomika států BRICS roste rychleji než ekonomika skupiny G7. Ovšem západní „soustředění se na vojenství“, jak o tom mluví Wallerstein, může mít ještě horší důsledky.

1 WALLERSTEIN, Immanuel: Úpadek americké moci. USA v chaotickém světě. Praha: Slon, 2005, s. 28

Sebeidentifikace NATO

Od konce studené války hledalo NATO svůj smysl. Co s vojenskou aliancí, která nemá nepřítele? Někomu by se mohlo zdát, že by měla být zrušena. Padly takové návrhy, ale to by znamenalo ztratit získanou výhodu. Co by to bylo za divný svět, kde by se nedalo válčit, kde by se nedalo vládnout vystrašeným lidem, kde by nebylo možné přerozdělovat zdroje skupinám kolem vojenskoprůmyslového komplexu? Jako praktičtější se tedy ukázalo hledat pro NATO nového protivníka – či si jej vytvořit. A hle, podařilo se! Především v USA, ve vůdcovském státu Aliance, v zemi s největším vojenskoprůmyslovým komplexem. Jak nedávno ukázal výzkum společnosti Gallup, americká veřejnost má poměrně jasno: v současnosti 41 % dotázaných za největšího nepřítele pokládá Čínu, což je meziroční pokles (loni to bylo 50 %), a 26 % Rusko, což také znamená pokles (loni to bylo 32 % dotázaných). Protože veřejné mínění utvářejí především sdělovací prostředky, to americké bývá nestálé.

Proměny NATO po studené válce mají tři základní rozměry: zvyšování počtu členských států, proměny strategického uvažování a vojenské intervence. Rozšiřování Aliance směřovalo na východ a proběhlo v několika vlnách. Během první vlny v roce 1999 byly přijaty tři středoevropské země včetně Česka, při druhé v roce 2004 byly přijaty dvě černomořské a tři pobaltské země plus Slovensko. Následovaly postupně čtyři země Balkánu. Vše zatím završilo loňské přijetí dvou států ležících na Skandinávském poloostrově. Ovšem už v roce 2008 bukurešťský summit NATO „přivítal euroatlantické aspirace Ukrajiny a Gruzie". Dlužno dodat, že **po celé období od konce studené války byly vojenské výdaje NATO bezkonkurenčně vysoké, a loni přesáhly polovinu světových vojenských výdajů.**

Počáteční tápání při hledání nepřítele a transformace role NATO mohou symbolizovat tři dokumenty:

▶Rok 1999: přijetí Strategické koncepce Aliance na summitu ve Washingtonu.

Tehdy sice ještě nebyl přitlučen na pranýř žádný stát-protivník, ovšem úkolem Aliance se stalo „přispívat k předcházení konfliktům a ke krizovému řízení prostřednictvím operací mimo článek 5" – což přeloženo do srozumitelné mluvy znamená, že **do úvahy přicházejí vojenské akce NATO, které nemají obranný charakter** (článek 5 Severoatlantické smlouvy z roku 1949 o založení NATO uvádí, jak odpoví spojenci na případné napadení členského státu Aliance, přičemž jiné možné vojenské aktivity daná smlouva neuvádí). Zároveň se v této *Strategické koncepci* několikrát objevila představa **odpovědnosti NATO za bezpečnost a stabilitu zeměpisně neurčité „euroatlantické oblasti"**, v jednom případě dokonce „euroatlantické oblasti a okolí". Pro větší srozumitelnost: za několik dní po přijetí této strategie začalo bombardování Jugoslávie letadly Aliance, aniž Jugoslávie napadla nějaký členský stát NATO. S příchodem nového století se pak z Washingtonu začala šířit varování vůči „ose zla" a objevil se nový seznam „darebáckých států". Aliance se postupně podílela na vojenských intervencích v Afghánistánu, Libyi, Iráku…

▶Rok 2022: Strategický koncept přijatý na summitu NATO v Madridu.

Podle tohoto dokumentu už NATO ví, že „Ruská federace je nejvýznamnější a nejpřímější hrozbou pro bezpečnost spojenců a pro mír a stabilitu v euroatlantické oblasti". Navíc ovšem Aliance deklarovala, že Čína „ohrožuje naše zájmy, bezpečnost a hodnoty". To znamená, že evropské členské státy NATO následují USA, které už v roce 2011 prohlásily Čínu za největší bezpečnostní riziko. Už v tomto citovaném dokumentu NATO **bylo mezinárodní právo nahrazeno neurčitými (Washingtonem svévolně nadiktovanými?) „pravidly"**, která prý Peking a Moskva nedodržují. **Aliance s konečnou platností našla své protivníky**. Státy NATO se sice jako celek nezapojily do bojů na Ukrajině, avšak Aliance působí jako týl, sponzor i zásobovatel Kyjeva. Některé státy NATO se v roce 2014 podílely na svržení ukrajinského prezidenta a dnes kromě zbraní a munice dodávají zpravodajské informace, pomáhají s výcvikem, ale i řízením vojsk.

▶Rok 2024: Prohlášení washingtonského summitu.

Dokument opakuje charakteristiky Ruska i Číny obsažené ve *Strategickém konceptu* z roku 2022 a bere pod ochranu onen tajuplný „mezinárodní řád založený na pravidlech". Je v něm ale i novum: do pojmosloví propagandistů Aliance se dostal úkol „nadále zajišťovat naši kolektivní obranu proti všem hrozbám a ze všech směrů, založenou na 360stupňovém přístupu"). **Představa 360stupňové odpovědnosti** se v tomto dokumentu objevuje pětkrát. Tato vize odpovědnosti za obvod 360° zvyšuje neurčitost představy „euroatlantické oblasti a okolí" ze *Strategické koncepce Aliance* přijaté v roce 1999. Vždyť 360° – to je kruh. Kde má ale tento kruh střed a jaký je jeho poloměr? Jestliže chce NATO, jak praví hned první bod Prohlášení, bránit „každý centimetr spojeneckého území za všech okolností", pak si lze například představit, že střed zmíněného kruhu je v Kalifornii či na Aljašce… Pryč jsou časy, kdy NATO deklarovalo odhodlání bránit, jak naznačuje i název, státy ležící u pobřeží severního Atlantiku.

Globální NATO

Válka na Ukrajině není pro všechny země Aliance stejně významná. S**pojené státy, které více než Čína přemýšlejí na téma „válka o Tchaj-wan", plny nejistoty hledají odpověď na otázkou, co si Peking, ale i Tchaj-pej pomyslí, když NATO na Ukrajině neuspěje.** Co když pak na Tchaj-wanu rozšíří svůj vliv přívrženci dohody s pevninskou částí Číny? Na druhé straně *Komuniké* přijaté minulý týden na zasedání ústředního výboru čínské komunistické strany naznačuje, jak vypadá ono čínské ohrožení „mezinárodního řádu založeném na pravidlech". Uvádí se v něm, že „čínská modernizace je modernizací mírového rozvoje". Vzápětí následuje ujištění, že Čína bude i nadále „usilovat o rovný a spořádaný multipolární svět a univerzálně prospěšnou a inkluzivní ekonomickou globalizaci". Asi proto je třeba posilovat odhodlání některých Evropanů prodlužovat válku na Ukrajině a zatáhnout je do amerických konfliktů v oblasti Tichého oceánu.

Iluze NATO-centrického pojetí globální bezpečnosti dostala na nedávném washingtonském summitu NATO tajuplné prostorové vyjádření. Takové představy jsou zčásti výsledkem geopolitických stereotypů a zčásti výsledkem geopolitické slepoty. Břehy USA omývají vody jak Atlantského, tak Tichého oceánu, je tedy logické, že Washington svoji bezpečnost spatřuje v okolí obou těchto vod. Dá se říci, že Spojené státy s Čínou hraničí přes „trochu vody v severním Pacifiku". S evropskými státy je to ale trochu jinak. Jestliže někdo v Madridu, Londýně či v Paříži propadne horečnatým snům o bývalé koloniální říši, nad kterou slunce nezapadá, dá se to s pomocí lékařské literatury pochopit. Když ale takovýto nesmysl podepíší státníci ze střední Evropy, je to v lepším případě projev přesvědčení, že na nějakém tom podpisu nezáleží. V horším případě se jedná o ztrátu soudnosti a projev lokajské servility.◀

!Argument, 22. června 2024

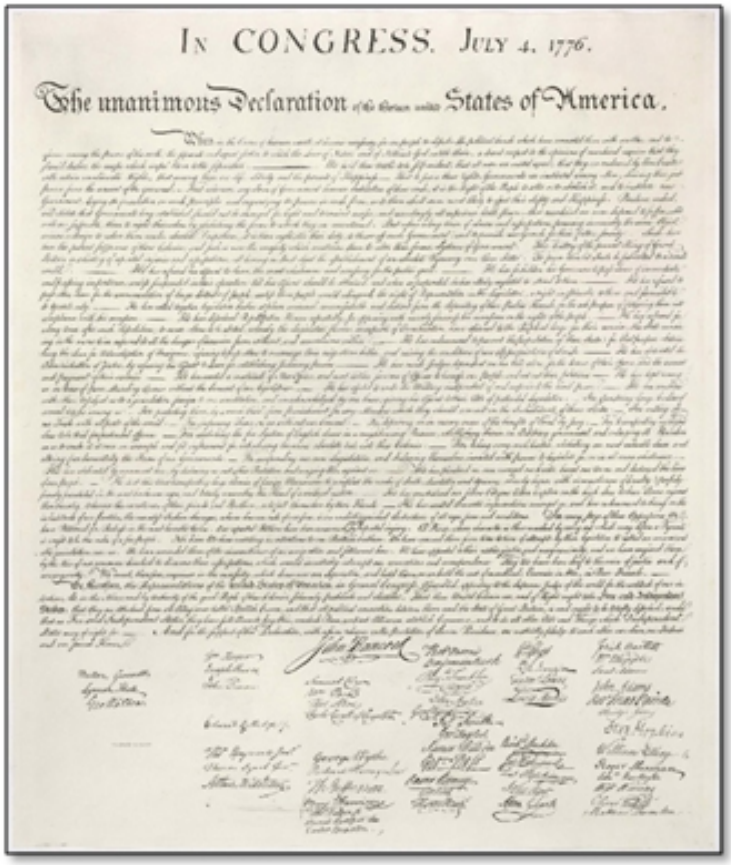
3. PODIVNÉ SPOJENÉ STÁTY

Den nezávislosti

V době, kterou mnozí nazývají „postamerickou“, se může zdát zbytečné vzpomínat na 250 let starý dokument zakládající Spojené státy. Možná je to ale naopak, možná právě tato doba potřebuje lépe porozumět ideálům otců-zakladatelů USA. Třeba jejich tehdejší sny mohou pomoci postavit novou, tolik potřebnou rozumnou vizi budoucího světa. Může „zakládací dokument“ Spojených států, ona slavná *Deklarace nezávislosti* něco říci současnosti? Jaký svět si přál její autor Thomas Jefferson?

Právo na štěstí

Deklarace nezávislosti USA, schválená Kontinentálním kongresem 4. července 1776, se stala **prvním oficiálním dokumentem, v němž byl na státní úrovni zformulován princip suverenity lidu**. Stalo se tak hned ve dvou rovinách: v představě o lidských právech a v chápaní nástrojů jejich obhajoby. Onen první rozměr vyjadřuje nejznámější věta Deklarace, podle níž je samozřejmou pravdou, že **„všichni lidé jsou stvořeni rovni, že jsou nadáni stvořitelem určitýminezcizitelnými právy, mezi nimiž jsou život, svoboda a úsilí o štěstí“**. Protože otcové-zakladatelé USA byli, na rozdíl od většiny dnešních politiků, lidé vzdělaní, každý tehdy postřehl podobnost této formulace s představou anglického filosofa Johna Locka z jeho knihy *Dvě pojednání o vládě* (1689). Podle Locka totiž smyslem lidského společenství je „zachování životů, svobod a statků, jež nazývám obecným jménem vlastnictví“. Je tu obdobná, a přece tak odlišná triáda: na místo, kam ve výčtu přirozených práv umístil Locke vlastnictví, postavil Jefferson „právo na štěstí“.

IN CONGRESS. JULY 4. 1776.

The unanimous Declaration of the thirteen united States of America.

Brzy po schválení *Deklarace* se rozhořel spor, zda „právo na život" znamená právo nebýt zabit, či právo na důstojné bytí; zda „úsilí o štěstí" může znamenat podporu státu. Tak trochu stranou zůstala otázka, proč z oné triády zmizelo vlastnictví. Nestalo se tak ale náhodou: **Thomas Jefferson patřil – spolu s Thomasem Painem a Benjaminem Franklinem – k nejvýraznějším postavám radikální větve amerického osvícenství.** Pro tyto myslitele a politiky nebylo vlastnictví přirozeným, ale občanským právem – tedy něčím, co se zrodilo později a může, nebo někdy dokonce musí být regulováno společenstvím či státem. Americkým osvícencům byl totiž blízký **„agrární romantismus"**,

koncept známý dnes hlavně z díla Jamese Harringtona *Republika Oceána* (1656). V jeho duchu musí být práce spojena s drobným zemědělským vlastnictvím, které je, jak říkal Franklin, „jedinou čestnou cestou" k bohatství. To byla **vize, která v době americké revoluce nebyla vzdálena tehdejšímu plebejskému ideálu.**

Lokomotivy dějin

Nástroj pro obranu přirozených práv zformuloval Jefferson v *Deklaraci* do podoby dalšího práva: **„Když dlouhá řada bezpráví a útisků, sledující neustále tentýž cíl, projevuje úmysl podřídit lid absolutnímu despotismu, je jeho právem, ba povinností svrhnout takovou vládu a opatřit si nové Strážce pro svou budoucí bezpečnost."** Právem a povinností… Jefferson měl pochybnosti o možnosti trvale zajistit v USA lidská práva. V návaznosti na Shaysovo povstání (1786/7) Jefferson psal Jamesi Madisonovi (30. 1. 1787), že „malá rebelie je čas od času dobrá věc a v politickém světě stejně nezbytná jako bouře ve fyzickém světě". A v často citované pasáži z dopisu Williamu Smithovi (13. 11. 1787) tuto tezi ještě více vygradoval, když napsal: „Strom svobody musí být čas od času osvěžován krví vlastenců a tyranů. Je to jeho přirozené hnojivo." Není náhoda, že Jefferson pomáhal v USA zakládat jakobínské kluby.

Osud tehdejších představ o lidských právech přibližuje historie prvních deseti dodatků k *Ústavě* – tedy *Listiny práv*. Když James Madison poslal Jeffersonovi návrh ústavy Spojených států, v té době byl Jefferson vyslancem ve Francii, shrnul Jefferson ve své odpovědi (20. 12. 1787) to, co mu v onom návrhu chybí:„Za prvé vynechání listiny práv, která jasně a bez pomoci řečnických kliček stanovuje svobodu náboženství, svobodu tisku, ochranu před stálými armádami, omezení monopolů, věčnou a neúprosnou sílu práva habeas corpus a soudní procesy s porotou ve všech faktech, které lze soudit podle zákonů země." To byl počátek formulace oné *Listiny práv*, přijaté v roce 1791. V ní je jako druhý dodatek uvedeno dnes velmi diskutované právo na zbraň. V podání amerických osvícenců mělo ale toto právo jiný význam než dnes. V citovaném dopisu Madisonovi je skrytý ve formulaci „ochrana před silnými armádami": jednalo se o snahu nahradit pravidelnou armádu, která byla vnímána jako nebezpečný parazit, milicemi.

Člověk a systém

Často je otcům-zakladatelům USA vyčítáno, že jejich představa svobody politického člověka nezahrnovala ženy, nemajetné bělochy – a černé otroky. To však neplatí pro vzpomínané osvícence. Například Paine ještě před revolucí sepsal slavnou esej *Africké otroctví v Americe* (1775), Franklin patřil mezi zakladatele abolicionistického hnutí. A Jefferson? V původním znění *Deklarace*, které předložil, se v pasáži, v níž jsou vypočítávány královy zločiny, uvádí, že křesťanský král podporoval trh, „kde ČLOVĚK měl být prodáván a kupován"; tuto část ovšem Kongres na nátlak jižanských plantážníků z textu *Deklarace* vyškrtl. A tak by bylo možné dlouze pokračovat.

Američtí osvícenci – ostatně jako všichni osvícenci – sdíleli optimistický pohled na člověka jako v zásadě na morálního a racionálního jedince. Jak psal Thomas Paine ve své pozoruhodné knize *Práva člověka* (1791/2; slovensky 1959), člověk je od přírody přítelem člověka – ovšem „kdyby jej vlády neničily". Proto teprve „až zanikne barbarství dnešních vlád, změní se vzájemný morální postoj lidí". Jak Paine tvrdil v eseji *Zdravý rozum* (1776), která se stala manifestem americké revoluce, „společnost je vytvořena našimi potřebami, vláda naší zkažeností". V knize *Práva člověka* následně tuto úvahu doplnil tvrzením, že „čím je civilizace dokonalejší, tím méně potřebuje vládu, protože tím více si vládne sama a spravuje svoje vlastní záležitosti". Všude. **Práva člověka nebyla pro osvícence národní či regionální záležitostí, týkala se všech lidí. Byl to obraz světové revoluce.**

S Jeffersonovým jménem je spojována vize „gradovaného republikanismu", dnes by se řeklo kombinace republikánské subsidiarity a samosprávy. Podle ní má být vláda rozdělena na federativní republiku, státy, oblastní republiky a zvláštní okresní republiky pro drobné a důležité otázky. Tyto malé okresní republiky o rozloze okolo šesti čtverečních mil měly podle jeho představ mít základní školu, oddíl milice s důstojníky, smírčího soudce a kustoda, starat se o své chudé, o cesty, mít policii, volit soudce, přímo volit funkcionáře pro obecnější republikánské orgány; měly být malou republikou, která měla, jak psal v jednom ze svých dopisů, „učinit každého občana aktivním členem vlády". V obecnější rovině pak Jefferson tuto svoji představu vykreslil v dopise Madisonovi (30. 1. 1787), v němž psal o třech typech společnosti: (1) bez vlády jako

u indiánů; (2) s vládou, na níž má vůle každého přímý vliv; (3) s vládou síly. „Je problémem pro mne nejasným, není-li první situace nejlepší," dodal budoucí třetí prezident USA. K aktuálním politickým sporům v Česku lze doplnit, že Jefferson měl pochybnosti o smyslu dvoukomorového zastupitelského orgánu; v jeho poznámkách lze zaznamenat i postřeh, že snaha zachovat nezávislost soudů může znamenat hledání nezávislosti na lidu.

Vzkaz dnešku

V americké literatuře je Jefferson někdy označován za „lidového liberála". To je dáno především tím, že v tamních krajích je dnes obvyklé zjednodušené dělení pestrého pole polických ideologií na dva proudy: liberálové versus konzervativci. Někdy je dodáváno, že se jedná o konflikt levice a pravice. Sečtělejší evropský komentátor ale ví, že liberalismus sice vznikal na osvícenské základně, ale nejen on. Cítí, že **Jefferson, Paine či Franklin nebyli obyčejní osvícenci, byli to radikální osvícenci, jejichž názory předznamenaly vznik ideologie revolučních demokratů a moderního socialismu**. V americké revoluci pak tito radikální osvícenci představovali mimořádně vlivnou, ale malou skupinu. Dali americké politické kultuře mnoho pojmů, jejichž interpretaci však převážně obstarali jejich političtí konkurenti, konzervativci, jako byl Alexander Hamilton a dnešní liberálové. Ti svorně udělali z americké revoluce nejkonzervativnější revoluci v dějinách. A zvláštní antikoloniální revoluci – nepřinesla osvobození původního obyvatelstva, byla jen vzpourou kolonistů proti vlastní metropoli. Kolonistů, kteří zdědili mnohé z britské kolonizátorské mentality.

Současná evropská levice povětšině cítí, že osvícenský koncept „přirozených, nezadatelných a nezcizitelných" lidských práv je falešný; také ví, že liberálové často ideu lidských práv cynicky požívají jen jako propagandistický klacek na ty druhé. Pojem lidských práv je ale víc než vize, jež se podobá víře v duchy, kteří existuje jen v myslích těch, kdo v ně věří. K ideji lidských práv se přece obraceli i lidé, o jejichž světonázorové orientaci nemůže být pochyb. Například Karel Marx v dopise Abrahamu Lincolnovi (1864) mluvil o Spojených státech jako o zemi, kde se „poprvé zrodila myšlenka velké demokratické republiky, kde byla vyhlášena první deklarace lidských práva odkud vzešel první popud

k evropské revoluci 18. století“. Není náhoda, že *Deklarace nezávislosti Vietnamu*, kterou v září 1945 přednesl Ho Či Min, začíná slovy „Všichni lidé jsou stvořeni rovni, jsou nadáni stvořitelem určitými nezcizitelnými právy, mezi nimiž jsou život, svoboda a úsilí o štěstí“ – tedy citací z Deklarace nezávislosti USA.

Idea lidských práv je specifický zorný úhel, který umožňuje lépe rozumět tomu, co je to spravedlnost. **Lidská práva jsou odůvodněným nárokem:** civilizační pokrok zavazuje společnost i stát například k zajištění práva na práci, na zdravotní péči, bydlení, na svobodné volby… Levicová politika pokládá takovéto **nároky za odůvodněné humanistickou politickou filosofii arealizovatelné dostupnými zdroji – tedy existující.** To není žádná zrada odkazu radikálních osvícenců, jejich přirozenoprávních snů, je to jejich pokračování: je lidským právem měnit obsah konceptu lidských práv. Třeba i rozšiřovat jejich seznam. Takto se Jeffersonova triáda rozrostla na 17 článků prvního znění *Deklarace práv člověka a občana* (1789) z Velké francouzské revoluce a na 30 článků *Všeobecné deklarace lidských práv* (1948). A tento měsíc přijala čínská vláda přibližně padesátistránkový *Akční plán naplňování lidských práv* v Číně na léta 2026 až 2030. V něm hned za kapitolou o ochraně ekonomických, sociálních a kulturních práv a kapitolou o ochraně občanských a politických práv následuje kapitola věnována „posilování ochrany environmentálních práv“ – tedy právům, která ještě nedávno nikdo nevnímal. Nyní je koncept enviromentálních práv člověka srozumitelný a společenské zdroje na jejich lepší zajištění dostupné. Stal se součástí obrazu spravedlnosti. Možná právě takto by měl být vnímán a naplňován odkaz *Deklarace nezávislosti*.◀

!Argument, 29. června 2026

USA: volby a Ukrajina

Válka na Ukrajině se dál halí do diplomatické mlhy. Ta zhoustla poté, kdy ukrajinský prezident Volodymyr Zelenskyj minulý měsíc představil v Bílém domě a Donaldu Trumpovi svůj *Plán vítězství*. Plán, který by měl zajistit porážku Ruska nejpozději příští rok. Rozpaky byly v USA zřejmé hned. Zelenskyj ale svůj plán zveřejnil v ukrajinském parlamentu a na schůzkách se státníky z NATO/EU. Chladné přijetí *Plánu vítězství* v Bruselu pak zákonitě zkopírovalo chlad washingtonský. Dlužno dodat, že plán obsahuje doložky, které zůstaly před veřejností utajeny. Navíc při svém vystoupení v Bruselu Zelenskyj svůj plán doplnil, když tvrdil, že řekl Donaldu Trumpovi: „Buď bude mít Ukrajina jaderné zbraně, které budou sloužit jako ochrana, nebo musí být součástí nějakého druhu aliance. Kromě NATO nevíme o tak efektivní alianci".

Z *Plánu vítězství* Volodymyra Zelenského, podzim 2024

1. Přizvání Ukrajiny ke vstupu do NATO.
2. Posílení ukrajinské obrany, a to včetně použití raket a střel dlouhého doletu proti cílům v ruském týlu. Pokračování ukrajinských vojenských operací na ruském území. Společné obranné operace s ukrajinskými sousedy s cílem sestřelit ruské rakety a drony v dosahu jejich vzdušného štítu.
3. Zadržování Ruska rozmístěním „komplexního nejaderného strategického odstrašujícího balíčku" na Ukrajině. Ten by měl ochránit před hrozbami z Ruska a donutit ho buď připojit se k „čestnému diplomatickému procesu ke spravedlivému konci", nebo by bylo zaručeno, že svou válku prohraje.
4. Společná ochrana kritických přírodních zdrojů Ukrajiny v hodnotě bilionů dolarů ze strany USA i Evropské unie a společné využívání těchto zdrojů.
5. V poválečném období možnost nahradit některé jednotky amerických vojáků rozmístěných po celé Evropě ukrajinskými vojáky.

Hledání programu

Jedním z problémů Zelenského *Plánu vítězství* je skutečnost, že s ním přišel v době vrcholící volební kampaně v USA. Pokusit se porozumět tomuto problému vyžaduje prodrat se přes programový zmatek u obou hlavních aktérů letošních amerických prezidentských voleb. Přitom

nelze zapomínat, že volební platformy Demokratické i Republikánské strany se netýkají jen prezidentských kandidátů, ale i všech kandidátů do Poslanecké sněmovny a třetiny kandidátů do Senátu, nemluvě o třinácti guvernérských postech a o uchazečích na nižší funkce ve státní a místní správě za uvedené strany.

Program, který připravilo vedení Demokratické strany, byl naladěn na prezidentskou kandidaturu JoeBidena a pravděpodobně s ohledem na výše zmíněný širší významový záběr nebyl změněn poté, kdy se oficiálním kandidátem stala Kamala Harrisová. Ta situaci vyřešila tak, že pod názvem *Nová cesta vpřed* zveřejnila vlastní program.

U Republikánské strany je situace zdánlivě jednodušší. Její program pod tradičním názvem *Učinit Ameriku opět velikou!* věnovaný „Zapomenutým mužům a ženám Ameriky" schválil nominační konvent. Je zveřejněn na oficiálních stránkách Donalda Trumpa a někdy je nazýván Agenda 47, protože současný souboj má přivést do Bílého domu 47. prezidenta/prezidentku USA. Situaci ale komplikuje *Projekt 2025* – iniciativa zorganizovaná institutem The Heritage Foundation. V rámci tohoto projektu zpracovalo více než 400 konzervativních publicistů i politiků a přes sto partnerských organizací návrh programu prezidenta, který v poledne 20. ledna příštího roku převezme v USA moc. Uvedený program byl loni publikován v knize *Mandát pro vedení* s podtitulem *Konzervativní slib* v rozsahu téměř 900 stran. Donald Trump se sice k tomuto textu nehlásí, ale řada lidí z autorského a organizačního týmu *Projekt 2025* pracovala v Trampově administrativě – a Kamala Harrisová v programu *Nová cesta vpřed* každou kapitolu uzavírá kritikou *Projektu 2025*.

Programové křížení

Vedle výroků samotných kandidátů na prezidenta/ku a viceprezidenta přestavují uvedené tři oficiální programy nejvýznamnější informace o tom, jak si v USA představují řešení války na Ukrajině. Každý takový program vzniká v širším kruhu lidí kolem vedení stran a uvnitř samotného vedení; představuje určitý názorový konsensus. Tyto programy nejsou vždy nutně protikladné. Zmíněné tři se například shodují v tom, že zařadily téma zahraniční politiky až na konec textu – což je z hlediska kampaně nejméně významné umístění. Důvod naznačuje nejnovější

zpráva organizace Gallup: jak ukazuje graf připojený na konci článku, zahraniční politika či vztahy s Čínou nebo Ruskem nejsou pro voliče nejdůležitější při rozhodování. Takovéto názorové zakázce v podobě zájmových priorit veřejnosti se programy i kandidáti přizpůsobují – proto u nich dominují ekonomicko-sociální otázky, politická situace v USA, imigrace a podobně.

Program 2025 je ale výrazně odlišný. Začíná problematikou ochrany tradiční rodiny (mnohé požadavky a formulace v této souvislosti by v Česku zvedly ze židle „strategické komunikátory" a hejna samozvaných elfů). Pak ale následuje to podstatné: důraz na personální politiku, která má být základem „druhé revoluce". Před novým prezidentem prý budou stát dva hlavní problémy: (a) Čína je totalitním nepřítelem Spojených států, nikoli strategickým partnerem nebo férovým konkurentem; (b) americké elity zradily americký lid. „Americké korporátní a politické elity nevěří v ideály, kterým je náš národ oddán – v samosprávu, vládu zákona a spořádanou svobodu." Hlavní nepřítel je uvnitř USA. Je jím přebujelá státní administrativa obsazena liberály, progresivisty, marxisty…

Řešením by podle *Programu 2025* mělo být posílení prezidentských pravomocí, úprava struktury i pravomoci vlády – a hlavně změna personální politiky. Ta by měla směřovat k meritokracii: výběru lidí do státní správy na základě schopností, mezi něž má patřit oddanost konzervativnímu myšlení. *Projekt 2025* připomíná, že nový prezident musí vybrat přibližně tisíc kandidátů na místa, která bude obsazovat po odsouhlasení Senátem, a další tři tisíce lidí na místa, o nichž rozhoduje samostatně. Má být nachystána databáze „armády sladěných, prověřených, vycvičených a připravených konzervativců, kteří se pustí do práce na dekonstrukci administrativního státu" hned první den po nástupu nového prezidenta do úřadu. O tuto armádu by se měla starat Akademie prezidentské administrativy, online vzdělávací systém vyučovaný odborníky z konzervativní koalice. Čtenářům z postsocialistických zemí středovýchodní Evropy to jistě něco připomíná, byť tady o perspektivní nominanty svorně pečují američtí liberálové spolu s konzervativci.

V programech zmíněných dvou stran lze nalézt dílčí shody. Například ani jeden z těchto dokumentů nepoužívá slovní spojení „mezinárodní právo"; program Demokratické strany se jednou odvolává na „meziná-

rodní pravidla“. Ve všech dokumentech je Čína chápaná jako prvořadý protivník USA. Přístup k Číně je konfrontační, pouze program Demokratické strany uvádí, že existují i témata vhodná ke spolupráci, jako je ekologie a obchod s drogami. Izrael je spojenec, kterého USA budou podporovat; v programu Demokratické strany je zmíněna podpora vytvoření palestinského státu, což se v programu Harrisové změnilo na požadavek sebeurčení Palestinců. A tak by bylo možné pokračovat.

Válka na Ukrajině

V programu Demokratické strany se slova „Ukrajina“ či „ukrajinský“ vyskytuje více než dvacetkrát, přičemž je důraz kladen na „pomoc proti ruské agresi“. Program tvrdí, že se díky válce podařilo „vytvořit dobře placená americká pracovní místa“, doma se buduje arzenál na obranu a pomáhá se „chránit demokracii v zahraničí“; podařilo se vytvořit spojenectví více než 50 států a upevnit spolupráci uvnitř NATO. Zásadní je ale formulace: „Prezident Biden na Ukrajině sledoval tři hlavní cíle: pomoci Ukrajině bránit svou suverenitu, udržet jednotu v našich transatlantických aliancích a zabránit eskalaci do přímého konfliktu s Ruskem.“ Třetí princip je v příkrém rozporu se Zelenského *Plánem vítězství*. Zúžená verze programu Kamaly Harrisové toto vše opakuje – kromě oné formulace třetího cíle.

V programu Republikánské strany není Ukrajina zmíněna ani jednou. Ve výčtu úkolů či slibů ale uvádí „Zabránit třetí světové válce, obnovit mír v Evropě a na Středním východě a vybudovat velký protiraketový štít se železnou kopulí nad celou naší zemí – to vše vyrobeno v Americe“.

Absenci tématu války na Ukrajině – a malou pozornost zahraniční politice obecně – v republikánském programu zčásti objasňuje *Projekt 2025*. V citované knize se uvádí, že „jedním z témat, které dnes konzervativce ostře rozděluje, je rusko-ukrajinský konflikt“. Očekává se, že kurz vytyčí až nový prezident. V současné chvíli se prý v rámci konzervativního myšlení vyprofilovaly dvě „školy“. Jedna tvrdí, že válka představuje pro USA velké výzvy a požaduje pokračující „zapojení USA, včetně vojenské pomoci, ekonomické pomoci a přítomnosti NATO a amerických jednotek, pokud to bude nutné“. Konečným cílem konfliktu musí být porážka Vladimira Putina a návrat k hranicím před invazí. Druhá „ško-

la“ konzervativního myšlení popírá, že by americká podpora Ukrajiny byla v zájmu bezpečnosti USA: Ukrajina není členem aliance NATO a je jednou z nejzkorumpovanějších zemí v regionu. Evropské země přímo zasažené konfliktem by měly pomoci při obraně Ukrajiny, ale USA by neměly pokračovat ve své angažovanosti. Tato „škola“ si přeje rychlé ukončení konfliktu prostřednictvím vyjednávání.

Podle *Mandátu pro vedení* napětí mezi těmito protichůdnými „školami“ dalo vzniknout třetímu přístupu, který se vyhýbá izolacionismu i intervencionismu. Každá americká vojenská angažovanost musí odpovídat zájmům USA; být fiskálně odpovědná; chránit americkou svobodu, volnost a suverenitu, a to vše při uznání komunistické Číny jako největší hrozby pro americké zájmy. Zapojení USA ve válce na Ukrajině musí mít mimo jiné „jasně definovanou národní bezpečnostní strategii, která neohrožuje americké životy“.

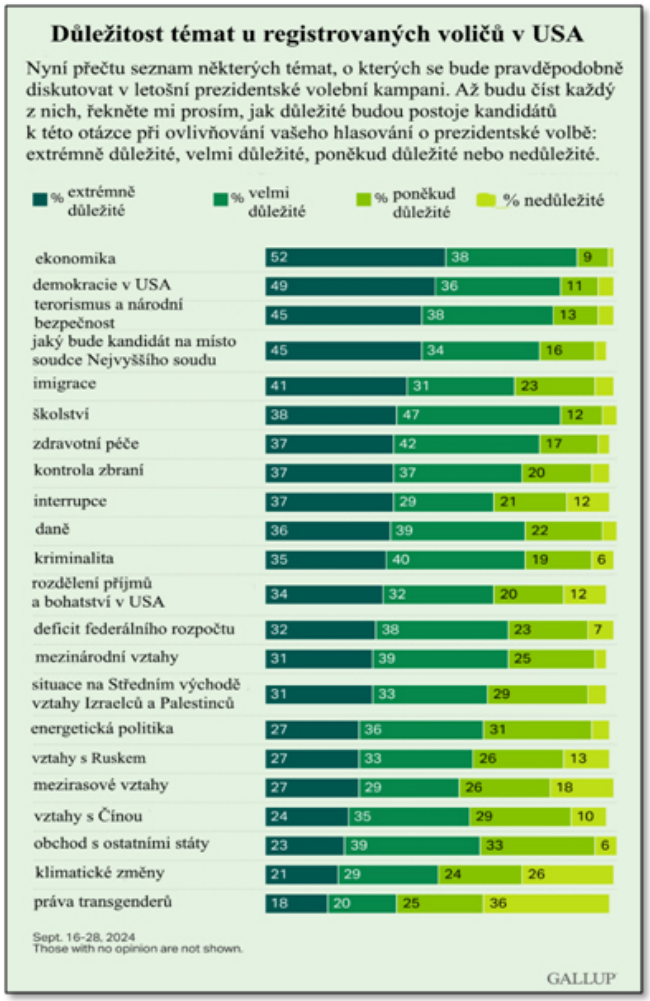
Rostoucí chaos

Hlavní proud sporů v letošní americké prezidentské kampani se míjí s tím, co obsahuje Zelenského *Plán vítězství*. Snad jen část konzervativců, nikoliv však Donald Trump, naznačuje blízkost. Problém tkví v tom, že Zelenského plán neobsahuje žádné úkoly pro Kyjev, jako je například snížení věku pro mobilizované či boj proti korupci, je ale plný požadavků adresovaných Západu. *Plán vítězství* je programem několikavrstevné eskalace války, která do bojů přímo zatahuje státy NATO.

Lépe porozumět plánu Zelenského může pomoci otázka použití raket dlouhého doletu zasahujících v hlubokém ruském týlu. Podle informace Pentagonu z minulého týdne Spojené státy posílají do Izraele baterii protiraketového systému THAAD (dolet cca 150 až 200 km). Ty doprovázejí američtí vojáci, kteří budou tento systém obsluhovat – což by v případě Ukrajiny znamenalo přímou konfrontaci USA s Ruskem. Na druhé straně očekávané odmítnutí Zelenského plánu může Kyjevu sloužit jako alibi. Někdo by dokonce mohl říci, že takto vytvořená situace umožňuje Zelenskému odejít do důchodu se zdůvodněním, že Západ jeho vítězné plány zamítl, a proto Kyjevu hrozí porážka.

Téma války na Ukrajině ukazuje, že se politické rozpory uvnitř USA dále přiostřují. Zahraniční politika přestala být „dvoustranická“, není založená na shodně definovaném národním zájmu – snad kromě všu-

dypřítomných průpovídek o tom, že Spojené státy jsou nejlepší a musejí zůstat nejmocnější. Volby se změnily na souboj, v němž už bylo porušeno nejedno psané či nepsané pravidlo. A ještě není konec. Jak letos v červenci napsal Kevin Roberts, prezident Heritage Foundation: „Druhá americká revoluce zůstane nekrvavá, pokud to levice dovolí."

!Argument, 21. října 2024

Nebezpečná bezpečnostní strategie

První dojem z četby Národní bezpečnostní strategie USA (*National-Security Strategy of the United States of America;* dále NSS 25), kterou Donald Trump podepsal minutý měsíc, je fascinace odvahou pojmenovat problémy. Dva příklady za mnohé, které mohou obhájcům dosavadní oficiální linie znít obzvláště drsně:

▶„Usilujeme o dobré vztahy a mírové obchodní vztahy se státy světa, aniž bychom jim vnucovali demokratické nebo jiné společenské změny, které se výrazně liší od jejich tradic a historií." (s. 9). To by znamenalo konec ideologizace zahraniční politiky a konec politiky „barevných revolucí", podpory a přípravy převratů zaměřených na změnu režimu.

▶„Skončit s představou, a zabránit skutečnosti, že NATO je neustále se rozšiřující aliance" (s. 27). To by znamenalo konec expanze NATO na východ, konec snů Kyjeva o členství v NATO, konec vize globálního NATO roztaženého až do Pacifiku.

Geografická priorita

Z celého textu NSS 25 je patrné, že jeho teoretické zázemí tvoří principy tzv. ofenzivního realismu. Ten předpokládá, že všechny velmoci usilují o zlepšení svého mocenského postavení, což nutně vede ke konfliktům. Výsledek těchto rozepří není dán nějakou vznešenou, všeobjímající spravedlností, ale chladným porovnáním mocenských potenciálů. Podle přívrženců této teoretické školy žádný stát – tedy ani USA nebo Čína – nemá kapacity ke globálnímu vládnutí, a tak se velmoci snaží získat hegemonistické postavení alespoň ve svém okolním regionu. V této souvislosti NSS 25 zdůrazňuje význam ekonomických nástrojů, dává jim většinou přednost před vojenskou silou, požaduje využití asymetrie ve vzájemné hospodářské závislosti. Toto pojetí konfliktu se projevuje mimo jiné tím, že v NSS 25 chybí označení Číny a Ruska za nepřátel-

ské „revizionistické státy“, které se pokoušejí rozleptat bezpečnost a prosperitu USA, jak tomu bylo v minulých textech NSS, včetně *Národní bezpečnostní strategie USA*, kterou podepsal Donald Trump v prosinci 2017.

„Dny, kdy Spojené státy držely celý světový řád jako Atlas, jsou pryč,“ píše se v NSS 25. Ovšem když „Spojené státy odmítají nešťastný koncept globální nadvlády pro sebe, musí zabránit globální, a v některých případech i regionální dominanci jiných.“ (s. 12 a 10) V konkrétní rovině to pak znamená, že USA se budou řídit Trumpovou verzí Monroeovy doktríny a opět si vyhrazují monopolní právo zasahovat do záležitostí Latinské Ameriky. Tento přístup zahrnuje jak vojenské aktivity, tak boj proti migraci, pašování drog, více investic a budování nových dodavatelských řetězců a podobně. Dominantní postavení na západní polokouli je vydáváno za „podmínku bezpečnosti a prosperity“ USA. (s. 17)

NSS 25 uvádí, že Spojené státy „konkurentům mimo polokouli odepřou možnost umisťovat síly nebo jiné ohrožující kapacity nebo vlastnit či kontrolovat strategicky důležitá aktiva na naší polokouli“. (s. 15) Jestliže ovšem původní Monroeova doktrína z roku 1823 směřovala proti evropským kolonizátorům (avšak s pomocí britského loďstva, které z konkurenčních důvodů blokovalo francouzské či španělské ambice), „Trumpův doplněk“ míří proti vojenským spojencům Kuby či Venezuely, ale hlavně proti ekonomické spolupráci Latinské Ameriky s Čínou. Shodou okolností minulý týden Peking zveřejnil svoji třetí „bílou knihu“ o čínské politice vůči Latinské Americe a Karibiku – je tedy možné porovnat přístupy těchto zemí.

Čína

Již zmíněná absence antagonistického pohledu na Čínu a Rusko v *NSS 25* naznačuje, že se autoři tohoto dokumentu oprostili od bipolárních studenoválečnických stereotypů. Odideologizování je zvláště patrné v případě Říše středu – vždyť to byl Trumpův ministr zahraničních věcí, který na konci prvního volebního období současného prezidenta neoznačil za protivníka Čínu jako stát, ale tamní komunistickou stranu a její ideologii, která prý „informuje o jejich desetiletí trvajícím úsilí o globální hegemonii“. Ovšem právě na příkladu Číny je nejvíce patrné, jak Bílý dům chápe úkol zabránit jiným mocnostem získat dominanci

i v jiných regionech, než je Latinská Amerika. Z dokumentu vyplývá, že rostoucí ekonomické moci Číny se má mimo jiné čelit prazvláštní formou „předsunuté obrany". V *NSS 25* se uvádí, že „prezident Trump sám zvrátil více než tři desetiletí trvající mylné americké předpoklady", že „otevřením našich trhů Číně, povzbuzováním amerických podniků k investicím v Číně a outsourcingem naší výroby do Číny usnadníme vstup Číny do takzvaného »mezinárodního řádu založeného na pravidlech«. To se nestalo." (*NSS 25*, s. 19) A tak následují pasáže o vojenské síle připomínající padesátá léta minulého století.

Spojené státy si v *NSS 25* kladou za úkol vybudovat „armádu schopnou čelit agresi kdekoli v rámci Prvního ostrovního řetězce". Jak ukazuje připojená mapa, tzv. první ostrovní řetězec se táhne od japonských ostrovů (někdy je uváděno od Kamčatky přes Kurilské ostrovy), k Filipínám, Borneu až k Malajskému poloostrovu. Velký důraz je kladen na to, aby Washington zůstal správcem situace v tchajwanské otázce, byť se v textu mluví o tom, že Spojené státy pouze nepodporují „unitární změnu status quo v Tchajwanské úžině". Tchaj-wan je zároveň v *NSS 25* vnímán jako brána k Druhému ostrovnímu řetězci vedoucímu od japonské Jokosuky, kde sídlí velitelství Sedmé flotily USA, přes ostrov Guam k ostrovu Nová Guinea a jako hranice dělící Asii na odlišná severní a jižní bojiště. (s. 23) Diplomaté USA by se měli zaměřit na to, aby „spojenci a partneři z Prvního ostrovního řetězce umožnili americké armádě větší přístup do jejich přístavů a dalších zařízení, aby více investovali do vlastní obrany, a především na investice do schopností zaměřených na odstrašení agrese". (s. 24) V *NSS 25* tolikrát opakovaný požadavek stability se tak mění v nebezpečný destabilizující aktivismus. Zdá se, že i nedávné provokativní vystoupení japonské premiérky na téma války o Tchaj-wan bylo s Washingtonem koordinováno.

S ohledem na tuto geopolitickou metafyziku zrozenou v dobách války v Koreji *NSS 25* zdůrazňuje potřebu budování amerického válečného námořnictva. Dlužno dodat, že čínské střely s plochou drahou letu i rakety středního a kratšího doletu mají schopnost vytlačit v případě války americké námořnictvo za linii Prvního ostrovního řetězce už řadu let – a dnes představují světový technologický vrchol.

Rusko

Horečnaté představy konfliktu s Čínou jistě přispěly k pozoruhodné proměně vztahu Bílého domu k Rusku. Významné jistě bylo také vě-

domí ekonomických výhod z případně rozšířené spolupráce Spojených států s Ruskem. *NSS 25* potvrzuje snahu Washingtonu posunout roli USA z pozice nejvýznamnějšího podporovatele válečného úsilí Kyjeva na pozici zprostředkovatele konce této války. Cílem je „obnovení podmínek stability v Evropě a strategické stability s Ruskem". (s. 27) Absurdity nahromaděné kolem války na Ukrajině ilustruje poznámka *NSS 25*, že se v důsledku této války zvyšuje závislost Evropy na zahraničí: „německé chemické společnosti dnes staví v Číně jedny z největších zpracovatelských závodů na světě a používají ruský plyn, který doma nemohou získat". (s. 26)

K východiskům změny pojetí války na Ukrajině patří v *NSS 25* skrytá představa, že se nejedná o globální, ale o regionální evropský konflikt. V této situaci by Spojené státy měly „vyjednat rychlé ukončení nepřátelských akcí", aby mohlo dojít ke stabilizaci evropské ekonomiky, zabránilo se neúmyslné eskalaci nebo rozšíření války a obnovila se strategická stabilita s Ruskem, ale také aby byla umožněna rekonstrukce Ukrajiny jako životaschopného státu. Přitom podle *NSS 25* „řízení evropských vztahů s Ruskem bude vyžadovat značné diplomatické zapojení USA, a to jak k obnovení strategické stability napříč eurasijskou pevninou, tak ke zmírnění rizika konfliktu mezi Ruskem a evropskými státy". (s. 25)

Evropská unie

Jak ukazuje Petr Drulák, *NSS 25* zachycuje ekonomický a civilizační úpadek Evropy a smutné zásluhy Evropské unie na tomto propadu. V *NSS 25* se Evropě dostala pozornost až za Latinskou Amerikou a Asií. Stručně řečeno, podle *NSS 25* je nadstandardní spolupráce USA a Evropy postavena na společné civilizační specifice, která se však v Evropě rozpadá. Z tohoto hlediska představuje ekonomický úpadek Evropy méně hrozivou část změn – nebezpečnější jsou „aktivity Evropské unie a dalších nadnárodních subjektů, které podkopávají politickou svobodu a suverenitu, migrační politika, která mění kontinent a vyvolává spory, cenzura svobody projevu a potlačování politické opozice, prudký pokles porodnosti a ztráta národní identity a sebevědomí". (s. 25)

Autoři *NSS 25* jsou si vědomi, že výše zmíněná potřeba rychle vyjednat ukončení bojů na Ukrajině nenachází u mnohých evropských státníků pochopení. Podle *NSS 25* se „Trumpova administrativa ocitá

v rozporu s evropskými představiteli, kteří mají nerealistická očekávání od války“, přičemž se jedná o představitele „nestabilních menšinových vlád, z nichž mnohé pošlapávají základní principy demokracie, aby potlačily opozici. Velká evropská většina si přeje mír, přesto se tato touha nepromítá do politiky, a to z velké části kvůli podvracení demokratických procesů těmito vládami. (s. 25 a 26) To jsou pasáže, kvůli kterým by si měl *NSS 25* pečlivě prostudovat každý, kdo z nové české vlády bude jednat s civilními i vojenskými institucemi v Bruselu.

Nejasné perspektivy

Díky NSS 25 se poněkud chaotická zahraniční politika USA stává srozumitelnější a předvídatelnější, je snazší rozlišit dlouhodobý záměr od taktických kroků a nahodilostí. I proto asi nejednoho čtenáře *NSS 25* překvapilo, jak je tento dokument zakončen. On vlastně zakončen není – což zákonitě vyvolává otázku, zda byl zveřejněn celý. V každém případě chybí konkrétní kroky, které je třeba udělat ke změně nežádoucí situace. Některá opatření v textu uvedena jsou, jenže ta, která se týkají militarizace USA i spojenců, vyvolávají obavy. Například manifestované přání představit Donalda Trumpa jako prezidenta míru (s. 8) není jen v rozporu s bombardováním Íránu či pirátskými aktivitami v Karibiku. Je tu i problém snahy urovnat vztahy s Ruskem, ale i chvála toho, že se Trumpovi na summitu NATO v Haagu podařilo „přesvědčit“ spojence v NATO, aby zvýšili vojenské výdaje na pět procent hrubého domácího produktu (s. 12) – proti komu bude Aliance na stabilizovaném kontinentu zbrojit? A obdobně „prezident Trump trvá na větším sdílení zátěže s Japonskem a Jižní Koreou“ při „odstrašení protivníků a ochraně Prvního ostrovního řetězce. Také posílíme naši vojenskou přítomnost v západním Pacifiku a v jednání s Tchaj-wanem a Austrálií budeme i nadále rozhodně hovořit o zvýšení výdajů na obranu“. (s. 24) Nemluvě o snaze zapojit do těchto aktivit Indii.

Struktura i některé formulace *NSS 25* vyvolávají určité reminiscence například v podobě vzpomínek na upřednostňování významu Latinské Ameriky ve starších programech Republikánské strany. A je tu také slavný projev Johna Quincy Adamse z července 1821, v němž tento budoucí prezident prohlásil, že srdce Ameriky bude bít pro každého, kdo usiluje o svobodu a nezávislost, ale Spojené státy se „nebudou vydávat

do zahraničí hledat monstra, která by mohly zničit“. Především je ale *NSS 25* v řadě ohledů ostrým vybočením z linie takovýchto dokumentů schvalovaných od počátku devadesátých let. Přes všechny obvyklé řeči o nejsilnější ekonomice a armádě světa, o špičkových inovacích a bezkonkurenční „měkké moci“ USA (např. s. 19) je východiskem úvah v *NSS 25* vědomí potřeby co nejrychleji vrátit dynamiku americké ekonomice a stabilizovat její sociální strukturu. Děje se tak v natolik vyhroceném souboji s domácí opozicí, že není jasné, zda radikální změna přístupu v duchu *NSS 25* přežije příští prezidentské volby.◀

!Argument, 15. prosince 2025

Rozumět Trumpovi

Nový útok USA a Izraele na Írán znovu staví otázku, jak prezident Donald Trump změnil cíle a styl zahraniční politiky USA. Jedna věc se zdá jistá: **odhodlání využívat existující převahu v konvenčních zbraních bez ohledu na mezinárodní právo.** Během prvního roku svého druhého pobytu v Bílém domě Trump použil brutální sílu proti cílům v Iráku, Íránu, Jemenu, Nigérii, Somálsku, Sýrii a Venezuele. Ani v jednom z těchto případů **nedotáhl vojenskou akci ke klasickému vojenskému vítězství. Vyhýbá se zatažení do dlouhé války** nejen s ohledem na americké neúspěchy například ve Vietnamu či Afghánistánu, ale také kvůli listopadovým volbám do Kongresu. Ty by mohly skončit porážkou republikánů a možná i impeachmentem.

Demolition Man

Lepšímu porozumění zahraniční politice Donalda Trumpa může pomoci studie *V procesu destrukce* (dále jen *Zpráva 26*). Tu pro jednání Mnichovské bezpečnostní konference minulý měsíc připravil její organizační tým pod vedením Wolfganga Ischingera, bývalého diplomata, ale i podnikatele a předsedy této konference. Chce-li si někdo udělat sbírku výhrad k současné zahraniční politice USA, *Zpráva 26* je velmi dobrý základ.

Ústřední myšlenkou či emocí, která se prolíná celou *Zprávou 26*, je hluboké zklamání z chování prezidenta USA Donalda Trumpa. Právě díky Trumpovi prý svět vstoupil do období „politiky ničení“: mezinárodní řád budovaný více než osmdesát pod vedením USA je v rozkladu. Přitom Trump toto bourání provádí, aniž by měl promyšlenou životaschopnou alternativu. Prezident Trump se sice snaží „učinit Ameriku opět velkou“, v podstatě ale připravuje sebevraždu supervelmoci.

Autoři *Zprávy 26* dávají najevo znechucení nejen z obsahu, ale i ze stylu Trumpovy politiky. Připomínají *rozhovor pro The New York Times*, v němž Trump přiznal, že jediným omezením jeho globálních pravomocí je jeho vlastní morálka, a prohlásil: „Mezinárodní právo nepotřebuji.“ Trump se chová k prezidentskému úřadu jako k osobnímu majetku. Jeho instinkty, většinou nekontrolované, se stávají zahraniční politikou. Důle-

žitá mezinárodní jednání vedou zvláštní vyslanci prezidenta – často bez odborníků z ministerstva zahraničí; dlužno dodat, že i tito prezidentští emisaři jsou po zkušenostech s vyjednáváním USA–Írán nedůvěryhodní. Vzniká post-americký, „neo-royalistický pořádek", řád založený na privátních dohodách, které nahrazují diplomacii ukotvenou ve smlouvách, dlouhodobých tradicích, hodnotách nebo právních normách. Venezuela může nabídnout náhled na to, jak by v budoucnu mohla vypadat nová směs uzavírání dohod, soukromého vyhledávání renty a vymezování sfér vlivu.

Nový pořádek

Dlouhodobé hegemonní liberálně-internacionalistické chápání Západu je nyní díkyTrumpovi a jeho lidem otevřeně zpochybňováno neliberálním, nacionalistickým protinávrhem. Ten údajně klade důraz na kulturní, etnická nebo náboženská kritéria místo univerzálních aspirací a lidských práv. Podle *Zprávy 26* se Trump zřekl „kantovského trojúhelníku míru", který od roku 1945 formoval americkou dvoustranickou strategii: víry, že multilaterální instituce a univerzální pravidla posilují americkou moc; přesvědčení, že otevřený mezinárodní řád a ekonomická integrace slouží prosperitě a bezpečnosti USA; předpokladu, že demokracie, lidská práva a úzká spolupráce mezi liberálními demokraciemi jsou strategickými aktivy a měly by řídit zahraniční politiku Washingtonu.

Mluví se o návratu k „pre-feministickému bílému křesťanství". Klíčové instituce mezinárodního řádu jsou vnímány jako rigidní a nereagující. V Bílém domě a mezi Trumpovými přívrženci prý panuje přesvědčení, že smysluplná změna vyžaduje demolici místo opravy. Po celém světě se stále více vůdců prosazuje tím, že neslibují reformu stávajících institucí, ale jejich zničení. Soukromé zájmy těchto vůdců, nikoli zájmy státu, mají formovat politiku. Výsledkem je likvidace uspořádání, v němž sice existovaly dvojí standardy – ale vzniká řád, který postrádá jakékoli standardy. USA opustily desítky mezinárodních organizací „ovládaných progresivistickou ideologií". Washington podporuje dominanci velmocí, nikoli univerzální hodnoty nebo sítě spojenců. Tento přístup se stává jádrem nové nemorálnosti, či dokonce „putinizace" americké zahraniční politiky. „Je toho příliš mnoho v sázce. Ve skutečnosti je v sázce všechno." Takto dramaticky končí úvodní, politickým tématům věnovaná část *Zprávy 26*.

Zhrzení spojenci

Současná politika USA je pro mnohé Evropany nečitelná. Podle *Zprávy 26* evropský pocit nejistoty prohlubuje hrozivá rétorika Bílého domu ohledně Grónska, a zvláště postoj k válce na Ukrajině. V době, kdy se zdá, že Rusko znovu získává taktickou iniciativu a zesiluje svou hybridní válku po celé Evropě, podpora Kyjeva ze strany Washingtonu kolísá. Válka je stále více vnímána jako spor mezi mocnými vůdci, v němž se území, bezpečnostní záruky a dokonce i přírodní zdroje stávají vyjednávacími trumfy. Mír už není koncipován jako řešení založené na právu a institucích, ale jako donucovací řízení konfliktu prostřednictvím dohod mezi mocnými aktéry. Existuje riziko, že výsledkem války bude „vítězův mír".

Pod Donaldem Trumpem se Spojené státy z velké části vzdaly role „vůdce svobodného světa", což je patrné nejen v Evropě, ale i v indo-pacifické oblasti. Někteří z analytiků se dokonce obávají, že uzavírání dohod s Pekingem je nyní pro Washington důležitější než podpora partnerů USA: zatímco USA tvrdí, že se brání čínské dominanci, regionální hráči považují nedávné kroky Washingtonu za nevhodné, nebo dokonce v rozporu s tímto cílem. Indo-pacifický region čelí nové éře nejistoty – a ptá se, zda tato oblast nesměřuje od Pax Americana k čínské dominanci. Autoři *Zprávy 26* ale zůstávají věrni včerejší protičínské rétorice: tvrdí například, že americká cla a čínská exportní omezení narušily globální trhy, že Washington a Peking podkopávají samotné principy obchodu založeného na pravidlech – aniž by v textu uvedli, kdo celé toto ničení pravidel WTO začal a kdo k němuhlavní měrou přispívá.

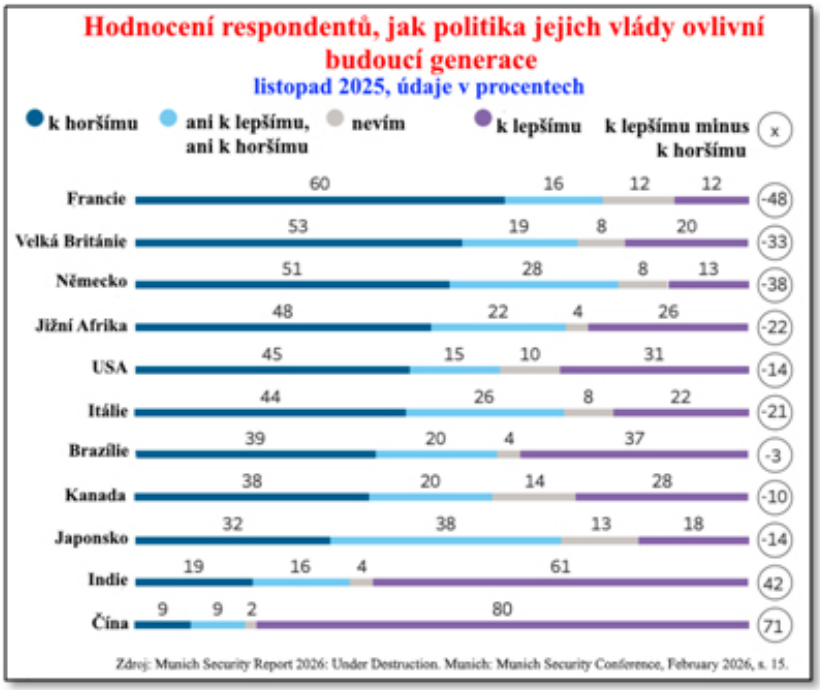
Bezpečnostní partnerství přestává fungovat jako komunita založená na společných principech a mění se na křehký vztah patron-klient. A tak v mnohých evropských a asijských metropolích se tvůrci politiky připravují na strategické prostředí, v němž důvěra v bezpečnostní záruky USA nadále slábne; není náhoda, že opět sílí debaty o šíření jaderných zbraních a strategické autonomii. *Zpráva 26* varuje Washington: pokud USA přestanou nést náklady hegemonie, jejich zisky – od diplomatické podpory globální sítě spojenců až po prospěšnou roli amerického dolaru jako světové rezervní měny – mohou také zmizet.

Hledání cesty

Zpráva 26 sice vyznívá pesimisticky, ale zároveň se snaží mobilizovat: uvádí, že aktéři bránící mezinárodní pravidla a instituce musí být stejně

odvážní jako aktéři, kteří se je snaží zničit. Jenže – ono to nesouvisí jen s odvahou, potřebná je i odpovídající moc a vhodná strategie. Autoři *Zprávy 26* se v této souvislosti dostali do liberální pasti. Především sice v řadě ohledů popisují přesně a elegantně nešvary současné vlády USA, ovšem pomíjejí fakt, že Donald Trump byl zrozen problémy, které do USA a světa přinesly tamní předcházející vlády. Pravicový populismus, kterého se – mnohdy oprávněně – obávají, je dítětem netolerantního liberalismu. Nestačí jen ocitovat indického ministra zahraničních věcí, který upozorňoval na dvojí metr západní politiky a anarchistický podklad toho, čemu Západ říkal „řád založený na pravidlech" – je třeba uznat, že tomu tak skutečně bylo a mnohdy stále je. Zlepšení dnešního stavu nemůže přinést návrat, ale nová změna. Nelze se vracet k omšelým frázím o tom, že během americké hegemonie indo-pacifický region těžil ze stability a ekonomického růstu: „korektní jazyk" nemůže nic změnit na tom, že v korejské válce byly zabity přibližně tři miliony a ve válce v Indočíně více než tři a půl milionů lidí.

Zpráva 26 správně upozorňuje, že pro mnohé lidi je stávající řád spojen s krizí dostupnosti, rostoucí nerovností, koncem sociální mobility a stagnací či poklesem životní úrovně. Uvádí, že mezi lety 2000 a 2024 získalo nejbohatší jedno procento obyvatel planety 41 % veškerého nového bohatství, přičemž pouze jedno procento nového bohatství mířilo ke spodním 50 procentům. Navíc *Zpráva 26* přineslapozoruhodné výsledky sociologického průzkumu. Jev něm i vyhodnocení odpovědí respondentů na otázku, jak současná vláda v jejich zemi ovlivní život budoucích generací. Není náhoda, že skepse převládá v západních zemích, včetně USA a jejich dnešních kritiků – zatímco důvěra ve vlastní vládu dominuje u Indů a Číňanů.

Nemocná Evropa

Nejdůležitější sdělení *Zprávy 26* je obsaženo v tezi, že skončila éra, kdy Evropa vzkvétala pod americkým bezpečnostním deštníkem, jenž jí umožňoval upřednostňovat integraci a prosperitu před tvrdou silou. A po zdrcující kritice současné politiky USA navrhuje jako řešení… následovat pokyn Donalda Trumpa a především zbrojit. Však také německý kancléř Friedrich Merz ve svém projevu na MSC znovu zopakoval: „Uděláme z Bundeswehru nejsilnější konvenční armádu v Evropě." Podle ne zcela jasných slov předsedkyně Evropské komise Ursuly von der Leyen musí Evropská unie „vybudovat páteř strategických možností: ve vesmíru, zpravodajství a schopnosti hlubokých úderů. Žádné tabu nemůže zůstat bez výzvy". Jaká tabu? Třeba odstoupení od *Smlouvy o nešíření jaderných zbraní?*

Z textu *Zprávy 26* je patrna deprese z toho, jak se její autoři cítí osamoceni v zápase s USA, Ruskem a Čínou najednou. Je to dáno i tím, že

se *Zpráva 26* ani nepokusila zformulovat diplomatickou strategii, která by směřovala od současné konfrontace a chaosu ke vzájemně výhodné spolupráci se zeměmi Východu. **Diplomacie přestává být vnímána jako svébytný nástroj bezpečnostní politiky, alternativa válčení.** I proto **Trump slaví úspěchy ve své snaze ovládnout globální obchodní trasy, či dokonce zmocnit se zdrojů energie.** Panamský průplav, oblast Grónska, venezuelská ropa, Perský záliv… A Evropa, místo aby vzala pod ochranu své zájmy, se jen tupě přizpůsobuje.◀

!Argument, 2. března 2026

Mír podle Trumpa

Bylo nebylo… Před čtyřmi staletími v Evropě probíhala velká sebevražedná válka. Později se jí začalo říkat „třicetiletá“. Dnes je téměř zapomenutá, přestala být součástí vzpomínek účastníků i jejich přímých potomků, není ani součástí politické kultury do té míry, že by ovlivňovala rozhodování politiků. Rozhodně to ale nebyla bezvýznamná válka. Třeba i proto, jak uvádějí někteří historici, že během této války ztráty obyvatel v okolí Prahy a v těch částech labského údolí, kde se odehrály nejhorší boje v Čechách, dosáhly nejméně 50 %[1]. Kdo si dnes uvědomí, co bylo tak důležité, že kvůli tomu muselo umřít tolik lidí? Kdo by dnes pozvedl meč jen proto, aby se při vzývání boha používal ten či jiný rituál? Nabízí se otázka, zda i dnes neprobíhají války, na které příští generace téměř zapomenou.

Většina válek v lidských dějinách je projevem nedotčeného rozumu, a to hned ze dvou důvodů. Tím prvním je neschopnost dohodnout se o předmětu sporu bez vzájemného zabíjení. Tím druhým je fakt, že samotný předmět sporu může mít malý význam. Vestfálský mír, který třicetiletou válku uzavřel, ukázal, že katolíci a protestanti mohou žít vedle sebe a nevraždit se. Že konfesní spory křesťanů nemají existenční význam.

Ideologie versus geopolitika

Třicetiletá válka je poučná ještě z jednoho důvodu: začala jako výhradně náboženský spor, ale končila především jako konflikt geopolitický. I když se vestfálský mír z roku 1648 připravoval a podepisoval na dvou místech – v katolickém Münsteru a protestantském Osnabrücku –, samotný konec války byl ve znamení mocenských sporů katolické Francie a katolické habsburské říše o to, kdo bude vládnout Evropě. Místo ideového konfliktu plného emocí kolem otázky, zda platí „čí vláda, toho náboženství“, nastoupil *raisond'État* kardinála Richelieuho, tedy chladně propočítaný státní zájem. Obdobně jako vznešeně se tvářící „demokratický Západ versus totalitní Rusko“ může nahradit prosté „Slovensko a Maďarsko plyn potřebují“. A tak dnešní jednání Bratislavy a Buda-

1 Viz WILSON, Peter H.: Europe's Tragedy. A History of the Thirty Years War. London: Penguin Books Ltd., 2009, s. 786.

pešti pravděpodobně naznačuje povahu blížících se změn v chování Washingtonu – což řada evropských politiků a propagandistů závislých na Bidenově vládní ideologii zatím nepochopila a bude muset v nejbližších měsících rychle dohánět. Navíc Česko opět promeškalo příležitost ukázat světu, co v těžkých časech znamenají nadstandardní vztahy se Slovenskem.

Vede-li se spor o to, kdo válku na Ukrajině začal a jak by měla vypadat ryzí spravedlnost, dosáhnout shody nelze. Začalo vše tím, že administrativní hranice mezi Ukrajinou a Ruskem uvnitř Sovětského svazu byla koncem 20. let minulého století stanovena, aniž by respektovala etnické rozhraní mezi oblastmi s většinou Rusů a většinou Ukrajinců? Nebo vše začalo tím, že po rozpuštění Sovětského svazu v prosinci 1991 nebyla Ukrajina vytvářena jako federativní stát respektující menšiny, ale jako unitární stát, který ve vlnách prováděl násilnou ukrajinizaci Rusů? Nebo vše začalo v roce 1999 s rozšiřováním NATO na východ, po čemž následovalo „přivítání euroatlantické aspirace Ukrajiny a Gruzie na členství v NATO" na summitu Aliance v roce 2008, načež v roce 2019 bylo přání některých politiků v Kyjevě vstoupit do NATO vtěleno do ukrajinské *Ústavy*? Nebo má vše počátek v druhé barevné revoluci, která v únoru 2014 vyústila ve svržení demokraticky zvoleného prezidenta Viktora Janukovyče? Nebo začalo vše připojením Krymu k Rusku po uvedeném svržení prezidenta? Či základním problémem bylo povstání na východě Ukrajiny po svržení Janukovyče? Nebo příčinou války bylo nedodržení dohody Minsk II z února 2015 a trvající „protiteroristická operace" kyjevských jednotek proti vzpurným provinciím, při níž bylo zabito několik tisíc civilistů? Nebo opravdu vše začalo až po útoku Ruska na Ukrajinu v únoru 2022?

Možná je načase nechat všechny tyto otázky historikům a začít jednat o míru. Vždyť v této válce umírají tisíce lidí!

Cena války

Ideologicky zdůvodňovaná válka na Ukrajině neumožňuje kompromis, tedy ukončení bojů. Trumpova vyhodnocování situace na základě developerského „náklady versus zisk" by ale mohlo přinést poznání, že z hlediska vnitřních problémů USA a globálních změn je prodlužování války na Ukrajině mimořádně ztrátové. Náklady astronomicky zadlu-

žené federální vlády USA na ukrajinskou válku se stávají nerentabilní, přičemž spřátelené firmy z vojensko-průmyslového komplexu mohou zisk vytvářet jinde. A pak je tu globální konflikt s Čínou o pozici ekonomicky nejmocnějšího státu.

Netřeba podléhat iluzi, že lidské ztráty na straně Ukrajinců či Rusů pohnou svědomím anglosaských stratégů či ideologů. Potrvá ještě dlouho, než jejich péče o blaho Slovanů ztratí po staletí formovanou příchuť válečné lsti. Jenže Peking minulý týden ohlásil, že jeho hrubý domácí produkt (HDP) vzrostl loni o 5 %, přičemž Mezinárodní měnový fond očekává, že loňský přírůstek HDP u Evropské unie bude 1,1 %, v USA 2,8 % a v Ruska 3,6 %. BRICS se rozrůstá a mnoho bývalých kolonií je stále kritičtější vůči svým někdejším metropolím. Je přirozené, že i ve Washingtonu se objevili lidé, kteří požadují změnu. Změnu, kterou slovenský a maďarský premiéři předvídali.

Kdo dneska ví, jak budou 9. května vypadat oslavy 81. výročí vítězství nad německým nacismem?

Trumpova příprava

Rozpínavost NATO byla dosud vedena geopoliticky slepým, reflexivním obsazováním prostoru bez ohledu na věcnou analýzu situace. Na tom nic nemění fakt, že se v posledních letech tato expanze schovala pod ideologické nálepky typu „demokracie versus totalita". Je přirozené, že toto rozpínání muselo někde na východě narazit na překážky. Takové pojetí expanze Severoatlantické aliance je mnohými lidmi v Česku stále ještě vnímané jako dezinformace hodná pozornosti zpravodajských služeb. Jenže nedávno se k němu přihlásil i Donald Trump, když vyjádřil pochopení pro pocity Ruska z rozšiřování Aliance.

Nový přístup Washingtonu k Ukrajině a Rusku dostává stále jasnější kontury. Ještě nedávno udivoval fakt, že program Republikánské strany pro loňské volby nezmínil Ukrajinu ani jednou. To, co se jevilo jako výsledek nejednotného postoje, se stalo programovým východiskem. Minulý týden v Senátu při schvalování členů Trumpovy vlády navrhovaný ministr zahraničních věcí Marco Rubio v souvislosti s válkou prohlásil, že ústupky budou muset udělat Rusko, Ukrajina i USA, přičemž je nerealistické domnívat se, že Rusko může obsadit celou Ukrajinu, ale také je nereálné věřit, že Rusko vrátí všechna obsazená území. Problémem

Kyjeva není to, že mu docházejí peníze, ale že docházejí Ukrajinci. Oficiální linií se má stát ukončení války. Vše doplnila kritika liberálního globálního řádu, přičemž Rubio zdůraznil, že hlavním protivníkem USA je Čína. To odpovídá i představám Trampova poradce pro otázky národní bezpečnosti Michaela Waltze, který je v otázce Číny pokládán za jestřába. Navrhovaný ministr obrany Peter Hegseth ve svém úvodním slovu Ukrajinu vynechal – posléze na dotaz odpověděl, že otázka Ukrajiny je strategická, a rozhodovat o ní bude tudíž prezident; ten, jak známo, požaduje co nejrychlejší konec konfliktu. A podpořil speciálního vyslance prezidenta pro Ukrajinu a Rusko Josepha Kellogga.

Po nástupu do funkce Joseph Kellogg prohlásil, že urovnání na Ukrajině bude vyžadovat sto dní. To není mnoho, ale je to víc, než v předvolební kampani říkal Trump – ten mluvil o míru za 24 hodin. I když se Trump za své tvrzení dočkal výsměchu, kus pravdy na tom je. Válka na Ukrajině je historicky novým typem války v informačním věku, kdy situaci na frontě i v týlu zásadně ovlivňují drony, střely s plochou drahou letu a rakety s delším doletem. Zároveň je to *proxywar*, válka v zastoupení: drony, střely s plochou drahou letu i zmíněné rakety ke svému fungování povětšině potřebují GPS, tedy vojenské družice. Družice, výzvědná letadla a drony také v reálném čase dodávají informace o přípravách armád v týlu fronty. To, že ukrajinská armáda takovými informacemi a spojeními disponuje, je zásluha USA; žádná z evropských mocností, kromě Ruska, takové technické možnosti nemá. A Spojené státy mohou během 24 hodin tuto pomoc Kyjevu ukončit – nebo tím při nátlaku na Kyjev hrozit. Vypnutí či „rozladění" GPS pro Kyjev by vrátilo na frontu klasické průlomové a výsadkové operace, z přístavů by vyplula černomořská flotila…

Posvátná hranice

Z hlediska nákladů je ukončení války na Ukrajině pro USA výhodné, zvláště když přestane fanatické pěstování nenávisti vůči všemu ruskému. Že se posunou hranice? Je pravdou, že otázka hranic států je v mezinárodní politice snad nejcitlivějším tématem. Však také francouzský ministr zahraničí Jean-Noël Barrot okamžitě vystartoval proti Trumpovým úvahám o připojení Grónska k USA a odhodlaně prohlásil, že Evropská unie nepřipustí, aby jiné země napadaly suverenitu unij-

ních hranic. „Jsme silný kontinent," bojovně dodal (někdo by měl panu ministrovi citlivě říci, že Evropská unie nejenže nemá jaderné zbraně a vojenské družice, ale ani armádu. A že Unie není kontinent. Dokonce, striktně vzato, ani Evropa kontinentem není – je světadílem, částí Eurasijského kontinentu). Hranice se zdají být posvátné, pečlivě ošetřené mezinárodním právem. Jenže kdo si dnes pamatuje, jaká byla hranice mezi Německem a Polskem, než tamním prostorem prošla Rudá armáda? Kdo dnes ví, že Vilnius, hlavní město Litvy, byl před naplněním paktu Molotov-Ribbentrop součástí Polska? A co dnešní hranice Jugoslávie, Libye, Iráku, Sýrie, Izraele…

Poznámkami o Kanadě, Grónsku a Panamě Donald Trump dal jasně najevo, že pro něho hranice nejsou posvátné, že jsou výsledkem politického, ekonomického a případně i vojenského tlaku. To sice platilo i o předchozích vládách USA, ale ty to veřejně nepřiznávaly. Když rozebíraly Jugoslávii či Sýrii, mluvily o lidských právech – a v Kosovu je dnes vojenská základna USA, v Sýrii Spojené státy okupují ropná pole; když útočily na Irák, mluvily o boji proti terorismu – a dodnes tam mají vojenské základny a spravují tamní obchod s ropou. Trump je upřímný, dává najevo, že válka na Ukrajině pohlcuje energii, která má být věnována Číně. Zároveň ale neříká, že v Asii musí jít o válečný konflikt. Pro USA by nebylo příliš obtížné porazit ve válce Severní Koreu, ale cena v podobě nepřátelství s Čínou a Ruskem, nemluvě o ztrátě prestiže ve světě, za to rozhodně nestojí. A tak se znovu vrací neideologická otázka vztahu nákladů a zisku – což ovšem platí i o sporech kolem Taiwanu.

●●●

Potřeba uklidnit situaci v Evropě a soustředit se na indo-pacifický region není v doktrinálním myšlení USA nová, ovšem deklarování této zásady doprovázelo rozpínání NATO v Evropě. Problémům, které z tohoto rozporu vznikly, by se chtěl Trump vyhnout. Zároveň však potřebuje pro USA výhodný obchod, přičemž ten, který obstarává vojensko-průmyslový komplex, patří k nejefektivnějším. Proto onen požadavek, aby evropští spojenci v NATO vyplýtvali ročně 5 % HDP na armádu. To by ale znamenalo, že se už dnes existující rozdíl mezi vojenskými výdaji evropských členů NATO a Ruska ve „prospěch" aliančních part-

nerů USA ještě zvětší. Následovala by zákonitá reakce Moskvy, což by v součtu dalo míru v Evropě prapodivnou příchuť. Jestli zároveň Trump nedokáže odstranit západní ekonomické a politické sankce vůči Rusku, potom si o odtržení Moskvy od Pekingu může nechat jen zdát.◀

!Argument, 9. ledna 2026

Ubohý svět

Hrozbou, které se nejvíce obávám ve vztahu k Evropě, není Rusko, není to Čína, není to žádný jiný vnější aktér. Čeho se obávám, je hrozba zevnitř," prohlásil v pátek viceprezident USA JDVance na Mnichovské bezpečnostní konferenci. A dodal: „Obávám se, že v Británii a v celé Evropě je svoboda projevu na ústupu." Slova, která by měla zamířit přímo do učebnic. Slova, za která by mohl v Evropské unii následovat trest, protože tady pouze vláda a bruselští úředníci znají Pravdu o současnosti a soudy nejlépe vědí, jak to bylo v minulosti. Slova, která je nutné co nejrychleji přikrýt informačním embargem, jako tomu bylo s jiným vystoupením na obdobné konferenci – s projevem Vladimíra Putina v roce 2007. I tehdy, stejně jako na konci minulého týdne, pečlivě vybraní posluchači v mnichovském sále přijali slova řečníka mírně řečeno chladně.

Viceprezident JD Vance nekritizoval jen cenzuru, ale i „šokující" přístup Unie k prezidentským volbám v Rumunsku či absurdní migrační politiku. A jak už to v demokratické Evropě bývá, když se něco chce ututlat, ale nejde přímo zakázat, pak se to více komentuje, než cituje. To platí i o Vanceho vystoupení. Vše se ale děje v dobré víře: „Když jsem tu řeč poslouchala, přišlo mi to, jako kdyby chtěli vyvolat roztržku," charakterizovala Vanceho projev šéfka diplomacie Evropské unie Kaja Kallasová. „A my s našimi přáteli nechceme vyvolávat roztržky." Komentátor s odvahou sekerníka z Jiráskovy *Lucerny* by slova paní Kallasové glosoval poznámkou: „Panská churota ze mhy upletená..."

Mírotvorce Trump

Je toho mnoho, co se unijním úředníkům na současné americké vládě nelíbí. V oblasti bezpečnosti jde hlavně o změnu postoje vůči válce na Ukrajině. Trumpovo odhodlání jednat s Ruskem se nelíbí, protože je prý vyřazena Evropa a Ukrajina. Jenže Washington se oprávněně domnívá, že po letech zpravodajské a mediální manipulace efektivní vyjednávání vyžaduje napřed sondáž, která ukáže skutečné názory Moskvy. Pak se uvidí jak dál.

Minulý týden nabraly události prudký spád. Na začátku byla výměna vězňů, kterou v koncovce doladili za americkou stranu zvláštní vyslanec Steve Witkoff a za ruskou stranu ředitel Ruského fondu přímých investic Kirill Dmitrijev; ti pravděpodobně sehrají významnou roli i při dalších jednáních. Poté přišel na řadu dlouhý telefonát mezi Donaldem Trumpem a ruským prezidentem Vladimírem Putinem 12. února, který byl poté z obou stran nadstandardně kultivovaně komentován. Následovala další série Trumpových vyjádření, která mnohé evropské politiky a propagandisty vyděsila. Trump například prohlásil, že byla chyba vyloučit Rusko ze skupiny G 8 – nejde přece o to, zda máte či nemáte Rusko rádi, ale mělo by sedět za vyjednávacím stolem. V jiném vyjádření Trump promluvil o potřebě redukce jaderného zbrojení i o omezení jaderných arzenálů, k čemuž potřebuje dohodu s Ruskem a s Čínou – což je téma přesahující evropské politiky a problematiku Ukrajiny.

To všechno jsou důvody, proč by se tento týden měly v Saúdské Arábii sejít delegace USA a Ruska. Pokud jde o válku na Ukrajině, jednat by se mělo nejen o vojenských otázkách, ale jak řekl ministr zahraničí USA Marc Rubio, také o kulturních a jazykových otázkách. V sobotu Marc Rubio po telefonu jednal s ruským ministrem zahradničí Sergejem Lavrovem mimo jiné o odstraňování bariér v ekonomické spolupráci i překážek v práci diplomatů.

Někteří politici z Evropské unie si myslí, že takovéto jednání, o kterém není dopředu jasné, jak dopadne, není v této chvíli nutné. Není náhoda, že Brusel nepřišel ani s jedním vlastním mírovým plánem, že se nepokouší o zprostředkování dohody mezi Kyjevem a Moskvou – a že naopak maďarského a slovenského premiéra za pokusy nalézt cestu k míru ostře odsuzuje. Evropská unie se nehlásí ani k plánu urovnání krize na Ukrajině v roce 2014, na jehož vzniku se podílela – který ale byl převálcován převratem podporovaným z tehdejšího Washingtonu. I když to evropští státníci, úředníci a propagandisté veřejně nepřiznávají, jednat by chtěli až ve chvíli, kdy ukrajinská armáda začne na bojišti vítězit a Kyjev bude moci vystupovat z pozice síly. To by ale chtělo větší vojenské nasazení ze Západu například v bezpečnostních jednotkách na Ukrajině, a nabídnout Kyjevu členství nejen v Evropské unii, ale hlavně v NATO. Jenže ministr obrany USA Pete Hegseth minulý týden na zasedání kontaktní skupiny pro Ukrajinu v sídle NATO vyloučil členství

Ukrajiny v Severoatlantické alianci a návrat Ukrajiny k hranicím z roku 2014 označil za nereálný cíl. Sám Trump pak znovu zopakoval, že se nechce nechat vtáhnout do eskalace, která by mohla vyústit v jadernou konfrontaci.

Cena války

Není snadné zorientovat se v chování současného pána Bílého domu. Jeho vládnutí má rysy nekončící volební kampaně, jeho chování vůči zahraničním státníků se podobá hádkám na domácí politické scéně. Jeho výroky týkající se vystěhování Palestinců z Gazy, připojení Kanady a Grónska k USA, obsazení Panamského průplavu – to jsou informační tornáda, která strhávají celosvětovou mediální pozornost víc, než dokáže kterákoliv filmová hvězda; o politicích nemluvě. Zatím se zdá, že většina těchto tornád má ve svém oku klidného počtáře, který testuje reakce okolí a hledá cesty. Někdy ke kompromisu… ale jindy asi ne.

Na této vlně minulý týden navštívil Kyjev ministr financí USA Scott Bessent. Tématem jednání se stala americká účast na těžbě vzácných kovů na Ukrajině. Kyjev prý k americkým návrhům měl připomínky, které zase nevyhovovaly Washingtonu – a tak úřadující prezident Ukrajiny na mnichovské konferenci oznámil, že dohodu s USA odmítl podepsat. Problémem nebyla skutečnost, že tyto suroviny jsou zatím nedostupné. Kyjevu se nelíbí, že Spojené státy vzácné kovy chtějí jako platbu za minulou podporu Kyjeva ve válce, ne jako protihodnotu budoucí podpory. A tak Kyjev nabídl toto neviditelné zboží i evropským partnerům…

Na první pohled se jednání Washingtonu může jevit jako ryzí sobecký cynismus. Jenže ono to není tak prosté: „učinit Spojené státy opět skvělými“ je velice nákladný projekt. Spoustu peněz bude USA stát zamýšlené zvyšování cel a odchodní válka obecně. Federální vláda USA, jejíž dluh je téměř 36,5 bilionů dolarů, za vlády minulého prezidenta věnovala Ukrajině na zbytečnou válku jenom na zbraních víc než 66,5 miliard dolarů. Zároveň dramatická reforma federální správy v USA odhaluje spoustu nesrovnalostí. Řeči o bující korupci nejsou pomluvou: loni Úřad pro vládní odpovědnost USA, což je agentura Kongresu USA, jeho „hlídací pes“, uváděl, že federální vláda kvůli nejrůznějším podvodům ročně ztrácí 233 až 521 miliard dolarů. To vše se děje v situaci, kdy jen na obsluhu zmíněného dluhu, tedy na splácení úvěrů či placení

úroků a jiných poplatků, jde 17 % federálního rozpočtu. S ohledem na tato čísla je obtížné kritizovat chování mládežnické gardy Elona Muska.

Jak si zadlužená vláda USA půjčuje? Nejsnáze pomocí vydávání vládních dluhopisů. Ty si doma kupují úspěšní podnikatelé, kteří tak zvyšují své náklady a unikají daním. V zahraničí jsou dluhopisy vlády USA v hodnotě 8,6 bilionů dolarů; nejvíce jich drží Japonsko a pak hned Čína (loni v listopadu v hodnotě 768,6 miliard dolarů), tedy oficiálně největší protivník. Dokud takové účetnictví spravují politici-ideologové bojující za abstraktní hodnoty, nebo politici neumějící počítat, vše je v pořádku: systém přece funguje. Když ale dostane moc do rukou člověk, který je z developerských soubojů zvyklý kalkulovat náklady a zisk, který několikrát prožil bankrot, mnohé se mění: takový člověk si dokáže představit zhroucení systému. A může dospět k názoru, že když někdo chce válčit na Ukrajině, ať si to zabíjení platí sám. Tedy ať to platí strana války v Evropské unii.

Politický zeměpis

A co když ale Donald Trump není mírotvorce, ale stratég, který šetří síly a chystá se na jiné konflikty? Co když neblufuje a myslí své výkřiky o Kanadě či Grónsku vážně? Třeba v duchu prezidentského dekretu, přesněji *Výkonného nařízení*, který podepsal 20. ledna 2025. Tento dekret je věnován přejmenování nejvyšší hory Severní Ameriky z Denali na Mount McKinley a Mexického zálivu na Americký záliv.

V dekretu je 25. prezident William McKinley vychválen za to, že se pod jeho vedením Spojené státy „těšily rychlému ekonomickému růstu a prosperitě, včetně rozšíření územních zisků pro národ. Prezident McKinley prosazoval cla na ochranu americké výroby, zvýšení domácí produkce a posunutí americké industrializace a globálního dosahu do nových výšin“. Ony územní zisky měly podobu anexe Havaje a po válce se Španělskem, která přerostla v americko-filipínskou válku, anexe Filipín, Portorika a Guamu. Vskutku pozoruhodný příklad pro dnešní dny.

Přejmenování Mexického zálivu, což je název z poloviny 16. století, vyvolává obdobné asociace. Dekret mluví o tomto zálivu jako o „integrálním aktivu našeho kdysi vzkvétajícího národa“, zálivu, který je „nesmazatelnou součástí Ameriky“, o jeho přírodních zdrojích, o oblíbené destinaci pro americký cestovní ruch. „Záliv bude i nadále hrát klíčovou

roli při utváření budoucnosti Ameriky a globální ekonomiky“ a má „kritický význam pro naši národní ekonomiku“. Jak taková slova zní Mexičanům, není příliš obtížné si představit.

Především slovo „americký“ v těchto dekretech neznamená americký kontinent, tedy včetně Mexika, ale Spokojené státy americké. Tedy stát, jehož hranice se na pobřeží Mexického/Amerického zálivu utvářely mimo jiné během války USA s Mexikem v letech 1846 až 1848. Po ní Mexiko „odstoupilo“ Spojeným státům území, které dnes tvoří státy Texas, Kalifornie, Nevada a Utah plus částí dnešní Arizony, Colorada, Nového Mexika a Wyomingu. Tím ale dějiny neskončily, na řadu přišly další vojenské intervence Spojených států do Mexika v letech 1806, 1836, 1842, 1844, 1859, 1866, 1870, 1873, 1876, 1913 a 1914 až 1917. O „vyrovnaných“ ekonomických vztazích nemluvě.

Hledání budoucnosti

„Ubohé Mexiko! Tak daleko od Boha a tak blízko ke Spojeným státům!“ Toto jsou údajně slova trojnásobného mexického prezidenta Porfirio Diaze. Kdo slyšel, byť jen vzdáleně, něco o životě tohoto vojáka i státníka a o Mexické revoluci, chápe, kolik pravdy je v těchto slovech. Jisté také je, že vědeckotechnická revoluce způsobila, že v dnešním globálním světě jsou blízko Spojeným státům všechny země na této planetě, včetně Česka a Slovenska.

Od druhé poloviny 18. století zná literatura tzv. gotický román, což je předchůdce moderního horroru. Snad nejznámějším představitelem tohoto žánru je *Podivný případ Dr. Jekylla a pana Hyda* (1886) od skotského spisovatele Roberta Louise Stevensona. V příběhu jedna postava žila dva osudy, ale nakonec se prosadil jeden. V této chvíli se zdá, že i Donald Trump má dvě podoby. Kdyby měl Trump sdílet napodobeninu života dr. Jekylla, nedopadlo by to s ním ani se světem dobře.

Na druhé straně vystoupení amerického viceprezidenta JD Vance v Mnichově představuje tu stránku Trumpovy vlády, která by mohla pomoci Evropě stát se opět skvělou. Pravdou je, že Vanceův projev přijali s povděkem a někdy i nadšením lidé nejen z pravicových populistických stran a jejich okolí, ale i lidé na levici. Nejde jen o kritiku cenzury, protidemokratických kroků Bruselu a některých evropských vlád, o rizika plynoucí z nekontrolované migrace a podobně. Především tento projev

manifestoval prostou skutečnost, že jiný názor, než má bruselská byrokracie a místní vláda, nemusí být lží či zahraniční propagandou. A taky jde o to, aby příští vlády v Česku měly odvahu nejen slučovat veřejnoprávní sdělovací prostředky, ale i provést tam hloubkový finanční audit. A také napomoci k tomu, aby tato média nemalovala černobílý svět a nešířila nenávist, protože pak hlas rozumu, třeba i z Washingtonu, může vyvolat zmatek v hlavách nedovzdělaných politiků. Jde také o to, aby zpravodajské služby a ministerstvo obrany nepropadaly představě, že jsou částí orwellovského Ministerstva pravdy. A ministerstvo zahraničních věcí by mohlo pochopit, že není ministerstvem propagandy, přestalo by dělat po světě ostudu a začalo se konečně věnovat tomu, k čemu bylo povoláno: diplomacii hájící české národní zájmy.◀

!Argument, 17. února 2025

Americká zrada

Velký zmatek nastal letos v únoru, kdy v přímém přenosu svět viděl hádku prezidentů Donalda Trumpa a Volodymyra Zelenského v Oválné pracovně Bílého domu. Pak následoval tlak na přímá jednání Ukrajiny s Ruskem a na příměří, odmítnutí nových dodávek zbraní Kyjevu a v neposlední řadě hlasování Spojených států na zasedání Valného shromáždění OSN proti přijetí rezoluce odsuzující agresi Ruské federace na Ukrajině, schůzky a rozhovory představitelů Moskvy a Washingtonu… A nakonec i nová válka v západní Asii, kdy bezvýhradná podpora Izraele ze strany USA dál prohlubuje štěpení mezi západní Evropou se stále vlivnější muslimskou menšinou a Spojenými státy. Nemluvě o tom, co bude znamenat pro Evropu bez Ruska zdražení ropy.

Panská láska

Přílivy a odlivy přízně amerického prezidenta zažívali všichni přímí i vzdálení účastníci konfliktu na Ukrajině. I kolem summitu skupiny G 7 v Kanadě začátkem tohoto týdne panují obavy, že ani očekávané setkání amerického a ukrajinského prezidenta nezmenší tlak USA na Kyjev. Podle některých zpráv může rozladění Donalda Trumpa vyústit v úplné zastavení dodávek zbraní Ukrajině, ovšem při zachování předávání zpravodajských informací Kyjevu – což by umožnilo Washingtonu i nadále držet prst na tepu války.

Z Kyjeva i od řady západních politiků, o médiích ani nemluvě, zní výčitky směrem za oceán. Dost na tom, že Trump donutil evropské politiky mluvit o míru, o ukončení války. Jak je možné, že Donald Trump jedná s Vladimírem Putinem?! Pět dlouhých telefonických rozhovorů… Jak to, že Washington po odchodu JoeBidena do důchodu nerozhodl o žádných nových dodávkách zbraní Kyjevu? Proč se Spojené státy zdráhají uvalit tolik diskutované druhotné sankce na státy, které odebírají ruskou ropu? Proč Trump neprojevuje nadšení z ukrajinského útoku na ruské strategické bombardéry? A k tomu všemu Marco Rubio, ministr zahraničí USA, minulý týden zaslal do Moskvy pozdrav ke Dni Ruska, v němž ujistil adresáta, že „Spojené státy jsou i nadále odhodlány

podporovat ruský lid v jeho úsilí o dosažení lepší budoucnosti“. Pak ten sobotní telefonát Trumpa s Putinem poté, kdy Putin v pátek mluvil s íránským prezidentem a izraelským premiérem – to musí být pro evropské hrobaře diplomacie zcela nepochopitelné.

Není toto zrada?

MAGA

Důvodů pro změnu politiky Washingtonu vůči válce na Ukrajině je několik. „Učinit Ameriku opět velkou“ – MAGA – vyžaduje především řešit vnitřní problémy USA. To mimo jiné nutí Bílý dům klást v zahraniční politice důraz na maximální ekonomický zisk. Proto ony hrátky se cly nebo obava uvalit druhotná cla na odběratele ruské ropy. Znamenalo by to totiž velké komplikace s takovými ekonomickými giganty, jako jsou Čína a Indie. Nakonec je tu problém i s válkou v západní Asii, kam je třeba přesunout pozornost i zdroje. Tak se zjevil onen prazvláštní rozštěp politiky USA: jako Mr. Hyde mají Spojené státy lví podíl na rozpoutání a trvání „Bidenovy války“ na Ukrajině; jako Dr. Jekyll se stávají hlasatelem míru. Vedlejší efekt tohoto rozštěpení vrací vše na začátek, k ekonomickým problémům: udržování obrazu na věčné časy nebezpečného Ruska podněcuje evropské spojence USA k dalšímu zbrojení.

Sotva se Evropa vzpamatovala z požadavku navýšit vojenské výdaje na úroveň dvou procent hrubého domácího produktu, přišel Trump s požadavkem pěti procent. Tomu se během několika dní přizpůsobil generální tajemník NATO Mark Rutte a hned za ním servilní a vylekaní představitelé z východního a severního křídla Severoatlantické aliance; lze očekávat, že na oněch iracionálních pět procent bude přísahat i summit NATO, který se má sejít ještě tento měsíc v Haagu. Vojenskoprůmyslový komplex USA může začít slavit, ovšem Evropa má zaděláno na život v neustálém stresu.

Od 2 do 5

Propast mezi vojenskými výdaji USA a evropských členů NATO po studené válce nevyrůstal z toho, že Evropané dávali na obranu málo, ale z toho, že Američané dávali příliš mnoho. Mnoho ve dvojím smyslu. Především nepřetržitá snaha udržet globální hegemonii Spojené státy vyčerpává: zisk je menší než náklady. Zároveň obecné teze, že Evropa

za USA ve výdajích na zbrojení zaostává, vlastně zaznamená, že by Evropa měla plnit ve světě obdobnou politickou roli jako Spojené státy. To je patrné i na *Strategickém konceptu NATO* z roku 2022, který zatahuje evropské členy NATO do amerických válečných her v Pacifiku, jenž je od břehů Evropy přece jenom dál než bouřící se Los Angeles. Proč by Evropa měla napodobovat USA a mít vojenské základny po celém světě, flotilu letadlových lodí a jaderných ponorek, přebujelý raketojaderný arzenál? Vojenské výdaje USA a Evropy by měly zůstat odlišné, neboť rozdílná je i role Spojených států a Evropy v současné globální politice.

Krvavý svár Západu a Ruska na Ukrajině ukazuje, že konfrontace Sovětského svazu a USA během studené války neměla pouze ideologické důvody: byly v ní přítomny i ryze geopolitické motivy. Právě boj o moc velkých států a říší stál v pozadí většiny velkých mocenských konfliktů před studenou válkou, během ní a je základem mnoha sporů i dnes. Zdá se ale, že dnes někteří politici ve Washingtonu chápou, jak malicherné jsou příčiny tragédie na Ukrajině: vždyť stačilo tak málo! Jen neroztahovat tupě NATO na východ a přiznat ruskojazyčným obyvatelům Ukrajiny jejich lidská práva. Bylo by žádoucí, kdyby se odcházející hegemon aktivně podílel na utváření nové, multipolární struktury světa a neprohluboval chaos. Jaký má smysl utéct z války v Afghánistánu přímo na Ukrajinu a přeskočit z války na Ukrajině do války v západní Asii?

Nic nového

Ona hrůza, která přepadla řadu evropských státníků i eurounijní *deepstate* z toho, že se Donald Trump dohaduje o něčem s Vladimírem Putinem bez ukrajinského prezidenta, ale dokonce bez porady s nimi, je do značné míry založena na ztrátě paměti: vždyť něco velmi podobného tu již bylo. Stalo se to během války v Indočíně, do které se na vietnamském bojišti pravidelné jednotky USA zapojily v březnu 1965; stáhly se odtud v březnu roku 1973. Bojovaly na straně jihovietnamské vlády, zatímco jihovietnamské partyzány a Vietnamskou demokratickou republiku (VDR) podporoval Sovětský svaz a Čína. Moskva i Peking dodávaly zbraně i informace, zajišťovaly výcvik, pomáhaly v protiletecké obraně i ženijních pracích na severu, podporovaly VDR na diplomatické i propagandistické frontě. Pro Sovětský svaz a Čínu to byla svého druhu válka v zastoupení, *proxiwar*. Něco, co trochu připomíná roli Spojených států v současné válce na Ukrajině.

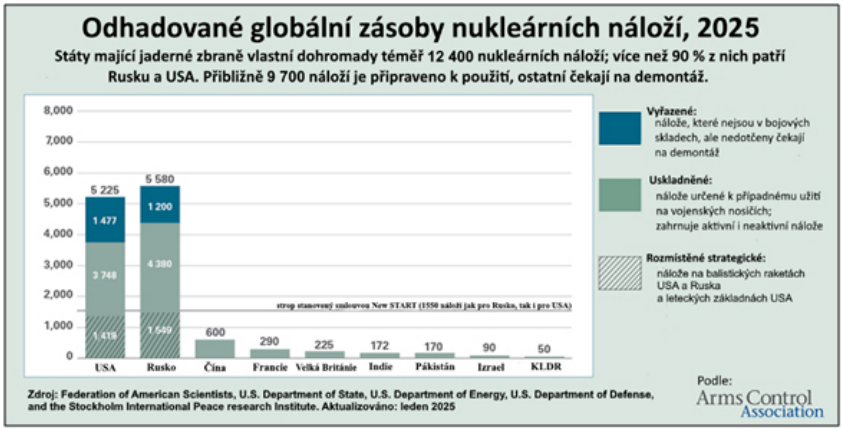
I stalo se, že během této války zamířil prezident USA Richard Nixon do Pekingu i do Moskvy. V Číně se v únoru 1972 setkal s Mao Ce-tungem a spolu s premiérem Čou En-lajem podepsal historické šanghajské komuniké obsahující principy, na jejichž základě se mohou tyto dva mohutné státy dohadovat i dnes. Dalo by se říci, že se to odehrálo těsně před koncem války v Indočíně. Jenže Nixonově cestě do Číny předcházela řadu let trvající důvěrná jednání amerických a čínských diplomatů ve Varšavě a návštěvy Henryho Kissingera, tehdy poradce amerického prezidenta, v červenci a říjnu 1971 v Číně.

Podobný příběh je spojen s Nixonovou návštěvou v Moskvě v květnu 1972. Během ní Sovětský svaz a Spojené státy podepsaly smlouvu SALT 1, první z celé série dohod supervelmocí o kontrole strategických zbraní, a dohodu o omezení systémů protiraketové obrany. I ty byly dlouho před podpisem připravovány mimo pozornost málo chápavých spojenců a nic nechápajících novinářů.

Dva světy

Proč v sedmdesátých letech minulého století státníci v západní Evropě neviděli v chování USA žádnou zradu? Válka ve Vietnamu byla daleko i pro bývalé koloniální mocnosti (svoji válku v Indočíně Francouzi prohráli v první polovině padesátých let); válka na Ukrajině je blízko. To ale není hlavní důvod. V sedmdesátých letech minulého století tu bylo obecně panující porozumění pro jednání o strategických otázkách globálního významu, které se opíralo o dramatické zkušenosti z přiblížení se k jaderné válce v době kubánské raketové krize (1962).

Relativní stabilita v období studené války se neopírala o nějaké sféry vlivu nakreslené na mapu během jaltské konference. Opírala se o rovnováhu sil – především rovnováhu jaderných zbraní. Odstrašení, vědomí, že nukleární zbraně mohou vyhladit lidstvo, vedlo státníky ke zdrženlivému jednání. Jenže když se vytratí ono vědomí možné destrukce, chování založené na odstrašení se vytrácí, i když onen sebevražedný nukleární potenciál zůstává. Graf převzatý od Arms Control Association sídlící ve Washingtonu ukazuje odhadovaný aktuální počet jaderných náloží ve světě.

Jako by Spojené státy a Evropa žily v odlišných světech. V USA si někteří politici uvědomují možnost tragédie: například Tulsi Gabbardová, ředitelka tajných služeb USA, minulý týden po návštěvě Hirošimy rozmístila na sociální síti video varující před jaderným holocaustem. Na druhé straně Atlantiku ale nevzdělané, nezkušené a často i nezodpovědné evropské elity nedokážou riziko jaderné války procítit. Strategická slepota jim brání, aby pochopily, co znamená do sebe zahleděná expanze NATO na východ a po katastrofě na Ukrajině by rády dál, do indo-pacifické oblasti. Chovají se – ať již na úrovni Evropské unie, nebo malého Česka – jako by řídily globální supervelmoc. Ovšem mocenský potenciál, se kterým disponují, má pouze regionální formát, přičemž jejich chápání struktury mezinárodních vztahů nedosahuje ani lokální úrovně.

P. S.

A co Čína? Ta hlásí, že její hrubý domácí produkt za první čtvrtletí meziročně vzrostl o 5,4 % a vývoz o 6,9 %. Minulý týden byl v hlavním městě provincie Chu-nan za účasti zástupců 53 afrických zemí zahájen čínsko-africký ekonomický a obchodní veletrh. A tento týden prezident Si Ťin-pching navštíví Střední Asii.◀

!Argument, 16. června 2025

4. NEBEZPEČNÝ VÝCHOD

Fenomén Gorbačov

Každé výročí „sametové revoluce“ v Československu je vhodnou příležitostí vzpomenout na architekty tehdejších změn nejen ve střední Evropě. A pohlédnout na výsledky jejich práce, zvláště nyní, když časový odstup umožňuje lépe vidět důsledky jejich jednání. Hodnotit je lze různým způsobem – třeba pomocí teze, že v politice se pohybují tři duhy lidí: stavitelé, údržbáři a ničitelé.

Když dva dělají totéž

Historie postavila v poslední čtvrtině 20. století vedle sebe dva velké reformátory: Michaila Gorbačova a Teng Siao-pchinga. Oba tito státníci odstartovali ve svých zemích reformy v okamžiku, kdy se výchozí model socialismu vyčerpal. Počátky čínských reforem jsou starší než sovětské: zpravidla jsou spojovány se závěry jednání Ústředního výboru tamní komunistické strany v prosinci 1978; zahájení sovětské *perestrojky* spadá do poloviny roku 1985, někdy se ale za tento počátek pokládá usnesení Ústředního výboru KSSS z jeho lednového zasedání v roce 1987.

Konkrétní ekonomické údaje týkající se startu reforem jsou uváděny odlišně, je proto vhodné vnímat je jako orientační – jako základ tendence. Například z přehledů, které na svých internetových stránkách uvádí OSN, vyplývá, že v roce 1980, tedy na začátku čínských reforem, byl hrubý domácí produkt (HDP) Sovětského svazu 3,1krát větší než čínský; v roce 1985, tedy v době, kdy začaly sovětské reformy, byl HDP Sovětského svazu 2,9krát větší než čínský.

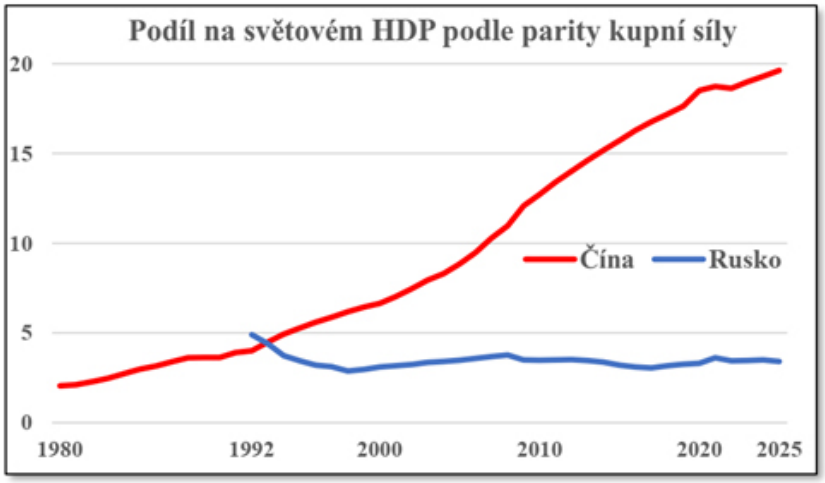
Třináct let po zahájení reforem v Číně a přibližně šest let po začátku perestrojky Sovětský svaz přestal existovat. Ovšem až poté začala být podoba reformního úsilí v obou zemích zřetelná.

▶Po pádu Gorbačova v postsovětském prostoru, obdobně jako ve střední Evropě, zvítězil takzvaný washingtonský konsenzus: nad ekono-

mikou získaly dohled mezinárodní instituce jako Světová banka, Mezinárodní měnový fond a manipulátoři s hodnotou dolaru; proběhla rozsáhlá, často divoká privatizace; státní zásahy byly omezeny na minimum.

▶V Číně „pekingský konsenzus“ vsadil na inovace coby klíč k ekonomickému růstu; reformy doprovázelo vědomí, že chaos je při ekonomickém rozvoji vždy přítomný, že úspěch přináší nové problémy; přesvědčení, že státy musejí ve svých reformách zohledňovat národní zvláštnosti a zájmy nezávisle na mezinárodních institucích.[1]

Následující graf ukazuje, že ještě v roce 1992, kdy Mezinárodní měnový fond začal počítat podíl nové Ruské federace na světovém HDP (měřeno podle parity kupní síly), byl ruský podíl vyšší než čínský, a to v poměru 4,9 % ku 4,0 %. Letos by však měl být čínský podíl 19,6 %, tedy největší na světě, zatímco podíl Ruské federace na globálním HDP by měl dosáhnout 3,4 %.

Léčba šokem

Často bývá rozdíl mezi čínskými a sovětskými reformami charakterizován jako protiklad gradualismu a šokové terapie. Není to přesné, ale pro politickou oblast to platí: Moskva postupovala rychlými politickými reformami a pomalými reformními v ekonomické oblasti. Peking nao-

1 O „pekingském konsenzu“ viz LANTEIGNE, Marc: Chinese Foreign Policy. An Introduction. London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2020, s. 61–66.

pak. Výsledkem bylo, že v Sovětském svazu se ekonomické nedostatky, zvláště pokud se jedná o dostupnost spotřebního zboží, spojily s lepší informovaností o situaci na Západě. A to v situaci, kdy se rozdíl mezi SSSR a USA z hlediska HDP na hlavu během Gorbačovovy vlády zvětšoval.[1] Za této situace se zákonitě u mnoha lidí v Sovětském svazu porozumění pro „reálný socialismus" či „rozvinutý socialismus" měnilo na odpor vůči vedení komunistické strany a státu. Tehdy v Moskvě zaznívaly hlasy, že reformy, které údajně chtěl zavést Nikita Chruščov, selhaly pro odpor byrokratického stranického aparátu, a proto je třeba zaměřit tlak tímto směrem.

1 Viz MADDISON, Angus: The World Economy. Volume 1: A Millennial Perspective. Volume 2: Historical Statistics. OECD Development Centre, 2006.

Reformy v Číně se snažily navázat na výsledky revoluce, která zvítězila v roce 1949, snažily se být novou fází socialismu; dnešní Čína vnímá sebe sama jaké dítě dvou revolucí. Část moskevského vedení naopak čím dál více přebírala do svého repertoáru nejtvrdší kritiku sovětské minulosti znějící ze Západu. Věřila, že po reformách bude Sovětský svaz přijat jako rovnoprávný člen rodiny západních států.

Subjektivní faktor

Pochopení rozdílné povahy reforem v Sovětském svazu a v Číně může pomoci porovnání životopisů dvou jejich hlavních architektů, tedy Teng Siao-pchinga a Michaila Gorbačova. Politickou socializaci Teng Siao-pchinga předznamenal jeho odchod na studia do Francie, kde se seznámil s Čou En-lajem. Potom následoval krátký kurz na školách Komunistické internacionály v Moskvě. Bylo to v době, kdy se tam diskutovala problematika NEPu, nové ekonomické politiky využívající zákonitosti trhu k oživení hospodářství země zdevastované napřed světovou a poté občanskou válkou. Po návratu do Číny se Teng stal jedním z hrdinů Dlouhého pochodu, účastnil se bojů jak v občanské válce, tak i ve válce proti japonským okupantům. Po založení Čínské lidové republiky roce 1949 prožil ve vysokých stranických i státních funkcích období velké slávy i velkých pádů. Když se po skončení tzv. kulturní revoluce Teng opět vrátil do centra moci, aby zahájil politiku reforem a otevírání se světu, na rozdíl od Gorbačova velmi dobře věděl, co se stane, když ve velké zemi zavládne chaos.

Politická socializace Michaila Gorbačova začala při práci v kolchozu a během studií na právnické fakultě v Moskvě. Pak následovala práce

v aparátu Komsomolu a Komunistické strany Sovětského svazu na poklidném jihu evropské části Ruské federace; od roku 1978 Gorbačov působil ve vysokých stranických funkcích v Moskvě. Jeho politické zkušenosti pocházely pouze z tohoto uzavřeného, byrokratickými praktikami přesyceného prostředí.

S určitým zjednodušením lze říci, že TengSiao-pching patřil do první generace revolucionářů. Přes všechny dramatické životní peripetie zůstal stavitelem a jeho úsilí o vybudování nové společnosti zůstalo propojeno s původními ideály. Po útrapách a zmatcích Velkého skoku a tzv. kulturní revoluce pochopil, že ideologická jednota je sice důležitá, ale že ekonomika má jiné zákonitosti než ideologie. Že pomocí ideologického uvědomění lze na krátký čas zvýšit intenzitu práce, nelze však zvednout produktivitu práce. Pro uklidnění a rozvoj země byla nutná nějaká nová verze NEPu a zkušenosti takových dynamických center světové ekonomiky, jako byl Singapur. Začal se formovat nový obraz socialistické společnosti, která využívá zákonitosti trhu a respektuje národní zvláštnosti.

Gorbačov začal svoji politickou dráhu jako součást třetí či čtvrté generace sovětských vedoucích představitelů, u které vazba na původní ideály spojené s fantazií stavitele mizela. Coby příslušník této privilegované vrstvy se zpočátku snažil o údržbu systému, jak to vyžadovala kariéra v podmínkách byrokratického socialismu. Od začátku přestavby si pak pletl marxismus s osvícenstvím, které vnímá politiku jako hledání a praktikování pravdy: nepochopil roli zájmů v politice. Nevnímal energii a povahu sociálních sil, které pomáhal uvolnit. Vypráví se, že odmítl zasáhnout ve chvíli, kdy obdržel informaci, že se představitelé tří slovanských republik chystají vyhlásit rozpuštění Sovětského svazu. Své nekonání prý zdůvodnil tím, že by takový zásah mohl vyvolat krveprolití. Snad proto si na Západě zachoval tvář laskavého reformátora. Dnes asi vojáci na ukrajinských bojištích vnímají rozpuštění Sovětského svazu, které nerespektovalo růst vlivu radikálního nacionalismu a složitost formování administrativních hranic uvnitř SSSR, jinak než Michail Sergejevič. V každém případě po rozpadu Sovětského svazu se během jedné noci z přibližně 25 milionů etnických Rusů stali cizinci či národnostní menšina žijící za hranicemi Ruské federace.

Odkaz reformátora

Otázkou nebylo a není, zda zachovat byrokratický socialismus, či nikoliv. Režim v Sovětském svazu rozhodně potřeboval zásadní změny – samotný fakt, že se nedokázal bránit, ukazuje, jak nemocný byl. Na konci dějin SSSR se Gorbačov jako první a poslední prezident Sovětského svazu změnil na sebestředného obranářského pragmatika. Snaha zachránit se pomocí dohod se Západem, která zahrnovala i cynické odvržení středoevropských spojenců, vyrůstala z představy, že mezinárodní politika je sérií dohod mezi spřátelenými státníky. V posledních fázích existence Sovětského svazu jako by v Moskvě přijali za svou podivnou metafyziku klasické německé geopolitiky o přirozeném spojenectví Ruska a Německa – myšleno Německa sjednoceného na bázi Spolkové republiky –, které Sovětskému svazu nezištně pomůže.

Občasné fňukání nad tím, že Západ neplní slib nerozšiřovat NATO na východ, je příkladem této naivity: proč by měl například prezident USA či německá kancléřka dodržovat ústní sliby svého předchůdce, když se situace výrazně změnila? Případy, kdy se v mezinárodních vztazích silnější vzdá své výhody, nebývají časté, a už vůbec nejsou trvalé. Rovnoprávné smlouvy, a to i ty ratifikované, jsou v mezinárodní politice dodržovány, jen když zúčastněným stranám vyhovují.

Podbízivá snaha dokázat, že Sovětský svaz už není, co býval, a stal se standardní zemí západního střihu, nakonec nevedla jen k pádu byrokratického socialismu v zemích takzvaného socialistického společenství v Evropě, ale i k implozi samotného Sovětského svazu. Z Gorbačova údržbáře a reformátora se stal Gorbačov rozkladný fenomén. Jestliže TengSiao-pching odevzdal svoji zemi v lepším stavu, než ji převzal, o Michailu Gorbačovovi se to rozhodně říci nedá.◀

!Argument, 17. listopadu 2025

Jalta včera, dnes a zítra

Tento týden si svět připomene 80 let od konání jaltské (krymské) konference, na níž se sešli americký prezident Franklin D. Roosevelt, britský premiér Winston Churchill a sovětský předseda Rady lidových komisařů Josif Stalin (4. až 11. února 1945). Jednalo se o druhé setkání této „velké trojky" během 2. světové války: první se konalo v Teheránu (1943) a třetí v Postupimi (1945) po kapitulaci Německa. Pro Evropu se dnes ze závěrů těchto summitů jeví jako nejvýznamnější rozhodnutí o poválečném uspořádání Německa, dohody o hranicích Polska a Sovětského svazu a o vzniku OSN.

Jaltská legenda

Snad všechny velké historické události mají dvě podoby, faktickou a mytickou. Pokud jde o jaltskou konferenci, ta se stala během studené války svérázným zaklínadlem: mluvilo se o jaltském vymezení sfér vlivu, o jaltském uspořádání světa či Evropy, které se stalo základem „dlouhého míru" – přesněji absence přímého vojenského konfliktu mezi velmocemi. Na jaltské dohody se odvolávali i mnozí z těch, kteří se snažili vysvětlit, proč Západ nezasáhl například po boku Maďarska při sovětské intervenci v roce 1956, či při potlačení Pražského jara vojsky Varšavské smlouvy v roce 1968.

Pokud se jedná o Evropu, jaltská konference rozhodla o vytvoření okupačních zón, včetně francouzské, v poraženém Německu a o rozdělení Berlína. Uzavřena byla dohoda o západních hranicích Sovětského svazu a Polska. Protokol podepsaný vedoucími delegací i ministry zahraničních věcí uvádí, že východní hranice Polska byla vymezena „podle Curzonovy linie s úpravami v některých oblastech od pěti do osmi kilometrů ve prospěch Polska", přičemž „Polsko by mělo získat výrazné teritoriální přírůstky na severu a na západě". Základem polské vlády se měla stát prosovětská levicová lublinská vláda, což byl bezesporu ústupek Londýna. Pozoruhodné bylo, že západní mocnosti sice neuznaly připojení pobaltských republik k Sovětskému svazu, ale připojení Kaliningradské oblasti ležící na západ od zmíněných republik odsouhlasily

– což vlastně platí dodnes. V Jaltě také došlo k potvrzení dříve manifestovaného přání založit OSN a byl tam schválen princip absolutního veta pro vítězné mocnosti. Dojednání týkající se sovětského vstupu do války s Japonskem byla utajena vzhledem ke snaze Moskvy vyhnout se bojům na dvou frontách.

Dohoda o procentech

Žádná dohoda o sférách vlivu nebyla na jaltské konferenci uzavřena. Jedinou známou úmluvou tohoto typu je takzvaná dohoda o procentech, ústní ujednání, k němuž došlo během návštěvy britského premiéra v Moskvě v říjnu 1944. Winston Churchill ve svých pamětech uvádí, že při osobním jednání se Stalinem navrhl: „Dohodněme se na balkánských záležitostech. Vaše armády jsou v Rumunsku a Bulharsku. My tam máme své zájmy, mise a agenty. Aby se naše cesty nezkřížily kvůli malichernostem." Pak pokračoval ve vysvětlování návrhu, a zatímco byla jeho slova překládána, napsal na kus papíru návrh, který ukazuje následující obrázek. „Přistrčil jsem jej přes stůl Stalinovi, který zatím vyslechl překlad. Následovala krátká pauza. Potom Stalin uchopil modrou tužku, udělal na něj velkou »fajfku« a vrátil nám jej. Všechno bylo vyřešeno dřív, než se člověk stačil posadit k jednacímu stolu," píše ve svých pamětech Churchill.[1] Jak ukazuje obrázek, podle tohoto návrhu by vliv SSSR v Rumunsku činil 90 %, ostatním by připadlo 10 %; v Řecku Velká Británie (po dohodě s USA) 90 %, Rusko 10 %; v Jugoslávii a Maďarsku by si rozdělili vliv 50 % ku 50 %; v Bulharsku mělo Rusku připadnout 75 % a ostatním by připadlo 25 %. Je zajímavé, že Churchill tehdy vynechal téma Polska, o Československu nemluvě, což naznačuje, jaké byly v říjnu 1944 zájmy a preference Londýna.

1 Viz CHURCHILL, Winston S.: Druhá světová válka. VI. díl – Triumf a tragédie. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995.

Churchillův návrh dohody o procentech
Moskva, 1944

Tento návrh se může jevit jako cynický, ale především byl naivní. Jeho naivita spočívá v tom, že Stalin jistě dobře věděl, že o rozdělení sfér určí *fait accompli* – skutečnost vytvořená tím, kam až dojedou armády jednotlivých států při osvobozování Evropy od nacistické okupace. Obrysy budoucího rozdělní Evropy tehdy konkretizovali vojáci na frontě. Během jaltské konference se podobné dělení sfér nekonalo, protože situace byla jiná než v říjnu 1944: v únoru 1945 chybělo Rudé armádě k dosažení Berlína přibližně 60 kilometrů, zatímco západním Spojencům okolo 500 kilometrů. Dlužno dodat, že Rudá armáda se stáhla z Československa už v roce 1945, z Číny počátkem května 1946.

Ideologie a geopolitika

Pro veřejnost charakterizoval Winston Churchill studenoválečnickou linii rozdělení Evropy v březnu 1946. Tehdy v americkém Fultonu přednesl slavný projev, ve kterém zvěstoval, že „od Štětína na Baltu až po Terst na Jadranu byla napříč celým kontinentem spuštěna železná opona“, přičemž oblasti na východ od ní nazval „sovětskou sférou“, kde „téměř ve všech případech převažují policejní vlády a doposud, s výjimkou Československa, neexistuje skutečná demokracie“. Faktické dělení

Evropy ale Churchill odstartoval o něco dříve. V květnu 1945 – tedy před Postupimskou konferencí a koncem 2. světové války v Asii – totiž z titulu premiéra nařídil plánovacímu štábu britských ozbrojených sil vypracovat směrnici *Operation „Unthinkable"*, tedy „nemyslitelné operace" proti Sovětskému svazu. Prý nechtěl udělat se Stalinem stejnou chybu, jakou udělal Chamberlain s Hitlerem…

Zvažované datum zahájení útoku západních sil proti sovětským pozicím bylo stanoveno na 1. červenec 1945. Vlastně se jednalo o dva plány. Ten první předpokládal překvapivý útok na sovětské ozbrojené síly umístěné v Německu, aby se vnutila „vůle Spojených států a Britského impéria Rusku". Pozoruhodné je, že většinu útočných operací mělisice provést američtí a britští vojáci spojení s polskými vojsky, ale do bojů mělo být také nasazeno až 10 divizí německé armády vytvořených ze zajatých vojáků wehrmachtu. I tak ale plánovači v britském štábu dospěli k závěru, že vítězství není reálné vzhledem k předpokládané sovětské převaze 2,5:1 v počtu divizí pozemních sil v Evropě a na Středním východě. Druhý plán se stejným jménem analyzoval situaci, k níž by došlo v případě stažení vojsk USA z Evropy a Britové by se museli bránit proti sovětskému postupu sami.

Přes veškerou brutalitu obsaženou v pokynu vypracovat tuto směrnici se zdá, že takové propočty poměru divizí ukazující nemožnost zvítězit nad Rudou armádou – doplněné později i informacemi o počtu jaderných náloží – přispěly k zachování „dlouhého míru" víc než nějaké dohody o procentech.

Jalta 2.0

V posledních měsících se v souvislosti s hledáním cest k ukončení války na Ukrajině objevují úvahy o tom, že je nutná nová dohoda velmocí jaltského typu. Povětšině tyto úvahy požadují dohodu o novém rozdělení sfér vlivu v Evropě a ve světě v duchu mytického chápání závěrů jaltské konference. Jsou-li však závěry zmíněné konference vnímány jako hledání cesty k porozumění a vytváření nové infrastruktury míru, jak o tom svědčí například úmluvy o vytvoření OSN, pak je nutné souhlasit. Je nesporné, že jaltská konference naznačila podobu budoucího uspořádání, které bylo lepší než chaos. Patrné bylo, že se projevila i dobrá vůle vyhnout se nové velké válce. Hodnota dohod o Evropě je patrná

při porovnání s poválečným uspořádáním v Tichomoří. Tam Spojené státy pojaly vítězství nad Japonskem jako soukromý úspěch, o který se nechtěly s nikým dělit. Možná že by dohody jaltského typu zabránily například korejské válce.

Jaltská dohoda se neopírala o naivní dobrou vůli aktérů konference – návrh dohody o procentech či plán *Operation Unthinkable* názorně ukazují, jak nebezpečně proměnná bývá „dobrá vůle" státníků. Dohody z Jalty byly úmluvy budoucích vítězů světové války, které realisticky respektovaly aktuální rovnováhu sil. Stálými členy Rady bezpečnosti OSN jsou ještě dnes ty státy, které byly v roce 1945 pokládány za vítězné mocnosti. Současný svět ovšem vypadá jinak – a měly by se tudíž měnit také instituce, jako je zmíněná Rada bezpečnosti, mají-li plnohodnotně plnit svoji funkci. Má-li Jalta 2.0 položit základy novému „dlouhému míru", musí respektovat výsledky války a oprávněné zájmy velmocí. Jejím základem nemohou být okázalá gesta na téma „hegemon se vrátil", ale přechod k harmonickému multilateralismu.

P. S.

Před několika dny americký prezident Donald Trump napsal na síti TruthSocial: „Nikdy nesmíme zapomenout, že Rusko nám pomohlo vyhrát druhou světovou válku a ztratilo při ní téměř 60 000 000 životů." Diskusi tak vyvolal hned ze dvou důvodů: co znamená „pomohl nám" a kde vzal údaj o 60 milionech.

Čísla naznačují, kdo komu a jak pomohl. Například čísla o lidských ztrátách v 2. světové válce vypovídají částečně „kdo" a „jak". Při jejich výběru je ovšem nutné respektovat skutečnost, že i dobře míněné propočty a odhady se často liší. Problémem mimo jiné je, že vojenské „ztráty" jsou padlí v boji či zabití v zajetí, na nemoci zemřelí plus ranění; že u civilistů jsou ztráty dány jak v důsledku bojů, tak i například v důsledku hladomoru, šíření chorob, loupení; že se někdy počítají i druhotné ztráty, například nenarození z důvodu války. Pro zjednodušení byla v následující tabulce použita vybraná čísla z anglické verze Wikipedie, konkrétně z hesla WorldWar II casualties.◀

2. světová válka: lidské ztráty vybraných vítězů

	celkový počet zabitých	zabití vojáci	zranění vojáci
SSSR	20 až 27 milionů	8 668 000 až 11 400 000	14 685 593
Čína	15 až 20 milionů	3 000 000 až 3 750 000	1 761 335
Polsko	cca 6 milionů	240 000	766 606
Jugoslávie	1 až 1,7 milionu	300 000 až 446 000	425 000
Francie	600 000	210 000	390 000
Velká Británie	450 900	383 700	376 239
USA	419 400	407 300	671 801
Československo	340 000 až 355 000	35 000 až 46 000	8 017

Zdroj: Wikipedie – World War II casualties

!Argument, 3. února 2025

Sankce a válka

První kolo pokusů o konkretizaci cesty k míru na Ukrajině mají ukrajinští, američtí a ruští vyjednávači za sebou. Podle informací, které o výsledcích jednání expertních skupin USA a Ruska přinesl Bílý dům, Spojené státy a Rusko se mimo jiné dohodly na „zajištění bezpečné plavby, eliminaci použití síly a zabránění použití obchodních plavidel pro vojenské účely v Černém moři". Zároveň Spojené státy slíbily, že „pomohou obnovit přístup Ruska na světový trh pro vývoz zemědělských produktů a hnojiv, snížit náklady na námořní pojištění a zlepšit přístup k přístavům a platebním systémům pro takové transakce".

Něco za něco

Snad každý, kdo při hledání informací o tragické válce na Ukrajině nespoléhá jen na veřejnoprávní sdělovací prostředky, ví, že něco podobného tady už bylo – a selhalo. Především to byla dohoda *Iniciativa pro bezpečnou přepravu obilí a potravinářských výrobků z ukrajinských přístavů* mezi Ruskem a Ukrajinou zprostředkovaná Tureckem. Souběžně bylo podepsané *Memorandum o porozumění mezi OSN a Ruskou federací*, ve kterém Moskva potvrdila, že nebude zasahovat do vývozu ukrajinského obilí, a OSN slíbila, že pomůže odstranit překážky pro vývoz ruských potravin a hnojiv k uvolnění ruského obchodu s obilím a hnojivy. Rusko opakovaně požadovalo připojení Ruské zemědělské banky ke SWIFTu, obnovení dodávek zemědělských strojů, odblokování aktiv ruských zemědělských společností, zrušení omezení na pojištění a zajištění ruských lodí a obnovení práce čpavkového potrubí z Toljatti do Oděsy – což se nestalo či se stalo jen částečně. Tato takzvaná obilná dohoda platila od července 2022 do července 2023. Pak ji Moskva vypověděla, protože Západ odmítal omezit sankce vůči Rusku.

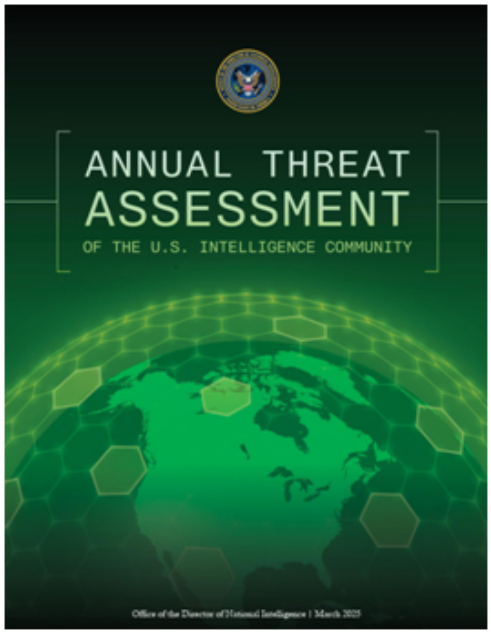
I když se dnes přístup Washingtonu změnil, jeho evropští spojenci zůstali věrni představě sankcí jako trestu, který lze zmírnit jen po odchodu posledního ruského vojáka z Ukrajiny za hranici z roku 1991. Není jasné, jak chce Washington „přesvědčit" své bouřící se spojence, aby přijali dohody o Černém moři, které USA zprostředkovaly. Wa-

shington se obrací na Evropu – myšleno většinu EU/NATO –, tedy státy, jež ještě neprošly bolestným kataklyzmatem sebepoznání, které přinesly do Spojených států loňské listopadové volby. Bojechtiví evropští představitelé strany války odmítají dnes převládající model ukončení bojů, jenž předpokládá tři hlavní kroky: příměří → volby ukrajinského prezidenta → mírová dohoda.

Mnozí politici z Bruselu, Paříže, Londýna i Berlína dávají najevo, že možnost ztráty tváře je pro ně mnohem horší než pokračování ve válečném zabíjení. Tím se ovšem stávají zbytečnými na diplomatických jednáních, kde se hledá kompromis. Zatím se dá pozice koalice ke všemu ochotných států charakterizovat jako přeskakování od ničeho k dočasným plánům, které v neděli odpoledne bylo možné charakterizovat jako (a) pokračování ve válce, (b) větší zbrojení, (c) další sankce, (d) pomoc Kyjevu vojáky z koalice ochotných, nikoliv však jejich rozmístěním na Ukrajině, ale na leteckých a námořních základnách kolem Ukrajiny a případná společná cvičení. Jaké budou názory koalice ochotných zítra, není jasné. Jednou z pravděpodobných variant vývoje je proto zintenzivnění bojů, které by mohly přispět k vyjasnění politických možností. Nebo se prosadí nátlak USA na málo chápavé spojence. Nic by se nemělo uspěchat, ovšem proslýchá se, že další kolo „technických rozhovorů" o ukončení války na Ukrajině by se mohlo konat v polovině dubna.

Americká zrada

Od Kyjeva přes Prahu po Londýn se ozývají hlasy, že Washington zradil Ukrajinu a přijal „ruský narativ", podlehl kremelské propagandě. To je ovšem pouze „strategická komunikace" přívrženců strany války. V pozadí změny politiky USA jsou věcné argumenty, jež byly před několika dny shrnuty v *Každoročním vyhodnocení hrozeb* – oficiální analýze, kterou připravuje zpravodajská komunita USA. Uvedený dokument představuje zajímavou informaci nejen o situaci ve světě, ale i o hodnotové orientaci a znalostech významné části politické elity v USA. Nelze přece ignorovat, že zpravodajská komunita Spojených států se skládá z18 institucí – a v tomto fiskálním roce činí souhrnný rozpočet civilních a vojenských zpravodajských služeb USA 106,3 miliardy dolarů.

Podle *Každoročního vyhodnocení hrozeb* válka a zahraniční sankce sice přinesly Rusku problémy, jeho ekonomika ale zůstává čtvrtá největší na světě (HDP podle parity kupní síly). Zároveň „konflikt na Ukrajině vedl ke zlepšení některých ruských vojenských schopností". Asi nejzávažnější závěr týkající se situace na bojišti říká, že „tato ničivá opotřebovávací válka povede k postupné, ale trvalé erozi pozice Kyjeva na bojišti, bez ohledu na jakékoli pokusy USA nebo spojenců uvalit na Moskvu nové a vyšší náklady". Výsledkem není jen rostoucí důvěra Ruska ve svoji vojenskou převahu i v obrannou průmyslovou základnu, ale také zvýšené a dlouhotrvající politicko-vojenské napětí mezi Moskvou a Washingtonem, což je spojeno se „zvýšeným rizikem jaderné války". To ve svém souhrnu „vytváří jak naléhavost, tak komplikace pro americké úsilí dovést válku k přijatelnému konci".

Podle tohoto dokumentu „bez ohledu na to jak a kdy válka na Ukrajině skončí, současné geopolitické, ekonomické, vojenské a domácí politické trendy Ruska zvyšují jeho odolnost a trvalou potenciální hrozbu pro moc, přítomnost a globální zájmy USA". Ruské vzdušné a námořní

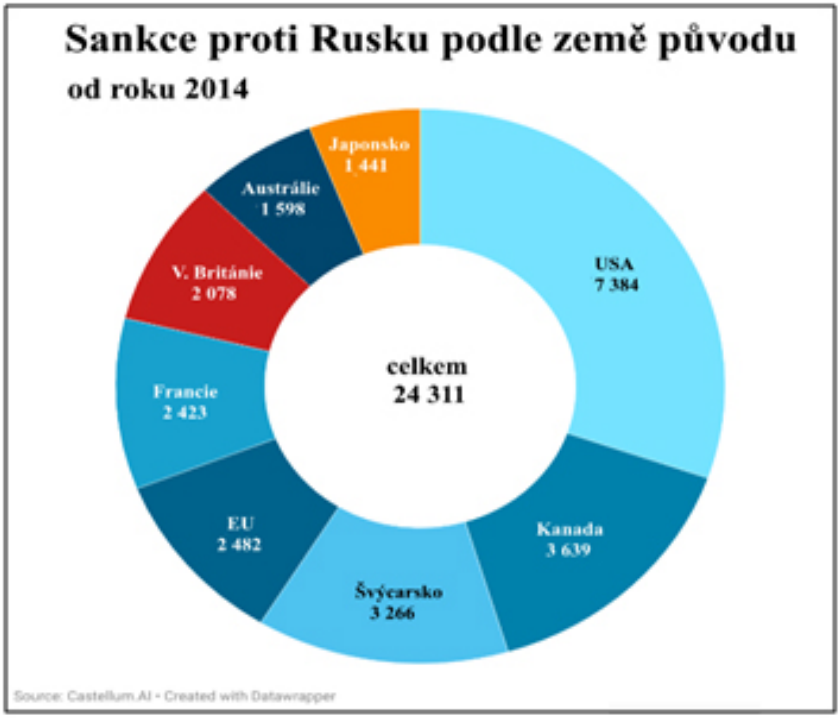
síly si přes všechny ztráty zachovaly schopnost poskytovat Moskvě regionální a globální projekci síly, přičemž ruské jaderné a antikosmické síly jí umožňují strategické odstrašování. To v souhrnu znamená, že pokračování rusko-ukrajinské války představuje pro Spojené státy „strategická rizika nezamýšlené eskalace do rozsáhlé války, potenciálního použití jaderných zbraní, zvýšené nejistoty mezi spojenci NATO, zejména ve střední, východní a severní Evropě, a povzbuzení Číny a Severní Koreje“.

Chvála sankcím

Současný Washington se od svých partnerů z koalice ochotných liší v několika směrech. Předně je z dokumentu *Každoroční hodnocení hrozeb* zřejmé, že USA ani nezradily spojence, ani nepodlehly ruské propagandě – prostě upravily svoji představu o vlastním státním zájmu. Z analýz zpravodajských služeb USA vyplývá, že tlak na ukrajinské frontě nemůže vést k porážce Ruska, přičemž další eskalace může znamenat tragédii i pro samotné Spojené státy, tedy i pro celý Západ – což si válkychtivá koalice ochotných nedokáže připustit. Navíc je patrné, že pro politiky z koalice ochotných, jejichž vidění má úzký regionální rozměr, je válka na Ukrajině středobod světa a snad i dějin, zatímco pro USA je to dočasný dílčí aspekt globálních problémů. Politici z koalice ochotných nevnímají potřebu kompromisu. Naopak, kompromis pro ně znamená diktát Moskvy. Podvědomě cítí, že na konci řady kompromisů, které vedou k míru, je s největší pravděpodobností úprava ukrajinsko-ruské hranice. Což ovšem pro Washington i mnohé evropské přívržence strany míru představuje menší tragédii než možné trvání či přímo eskalace války.

Před Washingtonem teď stojí mimořádně obtížný úkol: přesvědčit partnery z NATO, že odvolání některých sankcí vůči Rusku je krok správným směrem, krok, který otevírá okno příležitosti dál jednat o míru. Jenže pokračování války, zbrojení a sankce jsou to jediné, co dnes mnozí státníci s EU/NATO vnímají jako politický nástroj. Odmítají vidět jak realitu na bojišti, tak i fakt, že pod tlakem sankcí se ruská ekonomika nezbortila. Podle Mezinárodního měnového fondu Evropská unie a Spojené státy nevykázaly za loňský rok tak velký růst hrubého domácího produktu jako Rusko. Sankce jsou hůl o dvou koncích. A dlužno říci, že sankcí nebylo proti Rusku použito málo.

Podle nejčastěji citovaných analýz, které zpracovává Castellum.AI – pozoruhodné analytické a poradenské centrum se sídlem v New Yorku –, bylo na Rusko uvaleno nejvíce sankcí ze všech států: 4,5krát více než na Írán. Od roku 2014 proti Rusku míří více než 24,3 tisíce sankcí, přičemž nejvíce z USA: téměř 7,4 tisíce. Pozoruhodná je iniciativa Francie (2,4 tisíce sankcí), která zaváděla sankce i mimo společné akce Evropské unie (2,5 tisíce sankcí). Zvláštní je vysoký počet sankcí ze Švýcarska (3,3 tisíce sankcí), což pravděpodobně přispělo k vyřazení Ženevy ze seznamu míst, kde by bylo možné zahájit americko-ruské rozhovory.

To, že dnešní Washington nevidí možnost porazit Rusko pomocí sankcí, neznamená, že nevidí v sankcích nástroj politického nátlaku. Ve dnech, kdy probíhala v Saúdské Arábii jednání mezi delegacemi z Kyjeva, Washingtonu a Moskvy, podepsal Donald Trump prezidentský

dekret o uvalení cel ve výši 25 % na veškeré zboží ze zemí dovážejících venezuelskou ropu ať už přímo z Venezuely, nebo nepřímo prostřednictvím třetích stran. Ve vysvětlení tohoto dekretu Bílý dům uvedl, že „cla jsou mocným a osvědčeným zdrojem finanční síly pro ochranu národních zájmů", přičemž se prý jedná o vyslání jasné zprávy, že přístup k ekonomice USA „je privilegiem, nikoli právem".

Washington se pod Trumpovým vedením příliš nezměnil: pouze upravil styl, priority a volbu nástrojů. Udělal to s ohledem jak na měnící se globální prostředí, tak i na domácí situaci. To většina představitelů EU/NATO neumí, a vlastně ani nechápe. Obecně ovšem platí, že ve válce, v níž se vaše postavení zhoršuje, je dobré vyjednat co nejrychleji co nejlepší kompromis. Co je na tom tak složité, že to politici z koalice ke všemu ochotných nedokážou pochopit?◀

!Argument, 31. března 2025

Válka Ruska s NATO

Když už válka vinou politiků začne, stává se mimořádně racionální aktivitou. Ve štábech armád počítají živé i mrtvé lidi, zbraně, promýšlejí mobilizační možnosti, formulují varianty útoku a obrany, kreslí na mapách modely situací… Jenže pak přijdou politici a vše převrátí na hlavu. Tak je tomu v současnosti na Západě, kde mnozí politici a novináři volají lid do války proti Rusku, které se prý dnes či nanejvýš za tři roky chystá napadnout nepřipravené mírumilovné země NATO. Když se ale na chvíli vyděšený Evropan zastaví a přes víření válečných bubnů nahlédne do vojenských štábů, zjistí, že něco je jinak. Jaký je vlastně poměr sil Ruské federace a Severoatlantické aliance?

Propočítání silového potenciálu států i aliancí je vhodné začít u velkých čísel:

▶Ve 32 zemích Severoatlantické aliance žije přibližně 960 milionů lidí, v Ruské federaci 146 milionů lidí. **Mobilizační potenciál NATO je tedy téměř 6,6krát větší než ruský.**

▶Podle informací z centrály NATO činil loni souhrnný HDP Aliance 55,1 bilionu dolarů, zatímco ten ruský HDP byl podle Světové banky necelé 2,2 billonu dolarů. To znamená, že **ekonomika zemí NATO je 25krát větší než ta ruská.**

▶Podle SIPRI dosáhly loňské vojenské výdaje států NATO 1,5 bilionu dolarů, zatímco ty ruské 149 miliard. Z toho vyplývá, že **vojenské výdaje států NATO jsou přibližně 10krát větší než ty ruské.**

Sečteno a podtrženo, výchozí **čísla naznačují možnost mnohonásobné vojenské převahy NATO nad Ruskou federací.** Lze samozřejmě namítnout, že výroba zbraní je v zemích Západu dražší a že platy vojáků jsou zde také větší než v Rusku. To je pravda, ovšem lze se podívat do skladů zbraní – napřed na to, kdo vlastní víc konvenčních zbraní. Třeba pomocí údajů, které přináší internetová platforma Statista – výzkumné

pracoviště, jehož centrála sídlí v německém Hamburku, které se specializuje na sběr a vizualizaci dat. Následná tabulka převzatá ve zkrácené podobě z tohoto zdroje přináší aktuální srovnání velikosti vojenských sil NATO a Ruska ve vybraných ukazatelích.

Srovnání vojenských schopností NATO a Ruska, 2025

	NATO	Rusko
aktivní vojáci	3 439 197	1 320 000
záložní síly	4 343 065	2 000 000
polovojenské jednotky	876 620	250 000
celkový počet letadel	22 377	4 292
stíhačky	3 312	833
bitevní letouny	1 163	689
dopravní letadla	1 479	456
speciální letouny (např. průzkumné)	889	141
tankovací letadla	658	19
vrtulníky	9 141	1 651
tanky	11 495	5 750
obrněná vozidla	971 280	131 527
samohybné dělostřelectvo	3 985	5 168
tažené dělostřelectvo	6 325	8 505
samohybné raketomety	1 977	3 005
počet vojenských lodí	1 143	419
letadlové lodě	16	1
vrtulníkové nosiče	14	0
ponorky	148	63
minolovky	181	47

Zdroj: NATO Russia military comparison 2025| Statista

Sečteno a podtrženo, **spojené síly NATO mají přibližně 2,6krát víc vojáků v aktivní službě než Rusko a mají převahu v klasických konvenčních zbraních.** Souhrnné vojenské kapacity 32 zemí Aliance ukazují,

že NATO má 5,2krát víc vojenských letadel, 2,7krát víc válečných lodí, více tanků, obrněných vozidel a podobně; jen v počtu děl a raketometů vykazuje ruská armáda početní převahu. Ani z těchto čísel nelze dovodit, že by mělo Rusko potenciál k útoku na Severoatlantickou alianci. Jenže tato čísla nevypráví vše o vojenské síle státu: ještě chybí dva druhy čísel a nesilové faktory moci.

Válka 2.0

Prvním problémem uvedených údajů je skutečnost, že nepostihují dramatické změny, které na bojiště přinesla revoluce ve vojenství, zvláště robotizace a umělá inteligence. Především tabulka nezahrnuje **rakety a střely s plochou drahou letu krátkého a středního doletu**, které dnes Rusko vyrábí ve velkých sériích. Tyto rakety a střely mohou zasahovat cíle v hlubokém týlu; některé doletí například z Ruska do Londýna, přičemž nemusí nést konvenční hlavici. Rusko a USA – jeden ze států NATO, ne NATO jako celek – disponují uceleným systémem prostředků pro tento boj, dokáží propojit vzdušný, podmořský, kosmický a kybernetický prostor.

První měsíce války na Ukrajině byly ve znamení slávy dělostřelectva, které svojí přesností a délkou dostřelu znemožnilo velké operace motorizovaných jednotek, které byly známy z 2. světové války. Skutečná změna ale nastala až ve chvíli, kdy **masové nasazení dronů změnilo nejen taktiku, ale i strategii bojů.** To, čemu se říká „drony", je dnes mnoho typů bojových bezpilotních prostředků od těch vzdušných přes hladinové drony, podvodní drony a bezpilotní pozemní vozidla. Operátor vidí let z palubní kamery dronu, která přenáší video do brýlí nebo na monitor, a dron řídí. Každý z těchto druhů může mít různé využití. Například vzdušné drony mohou sloužit ke shromažďování zpravodajských informací, drony-kamikadze ničí nepřátelské cíle, jiné drony nosí jednotkám na frontu i za ni zásoby léků, potravin či munici. Různé typy dronů mohou létat na vzdálenost několika kilometrů (ruské na frontě až 50 km), těžké drony až 700 kilometrů. Mohou létat v rojích a nést výbušninu, ale také mohou být bez výbušniny a jenom zjišťovat rozmístění obrany, vyčerpávat a klamat ji. Drony na frontové linii mohou být řízeny optickým vláknem, což vylučuje možnost zmást drony prostředky radioelektronického boje. Pozemní vozidla bez posádky mohou vozit munici, léky, potraviny, odminovat prostor, ale i odvážet raněné – či střílet z kulometu nebo bezzákluzového děla.

Z veřejných zdrojů se lze dozvědět, že v Rusku se výrobou dronů zabývá přibližně 900 společností, z nichž více než 70 % patří do sektoru malých a středních podniků; největší továrna ve světě na výrobu dálkových dronů je v Rusku. Rusko údajně plánuje na tento rok vyrobit dva miliony malých dronů plus 30 tisíc dálkových dronů-kamikadze a dalších 30 tisíc klamných dronů. Loni bylo v Rusku vytvořeno jako speciální útvar **Centrum pokročilých bezpilotních technologií Rubikon**, které provádí výzkum a vývoj dronů, výcvik vojáků, analyzuje data a dává návrhy na nejefektivnější využití dronů. Specialisté Centra spolupracují se zástupci tzv. lidového vojensko-průmyslového komplexu, s „garážovými vývojáři a výrobci" z dané oblasti. Jednotky Rubikonu operující na frontě spojují do jednoho systému průzkum, bojové operace a radioelektronický boj. I tady jsou vzdušný, podmořský, kosmický a kybernetický prostor propojeny. Obdobně se snaží nové situaci přizpůsobit všechny velké armády na světě, souhrnné údaje o NATO ale nejsou zatím k dispozici.

Armagedon

Citovaná internetová platforma Statista uvádí ještě jedno srovnání: počty jaderných náloží Ruska a NATO. Jenže centrála Aliance žádným jaderným silám nevelí – to zůstalo v pravomoci vlastníků těchto zbraní. Podle washingtonského pracoviště Arms Control Association vlastní Rusko 5580 jaderných náloží, zatímco USA 5225, Francie 290 a Velká Británie 225 těchto náloží. Že budou nukleární arzenály států NATO použity najednou, není ovšem ani psáno, ani dáno. Navíc je významný rozdíl mezi taktickými a strategickými jadernými silami: strategické síly mohou jedním úderem zničit politická, vojenská či hospodářská centra protivníka. V ruském strategickém arzenálu je dnes 1579 a v arzenálu USA 1419 jaderných náloží.

Kreml si je jistě vědom větších mobilizačních možností NATO, než má Rusko, a rozdílů v konvenční výzbroji. **Představa, že by se v této situaci chystalo Rusko zaútočit na státy NATO, se rovná nepravděpodobné představě, že v ruském generálním štábu neumějí počítat.** Právě vědomí převahy Aliance v těchto oblastech vedlo k tomu, že v listopadu 2024 Rusko přijalo novou jadernou doktrínu. Ta počítá – obdobně jako doktríny nukleárních mocností Západu – s možností použít jaderné zbraně

jako první. Předpokládá i možnost jejich použití proti státům nevlastnícím nukleární zbraně, ale poskytujícím své území, vzdušné a/nebo mořské prostory či zdroje na přípravu či vedení války proti Rusku. Tedy i proti Česku.

Nezáleží na tom, zda vojenské výdaje zemí NATO budou činit jedno či deset procent HDP. „Racionální" na chystaném zvýšení vojenských výdajů Aliance jsou nanejvýš zisky vojenskoprůmyslového koncernu. Poměr jaderných náloží, zvláště těch ve strategických silách, znamená, že konfrontace na této úrovni by vedla k zániku lidské civilizace. A to nejen v Rusku a USA, ale na celém světě. Bez ohledu na to, jaký je mezi Ruskem a NATO rozdíl ve velikosti HDP či ve vojenských výdajích, jaký je poměr tanků, děl, letadel, dronů… Bez ohledu na to, kolik amerických či německých zbraní Česko nakoupí a kolik bude mít vojáků.

Nebezpečná politika

Skutečnou moc státu či aliance neurčují pouze uvedená čísla o ekonomice či výzbroji. Pro mír i válku je také důležité, jak jednotná a odhodlaná je veřejnost, jak kvalitní jsou politické kádry řídící zemi či kolik vojenského umění skrývá v sobě důstojnický sbor. Před dvěma a půl tisíci lety Mistr Sun ve svém traktátu o válce napsal, že vladař, tedy politik, je tím, kdo dá pokyn k zahájení války, ale pak se vladař vojevůdci, tedy vojákovi, do jeho řemesla nemá plést. Jenže vývoj od poloviny minulého století postupuje jinak. Základní problém omezených válek či válek v zastoupení je eskalace, stupňování úrovně bojů. **Tato eskalace je programově i živelně rozfázována do podoby schodiště, přičemž každý krok po schodišti nahoru či dolů nezávisí na vojácích, ale na rozhodnutí politiků** – tedy povětšině vojenských amatérů. Proto je zbytečné chtít po generálech v Česku, aby se chovali racionálně a přestali opakovat fráze o potřebě připravit Česko na dlouhou válku s jadernou velmocí. Problém je, že naléhavou nutnost deeskalace války na Ukrajině si neuvědomují ministři či ministryně, ale ani eurokomisaři či eurokomisařky. O vládcích Velké Británie, Francie a Německa nemluvě. Ti nepotřebují analýzu. Nestačí jim už ale ani staré dobré *highly probably*, „vysoce pravděpodobné". Berou jen ten výklad událostí, který nejvíce vyhovuje jejich zájmům, ideologickým předsudkům a emocím.

Západní politici, kteří horují pro další vystupňování války na Ukrajině, zřejmě nevidí hrozbu jaderného armagedonu. Jejich hysterii dnes

brzdí pouze chladný vítr z Washingtonu, kde Bílý dům přikládá větší význam vnitřním problémům a vztahům s Asií než „Bidenově válce“ v Evropě. V této situaci je naléhavým úkolem odstavit v Praze i Evropě z ministerských a komisařských pozic politiky, kteří nechápou prostou pravdu: i když má Severoatlantická aliance v řadě ukazatelů vojenské síly nad Ruskem převahu, **bude-li Rusko v užití svého arzenálu důsledné, nemůže nad ním NATO zvítězit; může ale společně s ním prohrát.◀**

!Argument, 15. září 2025

Válka Ruska s Evropou

Ač se to může zdát prapodivné, v loňském roce došlo v USA k poklesu vojenských výdajů, a to o celých 7,5 %. Tato „tragédie" byla způsobena tím, že z rozpočtu Pentagonu vypadly peníze na podporu kyjevského režimu ve válce s Ruskem. Podle nové Trumpovy administrativy je válka na Ukrajině z hlediska zájmů Spojených států málo významná. Je to prý evropská válka – ať se v ní tedy více snaží evropští spojenci. I stalo se – a v řadě ohledů s překvapivými důsledky.

Evropa –v daném případě myšleno „Evropa bez Ruska", přestože je Rusko geograficky i kulturně součástí Evropy – zareagovala na změnu priorit USA několika způsoby. Především se snaží přesvědčit Bílý dům, že se má urychleně vrátit do „bidenovských zákopů", znovu se plnohodnotně zapojit do vojenských aktivit na Ukrajině, finanční pomoci kyjevskému režimu a v neposlední řadě do ostrakizace Ruska jak pomocí ekonomických sankcí, tak zmrazením diplomatických vztahů. Druhou reakcí je přistoupení evropských států NATO na požadavek Donalda Trumpa navýšit vojenské výdaje na pět procent hrubého domácího produktu. K plnění tohoto závazku se vzápětí hrdě přihasila Evropská unie, která zformulovala nové zbrojní programy a začala pomáhat i za cenu vlastního zadlužení. Postupně pak došlo k pozoruhodné změně postavení Evropy ve válce na Ukrajině:

Týl Evropa

Evropa se stále více mění na funkční hluboký týl ukrajinské armády. Týl, kde probíhá výcvik ukrajinských vojáků, týl, kde se vyrábí a skladují zbraně pro ukrajinskou armádu, týl, odkud se dají díky moderní technice řídit některé vojenské operace ukrajinské armády jak na frontové linii, tak i v týlu ruské armády.

Zároveň v Evropě narůstá nervozita. I když je nejčastěji zmiňováno nebezpečí z Blízkého i Dálného východu, onu všeobecnou podrážděnost mají na svědomí především sdělovací prostředky šířící strach a paniku, nekvalifikovaná politická elita a roztěkaná politika amerického prezidenta. Ten dílem vyhrožuje obsazením Grónska, dílem oslabením

účasti v NATO či přímo ukončením členství USA v Alianci. V této situaci je zoufale zapotřebí srozumitelné, prosté vysvětlení. A tak se všechny nešvary doby schovají do jednoduchého sloganu: za vše může agresivní Rusko; to se podle některých eurokomisařů chystá zaútočit na Evropu během příštích tří až čtyř let.

Čísla versus hesla

Před několika dny zveřejnil Stockholmský institut pro výzkum míru analýzu týkající se vojenských výdajů ve světě. Pokud se jedná o možnou válku Ruska s Evropou, závěry jsou jednoznačné: jak ukazuje následující tabulka, **Rusko v roce 2025 zvýšilo své vojenské výdaje až na odhadovanou částku 190 miliard dolarů; vojenské výdaje evropských členů NATO dosáhly loni 559 miliard dolarů.** Zvýšit vojenské výdaje evropských států Aliance na úroveň pěti procent HDP v roce 2035 by znamenalo tyto loňské výdaje zdvojnásobit.

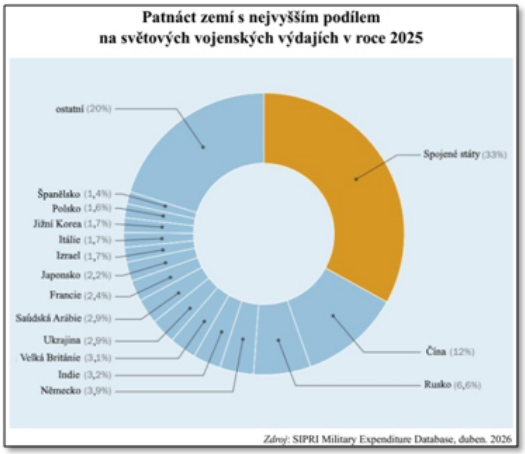
Vojenské výdaje roku 2025
vybrané státy, v miliardách USD

svět	**2 887**
NATO	1 581
evropští členové NATO	**559**
USA	954
Německo	114
Velká Británie	89
Francie	68
Itálie	48,1
Rusko	**(190)**
Čína	**(336)**
Indie	92,1
Japonsko	62,2
Austrálie	35,3

Zdroj: SIPRI Military Expenditure Database, duben 2026

Kanibalismem posedlý militarismus opět ukazuje svoji schopnost sebezdůvodnění – přípravy na velkou, přímou válku s Ruskem v Evropě začaly. Politici, média, ale i režimní umělci díky svému černobílému vidění světa snadno přijali mantru pěti procent HDP na vojenské výdaje za svou. Nevidí a nechtějí vidět, že po válce na Ukrajině bude Rusko muset investovat nemalou část současných vojenských výdajů na obnovu a rozvoj. Říci o tom, že zaútočí na Evropu, nejsou ničím jiným než tvrzením, že v Moskvě ztratili soudnost: nejen vojenské výdaje, ale i souhrnný HDP Evropy či její počet obyvatel nebo vojáků v aktivní službě či množství zbraní v evropských arzenálech ukazují, že konvenční válka Ruska i proti Evropě opuštěné Washingtonem je pro Moskvu nepřijatelným rizikem. A jak naloží Evropa po skončení války na Ukrajině se svými dluhy, s rozběhnutými zbrojními programy a s politiky svázanými šablonovitým uvažováním? Militarizaci ekonomiky a politické kultury je snazší rozběhnout než zastavit. Zatím to vypadá, že Evropu po válce na Ukrajině čeká restrukturalizace vnitřních vztahů, nová podoba mocenské rovnováhy.

Podle citované analýzy SIPRI vojenské výdaje Německa loni poprvé přesáhly dvě procenta HDP a dosáhly 114 miliard dolarů; meziroční růst činil astronomických 24 %. Jak ukazuje i připojený graf, Německo se posunulo na čtvrté místo v tabulce zemí podle velikosti vojenských výdajů. S vyděšeným sebestředným uvažováním a bez strategie míru se Evropa vrací k živelnosti známé z minulosti, především z doby před světovými válkami.

Evropští a kyjevští zastánci vize nekompromisní porážky Ruska už několik dní slaví vítězství v podobě uvolnění 90 miliard eur z prostředků Evropské unie pro Ukrajinu. Jenže je vysoce pravděpodobné, že se jedná o nevratnou „půjčku" a že ještě letos se tato částka ukáže jako nedostačená – podle odhadu SIPRI loňské vojenské výdaje Ukrajiny činily 84,1 miliardy dolarů, což představovalo 40 % jejího HDP. Je zřejmé, že bez návratu USA mezi sponzory kyjevského režimu je nemožné navýšit tyto „půjčky" na dostatečnou úroveň. Zároveň se stává zřejmým, že Evropa začíná být vyčerpána vlastní protiruskou politikou, která ji zbavila levných zdrojů energie od ropy přes plyn po uran a nemalého trhu pro vlastní zboží. Agrese Izraele a USA vůči Íránu a následná blokáda Hormuzského průlivu tuto skutečnost učinila srozumitelnou snad pro každého, kdo nepracuje v českých veřejnoprávních sdělovacích prostředcích.

Ruská nejistota

Přeměna Evropy v aktivní týl ukrajinské armády představuje výraznou eskalaci války. Zdá se, že Rusko – alespoň zatím – na tuto proměnu nenašlo odpověď. Právě tak jako na fakt, že některé ukrajinské drony letěly na ruské přístavy přes členské státy NATO. Pouze se objevil seznam míst, kde se v Evropě vyrábějí či montují drony pro ukrajinskou armádu, což lze vnímat jako varování. Vzhledem k tomu, že roste vzdálenost, na kterou doletí ukrajinské drony, střely a rakety, může se takováto reakce někomu jevit jako krajně nedostatečná. Nemluvě o hrozbě, kterou představuje technický vývoj, jenž například předvedly kazetové hlavice íránských raket, jež dokázaly přetížit izraelskou obranu.

Chce-li Rusko na novu situaci vojensky reagovat, má k dispozici tři základní modely. Předně je to zvýšení tlaku na frontě a útoků na tu část týlu ukrajinské armády, která je na ukrajinském území pomocí konvenčních zbraní. Cílem je lidské, psychické a materiální vyčerpání kyjevského režimu. Další dva scénáře předpokládají použití nekonvenčních, myšleno nukleárních zbraní.

Případné úspěchy Evropou podporované ukrajinské armády mohou posílit ty hlasy v Rusku, které už dnes volají, že způsob válčení Izraele je „efektivnější" než ten, který praktikuje Vladimír Putin na Ukrajině; volají

po likvidaci politického a vojenského vedení protivníka plus bombardování bez ohledu na civilní ztráty. Následují diskuse o ruské vojenské doktríně, konkrétně o koncepci nazvané *Základy státní politiky Ruské federace v oblasti jaderného odstrašování*, kterou Vladimír Putin podepsal v listopadu 2024. V ní se v čl. 19 odst. g) jako možný důvod užití jaderných zbraní mimo jiné uvádí „agrese proti Ruské federaci a (nebo) Běloruské republice… s použitím konvenčních zbraní, která představuje kritickou hrozbu jejich suverenitě a (nebo) územní celistvosti". Řečeno srozumitelně, případná hrozba neúspěchu na ukrajinské frontě či příliš úspěšné akce ukrajinské armády v ruském týlu se mohou jevit jako důvod k použití jaderných zbraní.

Použití nukleárních zbraní při eskalaci války na Ukrajině si lze přestavit v několika hlavních scénářích.

▶Totální válka. Jednorázové použití celého ruského jaderného potenciálu, tedy včetně strategických zbraní. Stojí za to si v této souvislosti čas od času připomenout pozoruhodnou knihu americké novinářky Annie Jacobsenové *Nukleární válka*. Podle této analýzy by při vzájemných úderech tohoto typu mezi Ruskem a USA stačilo ke zničení dvanáct tisíc let utvářené lidské civilizace 72 minut.

▶Omezená jaderná válka. Ta by mohla začít formou úderů taktickými jadernými zbraněmi na cíle na Ukrajině a případně na vybraná místa podpory ukrajinské armády v Evropě.

Tento druhý scénář lze eskalovat jak co do síly nukleárních náloží, tak jejich množství a pomocí výběru vojenských i nevojenských cílů. Lze předpokládat, že eskalaci směrem k omezené jaderné válce by z ruské strany předcházely dva varovné odstrašující kroky: (a) odstoupení od *Smlouvy o všeobecném zákazu jaderných zkoušek* (Rusko tuto smlouvu podepsalo i ratifikovalo, ale ratifikaci stáhlo v listopadu 2023; Spojené státy a Čína ji neratifikovaly) a následně (b) manifestační testy jaderných náloží.

V Paříži se v této situaci zrodila představa, že by bylo možné vytvořit na bázi francouzských jaderných sil evropský obranný štít pro případ, že by se do této eskalace nezapojily ozbrojené síly USA – což je vel-

mi pravděpodobné, kdyby ve Washingtonu převládal názor, že bojiště na Ukrajině nestojí za eskalaci na úroveň totální války. Jenže tato francouzská iniciativa nemá naději na úspěch. Berlínu a Varšavě by se asi nelíbilo, že jaderné zbraně v tomto štítu by zůstaly pod výsostným velením Paříže. A pak počet a síla francouzských nukleárních zbraní nesnese srovnání s ruským jaderným arzenálem: Francie měla před rokem 290 náloží, zatímco Rusko 5500 náloží; navíc je tu výrazný rozdíl v nosičích a protivzdušné obraně. Otevírá se ale otázka, zda v chaotické situaci, kdy se vše mění, nezačne o jaderné zbraně usilovat Německo.

Nejistá budoucnost

Neexistuje žádná jiná lidská činnost, která by představovala tak velké plýtvání lidskou prací, energiemi, surovinami a která by znamenala tak velkou ekologickou zátěž, jako militarismus. Jedenáct let po sobě rostou globální vojenské výdaje – loni dosáhly téměř 2,9 bilionu; z nich podíl 32 členských států Severoatlantické aliance činil 55 %.A stále se to někomu jeví málo… Zdá se, že mnohá vnoučata těch, kdo zažili 2. světovou válku, postrádají schopnost procítit ony hrůzy a s tím i přání poučit se.

Evropa tváří v tvář válce na Ukrajině a na Blízkém východě nepotřebuje zvyšovat už tak přebujelé výdaje na zbrojení. Naléhavě ale potřebuje emisaře, kteří budou umnou diplomacií v Moskvě, Kyjevě, Teheránu či Washingtonu aktivně prosazovat ideu vzájemně výhodné mírové spolupráce. Evropa potřebuje novou bezpečnostní architekturu, která bude respektovat fakt, že ke zkrocení ambicí nově vyvolaných démonů militarismu je nutné, aby součástí této architektury bylo i Rusko. To je mnohem obtížnější než vyhazovat peníze na zbrojení. Jenže právě tohle je cesta, na kterou by měla Evropu přivést nejen tradice evropského humanismu, ale i pud sebezáchovy.◀

!Argument, 4. května 2026

5. UKRAJINA, IRÁN...

Slovník války na Ukrajině

ATOMOVÉ ZBRANĚ. Nukleární nálože tvoří předěl, za kterým se **omezená válka** mění na totální. Podle Federace amerických vědců má Rusko 5580 jaderných náloží, z toho 2822 ve strategických silách. Ukrajina nemá žádné. Rusku se vyrovnávají pouze Spojené státy, ovšem je sporné, zda by riskovaly sebezničující konfrontaci s Ruskem kvůli Ukrajině či Evropě. Francie a Velká Británie mají dohromady 515 nukleárních náloží.

BLOGER. Provozování internetových stránek či aplikací s redakčním systémem, na nichž jsou umísťovány články, obrázky, videa, je nový válečný fenomén. Rychlé zprávy i komentáře blogerů, často přímo z místa bojů, doplňují a mnohdy i opravují oficiální informace. Výrazně se podílejí na vytváření obrazu války a tím i na mobilizaci veřejnosti. Na Ukrajině je z bezpečnostních i propagandistických důvodů zakázáno natáčet a šířit záběry zásahů ruských ozbrojených sil na frontě i v týlu; v Rusku, pokud jde o týl (pravděpodobně s ohledem na význam blogerů) takový zákaz neexistuje.

BUDAPEŠŤSKÉ MEMORANDUM. V této dohodě z prosince 1994 se Ukrajina zřekla nukleárních zabraní výměnou za závazek respektovat její nezávislost a suverenitu ve stávajících hranicích. Podepsali ji zástupci Ukrajiny, USA, Velké Británie a Ruska. V té době platná „Deklarace o státní suverenitě Ukrajiny" z července 1990 zároveň proklamovala záměr Ukrajiny být neutrálním státem, který se neúčastní vojenských bloků a nebude mít jaderné zbraně.

CÍLE VÁLKY. V Moskvě byly jako cíle oficiálně definovány demilitarizace a denacifikace Ukrajiny. Teritoriální záměry Moskvy nejsou jasné, pravděpodobně existují ve variantách. Veřejně jsou nejčastěji diskutované otázky záboru **levobřežní** a jižní Ukrajiny, nebo od **Charkovské** po **Oděskou oblast k Podněstří**. Kyjev oficiálně jako cíl války prohlašuje návrat k hranicím z roku 1991, tedy získat zpět nejen **Doněckou**, **Luhanskou, Chersonskou a Záporožskou oblast**, ale i **Krym**.

ČERNOMOŘSKÁ FLOTILA. Před válkou byla tato flotila s téměř 50 hladinovými loďmi a ponorkami jediným velkým loďstvem Černého moře. Nový typ války s využitím vzdušných i vodních dronů vedl k významným ztrátám – západní zdroje uvádějí 20 % až třetinu potopených či vážně poškozených lodí, a to i raketového křižníku Moskva. Což znemožňuje vést větší ofenzivní námořní operace, včetně výsadkových. Zkušenosti z této války pravděpodobně povedou k všeobecnému přehodnocení významu a struktury vojenského námořnictva.

ČÍNSKÝ MÍROVÝ PLÁN. V únoru 2023 Peking předložil návrh cesty k míru na Ukrajině, který obsahuje 12 zásad – mimo jiné respekt k suverenitě, odmítnutí mentality studené války, ochrana civilistů a válečných zajatců, předcházení použití chemických, biologických a jaderných zbraní, odmítnutí jednostranných **sankcí**, zajištění stability dodavatelských řetězců či poválečnou pomoc při rekonstrukci Ukrajiny. Zásadní je požadavek příměří a zahájení mírových rozhovorů – tedy jednat bez předběžných podmínek. Řešení problémů jako je stažení vojsk, musí být výsledkem jednání (třeba s ohledem k situaci na frontě), ne jejich podmínkou. V tomto ohledu je čínský plán nejznámějším protikladem **Zelenského formule**.

DĚLOSTŘELECTVO. Výrazné omezení **ofenzivních** možností **tanků** vyžaduje, aby opevněnou obranu prolamovala palba z děl a houfnic, případně bombardování ze vzduchu. Zvýšil se nejen dostřel, ale také přesnost dělostřelby, a nejen pomocí **dronů**. Převaha ruské armády nad ukrajinskou bývá v této zbrani odhadována na poměr 1:4 a víc. Vzhledem k prudkému nárustu výroby zbraní a munice v Rusku nelze předpokládat, že připravované západní dodávky situaci zásadním způsobem změní.

DONĚCKÁ OBLAST. V roce 2010, při posledních prezidentských volbách před převratem, získal v této oblasti Viktor Janukovyč 90,4 % hlasů. Na části tohoto regionu po **euromajdanu** povstalci vyhlásili Doněckou lidovou republiku. Tu v předvečer intervence Rusko diplomaticky uznalo. Na části obsazené ruskou armádou proběhlo v září 2022 referendum o připojení k Ruské federaci. Byly podepsány smlouvy o připojení. 3. října 2023 poslanci ruské Státní dumy schválili zákon o vstupu Doněcké lidové republiky do Ruské federace a prezident tento zákon podepsal.

DRON. V případě války na Ukrajině bezpilotní letadla a čluny přinesly nejvýraznější změnu bojových operací, staly se nejdynamičtějším faktorem proměn taktiky i operačního umění. Některé radiem řízené drony mohou letět na vzdálenost mnoha set kilometrů, jiné, operující na relativně malou vzdálenost, jsou naváděny optickým kabelem. Informační typy dronů (spolu s družicemi) pokrývají týl protivníků a v reálném čase informují o pohybech či shromažďování jeho vojsk. Zároveň jsou drony používány k navádění dělostřelecké či raketové palby proti cílům na frontě i ve frontovém týlu. Některé drony shazují nálože, jiné – drony-kamikadze – ze vzduchu či na vodě útočí na objevené cíle sebezničujícími výbušninami. Specializované útvary pro použití dronů daly frontové linii, na které probíhá bezprostřední střet pozemních vojsk, hloubku více než 20 kilometrů. Roje dronů bývají také při útocích využívány k vyčerpání a odkrytí protivzdušné obrany, přičemž až po nich následují dražší a destruktivnější **střely s plochou drahou letu** a **rakety**. Dokud nebude nalezena funkční obrana proti dronům, nelze například počítat s průlomovými operacemi tankových vojsk či využití válečných lodí.

EUROMAJDAN. Od listopadu 2013 do února 2014 probíhala na kyjevském Náměstí nezávilosti (Majdan) série demonstrací. Účastníci požadovali zapojení Ukrajiny do euroatlantických struktur a odchod vlády. 22. února 2014 euromajdanvyústil ve svržení prezidenta Viktora Janukovyče. Podle některých komentátorů a politiků představuje tento převrat začátek války na Ukrajině; podle jiných byla začátkem války ruská anexe **Krymu**, nebo masakr v oděském Domě odborů v květnu 2014, povstání ve východních provinciích Ukrajiny zahájené v dubnu 2014, či až ruská invaze 24. února 2022.

GENERACE Y. Lidé narození po roce 1980 (mileniálové, protože maturovali po roce 2000) nemají osobní zkušenosti ze života v Sovětském svazu a v interpretaci minulosti jsou závislí na výchově, školství a propagandě. Televizní záběry z porad velení ukrajinské a ruské armády naznačují generační rozdíl. Podle západních zdrojů po svržení Viktora Janukovyče došlo k cílenému omlazování velitelského sboru armády a vojenské rozvědky. Zároveň americká CIA v rámci Služby bezpečnosti Ukrajiny vytvořila zcela novou Pátou správu a britská MI6 Šestou správu – obě výhradně z lidí bez vazeb na Rusko. Životní příběh vrchního

velitele ukrajinských ozbrojených sil ale ukazuje, že rusko-ukrajinské vztahy nelze vtěsnat do žádných schémat.

HRANICE. Ukrajinská hranice z roku 1991, které se dovolává **Zelenského formule**, má pouze sovětskou minulost. To platí o „Curzonově linii" na Západě, o **Krymu** na jihu, ale také o východě. Ta východní o délce 2295 km (pevninská část 1974 km, mořská část 321 km) je výsledkem zmatků během 1. světové války, občanské války a sporů uvnitř stranického a státního vedení při vzniku SSSR. Její formování bylo završeno v roce 1928, a to bez delimitace a demarkace. V pozadí bylo rozhodnutí vymezit hraniční linii tak, aby na rolnické Ukrajině byla i dělnická třída. Tato hranice neodpovídá etnickému rozhraní, které odděluje oblasti s většinovým ukrajinským a ruským obyvatelstvem, nemá ani oporu v podobě carských gubernií. V roce 1991 se tato administrativní hranice stala mezistátní hranicí. Ukrajinská sovětská socialistická republika ale patřila v roce 1945 k zakládajícím členům OSN.

CHARKOVSKÁ OBLAST. V roce 2010, v posledních prezidentských volbách před převratem, zde Viktor Janukovyč získal 71,3 % hlasů.

CHERSONSKÁ OBLAST. Region, kde v roce 2010, při posledních prezidentských volbách před převratem, Viktor Janukovyč získal 60,0 % hlasů. Na části obsazené ruskou armádou proběhlo v září 2022 referendum o připojení k Ruské federaci. Byly podepsány smlouvy o připojení. 3. října 2023 poslanci ruské Státní dumy jednomyslně schválili zákon o vstupu Chersonské oblasti do Ruské federace a prezident tyto zákony podepsal.

ISTANBULSKÁ DOHODA. Vzápětí po ruské invazi běloruský prezident zprostředkoval jednání mezi Moskvou a Kyjevem. Výsledkem bylo istanbulské komuniké z března 2022, jež mohlo být předehrou k míru. Podle této dohody měla být Ukrajina neutrální nejaderný stát s omezenou armádou, přičemž možnost členství Ukrajiny v Evropské unii byla zachována. Status **Krymu** měli dořešit diplomaté během 10 až 15 let. Garanty bezpečnosti Ukrajiny měly být kromě Ruska i západní mocnosti, včetně USA a Velké Británie, Po zásahu britského premiéra, který ukrajinskému prezidentovi přislíbil podporu až do vítězného konce, Kyjev od dohody ustoupil.

JAZYKOVÝ ZÁKON. V roce 2012 ukrajinští poslanci přijali zákon o zásadách státní jazykové politiky, který udělil ruštině a dalším menši-

novým jazykům statut regionálního jazyka: mohly být vedle ukrajinštiny užívány ve školách a státních institucích tam, kde národnostní menšiny přesahují 10 % populace. Vzápětí po svržení Viktora Janukovyče parlament odhlasoval zrušení zákona – což úřadující prezident vetoval. Ovšem v únoru 2018 Ústavní soud prohlásil tento zákon za protiústavní. V dubnu 2019 pak parlament odhlasoval zákon „O zajištění fungování ukrajinského jazyka jako státního jazyka", podle kterého je používání ukrajinštiny povinné ve více než 30 oblastech veřejného života – například v oblasti veřejné správy, při volbách, vzdělávání, ve vědě, kultuře, ve sdělovacích prostředcích, zdravotnických a pečovatelských institucích, v činnosti politických stran a podobně. Po ruské intervenci ukrajinský parlament schválil dva zákony, které například zakazují ruským občanům tisknout knihy, pokud nepřijmou ukrajinské občanství, zakazují dovoz materiálů vytištěných v Rusku, Bělorusku a v oblastech obsazených ruskou armádou.

KRYM. Tento poloostrov byl od roku 1921 autonomní republikou a poté oblastí v rámci Ruské sovětské federativní republiky. V dubnu 1954 byl Krym na základě rozhodnutí stranického a státního vedení v Moskvě převeden do Ukrajinské SSR. V únoru 1991 ukrajinský Nejvyšší sovět změnil jeho status na Autonomní republiku Krym. V roce 2010, v posledních prezidentských volbách před převratem, zde Viktor Janukovyč získal 78,2 % hlasů (v Sevastopolu 84,3 %). Během převratu v Kyjevě převzali v únoru a březnu kontrolu nad Krymem ruští vojáci. 11. března zastupitelské orgány Autonomní republiky Krym a Sevastopolu přijaly deklaraci o samostatnosti. 16. března proběhlo na Krymu referendum o připojení tohoto poloostrova k Rusku: při účasti 83 % oprávněných voličů pro připojení Krymu k Rusku hlasovalo více než 96 % zúčastněných. Dva dny po jeho konání byla anexe dovršena, když nejvyšší představitelé Krymu, Sevastopolu a Ruské federace podepsali smlouvu o vytvoření dvou nových subjektů Ruské federace: Krymského federálního okruhu a Sevastopolu coby města federálního významu.

LEVOBŘEŽNÍ A PRAVOBŘEŽNÍ UKRAJINA. Tradiční dělení podle řeky Dněpru pochází z dob války Ruska s Polsko-litevskou unií (1654–1667): podle dohodnutého příměří připadly země východně od Dněpru (levobřežní Ukrajina) Rusku a západní území (pravobřežní Ukrajina) zůstalo součástí Polsko-litevské unie. Někdy se toto dělení odvolává na

etnické rozhraní (podle sčítání lidu z roku 2001 na západě měla převahu ukrajinština 94,4 % oproti 3,1 % ruštiny, na východě byl poměr obrácený: 86 % ruština a 3,7 % ukrajinština). Nejčastěji se ale užívají politická kritéria: levobřežní je „proruská", pravobřežní" prozápadní. Ve skutečnosti volební výsledky v prezidentských i parlamentních volbách před **euromajdanem** ukazují, že pro kandidáty podporující dohodu s Ruskem hlasovala většina voličů v pásu od **Charkovské oblasti** na jih k **Záporožské oblasti** a poté podél celého pobřeží včetně **Oděské oblasti** až k **Podněstří** – což přibližuje i následující mapa. Lze předpokládat, že většina lidí v těchto regionech nesouhlasila s převratem v Kyjevě roku 2014.

LUHANSKÁ OBLAST. Region, kde v roce 2010, při posledních prezidentských volbách před převratem, Viktor Janukovyč získal 89,0 % hlasů. V části této oblasti po **euromajdanu** povstalci vyhlásili Luhanskou lidovou republiku. Tu v předvečer intervence Rusko diplomaticky uznalo. Na části obsazené ruskou armádou proběhlo v září 2022 referendum o připojení k Ruské federaci. Byly podepsány smlouvy

o připojení. 3. října 2023 poslanci ruské Státní dumy jednomyslně schválili zákon o vstupu Luhanské lidové republiky do Ruské federace a prezident tyto zákony podepsal.

MINSK II. Druhá minská dohoda byla přijata poté, kdy selhala První minská dohoda o příměří podepsaná v září 2014 představiteli Ukrajiny, Ruska a povstaleckých oblastí. Minsk II vznikl v tzv. normandském formátu: 12. února 2015 dohodu podepsali prezidenti Ukrajiny, Ruska, Francie a německá kancléřka. Úmluva obsahovala závazek klidu zbraní, stažení těžké vojenské techniky, amnestii pro povstalce, propuštění rukojmích, stažení zahraničních vojenských útvarů, obnovení kontroly hranice Kyjevem v zóně konfliktu. Obsahovala též dohodu o přímých jednáních Kyjeva s povstalci, o ústavní reformě a příslib autonomie etnicky specifických oblastí. Postrádá jakoukoliv zmínku o **Krymu**. V prosinci 2022 někdejší německá kancléřka prohlásila, že dohoda Minsk II byla ze strany Západu chápaná jako snaha dát Kyjevu čas k přípravě na válku. Rozklad ukrajinské armády a dalších bezpečnostních složek po svržení prezidenta Viktora Janukovyče opravdu naznačoval možnost, že povstalci Ukrajinu ovládnou. Dohoda Minsk II nebyla naplněna, přestože se stala součástí rezoluce Rady bezpečnosti 2202 (2015). Podle údajů kanceláře Vysokého komisaře OSN pro lidská práva bylo v bojích na východě Ukrajiny od dubna 2014 do konce roku 2021 zabito 3106 civilistů, z toho 1072 žen, 102 chlapců a 50 děvčat. Počet raněných civilistů byl odhadnut na sedm tisíc.

MOBILIZAČNÍ POTENCIÁL. Velikost populace vhodné každoročně pro zařazení do armády je podle amerického serveru GlobalFirepower na Ukrajině 2,7x menší než v Rusku. K tomu je nutné přičíst i problém s ukrajinskými **uprchlíky** ve vojenském věku. Výsledkem není jen nedostatek ukrajinských vojáků na frontě a omezená možnost rotace, ale i krátký čas na výcvik nových branců. Situaci by měl upravit nový mobilizační zákon přijatý na Ukrajině minulý měsíc, ovšem není pravděpodobné, že změna bude zásadní. V Rusku se i podle západních médií denně hlásí do armády tisíc dobrovolníků.

NÁRODNÍ GARDA UKRAJINY. Je složena z polovojenských útvarů spadajících pod ministerstvo vnitra. Byla obnovena po **euromajdanu**, v době, kdy v armádě a policii panovala nejednota; v předvečer ruské intervence bylo v těchto útvarech přibližně 50 tisíc mužů. Jedním z útvarů

je i Pluk Azov, 12. brigáda speciálního určení „Azov“, známý nejen svými bojovými aktivitami, ale i propagací nacistické ideologie (platí zákaz Kongresu USA dodávat tomuto útvaru zbraně). V současné době jsou útvary Národní gardy bojující na frontě podřízeny vojenskému velení.

NEUTRALITA. Téma neutrality patří k jádru politických sporů na Ukrajině od jejího osamostatnění. Zásada neutrality byla obsažena v „Deklaraci suverenity“ z roku 1990. V roce 2004 prezident USA veřejně podpořil vstup Ukrajiny do NATO. V roce 2008 bukurešťský summit NATO „přivítal euroatlantické aspirace Ukrajiny a Gruzie na členství v NATO“, ale pro neshody se nepodařilo zařadit Ukrajinu do programu Akční plán členství. Princip neutrality Ukrajiny byl v roce 2010 obnoven zákonem. V prosinci 2014 ukrajinský parlament zrušil neutrální status Ukrajiny a v roce 2019 bylo přání vstoupit do NATO vtěleno do ukrajinské Ústavy (čl. 85, 102 a 116).

OBRANA. Vzhledem k proměnám techniky se mění i role obrany. Za každým postupem následuje budování obrany, což jakoukoliv rozsáhlejší **ofenzivu** štěpí a zpomaluje. Někdy je tato situace přirovnávána k reconquistě, postupnému dobývání Pyrenejského poloostrova křesťany, kdy byla hranice Kastilie posouvána v liniích, na nichž byly budovány hrady. V této chvíli se zdá, že strategickým úkolem ukrajinské armády na léto je udržení obrany.

ODĚSKÁ OBLAST. Pobřežní západní region Ukrajiny. V roce 2010, v posledních prezidentských volbách před převratem, zde Viktor Janukovyč získal 74,1 % hlasů.

OFENZIVA. Ukrajinská ofenziva v červnu až říjnu 2023 narazila na obranu připravenou ve dvou liniích. Neuspěla především proto, že směr útoku byl očekávaný – byla to především snaha přerušit pozemní trasy z Ruska na Krym. Organizace útoku ve skupinách kolem obrněných vozidel a tanků, které narážely na pěchotní protitankové zbraně, minová pole, dělostřelectvo a drony, byla bez dodatečné dělostřelecké a letecké přípravy. Propagandisticky přehnaně optimistický doprovod příprav a začátku ofenzivy, v níž byly využity dodávky zbraní ze Západu a jednotky, které byly na Západě cvičeny, se ukázal kontraproduktivní. Nyní probíhající nástup ruských sil doprovází cílené dělostřelecké a letecké bombardování (jsou užívány i 500 až 1500 kilogramů těžké řízené bomby s doletem až 50 km), které připravenou obranu ničí. Navíc úto-

ky na týl omezují přísun nových jednotek, rotaci a zásobování obrany.
OMEZENÁ VÁLKA. V omezené válce nejsou využity všechny dostupné zbraně, je omezeno území konfliktu i cíle války. V případě války na Ukrajině Rusko ani Západ nepoužívají či nedodávají všechny druhy zbraní, které mají k dispozici, projevují odhodlání udržet válku v určitých teritoriálních mezích a deklarují, že se nechtějí navzájem zničit. Potenciál k eskalaci ovšem existuje: v loňském roce vojenské výdaje Ruska činily 108,5 miliardy dolarů, zatímco výdaje Severoatlantické aliance 1264,1 miliardy dolarů.
PODNĚSTŘÍ. Podněsterská moldavská republika je de facto odtržená část Moldavska na levém břehu Dněstru. Místní ozbrojený konflikt po rozpadu Sovětského svazu zastavil zásah ruské armády v srpnu 1992. Na území Podněstří stále působí Operační skupina ruských ozbrojených sil o velikosti přibližně 1,5 tisíce vojáků. Ta mimo jiné střežila vojenské sklady, kde bylo původně přibližně 45 tisíc tun sovětské vojenské techniky a munice; podle některých údajů byly tyto sklady vyklizeny, podle jiných tam přibližně polovina zbraní a munice stále je.
PRAVOSLAVNÁ CÍRKEV. Poltické spory po **euromajdanu** zasáhly i církev. V roce 2018 byla v rámci Ruské pravoslavné církve (Moskevský patriarchát) vytvořena Pravoslavná církev Ukrajiny. Ta v následujícím roce získala od Konstantinopolského patriarchátu status organizačně a právně nezávislé církve. Zápas o věřící, církevní školy, kostely a kláštery na Ukrajině stále pokračuje.
RAKETY. Obdobně jako v případě **střel s plochou drahou letu** také tady platí, že ruské rakety dokážou pokrýt celé území Ukrajiny, zatímco rakety, které má k dispozici Ukrajina i ze Západu, nedoletí do hloubky území Ruska; americké taktické rakety ovšem útočí na **Krym**. Ruská armáda užívá i hypersonické rakety s rychlostí převyšující nejméně pětkrát rychlost zvuku a manévrovací rakety, které ukrajinský obranný systém neumí dostatečně zachytit.
SANKCE. Západní sankce proti Rusku jsou zpravidla rozdělovány na ty, které byly uvaleny po anexi Krymu a ty, jež byly přijaty po začátku intervence. Situace je málo přehledná i proto, že různé zdroje uvádějí jiné počty. Například podle statistik systému X-Compliance bylo na ruské fyzické a právní osoby do 20. února 2022 uvaleno přibližně tisíc sankcí, v současnosti jich je více než šest tisíc. Sankce nemají plný účinek

mimo jiné proto, že jsou vyhlášeny západními státy a mnohé země globálního Jihu se jimi neřídí. Navíc ekonomické sankce mívají oboustranný dopad. Podle aktualizovaných údajů Mezinárodního měnového fondu vzrostl loni hrubý domácí produkt Evropské unie o 0,5 %, skupiny G 7 o 1,7 %, zatímco Ruska o 3,6 %.

SPECIÁLNÍ VOJENSKÁ OPERCE. Tento oficiální název ruské intervence na Ukrajině v únoru 2022 bývá pokládán za propagandistický eufemismus, formulaci, která má válku představit ruské veřejnosti v přijatelnější podobě – s malou úrovní násilí. Ovšem tato formulace také dává možnost vyhnout se právním krokům, které jsou spojené s ústavou (čl. 87) a ústavním zákonem z roku 2002 stanoveným válečným stavem. Obdobně Spojené státy v době korejské války oficiálně nevyhlásily válku, protože se podle tehdejšího prezidenta USA jednalo o „policejní akci"; válka v Afghánistánu byla „Operace trvalá svoboda".

STŘELA S PLOCHOU DRAHOU LETU. Řízené střely schopné létat nebalistickou trasou podle tvaru terénu či nad hladinou moře, některé s nadzvukovou rychlostí, mohou být odpalovány ze země, z vodní hladiny i z letadel. Ruské mají dolet na celé území Ukrajiny, západní dodávky Ukrajině zatím nezahrnují střely s doletem větším než na **Krym**.

TANK. 1. světová válka bývá charakterizována jako opotřebovávací válka i proto, že linie fronty se nedala prorazit a obrovské ztráty mužstva se dařilo doplňovat. Za 2. světové války tankové jednotky (za podpory letectva a dělostřelectva) umožnily prolamovat obranu a provádět v týlu nepřítele obkličovací manévry. Nyní především relativně levné protitankové pěchotní zbraně a drony činí tanky velmi zranitelnými. To výrazně zpomaluje útočné operace.

TÝL. Tradiční zázemí za linií fronty, odkud jsou bojující jednotky doplňovány a zásobovány, je dnes viditelné z dronů a družic – a tedy i ohroženější než dříve. Navíc je celý hluboký týl ukrajinské armády, a to až k západní hranici Ukrajiny, v dosahu ruských **dronů, střel s plochou drahou letu a raket**. Útoky míří nejen na vojenské objekty, ale i na kritickou infrastrukturu, která by mohla napomáhat ukrajinskému vojensko-průmyslovému komplexu, především na energetiku.

UNITÁRNÍ STÁT. Ukrajina byla od počátku formována jako unitární stát s jednotným právním systémem, s jednotnou soustavou nejvyšších orgánů jako jsou vláda, parlament a soudy, i s jediným občanstvím. To

zdůrazňovala a zdůrazňuje tamní Ústava, přičemž autonomní Krym byl vnímán jako nižší správní útvar – například výběr předsedy rady ministrů Krymu podléhal souhlasu centra. Naopak federativní uspořádání předpokládá spojení rovnoprávných celků – což v případě Ukrajiny mohlo véztk právnímu a faktickému vyjádření zvláštností etnicky odlišných oblastí a vyloučit tak násilnou ukrajinizaci, potlačování ruštiny, respektování pravoslavné církve moskevského a patriarchátu atd.

UPRCHLÍK. Informace Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky uvádějí, že začátkem letošního března bylo celkem 6,5 milionů uprchlíků z Ukrajiny, z toho nejvíce v Rusku a v Německu. Pouze 40 až 60 procent z nich je zaměstnáno, často pod úrovní své kvalifikace. Podle únorové závěrečné zprávy z výzkumu UNHCRvětšina dotázaných ukrajinských uprchlíků (65 %) vyjádřila přání se jednoho dne vrátit na Ukrajinu.

ÚSTUP. Opuštění linie obrany patří k válečnému umění. Ruská armáda provedla během války na Ukrajině dva velké ústupy – od Kyjeva (buď v důsledku chybné přípravy, nebo jako vstřícný krok k naplnění **istanbulské dohody**) a na podzim roku 2022 zkrácení fronty z přibližně tisíc dvě stě kilometrů na zhruba osm set kilometrů; tehdy v řídkém osazení fronty z ruské strany pronikaly malé rychlé ukrajinské jednotky do týlu a v případě úspěchu byly posilovány. Ústup pomohl připravit **obranu** na chystanou letní **ofenzivu** ukrajinské armády v roce 2023.

VÁLKA V ZASTOUPENÍ. Takzvaná proxywar je konflikt, kdy jedna z válčících stran se bojů neúčastní přímo, ale přes prostředníka. Takto je válka na Ukrajině někdy označována jako válka USA či „kolektivního Západu" proti Rusku prostřednictvím Ukrajiny. Válka v zastoupení pomáhá udržet ozbrojený konflikt v mezích **omezené války**.

VNITROSTÁTNÍ BĚŽENEC. Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky registroval začátkem tohoto roku na Ukrajině 3,7 milionů vnitrostátních běženců. Podle únorové závěrečné zprávy z výzkumu UNHCR72 % z nich vyjádřilo přání se jednoho dne vrátit do původních domovů.

WAGNEROVA SKUPINA. Polovojenská ruská „soukromá armáda" vytvořená v roce 2014, která se rozrostla až na 50 tisíc mužů s výzbrojí zahrnující i těžké zbraně. Působila přibližně v deseti státech, včetně války na Ukrajině. Neúspěšná vzpoura této skupiny v červnu 2023 proti armádnímu velení vyústila v její reorganizaci, částečné rozpuštění

a částečné zařazení do řad regulérní armády. Budoucnost ukáže, zda v pozadí vzpoury stála osobní rivalita, nebo spor o strategii – přejít do aktivní obrany, nebo útočit?

ZÁPADNÍ POMOC. Západ podporuje Ukrajinu vojensky, ekonomicky, předáváním zpravodajských informací, diplomaticky, propagandisticky, ale i v humanitární oblasti. Tato pomoc je zásadní pro udržení současného ukrajinského režimu. Podle Kielského institutu pro světovou ekonomiku západní země v období mezi 24. lednem 2022 a 29. únorem 2024 poskytly či přislíbily Kyjevu vojenskou pomoc ve výši 112,05 miliardy eur (z toho nejvíce anglosaské země 55,78 miliardy), finanční pomoc ve výši 129,21 miliardy (z toho nejvíce instituce a členské státy EU 84,11) a humanitární pomoc 17,88 miliardy eur. Vojenská pomoc byla povětšině orientována na dodávky starší techniky a munice, pro kterou je ukrajinská armády vycvičena; dodávky moderní techniky, ale i techniky schopné zasahovat hluboký týl v Rusku, jsou limitovány snahou udržet daný charakter **omezené války**. Navíc moderní technika je velmi drahá a vyžaduje specializovaný výcvik, provozní i servisní infrastrukturu, která na Ukrajině chybí. Naopak ruský vojensko-průmyslový komplex nejen výrazně zvýšil výrobu potřebných zbraní, ale u těch nejdůležitějších zrychlil inovační cyklus (výzkum, vývoj, testy, výroba, užití).

ZÁPOROŽSKÁ OBLAST. Region, kde v roce 2010, při posledních prezidentských volbách před převratem, Viktor Janukovyč získal 71,5 % hlasů. Na části obsazené ruskou armádou proběhlo v září 2022 referendum o připojení k Ruské federaci. Byly podepsány smlouvy o připojení. 3. října 2023 poslanci ruské Státní dumy jednomyslně schválili zákon o vstupu Záporožské oblasti do Ruské federace a prezident tyto zákony podepsal.

ZELENSKÉHO FORMULE. Návrh ukrajinského prezidenta Volodymyra Zelenského z listopadu 2022 má 10 bodů. Jsou mezi nim jaderná a potravinová bezpečnost, obnova ukrajinské energetické infrastruktury, propuštění vězňů a návrat ukrajinských dětí deportovaných do Ruska, vyhodnocení ekologických škod, obnova a rekonstrukce, mnohostranná mírová konference, která přijme závaznou bezpečnostní smlouvu. Nejvíce pozornosti přitahují požadavky vytvoření zvláštního tribunálu pro ruské válečné zločiny, úplné stažení ruských vojáků z Ukrajiny – a

obnovení rusko-ukrajinské **hranice** v podobě před anexí Krymu, tedy návrat do podoby z roku 1991. Na této bázi by měl jednat i chystaný červnový summit ve Švýcarsku o Ukrajině. Je ale zřejmé, že Zelenského formule se příliš podobá kapitulaci Ruska ještě před začátkem jednání, což neodpovídá situaci na frontě. Jako rozumnější základ hledání diplomatického kompromisu se jeví **čínský mírový plán**.

ZTRÁTY. Během války patří údaje o vlastních ztrátách – tedy počtu zabitých a zraněných – mezi utajované skutečnosti, údaje o protivníkových ztrátách pak bývají upraveny pro potřeby propagandy. Proto je nutné na přesné údaje počkat až na období po válce. Nejčastější odhady dosavadních ztrát ve válce na Ukrajině překračují sto tisíc zabitých lidí.◀

!Argument, 6. května 2024

Ukrajina: první chyby

Volby do Evropského parlamentu oslabily „stranu války“ – ty politiky a novináře, kteří nehledají mír pro Ukrajinu, ale požadují stupňovat vražedné úsilí až do konečného vítězství nad Ruskem. Přes tento výsledek voleb eskalace bojů stále hrozí: evropské volby nikterak nesnížily odhodlání spěchat válce naproti u takových politiků, jako jsou ti, kteří se sešli ve vedení českého státu. Hysterická proválečně propaganda či „strategická komunikace“, nálepkování a zastrašování pravděpodobně ještě zesílí. Proto je vhodné některá, byť i banální fakta o válce na Ukrajině stále opakovat – a začínat od samotného počátku, aby byl zřejmý kontext současných událostí.

Předehra

V prosinci roku 1991 se v Bělověžském lese sešli nejvyšší představitelé tří sovětských slovanských publik – Ruska, Ukrajiny a Běloruska, zakládajících států SSSR. Prý měli projednat aktuální situaci, podle některých zdrojů především dodávky ropy a plynu na Ukrajinu a do Běloruska. Nakonec ale podepsali pozoruhodně formulovaný dokument, podle něhož „Svaz sovětských socialistických republik jako subjekt mezinárodního práva a geopolitické reality končí svou existenci“. SSSR jako **stát nahradila mezinárodní organizace** – Společenství nezávislých států, SNS. A jak praví čl. 5 *Dohody o vzniku SNS*, její signatáři „uznávají a respektují vzájemnou územní celistvost a nedotknutelnost stávajících hranic v rámci Společenství“.

Jestli je pravda, že Michail Gorbačov, tehdejší prezident Sovětského svazu, byl o závěrech jednání v Bělověžském lese informován, a odmítl zasáhnout s odkazem, že by hrozila občanská válka, pak byl opravdu naivní: válce postsovětský prostor neunikl. Rozporů bylo a je v této oblasti nemálo. A vlivných zahraničních zájemců o přiostření těchto sporů a jejich využití ve svůj prospěch byla také celá řada. V textu *Dohody* se sice vyskytuje do té doby v sovětských oficiálních dokumentech neužívané slovo „geopolitický“, ovšem autoři *Dohody* buď nevěděli, co tento pojem znamená, nebo záměrně přehlíželi možné zdroje budoucích

konfliktů vzniklých díky už dříve započatému rozebrání SSSR. Seznam těchto neshod je nemalý: Podněstří, neobčané v Lotyšsku a Estonsku, Náhorní Karabach, Jižní Osetie, Abcházie, Adžárie, Tádžikistán, mnohé pokusy o barevné revoluce… A Ukrajina.

Ústavní princip

Od samého počátku v roce 1991 byla samostatná **Ukrajina budována jako unitární stát.** Tento princip byl zakotven i v čl. 2 *Ústavy Ukrajiny* přijaté v roce 1996. V unitárním státě základní funkce a pravomoci mají centrální orgány. Unitární stát nevylučuje částečnou decentralizaci například formou lokálních samospráv, dokonce ani místní autonomii. To byl případ Autonomní republiky Krym, jejíž postavení vymezoval odd. X *Ústavy Ukrajiny*. Ovšem unitární stát vystupuje ve vnitřních i mezinárodních vztazích jako celek; právní normy platí pro všechny bez ohledu na místo trvalého bydliště; tomu odpovídá i jednotné státní občanství. Nejdůležitější rozhodnutí autonomních republik, například výběr předsedy rady ministrů, podléhají souhlasu centra.

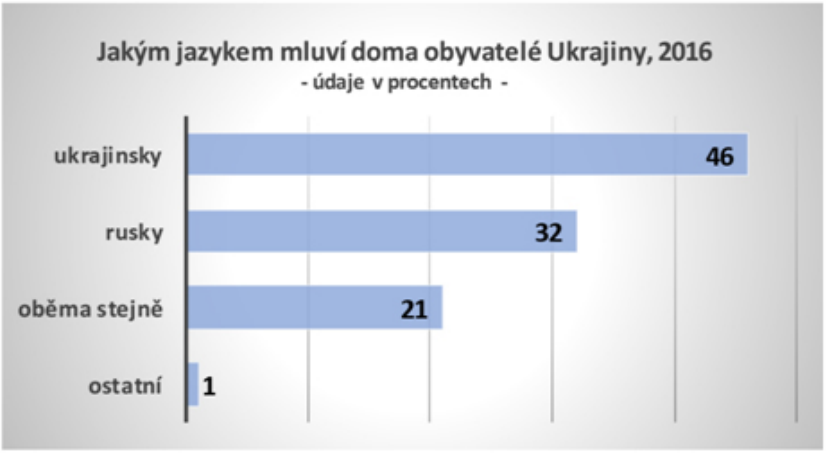
Unitární stát je protikladem federálního uspořádání státu, kdy se regionální orgány dělí s ústředním o pravomoci, přičemž žádná ze stran federace nemůže změnit pravidla této dělby svévolně. Federace bývá spojená s dvoukomorovým federálním parlamentem, dvojími právními předpisy i dvojím občanstvím – ovšem zpravidla se federální regiony zavazují neodcházet z federálního svazku.

Etnický problém

Problémem „Ukrajiny vzor 1991" je fakt, že sice byla budována jako unitární stát, ovšem vnitřní situace – především regionální rozložení národnostních menšin – vyžadovala federální uspořádání. Rusky mluvících občanů bylo na území Ukrajiny (díky necitlivě stanoveným administrativním hranicím uvnitř SSSR) hodně, přičemž docházelo k radikalizaci mnoha politických reprezentantů těchto etnik. Šířil se nacionalismus, který byl povětšině spojen s odlišnou zahraničněpolitickou orientací zmíněných etnik. I v dobách, kdy byly vztahy Ruska a Západu téměř vřelé, na Ukrajině byl vnitropolitický zápas veden jako konfrontace dvou odlišných či přímo protikladných geopolitických center. Přitom vnitřní síla dvou hlavních politických proudů byla té-

měř shodná, což odpovídalo i výkyvům ve výsledcích prezidentských a parlamentních voleb.

Jestliže byly politické nálady spojeny s jazykem, pak mnohé napoví kanadsko-americký průzkum veřejného mínění z roku 2016, tedy po svržení prezidenta Viktora Janukovyče. Podle tohoto výzkumu se ve 46 % ukrajinských domácností hovořilo ukrajinsky, ve 32 % rusky a v 21 % oběma jazyky. **Vzhledem ke koncentraci rusky mluvícího obyvatelstva v regionech na východě a jihu Ukrajiny se dá říci, že teoreticky nejlepším upořádáním Ukrajiny by byla federace.** Zdá se, že **tímto směrem měla nakročeno** *Druhá minská dohoda* z února 2015. Ta v čl. 11 předpokládala, že do konce roku 2015 bude provedena ústavní reforma, jejímž klíčovým prvkem měla být decentralizace a schválení trvalých právních předpisů o zvláštním postavení některých okruhů Doněcké a Luhanské oblasti, a to na základě dohody se zástupci těchto území.

Zdroj: *Public Opinion Survey Residents of Ukraine. May 28 – June 14, 2016.* Center for Insights in Survey Research, Canada, s. 61.

Ukrajinská federace

K naplnění *Druhé minské dohody* nikdy nedošlo, přestože se stala součástí rezoluce Rady bezpečnosti 2202 (2015). Budování „Ukrajiny vzor 1991" na unitárním principu nebylo totiž náhodné. Řada politiků se obávala, že federalizace by byla prvním z kroků směřujících k odtrže-

ní oblastí s většinou etnických Rusů. Tato obava byla do značné míry oprávněná. Kdyby v Kyjevě vládli nacionalisté zdobící se až příliš často nacistickými symboly a požadující ukrajinizaci kultury, školství, politického života s výhradní orientaci na NATO a Evropskou unii, je vysoce pravděpodobné, že by se některé hypotetické federální celky pokusily oddělit. Snaha o násilnou ukrajinizaci unitárního státu vedla už po svržení prezidenta Janukovyče k tomu, že **volbou se stalo buď zmíněné regiony „oddělit bez války", nebo „odrhnout válkou"**. Jenže to nebyl jediný problém. Byla tu ještě otázka, zda bude Ukrajina mostem mezi východem a západem, nebo součástí západního pochodu na východ. Zda se stane místem konfrontace s Ruskem.

Už v roce 1997 americký politolog a poradce pro otázky národní bezpečnosti prezidenta Jimmyho Cartera napsal v knize *Velká šachovnice*: „Má-li si Ukrajina udržet svou suverenitu, musí se stát součástí střední Evropy, a nikoli Eurasie. A bude-li součástí střední Evropy, pak se bude muset bez výhrad vydat na středoevropskou cestu, tedy stát se členem NATO i Evropské unie." Jeho pojetí „geostrategických imperativů" USA ve srovnání s mnohými dnešními anglosaskými politiky přeceňovalo význam Evropy a nedoceňovalo růst významu Asie, ovšem stejně jako mnozí dnešní politici na Západě viděl Rusko jako velký problém. Nikdy nešlo o to, jak začlenit Rusko do západních struktur či napojit je na ně jako rovnocenného partnera. Šlo o to, jak geopolitický problém zmenšit či přímo eliminovat a dostat se k tamním zdrojům. Navíc volání některých politiků z Polska i pobaltských republik o nutnosti poslat vojáky na Ukrajinu naznačuje, že hlad po ukrajinské půdě některých tamních nacionalistů nevymizel. Spěchají, jako by se obávali, že západní hranici „Ukrajiny vzor 2025" bude chránit ruský voják…

Hledání míru

Blížící se konference o Ukrajině ve Švýcarsku si oficiálně klade za cíl nastartovat mírový proces. Podle švýcarského Federálního ministerstva zahraničních věcí ale „mírový proces bez Ruska je nemyslitelný"; přesto se tento stát, který se pyšní svojí neutralitou, nechal dotlačit k upořádání konference o míru na Ukrajině bez Ruska. Navíc se **organizátoři přihlásili k Zelenského formuli jako smyslu konference** – k podobě „Ukrajiny vzor 1991", tedy v tehdejších hranicích. Takto se ovšem

nepřipravuje diplomatická dohoda, která by se opírala o konkrétní mocenskou rovnováhu, jež je předpokladem plnění mezinárodních úmluv – takto vypadá úsilí o prohloubení či rozšíření válečné koalice.

Přípravu konference ve Švýcarsku doprovázejí nevkusné a kontraproduktivní výkřiky některých politiků a komentátorů na adresu Číny, jež se konference odmítla účastnit. Tento pokřik je spojen se zamlčováním šestibodového návrhu, **dohodnutého konsensu, který předložila Čína a Brazílie minulý měsíc.** Ten, na rozdíl od Zelenského formule, mimo jiné v bodě 2 uvádí, že „dialog a vyjednávání jsou jediným schůdným řešením ukrajinské krize. Všechny strany by měly vytvořit podmínky pro obnovení přímého dialogu a usilovat o deeskalaci situace až do dosažení úplného příměří. Čína a Brazílie podporují mezinárodní mírovou konferenci, která se bude konat v řádném čase a bude uznána jak Ruskem, tak Ukrajinou, s rovnoprávnou účastí všech stran a spravedlivou diskusí o všech mírových plánech". V posledním bodě pak neopomněly tyto dva stále významnější státy zdůraznit potřebu „postavit se proti rozdělování světa na izolované politické nebo ekonomické skupiny". Minulý týden čínský ministr zahraničních věcí Wang I uvedl, že tento konsensus již podpořilo 45 států a dalších 26 studuje, jak se k němu přihlásit.

Pohled na prvopříčiny dnešních bojů na Ukrajině ukazuje, že **této válce se dalo předejít.** Stačilo jen více přemýšlet v souladu s humanistickými hodnotami a nepodléhat sobeckým předsudkům. To v první řadě platí o těch západních politicích, kteří v duchu geopolitických spekulací viděli Ukrajinu jen jako terén pro konfrontaci s Ruskem. I teď státníci jako německý ministr obrany svolávají bojovníky k přípravě na válku s Ruskem. Ten dokonce zná datum dokončení těchto příprav: rok 2029. To již bude Německo mít ve výzbroji jaderné zbraně? Už zase, jako tolikrát v dějinách, se Evropa chystá na válku, jejíž příčiny bude další generace chápat jako absurdní.◀

!Argument, 10. června 2024

Jazyk války

Je zřejmé, že po skončení války v Íránu nebude už svět takový, jaký býval. Zatím není jasné, kdy Washington tuto válku ukončí, ale už teď je zřejmé, že kromě mrtvých zanechá za sebou i posuny ve slovní zásobě. Politologové, novináři a politici se budou učit, jaký je obsah takových slov, jako je korektnost, dekapitace či hindutva.

Korektnost

Málokterý výraz v politickém slovníku současnosti prodělal tolik obsahových veletočů jako slovo „korektnost“. Není to tak dávno, kdy tento výraz znamenal jednání v souladu se zásadami slušnosti, ale také přesnost, zdvořilost, někdy i uhlazenost. Díky liberálním aktivistům toto slovo nabralo nový význam: korektnost začala znamenat používání slov v duchu jejich ideologicky vychýlených definic, ale také agresivní prosazování těchto posunutých významů. Korektnost se měnila ve vulgaritu, netolerantnost, absurditu. Počátkem tohoto měsíce však americký ministr války Pete Hegseth význam slova „korektnost“ ještě více posunul. Na tiskové konferenci totiž mimo jiné prohlásil: „… žádné cvičné budování demokracie, žádné politicky korektní války. Bojujeme, abychom vyhráli, a neztrácíme čas ani životy.“ V tomto případě jsou za „korektnost“ pokládány překážky, které bezohlednému násilí klade mezinárodní právo, konkrétně haagské a ženevské úmluvy.

Už několik let mnozí autoři píší, že budoucnost patří bezohlednému způsobu boje, v němž panuje neúcta k lidskému životu a pohrdání jakýmikoliv normami. Jako by Západ viděl jen Starý zákon, podle kterého příslušníci vyvoleného národa po získání Jericha bez boje „všechno, co bylo ve městě, vyhubili ostřím meče jako klaté, muže i ženy, mladíky i starce, též skot a brav i osly…“ (Joz 6, 22 a 24). Nový zákon se vytratil, nastal čas „postkorektních“ válek, v nichž je dovoleno vše. Přichází svět, ve kterém prezident Donald Trump odbyl případné důkazy o tom, že jeho vojáci zabili v základní dívčí škole 168 lidí, slovy: „Jsem ochoten s tím žít“.

Dekapitace

Strategie dekapitace si klade za cíl porážku protivníka pomocí usmrcení jeho politického a vojenského velení. Tato vize porážky nepřítele „stětím jeho hlavy" je asi tak stará jako války samotné. V podmínkách existence jaderných zbraní se tato koncepce objevila v 60. letech minulého století jako součást diskusí týkajících se otázky, zda mají být jaderné síly USA a SSSR primárně zaměřené proti městům, či proti nukleárním zbraním protivníka. Ve Washingtonu tehdy zvítězila vize zaměření jaderného arzenálu proti sovětským silám spojená s hororovým snem o preventivním odzbrojovacím úderu. Představa možnosti úniku z hrozby vzájemného zaručeného zničení pomocí strategie proti silám se s růstem přesnosti raket a střel s plochou drahou letu postupně měnila na vizi likvidace politického a vojenského vedení protivníka – jeho porážku prostřednictvím dekapitace.

Po skončení studené války se o dekapitaci psalo jako o součásti boje proti teroristickým skupinám. Právní velký „moderní" pokus o dekapitaci představil útok na kryt iráckého prezidenta Saddáma Husajna během intervence proti Iráku v roce 2003; úkryt byl sice zasažen, ale irácký prezident v něm nebyl. Ukazuje se, že dekapitace nevyžaduje jen dokonalou techniku, ale také neméně dokonalé zpravodajské informace. Jako například při likvidaci KásimaSulejmáního, velitele Islámských revolučních gard (IRGC), během jeho návštěvy Iráku v roce 2020 – tedy v době prvního prezidentství Donalda Trumpa. Dokonalou dekapitaci předvedl Pentagon loni únosem venezuelského prezidenta Nicoláse Madura. A v součinnosti s izraelskou armádou a rozvědkou během současného útoku na Írán.

Dekapitace Íránu byla z vojenského hlediska téměř úplná. Během první noci války byl zabit nejvyšší íránský představitel Alí Chámeneí, usmrceno vedení armády, revolučních gard a zpravodajských služeb. Následný průběh války ovšem ukázal meze strategie dekapitace: jestliže vedení státu a obraných sil s možností vlastní likvidace počítá, a to třeba s ohledem na svoji náboženskou víru a mučednickou smrt, může připravit víc než své nástupce. Může také provést decentralizaci řízení tak, aby jednotlivé druhy vojsk a regiony pokračovaly v boji i po likvidaci vedení státu, ozbrojených sil a zpravodajských služeb. Například Islámské revoluční gardy mají 31 relativně samostatných útvarů – pro každou provincii zvlášť, pro Teherán dvě.

Hindutva

Jedním z největších geopolitických překvapení spojených s agresí Izraele a USA vůči Íránu je chování Indie. Začalo to tím, že se Dillí podvolilo tlaku Washingtonu a vzdalo se výhodných dodávek ropy z Ruska. V předvečer samotné války pak došlo k setkání indického premiéra NárendraMódího s izraelským předsedou vlády Benjaminem Netanjahuem. Následující ostrá diskuse se povětšině snažila vylíčit jednání Módího jako strategickou chybu či přímo zradu ideálů Hnutí nezúčastněných zemí či projektu BRICS. Během samotné války se pak Indie snažila škody na své fasádě napravit, a podle dostupných údajů velitelství IRGC vyjádřilo ochotu pouštět indické tankery přes Hormuzský průliv. Ovšem potřeba nově si ujasnit postavení Indie ve světě coby rodící se ekonomické supervelmoci narůstá: skutečně se v případě jednání s Netanjahuem jednalo pouze o strategickou chybu, nebo o dílčí projev programového směřování?

Je pozoruhodné, jak slepý západocentrismus brání zařazení některých slov s neevropským původem do vědeckých slovníků. Příkladem takovýchto slov může být „hindutva“. Přitom nejde jen o nějaké slovo – označuje totiž ideologii, ke které se mimo jiné přiklání i největší politická strana na světě, Indická lidová strana (Bharatiya Janata Party; BJP). Ta je od roku 2014 vládnoucí stranou v Indii a premiér Nárendra Módí je jejím členem.

Hindutva je politická ideologie, kterou zformuloval Vinayak Savarkar počátkem dvacátých let minulého století v knize *Základy hindutvy* (1923). I když slovo „hindutva“ svádí k představě o ideologizaci hinduismu, v jeho definici je patrný výrazný přesah zahrnující všechna indická náboženství – tedy vedle hinduismu i buddhismus, sikhismus a džinismus. Savarkar sám byl ateista. Hindutva se především pokouší o politické vyjádření svébytné jednoty posvátné půdy, společného původu a indické kultury. Ideologie hindutvy chápe Indii jako nedělenou historickou entitu v rozměru Indického subkontinentu, která nezná dělení na Pákistán, Indii a Bangladéš; toto aktuální politické rozštěpení vnímá jako ponížení. Jedná se o radikální nacionalismus, který se původně stavěl především proti britskému kolonialismu, a to i za použití násilí.

Negativní vymezení

S odkazem na svérázné pojetí dějin, zálibu v mytologii, důraz na etnickou zvláštnost, korporativismus či antikomunismus poukazují někteří autoři na podobu hindutvy s evropským fašismem. Dnes je hindutva, právě tak jako BJP, častěji spojována s pravicovým populismem. K hindutvě se hlásil i vrah Mahátma Gándhího. Ovšem mezi programové principy BJP patří závazek věrnosti gándhíovskému socialismu, ideálu harmonické společnosti bez vykořisťování. Program BJP se dovolává integrálního humanismu a principu antyodaya, tedy závazku starat se o blaho lidí na dně sociální pyramidy.

Důraz na subkontinentální kulturu a dějiny neústil u otců ideologie hindutvy jen v boj proti koloniální nadvládě plné násilného křesťanského misionářství. Je to především islám, který hindutva vnímá jako cizorodý, agresivní nepřátelský proud. Období muslimské vlády, tedy především Mughalská říše, je chápáno jako narušení kulturní identity plné krutosti. Dnes BJP odmítá sekularismus, je-li redukován na ustupování menšinám na úkor většiny. To vše se projevuje nejen na hranici s Pákistánem, ale například v takových událostech, jako bylo v roce 1992 zničení Báburovy mešity (Bábur byl první mughalský císař) v městě Ajódhji v indickém státě Uttarpradéš; následující protesty si vyžádaly přibližně dva tisíce mrtvých. V roce 2024 premiér Módí na tomto místě slavnostně otevřel velkolepý hinduistický chrámový komplex zasvěcený Rámovi, což je legendární ideální vládce, avatar boha Višnu.

Přechodné období

Posuny ve slovníku naznačují, že agrese Izraele a Spojených států proti Íránu získala originální ideologickou oporu. Vše ale začalo mnohem dříve, ve chvíli, kdy porážka Sovětského svazu ve studené válce zbavila Západ hlavního ideového odpůrce. S jeho zánikem zmizela tehdy nejvýznamnější nabídka alternativního sociálního uspořádání. Ve světě ale neubylo nespokojených, které mobilizuje zjevná nespravedlnost – ať již proto, že byli uvrženi do nedůstojného či přímo krizového postavení, nebo jim vadí, že staronový společenský řád není založen na pracovních zásluhách či skutečné solidaritě. Postupem času ideové vakuum začali na Západě vyplňovat populisté. V takzvaném rozvojovém světě je odezva změny v jádru globálního systému pestřejší. V řadě zemí uvolněné

místo po sebedestrukci levice zaujal radikální islám. Současná politika Dillí může sloužit jako jiná ukázka tohoto posunu. Indie při vědomí svých státních zájmů usiluje o multipolární uspořádání světa a důstojné místo v něm. Zároveň ovšem její současné vedení s důrazem na vlastní verzi pravicového populismu a hindutvy čas od času upřednostní své konflikty s muslimy a nezapomíná na rozpory s komunisty.

Součástí všech těchto změn je skutečnost, že do programů politických hnutí pronikají sektářská náboženství, a to třeba v podobě křesťanského sionismu. Pro Evropana může mít pohled do Bílého domu, kde se Donald Trump s evangelickými pastory modlí za americké vojáky a za prezidenta USA, nádech středověku. Nejde ale o naplnění vize sváru civilizací. Základní problém je v tom, že na cestě k multipolárnímu uspořádání přišla zpětná vlna: Washington se pokouší brutální silou a pomocí cynických prohlášení hodných záporných hrdinů hollywoodských kovbojek obnovit svoji hegemonii. Tento přístup ovšem ničí důvěru ve Spojené státy, čímž v politice a ideologii vytváří nové vakuum. Je možné, že i v případě války proti Íránu bude ještě Bílému domu stačit prohlásit se za vítěze, ale fakt, že válku zahájil v době diplomatických jednání, jen uspíší chvíli, kdy dojde ke sblížení těch, které si mnohdy zcela zbytečně znepřátelil či je prostě urazil. Čím bližší si budou tito Washingtonem zavržení, tím méně budou USA potřebovat. A tím více se bude vyostřovat napětí uvnitř samotných Spojených států.◀

!Argument, 16. března 2026

Přijde k nám válka?

Atentát na slovenského premiéra Roberta Fica znovu připomněl, že násilí z politiky nevymizelo. Je vždy přítomné jako možnost a někdy se projeví jako hrůzný fakt. Je důležité na to nezapomínat nyní, kdy se pokračující štěpení západní společnosti propojuje s narůstajícím chaosem v mezinárodních vztazích. To vyvolává u lidí pocit nejistoty, na jehož prohlubování se podílejí jak politici, tak novináři, ale i rostoucí nevzdělanost. Politici ve svých kampaních přiostřují, protože neumějí uchopit věcná témata a nechají se vést mediálními agenturami. Novináři, které „manažeři lidských zdrojů" vybírají do sdělovacích prostředků podle striktně vymezených ideových kritérií, se ženou za senzacemi. Epidemie nevzdělanosti zasáhla nejen politiky a novináře, ale i veřejnost.

Nevzdělanost je politický činitel, protože vědění je nejvýznamnější překážkou bujícímu vlivu slepých emocí. Emoce s nadšením přijímají démonizovanou personifikaci politických a ideových rozdílů, situaci dramatizují a odlidšťují jednotlivce i celé národy. Emoce pomáhají uzavírat mysl, znemožňují příjem informací, které by zpochybnily zaujatou pozici, případně tyto informace převyprávějí. Věrohodným se jeví jen ten, kdo kolem sebe pálí všechny mosty a bourá pomníky; znakem oddanosti se stala vulgárnost. Na šíření takovýchto emocí se zásadním způsobem podílejí sdělovací prostředky, přičemž nejen konspirační weby, ale i aktivistická veřejnoprávní média vytvářejí bubliny, v nichž se nekritičtí věřící navzájem nadšeně utvrzují ve svých omylech. V tomto všeobecném zmatku by se mohlo zdát, že není důvod pozastavovat se nad nezodpovědnými výroky ministryně obrany, ministra zahraničí nebo náčelníka generálního štábu z malého státu uprostřed Evropy – jsou to přece pouze málo významné produkty doby. Problém ale je, že tito vládní činitelé živí strach i beznaděj, vyvolávají hysterii a zásadním způsobem se podílejí na rostoucích obavách veřejnosti, že válka ve střední Evropě je na spadnutí.

NATO na Ukrajině

Možnost války ve střední Evropě je dnes především spojována se situací na ukrajinském válčišti. Válka by mohla vstoupit do Česka či na Slovensko v okamžiku, kdy státy Severoatlantické aliance pošlou vojáky do boje proti Rusku. Přítomnost vojáků Aliance na ukrajinském bojišti může ale mít při použití nejaderných zbraní pět základních podob, které mají odlišný vliv na střední Evropu. Předně jsou to poradci. Ti ze zemí NATO se v ukrajinské armádě a zpravodajských službách objevili hned po svržení prezidenta Viktora Janukovyče a po ruské intervenci se jejich počet rozhodně nezmenšil. Druhou podobu zapojení západních vojáků do bojů na Ukrajině přestavují jednotliví dobrovolníci a žoldnéři; i ti již na ukrajinském bojišti působí, ovšem nerekrutují se pouze z členských států NATO. Z ruského oficiálního zpravodajství je patrné, že tito bojovníci, jejich výcvik, shromaždiště i nasazení jsou druhou stranou pečlivě sledováni.

Třetí typ nasazení vojáků ze zemí NATO by mohly tvoři útvary soukromých vojenských společností, jako je americká Academi (dříve Blackwater). Ty sice nepatří do pravidelné armády, ale mohou převzít placenou zakázku od ministerstva obrany; v Afghánistánu zahynulo více kontraktorů z USA než vojáků pravidelné americké armády. Tento postup umožňuje vládě zbavit se odpovědnosti v případě nerespektování válečného práva ze strany žoldnéřů, ale také za ztráty těchto soukromých armád. Jen na okraj: Erik Prince, zakladatel americké společnosti Blackwater, je uváděn mezi možnými kandidáty na post ministra obrany USA v případné vládě Donalda Trumpa.

Čtvrtý stupeň eskalace zapojení konvenčních sil NATO na Ukrajině představuje přímé nasazení vojenských útvarů – pozemních, leteckých, námořních a podobně – jednotlivých států ze Severoatlantické aliance, ovšem nikoliv jako společná akce NATO. Jednalo by se, alespoň formálně, pouze o rozhodnutí vlád států, jako je Česko, Polsko, Velká Británie či Francie. Až jako poslední, tedy vrchol eskalace, si lze představit oficiální akci formálně vyhlášenou a na základě rozhodnutí NATO – tedy akce formálně řízené štábem Aliance. Tento stupeň nasazení vojáků NATO na ukrajinském bojišti by mohl vytvořit situaci, kterou ruská *Vojenská doktrína z roku 2014* charakterizuje jako ohrožení životních zájmů – což zakládá důvod k použití jaderných zbraní jako první: „Ruská

federace si vyhrazuje právo použít jaderné zbraně… v případě agrese proti Ruské federaci s použitím konvenčních zbraní, kdy je ohrožena samotná existence státu," praví se v čl. 27 tohoto dokumentu.

Nukleární zbraně: 1. model

Nasazení konvenčních sil NATO na Ukrajině vytvoří situaci, v níž by se mohla Moskva cítit do té míry ohrožena, že bude zvažovat nutnost použít jaderné zbraně. Proto se o nukleárních zbraních mluví jako o zbraních odstrašujících: nutí politiky a vojáky ke zdrženlivosti, k opatrnému rozhodování o eskalaci, a to i v rámci konvenčních sil. To samozřejmě nevylučuje, ale naopak vyžaduje hru na hodného a zlého policistu: pouze věrohodnost použití nukleárních zbraní vytváří v tomto světě nukleární iracionality rozumný důvod je nepoužít. Nezbývá než doufat, že politici a vojáci, kteří o použití jaderných zbraní rozhodují, mají více rozumu než (ne)zodpovědní čeští vládní činitelé.

Předzvěstí nukleární konfrontace by se mohlo stát odstoupení některé nukleární mocnosti od *Smlouvy o zákazu pokusů jaderných zbraní*. V případě, že převládnou emoce plus neznalost a jaderná válka vypukne, mohla by probíhat podle jednoho ze dvou hlavních scénářů. Tím prvním a nejčastěji diskutovaným je vize totální války s nasazením strategických zbraní hned na začátku konfliktu. Strategické jaderné zbraně mají schopnost jednorázovým úderem zničit politická, vojenská, ekonomická a kulturní centra protivníka. Zpravidla se uvádí, že nukleární nálože s touto funkcí mají sílu nejméně 100 kilotun TNT a dosahují až několika megatun TNT; jaderná bomba svržená na Hirošimu měla sílu přibližně 15 kilotun TNT. Útok strategickými zbraněmi se může opírat o přesvědčení, že zvítězit může jenom ten, kdo zaútočí první; nebo může být rozkaz vydán proto, že někdo uvěřil ve vlastní převahu, například díky vybudování globálního protiraketového štítu. Někdy se trvání takovéto války odhaduje přibližně na třicet minut – což je čas, který mezikontinentální balistické rakety potřebují na přelet severního pólu z USA do Ruska či naopak.

Realizaci tohoto scénáře brání fakt, že dva státy – USA a Rusko – mají tak velký strategický potenciál, že získaly schopnost druhého, tedy odvetného úderu: i v případě nenadálého napadení protivníka plnou silou v jeho strategické triádě – mezikontinentální rakety, ponorky a

bombardéry – zůstane vždy dostatek sil na úplnou devastaci útočníka. Podle Federace amerických vědců má Rusko rozmístěno 1710 a USA 1670 strategických jaderných nálože. Některé výpočty říkají, že stačí sto takovýchto náloží, které zasáhnou ekonomické uzly, aby život v dané zemi ztratil současnou civilizační úroveň. Použití všech náloží je někdy spojováno se zánikem lidstva, nukleární zimou, jaderným hladomorem a podobně.

Nukleární zbraně: 2. model

Eskalace, kdy by se k totální jaderné válce směřovalo posupně, představuje druhý model jaderné války. Základem takové vize je představa možnosti omezeného jaderného úderu s lokálním dosahem – tedy ne proti politickým a vojenským centrům protivníka, možná i manifestačně proti nějakému zástupnému cíli či na vojensky málo významném území. Takový začátek by mohl mít podobu použití taktických jaderných zbraní například na ukrajinském bojišti. Omezená jaderná války je křižovatkou, z níž vedou dvě cesty. Na začátku té první je poznatek, že hodnoty, kvůli kterým je válka vedena, jsou nízké ve srovnání s rizikem vzájemného vyhlazení. Pak by mohl následovat přechod na nižší úroveň konfrontace bez jaderných zbraní, případně jednání a kompromisní dohoda. Druhou cestu představuje další eskalace: zásahy stále cennějších objektů a teritorií, přičemž závěr takového stupňování představuje totální jaderná válka popisovaná v 1. modelu.

V představě omezené jaderné války hrají významnou roli taktické jaderné zbraně. Ty by měly být použity přímo na bojišti, tedy v oblasti působení vlastních či spojeneckých sil, nebo dokonce na území spojence. Uvádí se, že takové nálože mají sílu v rozmezí méně než jedna kilotuna až 50 kilotun TNT. Taktické jaderné zbraně mají ale složitou povahu. Jeden z důvodů, proč USA odstoupily od *Smlouvy o likvidaci raket středního a kratšího doletu* je fakt, že mohou poskytnout Pentagonu zvláštní výhodu: jejich rozmístění v západní Evropě umožňuje rychlý zásah geopolitického jádra Ruska, což jim dává charakter strategické zbraně; tuto vlastnost obdobné ruské rakety rozmístěné na území Ruska či v Bělorusku ve vztahu ke geopolitickému jádru USA nemají. Obdobně rozpornou funkci mají americké řízené termonukleární bomby skladované v Německu, Belgii, Nizozemsku, Itálii a Turecku. Ty mohou plnit

taktické, ale i strategické úkoly, a to jak podle zvolené ničivé síly (bomby B61 se údajně vyrábějí s výbušnou kapacitou od 0,3 až po 400 kilotun TNT), tak i podle vybraného cíle. Proto Pentagonu tak záleží na budování infrastruktury pro letadla F-35 v Česku a na Slovensku.

Hledání rozumu

V této chvíli je nasazení vojáků NATO na Ukrajině na druhém stupni konvenčního eskalačního žebříčku – bezprostřední zatažení Česka či Slovenska do války nehrozí. Na tomto žebříčku však lze jednotlivé příčky přeskočit, stačí k tomu jen několik rozhodnutí státníků. Nadějné je, že po schodišti eskalace lze nejen stoupat, ale i sestupovat. To je důležité, neboť velkým problémem se stává, že pokles úrovně západních politických elit doprovází nástup umělé inteligence na bojiště. Vývoj postupuje v přímém protikladu vůči třem zákonům robotiky Isaaca Asimova, podle kterých prvním principem je, že „robot nesmí ublížit člověku nebo svou nečinností dopustit, aby bylo člověku ublíženo".

Lze pokládat za velké štěstí, že v otázkách války na Ukrajině není příliš významné, co říkají členové české vlády či náčelník generálního štábu Armády ČR. Zásadní je postoj Washingtonu. Zdá se, že instinktivní pragmatismus, kdy pravdivé je to, co je aktuálně užitečné, žene politiku USA do všech míst, kde je – byť třeba jen zdánlivá – možnost zisku. Slabost či přímo mocenské vakuum kdekoliv ve světě mají pro Washington nepřekonatelnou přitažlivou sílu. Výsledkem je dvojí vyčerpání. Především je to obrovské zadlužení Spojených států, protože náklady na snahu obnovit hegemonii jsou vyšší než zisk z hegemonie. Vyčerpání je patrné i v rovině rozhodování, přetížení ústící v neadekvátní reakce na konkrétní situaci. To se projevuje například jako ztráta vize původně stanovených priorit. Dílčím projevem této skutečnosti je, že Washington sice několik dekád vyhlašuje za svého hlavního konkurenta Čínu, ale uvízl ve dvacetileté válce v Afghánistánu a sotva z ní utekl, vyčerpává se na Ukrajině a v západní Asii.

V tomto zmatku je nutné neustále opakovat, že válka na Ukrajině musí co nejrychleji skončit. Je zbytečné fňukat nad tím, že hrozí ztráta hranice z roku 1991. Situace je taková, že Kyjev si dnes vybírá jen mezi špatnými rozhodnutími – a tím nejhorším je pokračovat ve vzájemném

zabíjení. Stal-li se nějaký ukrajinský politik překážkou na cestě k dohodě o míru, měl by prostě odejít. Toto není hra o zachování prestiže, tohle je válka, která může eskalovat. Válka, v níž umírají lidé.◀

!Argument, 20. května 2024

Konec války na Ukrajině

Předvídat konce politických událostí bývá snazší než dohledat jejich začátek. To proto, že skutečný začátek bývá nejen zcela konkrétní, ale také skrytý pod nánosem jiných událostí a ideologických předsudků. Naopak v případě konce se stačí smířit s tím, že budoucnost existuje ve variantách – přičemž racionálních variant bývá omezené množství. Pak už stačí jen přiřadit jednotlivým variantám míru pravděpodobnosti. To platí i o válce na Ukrajině, kde obraz konce má čtyři hlavní varianty.

▶Varianta A: vítězství jedné z bojujících stran

PRO: Tento scénář by pro vítězství Ruska vyžadoval vydržet v současném vojenském tlaku, nebo tento tlak zvýšit. Ukrajina k vítězství potřebuje zesílit tlak – tedy nejen trvající, ale zvýšenou pomoc Západu. Vítězství té či oné strany by mohlo mít například podobu několika strategických průlomů stávající fronty; zhroucení armády v důsledku vyčerpání; růst nespokojenosti s politickým a vojenským vedením uvnitř mocenských struktur; dramatický pokles důvěry obyvatelstva vůči vedení státu; převrat v Kyjevě, nebo v Moskvě.
PROTI: Rozdílná vojenská síla nutí slabší stranu konfliktu k hledání eskalace. Rusko je v základních ekonomicko-vojenských ukazatelích mocnější než Ukrajina. Je v zásadě autonomní: jeho ekonomika roste; vojensko-průmyslový komplex je funkční; počet obyvatel ve věku vojenské služby je v Rusku větší než na Ukrajině (minulý týden ruský prezident nařídil zvýšit velikost ozbrojených sil na 2,38 milionu lidí, z nichž by mělo být 1,5 milionu vojáků v aktivní službě); úroveň velení se zlepšila. Kyjev hledá řešení v další mobilizaci, ale hlavně v nových typech zbraní ze Západu – aktuálně pomocí západních raket dlouhého doletu. Proto se ve veřejném prostoru objevil eufemismus „dát Kyjevu souhlas použít rakety s dlouhým doletem proti vojenským cílům v Rusku“. V daném případě ale nejde o žádný verbální souhlas typu „tak s tím nářadím dělejte, co chcete“. Výběr cílů v hlubokém týlu, jejich zaměření i řízení

raket k nim vyžaduje zapojení amerických specialistů a vojenských družic. Ty Ukrajina, ale ani Velká Británie, nemá. Znamenalo by to zásadní eskalaci v podobě přímého vstupu USA na bojiště, a tedy i NATO do války – na což by Rusko jistě odpovědělo vlastní eskalací.

Z představy vytvoření chaosu v ruské společnosti pomocí úderů raket dlouhého doletu a z následné ochoty Kremlu jednat na základě podmínek Kyjeva údajně vychází dopředu ohlašovaný nový Zelenského pětibodový „plán vítězství". Ten by chtěl ukrajinský prezident americkému prezidentovi představit (že by jej v Bílém domě neznali?) tento týden během své návštěvy v USA. Vlastně se má jednat o požadavky Kyjeva vůči Západu. První čtyři body nového plánu se prý opírají o dřívější Zelenského formuli, o vizi návratu na hranice z roku 1991. Tedy o představu porážky Ruska. Nový plán by pak měl být projednán na listopadovém velkém summitu, na který by mělo být tentokrát pozváno i Rusko. A co pak? To proběhne hlasování, Rusko prohraje a poslechne? Bez ohledu na situaci na frontě? Skutečné mírové plány se nechystají pomocí divadelní reklamy, ale při diplomatických jednáních za zavřenými dveřmi, aby diskutované kompromisy nevyvolávaly emoce, které by pro své vnitrostátní ambice zneužívali někteří politici, ale také málo chápaví novináři a fanatičtí aktivisté.

▶Varianta B: zastavení bojů na dané linii fronty a příměří

PRO: Naplnění tohoto scénáře může vyrůst z vyčerpání – ekonomického, vojenského, z únavu veřejnosti, ze ztráty mezinárodní opory a podobně. Jiným důvodem příměří by bylo pochopení patové situace, kdy případné zisky na bojišti neodpovídají nákladům. Jiným faktorem může být tlak důležitých zemí globálního Jihu (Číny, Indie, Brazílie…), který k válce na Ukrajině často nevidí dostatečný důvod; mnohé napoví říjnový summit zemí BRICS v Rusku. Zásadní význam by měla změna názoru na válku ze strany Spojených států (nový prezident USA?), což je možné v případě pochopení nevýhodnosti vyčerpávajících bojů na východě Evropy, když aktuální těžiště globálního konfliktu je v oblasti Tichého oceánu (nebo v západní Asii?). Ať tak či onak, předání osudu války z rukou generálů do rukou diplomatů by v této chvíli vedlo k zamrznutí konfliktů.

PROTI: Diplomaté nemusejí nalézt řešení podstaty konfliktu. „Korejský scénář" také může zastírat skutečnost, že diplomatickým jednáním získají strany konfliktu jen čas na přípravu k novým bojům. Jistě se najdou lidé, kterým by dočasné přerušení války vyhovovalo. Třeba ve chvíli, kdy fronta spotřebuje zásoby starých zbraní a munice z doby studené války. To by v podmínkách hysterií přesyceného ozbrojeného míru na Ukrajině a kolem ní mohlo zajistit nové zakázky pro vojensko-průmyslový komplex. V případě Západu je možné očekávat využití této situace ke zvýšení tlaku nejen na modernizaci, ale i na unifikaci (amerikanizaci?) armádní výzbroje. Při posuzování této varianty nelze také zapomínat, že ukrajinský prezident nedávno veřejně odmítl brazilsko-čínský návrh cesty z války na Ukrajině. Navíc v Pekingu jistě z takových dokumentů, jako je nejnovější Strategický koncept NATO, cítí, že po případné porážce Ruska by na řadě mohla být Čína.

▶Varianta C: dohoda Ruska se Západem

PRO: Současná úroveň války je na Ukrajině udržována jen díky podpoře Západu poskytované Kyjevu. Podpoře vojenské, zpravodajské, ekonomické, diplomatické a propagandistické. Kdyby tato podpora ustala, Kyjev by se musel přizpůsobit zcela nové situaci – obdobně jako v roce 2022, kdy jeho zástupci podepsali v Istanbulu návrh dohody s Ruskem, ale na základě „doporučení" z Londýna a Washingtonu od nich Kyjev ustoupil. Vyčerpání „volných" zdrojů Západu je v řadě ohledů patrné. Jisté je, že současná oficiální globální strategie USA vyžaduje větší koncentraci pozornosti na indo-pacifický region, tedy omezení angažovanosti v Evropě. Také klimatické změny ukazují, že skutečné ohrožení může mít i jinou než válečnou podobu, a bylo by tedy vhodné přesunout alespoň část absurdně vysokých výdajů ze zbrojení pro potřeby civilní obrany, posílení ženijních vojsk a podobně. Kdyby dohoda Západu s Ruskem znamenala úmluvu o nové bezpečnostní architektuře Evropy, mohly by být všechny uváděné příčiny bojů na Ukrajině podřízeny novému konsensu. To platí o garancích míru na východě Evropy, o podobě hranic mezi Ukrajinou a Ruskem (a Polskem?), zapojení Ukrajiny do západních struktur, o odstranění sankcí a podobně. Kdyby tato dohoda respektovala oprávněné bezpečnostní zájmy zúčastněných mocností,

mohla by se stát předobrazem, či přímo součástí nového bezpečnostního upořádání světa – například nových dohod o nukleárních zbraních, které by zahrnuly všechny jaderné mocnosti, o kyberbezpečnosti či umělé inteligenci a podobně. Tyto dohody nevyžadují hned na začátku obnovení vzájemné důvěry Západu a Ruska (případně zemí globálního Jihu obecně), mohly by být postaveny na poznání výhodnosti spolupráce při racionální obhajobě národních zájmů.

PROTI: Naplnění této varianty brání především fakt, že pro značnou část mocenské elity USA (anglosaské elity?) smyslem války na Ukrajině není nějaký mír, ale (a) vyčerpání, diskreditace či přímo rozpad Ruska; (b) podřízení Evropy ještě více Washingtonu. Ekonomika Evropské unie se díky této válce stává mnohem závislejší na USA, méně konkurenceschopnou, mocenská elita západní Evropy přebírá americké politické a ideologické stereotypy, nemluvě o školství, sdělovacích prostředcích a masové kultuře. Z tohoto hlediska je výhodnější udržovat oheň na Ukrajině v kontrolované podobě než nějaké nové uspořádání Evropy. Je možné, že pro část současné vlády v USA se zdá udržení současného stavu na Ukrajině před volbami prezidenta méně riskantní než složité hledání cesty k nové bezpečnostní architektuře Evropy. K naplnění této varianty nepomáhají ani extrémní požadavky některých ruských politiků a publicistů, lze ale předpokládat, že ty by v případě dohody se Západem Kreml dokázal zkrotit.

▶Varianta D: eskalace do úrovně jaderné války

PRO: Koncovka v podobě totální jaderné války by ukončila boje na Ukrajině tím, že by zničila lidstvo. Jaderná válka ale nemusí hned znamenat vzájemné zaručené zničení pomocí strategických zbraní. Lze předpokládat, že použití jaderných zbraní bude předcházet řada akcí jiného typu jako například přerušení diplomatických styků mezi některými státy (Ruska s Velkou Británií?); dodání ničivých zbraní nepřátelům USA či Ruska v jiných oblastech světa; údery konvenčními zbraněmi na „centra přijímající rozhodnutí“ a podobně. Přechod k jaderným zbraním může začít testem nukleární nálože na zkušebním polygonu na Nové zemi či v Novém Mexiku (USA Smlouvu o všeobecném zákazu jaderných zkoušek nikdy neratifikovaly, Rusko svoji ratifikaci zrušilo

vloni); pak úder taktickou jadernou náloží na méně významný cíl, třeba na území spojence druhé strany (v Evropě tam, kde jsou uskladněny jaderné bomby USA, nebo v Íránu?); následně…

Nejpravděpodobnější vykročení tímto směrem představuje přenesení bojů na území Ruska s přímou podporou států NATO ukrajinským vojskům. Dokument *Základy státní politiky Ruské federace v oblasti jaderného odstrašování* podepsaný ruským prezidentem v roce 2020 uvádí čtyři důvody k použití nukleárních zbraní. Dva z nich by odpovídaly možné eskalaci války na Ukrajině: nepřítel operuje proti ruským kritickým státním nebo vojenským zařízením, což by mohlo narušit odvetné akce ruských jaderných sil; Rusko je pod útokem konvenčních zbraní, což ohrožuje samotnou existenci státu.

PROTI: Od chvíle, kdy bylo jasné, že USA neudrží svůj monopol na jaderné zbraně, slouží atomové zbraně k odstrašení: hrozba jejich použití nutí svojí těžko kontrolovatelnou ničivou silou strany konfliktu hledat méně drastická, možná i sebevražedná řešení. Někdy se říká, že „velká válka nevypukla, *protože* existují jaderné zbraně". Jenže zlí jazykové tvrdí, že „velká válka nevypukla, *přestože* existují jaderné zbraně". Zatím politika nukleárního odstrašení funguje. Problém je, že tato politika je postavena na rozumném odhadu politiků – což je velmi riskantní základ.

●●●

Jako ideální konec války na Ukrajině se jeví varianta C: dohoda o vytvoření nové bezpečnostní architektury. Jako scénář, který se nyní naplňuje, se jeví varianta A: snaha zvítězit. Vyčerpání či dílčí změny v politice USA, a tedy i Kyjeva, upřednostňují variantu B: příměří na současné linii bojů. Přestože lze jak ve Washingtonu tak i Moskvě snaha vyhnout se eskalaci do úrovně jaderné války, tedy variantě D, drobnými, zdánlivě nevinnými krůčky se však k ní válka na Ukrajině blíží. Významnou roli při hledání koncovky války mohou sehrát nahodilé prvky v politice Západu a Ruska, a to i politice vnitřní. Ty mohou situaci pozměnit jak směrem k dosud neviditelnému scénáři, tak i ke kombinaci variant: příměří může vést jak k dohodě Západu a Ruska, tak může být předehrou k eskalaci. Racio-

nální prognóza konce války na Ukrajině by také neměla přehlédnut ještě jeden významný faktor: v politice je mohutná tvůrčí síla lidské hlouposti nezměřitelná.◀

!Argument, 23. září 2024

Ukrajina: Západ nemusí prohrát

I když se to na první pohled nezdá, celé **období po 2. světové válce je ve znamení ústupu Západu z pozice jádra globálního systému.** Tuto ústřední pozici Západ držel téměř pět století díky své bezkonkurenční vojenské síle a ekonomické převaze. Ústup Západu probíhá na pozadí ekonomického růstu Západu, jeho technologického rozvoje a řadu desetiletí při zvyšování spotřeby středních vrstev, což tuto globální proměnu činí hůře viditelnou. Jenže po roce 1945 začala rozhodující fáze rozpadu koloniální soustavy. Západ pomalu, ale jistě ztrácel charakter téměř výhradního inovačního centra a nejsilnější ekonomiky. V roce 2020 podíl uskupení BRICS na světovém hrubém domácím produktu (HDP) převýšil podíl skupiny G 7. Oslabování pozice Spojených států coby nejmohutnější ekonomiky dosáhlo zlomu v roce 2015, kdy Mezinárodní měnový fond spočítal, že čínský HDP měřený pomocí parity kupní síly je větší než USA. S tím souvisí započatý a zrychlující se odchod dolaru z postavení téměř jediné mezinárodní měny, nemluvě o astronomickém zadlužení USA spojeném mimo jiné s náklady na snahu získat a udržet pozici hegemona.

Politika síly

Globální ekonomickou transformaci doprovázejí **změny poměru sil**. Víc než **symbolem nové situace se stalo vítězství vietnamských partyzánů nad francouzskými kolonizátory v bitvě u Dien Bien Phu** (1954). V té době Spojené státy přišly o svůj jaderný monopol a v následujícím desetiletí vznikla sice rozechvělá, ale nezpochybnitelná **strategická jaderná rovnováha mezi USA a SSSR**. Poté už je možno mapovat sérii vojenských katastrof Západu od prorážky USA ve Vietnamu (1975) až po úprk americké armády a jejích spojenců po dvou dekádách bojů z Afghánistánu (2021). To vše doplňuje „nevítězství" v Koreji (1953), Jugoslávii (1999; od tohoto bodu lze pozorovat změnu ve výstavbě armády Číny, ale i příchod Vladimíra Putina k vrcholům

moci), Libyi (2011), ale i v Sýrii (od roku 2011). Zvláštní povahu mají výhry USA při invazích proti Saddámu Hussainovi (1990/1 a 2003), které přerostly v krvavou válku se silami tzv. islámského státu v Iráku a Sýrii: konečné vítězství získalo hořkou příchuť, neboť bylo dosaženo za pomoci ruských ozbrojených sil a při záchraně vlády v Damašku.

Daleko více než vojákům se při obraně pozic Západu po 2. světové válce daří zpravodajským službám USA. Stačí si připomenout svržení demokraticky zvolených státníků, jako byli guatemalský prezident JacoboArbenz (1954), předseda íránské vlády Mohammed Mossadek (1953), prezident Salvator Allende v Chile (1973) či ukrajinský prezident Viktor Janukovyč (2014). Tento seznam doplňuje bohatá kronika dalších násilných převratů a barevných revolucí. Dosažené úspěchy však často znehodnocuje následný vývoj, který Západ dokáže zpravidla kontrolovat pouze několik let.

Jako záhadná se při těchto proměnách pozice Západu jeví i**mploze Sovětského svazu. Ta však byla povětšině zásluhou těžko pochopitelného řetězce fatálních chyb Kremlu** a jen z malé části výsledkem politiky Západu. V této souvislosti je vhodné připomenout, že sociální propad většiny postsovětských zemí byl po tehdejších změnách výraznější než propad ve středoevropských postsocialistických zemích. To dodnes pomáhá propagandě posilovat vizi nejen oddělených osudů například Ruska a Česka, ale přímo jejich protikladnosti – což se promítá i do obrazu války na Ukrajině.

Válka v zastoupení

Odečtou-li se spory o to, kdy válka na Ukrajině začala, kdo ji zavinil či kdo víc porušuje mezinárodní právo, snad všichni analytici a komentátoři se shodnou v jednom: **kdyby Západ nepomáhal Kyjevu, válka by už skončila.** Západ Ukrajině pomáhá v několika rovinách. Předně je to politická podpora. Ta nemá jen diplomatický a propagandistický charakter. Loni Kyjev potvrdil dřívější tvrzení Vladimíra Putina, že ukrajinskou i ruskou stranou podepsané **istanbulské komuniké z března 2022 bylo či mohlo být předehrou k mírové dohodě** – což ale zvrátil tehdejší britský premiér Boris Johnson během dubnové návštěvy Kyjeva. Tehdy Vlodymyra Zelenského přesvědčil, že se nemá nic podepisovat – ale bojovat, a slíbil podporu „tak dlouho, jak bude potřeba“.

Ukrajina od istanbulských dohod ustoupila. Zrodila se **vize vítězného tažení Ozbrojených sil Ukrajiny** (Збройнісили України; ZSU) **na hranice z roku 1991**. A možná i následného rozvrácení Ruska.

Pak je tu **vojenská a hospodářská pomoc Západu Ukrajině**. Následující tabulka přináší část z údajů, které pravidelně zveřejňuje německý Kielský institut pro světovou ekonomiku. Vyplývá z ní, že závazek největší vojenské pomoci pochází od anglosaských zemí (USA, Velká Británie, Kanada, Austrálie, Nový Zéland), finanční pak od států Evropské unie. Z jednotlivých zemí největší pomoc přislíbily Spojené státy, ovšem pokud jde o vztah pomoci k velikosti HDP, nejvíce závazků za dané období pochází od pobaltských zemí, Norska, Dánska, Slovenska a Polska.

Závazky pomoci Ukrajině, 24. leden 1922 a 31. říjen 2023
- vybrané státy, miliardy eur -

	vojenská pomoc	finanční pomoc
anglosaské země	53,0	34,5
z toho USA	43,9	25,0
státy a instituce EU	41,4	83,7
Norsko	3,6	3,5
Japonsko	0,0	5,7

Zdroj: Kiel Institut für Weltwirtschaft

Lze říci, že Ukrajina jako stát by se bez této infuze dávno dostala do stavu klinické smrti. Zatím nenaplněné přísliby zahrnují další desítky miliard, ovšem v druhé polovině loňského roku bylo možné zaznamenat prudký pokles úrovně podpory. V americkém Kongresu i v Evropské radě se zaseklo schválení dalších balíků pomoci, a i když je pravděpodobné, že slíbené peníze budou uvolněny, otázka, kterou položili republikáni v Kongresu USA, zůstává: **jak efektivně jsou tyto peníze utráceny a jaká je vlastně strategie Spojených států ve válce na Ukrajině?** Co je cílem USA v dané válce?

Západ tvoří nedotknutelné zázemí ukrajinské armády. Dodává zpravodajské informace, zbraně téměř všeho druhu, poskytuje výcvik, ser-

vis, subdodávky pro zbrojní výrobu… Konkrétní informace jsou ovšem chaotické, je obtížné odlišit zbraně a munici dodané, odeslané a slíbené – či zjistit, kolik dodané techniky bylo zničeno a jaké množství munice bylo už použito, nemluvě o zbraních, které zmizely na černém trhu. Mnoho jistoty nepřináší ani takové nesporně zajímavé shrnutí, jako je to, které před dvěma týdny připravila BBC. Z druhé strany ruské údaje o západních dodávkách vojenského materiálu Ukrajině zazněly na prosincovém zasedání kolegia ruského ministerstva obrany.

Ruský medvěd

Situace na ukrajinské frontě je odrazem obtížně pochopitelného západního podceňování Ruska, jeho ekonomické, vojenské i sociální síly a odolnosti. Ruský HDP loni rostl a obdobné se očekává i letos. The Postil Magazine nedávno otiskl inspirativní ukázku z knihy bývalého švýcarského důstojníka a diplomata Jacquese Bauda *Ruské umění války. Jak Západ vedl Ukrajinu k porážce.* Ten mimo jiné píše, že sankce uvalené v roce 2014 na Rusko měly na jeho ekonomiku kladný vliv. Předně se dostavilo poznání, že „sankce nejsou jen krátkodobým problémem, ale především střednědobou a dlouhodobou příležitostí". Proto „působily jako protekcionistická opatření pro Rusko, které tak dokázalo konsolidovat svou ekonomiku". Navíc se nepodařilo sankcemi odradit od spolupráce s Ruskem jeho klíčové neevropské partnery. Lze dodat, že se Rusko nedostalo ani do diplomatické izolace. Letos by se měl summit rozšířeného uskupení BRICS konat v Rusku, Šanghajská organizace spolupráce je plně funkční, Vladimír Putin letos předsedá Společenství nezávislých států, Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti či Euroasijská ekonomická unie se nerozpadly… Už před válkou se ruský vojensko-průmyslový komplex zbavil závislosti na subdodávkách ze Západu. Na zmíněném prosincovém zasedání kolegia ministerstva obrany RF zaznělo, že od února 2022 vzrostla v Rusku výroba tanků 5,6krát, bojových vozidel pěchoty 3,6krát, obrněných transportérů 3,5krát, bezpilotních letounů 16,8krát, dělostřelecké munice 17,5krát.

Informační chaos o dodávkách západních zbraní Ukrajině i stavu výzbroje ruské armády posiluje fakt, že mnohé údaje podléhají utajení. Vytvořit alespoň základní představy o poměru sil lze pomocí dat, které před několika dny zveřejnil americký server Global Firepower. Z následující tabulky, jež byla sestavena pomocí údajů z tohoto zdroje a doplněná o počty jaderných náloží z loňského Bulletinu atomových vědců, vy-

plývá: Kyjev nemá na počátku tohoto roku převahu v žádném významném indikátoru vojenské síly. Vypadá to, že žádné dodávky západních zbraní Kyjevu nemohou změnit situaci na frontě ve prospěch ZSU. Je ovšem nutné připomenout, že k vítězství jsou nutní odhodlaní vojáci a kvalitní velení.

Vybrané ukazatele vojenské síly Ukrajiny a Ruska – 2024 –

	Ukrajina	Rusko
vojenský rozpočet (miliardy USD)	42	109
vojáci ve službě	900 000	1 320 000
polovojenské jednotky	100 000	250 000
jaderné nálože*	0	5 889
z toho strategické*	0	2 673
vojenská letadla	321	4 255
vrtulníky	130	1547
vojenská letiště	187	1 218
tanky	1 777	14 777
obrněná vozidla	22 110	161 382
samohybná děla	1 205	6 208
polní děla	1 012	8 356
raketomety	491	3 065
válečné lodě	104	781
z toho ponorky	0	65
území (km^2)	603 550	17 098 242
populace (miliony)	43,3	141,7
zahraniční dluh (miliardy USD)	120	500
zahraniční rezervy (miliardy USD)	30,7	632,2
hlavní přístavy a terminály	6	8
produkce ropy (barely/den)	60 000	10 750 000
kupní síla (miliardy USD)	379,9	4 078,0
silnice (km)	169 694	1 283 387
železnice (km)	21 733	85 493
vodní cesty (km)	1 672	102 000

Zdroje: Global Firepower
*Arms Control Association, 2023

Nová povaha bojů

Válka na Ukrajině prošla třemi etapami, které lze charakterizovat jako (1) ruský útok, připojení Doněcké, Luhanské a Chersonské oblasti k Ruské federaci a následný ústup ruské armády napřed od Kyjeva, poté od Charkova a z Chersonu na východní břeh Dněpru; (2) uvnitř ruských ozbrojených sil zvítězili zastánci opotřebovávací obrany šetřící vlastní mužstvo a civilisty nad obhájci představ o útoku, nezdařil se pokus o protiofenzivu elitních sil ukrajinské armády vybavených novými zbraněmi ze Západu; (3) převzetí iniciativy ruskou armádou. Už v průběhu první etapy začaly být zřejmé některé zvláštnosti této války. Není to operace typu zmíněného amerického útoku na Irák či ruské operace v Jižní Osetii a Gruzii (2008), nemluvě o Kazachstánu (2022), kdy byla zřejmá asymetrie sil.

Na Ukrajině se ukázalo, že moderní způsob boje relativně obdobně vyzbrojených protivníků – Ruska a Západu – vyústil do střetu na dlouhé frontové linii, kterou nelze prorazit do hloubky pronikajícím úderem obrněných sil či velkými výsadkovými operacemi v týlu: zpravodajské družice a ostatní nástroje rozvědky vidí jakýkoliv pokus o větší shromáždění sil v reálném čase a činí takovouto koncentraci sil extrémně zranitelnou. Poprvé v historii jsou „obě strany schopny udeřit do taktické a operační hloubky protivníka s vysokou mírou přesnosti“, píše MarnixProvoost ve stati Jaká je ruská teorie vítězství na Ukrajině?, kterou loni v březnu zveřejnil ModernWar Institute z West Pointu. Ze stejného důvodu se stalo relativně nepoužitelné válečné námořnictvo. Také letadla povětšině útočí z takové vzdálenosti a výšky, kde jsou nedosažitelné frontovou protileteckou obranou.

Protitankové zbraně pěchoty a drony dokážou ničit mnohonásobně dražší techniku. **Klíčovou zbraní se stalo dělostřelectvo, které prolamuje obranu při bezkontaktním boji.** Často zaznívá, že na frontě připadají na jeden vypálený ukrajinský dělostřelecký granát čtyři až pět granátů ruských. Na všech úrovních jsou patrné nástroje radioelektronického boje; objevila se „zákopová elektronická válka“. **V bojích se na obou stranách masově využívají drony**, a to jak sledovací či naváděcí, tak i drony-kamikadze. Při dálkových operacích se používají roje dronů, které ztěžují obranu, vyčerpávají ji a odhalují, to vše v situaci, kdy dron je mnohem levnější než rakety protivzdušné obrany.

Rusko má nadvládu ve vzduchu, dokáže zasahovat cíle v hlubokém týlu ukrajinské armády, vlastně na celém území Ukrajiny, což ukrajinské ozbrojené síly v Rusku nedokážou. Útoky jsou často vedeny kombinací balistických raket a manévrujících střel s plochou drahou letu a dronů – proti takovým útokům není dostatečná obrana, ovšem jejich efektivnost je pravděpodobně nižší, než se původně očekávalo. Zcela **novým a pozoruhodným fenoménem jsou internetoví blogeři–civilní váleční komentátoři**, z nichž někteří mají vlastní informace z fronty, charakterizují politickou situaci, analyzují domácí i světový tisk, dělají prognózy a někdy ovlivňují nejen veřejné mínění, ale i chování vojenských velitelství.

Jestliže ztráty techniky ZSU lze alespoň zčásti nahradit, **největším problémem Západu je nedostatek ukrajinských vojáků**, onen „biologický materiál války". Od konce minulého roku se diskutuje požadavek velení ZSU mobilizovat dalších 500 tisíc branců, což odpovídá některým odhadům ztrát ZSU – tedy padlých plus raněných – od začátku války. Do parlamentu byl vládou předložen odpovídající návrh zákona. Tam ale narazil na neochotu i mnoha poslanců vydat se směrem k totální válce a byl vrácen k dopracování. **Úměrně tomu, jak se u ukrajinské veřejnosti vytrácí pocit existencionálního ohrožení a víra ve vítězství, narůstá neochota účastnit se bojů.** V souvislosti s požadavkem další mobilizace se znovu otevřela i ostrá diskuse, co s emigranty, kteří se nebudou hlásit k odvodu. Není jich málo. *Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky* v polovině minulého roku uváděl že **Ukrajinu opustilo 6,3 milionů lidí**. Navíc někteří diskutující upozorňují, že provoz jednoho vojáka vyžaduje daně od šesti pracujících. A jak nahradit oněch případných půl milionu branců ve výrobě a službách. Budou do továren nasazeni mladiství?

Plán A

Už Zelenského prezidentský dekret z března 2021 předznamenal, že válka bude mít pro Kyjev nezaměnitelný cíl: znovuzískání ztracených území. Tento politický požadavek učinil chování vojenského vedení předvídatelným. Snad všichni očekávali, že loňská protiofenziva se pokusí přerušit pozemní spojení Krymu a Ruska. Po selhání protiofenzivy, do níž byly nasazeny elitní ukrajinské jednotky připravené

a vyzbrojené Západem, ZSU přešla do obrany, kterou se snaží budovat po vzoru té ruské. Nedostatek dělostřelecké munice se údajně pokouší nahradit drony. Ruský postup je pomalý, ale směr hlavního úderu je mnohem hůře předvídatelný než v případě loňské kontraofenzivy ukrajinské armády. Nabízí se například možnost útoku na severu směrem na Charkov, ve středu fronty například s cílem vytlačit ZSU z pozic umožňujících ostřelovat Doněck, nebo na jihu podél Černého moře směrem na Cherson a Oděsu. Zatím se Kyjevu daří předsouvat rezervy z místa na místo podle potřeby tam, kde se ruský tlak jeví jako nejnebezpečnější – jenže jak dlouho? A možná je právě toto vyčerpávající přesouvání rezerv ZSU záměrem ruského velení.

Jestliže loni touto dobou na Západě téměř unisono zněly hlasy, že Ukrajině bude dodáno vše, co je potřebné, po selhání protiofenzivy ZSU se ozývají skeptičtější prohlášení o tom, že dodáno bude jen to, co je možné. V mnohých komentářích a projevech se od vojáků už nepožaduje vítězství, ale vytvoření výhodné pozice pro vyjednávání. Na druhé straně lze zachytit požadavky politiků a novinářů neomezovat využití západních zbraní a dodávat Ukrajině zbraně, které by mohly zasáhnout hluboko do Ruska. Politické vedení Ukrajiny se dostalo do kleští: aby přesvědčilo Západ, že má dodávat pomoc v původní výši, musí ho přesvědčit, že má šanci na úspěch; aby dosáhlo nějakého úspěchu, potřebuje vyšší pomoc ze Západu. Problémem je i nutnost udržet u ukrajinské veřejnosti vizi možného vítězství ZSU. To vede Kyjev k **organizovaní stále nových reklamních vojenských operací,** kdy zisk fotografií se vztyčenou ukrajinskou vlajkou je důležitější než reálný vojenský efekt a životy vlastních vojáků – což je patrné například při útocích na Krymský most, organizování beznadějné obrany některých měst či v případě výsadku na východním břehu Dněpru.

Podmínky pro schvalování mnohamiliardových částek západní pomoci Ukrajině se komplikují. Dostavuje se únava, a navíc emoce i peníze odčerpává izraelsko-palestinská válka. Peníze začínají chybět, zvláště když zpřetrhání vztahů Evropské unie a Ruska vede k poklesu ekonomické výkonnosti Unie, především pak Německa. Halasné tvrzení Kyjeva, že posílí vlastní výrobu zbraní a munice, přitáhlo pozornost ruských vzdušně-kosmických sil.

Západ i Rusko si nechávají obrovské rezervy pro případ přímé konfrontace. Přímá válka Ruska a Západu by ale měla jiné charakteristiky než ta na Ukrajině – jak naznačuje povaha totálních bojů v Gaze a **exis-**

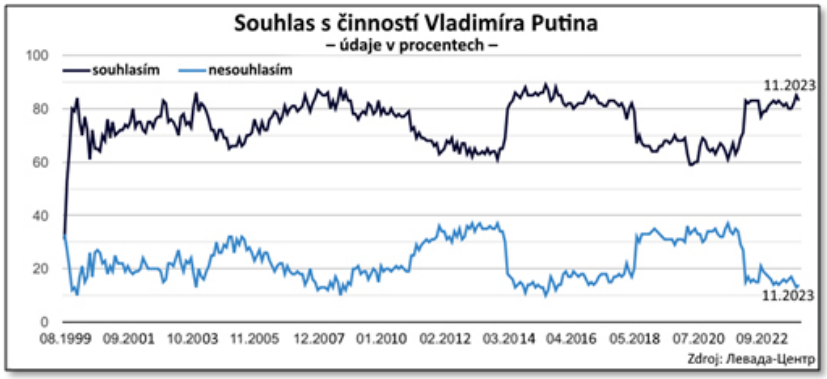
tence rovnováhy ve strategických zbraních mezi Washingtonem a Moskvou. Tuto skutečnost je nutné stále si připomínat při pohledu na přípravu únorového cvičení NATO – a také s ohledem na vládou schválenou horrorovou *Koncepci výstavby Armády České republiky 2035* požadující přípravu na „válku velkého rozsahu, vysoké intenzity s technologicky vyspělým nepřítelem, který vlastní jaderné zbraně".

Plán B

Požadavek nepřetržitého útoku ZSU vedl k opotřebovávajícím bojům, které posilují výhody ruské armády. V této situaci by bylo nanejvýš vhodné, kdyby Kyjev měl v zásobě plán B – představu, jak jednat v případě, když se na frontě nepodaří naplnit původní politické záměry. **Absence nějakého plánu B je ovšem patrná na Západě obecně**, především u Washingtonu.

V !Argumentu několikrát zaznělo upozornění, že propaganda na Západě vytrhává události z časového a prostorového kontextu. Citovaný *Jacques Baud jde ale dál: domnívá se, že to není jen problém propagandy, ale západního způsobu myšlení.* Domnívá se, že Rusové vidí procesy, které se vyvíjejí a vedou k situaci v daném okamžiku. Ovšem „na Západě máme tendenci soustředit se na okamžik X a snažit se zjistit, jak by se mohl vyvíjet". Rusové vnímají konflikt na Ukrajině jako proces, „zatímco my jej vnímáme jako sérii samostatných akcí. Rusové vnímají události jako film. My je vidíme jako fotografie… Proto pokládáme 24. únor 2022 za začátek konfliktu." To vše doprovází přesvědčení o nadřazenosti Západu a těžko pochopitelné podceňování Ruska, jeho armády i ekonomické výkonnosti – což vede k porážkám.

Plán B je ale potřebný stále více. Výchozí konstanty, které byly patrné na počátku bojů na Ukrajině, Západ nedokázal změnit. Demografický, ekonomický i vojenský potenciál Ruska je několikanásobně mohutnější než ukrajinský, pokračuje modernizace ruské jaderné triády, která brání přímému zapojení Západu do bojů. Výzkumy také potvrzují, že **měsíce bojů rozhodně neoslabily důvěru ruské veřejnosti k prezidentovi.** To je patrné i z připojeného grafu, který byl převzat od ruského výzkumného Centra Levada. Ruská veřejnost vykazuje velkou odolnost vůči mediálním kampaním ze Západu.

Vítězství Západu

V této chvíli se zdá, že rychlé ukončení války je možné při splnění alespoň jednoho ze dvou předpokladů: (a) zastavení či drastické omezení finanční a vojenské pomoci Západu Ukrajině; (b) zhroucení ukrajinské obrany buď v důsledku rozpadu armády, nebo převratu v Kyjevě. Základním stimulem se jeví situace ZSU, její ztráty jak mužstva, tak nižších důstojníků. A pak je tu jev, který Barack Obama nazval „větší eskalační potenciál Ruska". Ten souvisí s faktem, že **pro Rusko je válka na Ukrajině existencionální záležitostí, zatímco pro Spojené státy nikoliv**. Pentagon dnes ve svých strategiích upřednostňuje indo-pacifický region, v praxi se ale vyčerpává v Evropě a na Blízkém východě. **Hrozí nebezpečí, že se někdo ve Washingtonu pokusí přehodit břemeno existencionálnosti konfliktu na Ukrajině na evropské spojence.** Už teď se jistě v USA najdou politici, kteří roztržení vztahů Ruska a Evropy pokládají za výhru. Militantní, emocemi a předsudky zmítaná prohlášení některých čelných představitelů EU/NATO, o členech vlády Česka nemluvě, naznačují, že snaha USA plně přesunout tíhu války na Ukrajině na spojence může být úspěšná.

Nemá-li být Západ na Ukrajině poražen, musí nově definovat vítězství. Představa návratu Krymu a dalších oblastí pod správu Kyjeva silou je nepravděpodobná. Iluzorní se jeví i převrat v Moskvě či vzpoura ruské veřejnosti. **Základem „neporážky" Západu by se mohl stát plán B, který nebude definovat vítězství jako prohru či přímo zničení Ruska, ale jako mír a spolupráci mezi Rusy a Ukrajinci,**

mezi Moskvou a Kyjevem. Je zřejmé, že v této chvíli odvaha není nutná k pokračování války, ale k zahájení mírových rozhovorů. Přesto je to cesta, která by nejen ukončila bratrovražedný boj, ale také umožnila Západu vyhnout se politickému i vojenskému debaklu, nedopustila tolik obávanou ztrátu tváře. I když se tento cíl může jevit jako nereálný, je v této chvíli mnohem realističtější než sen o porážce Ruska.◀

!Argument, 15. ledna 2024

Vojáci, špioni a diplomaté

Jak se to mohlo stát? Válka na Ukrajině, válka v Palestině a Izraeli – a kde ještě? U té ukrajinské se počátek dá dohledat, byť se někteří jistě budou zlobit, že někdo zase připomíná proamerický převrat v roce 2014 v Kyjevě. Pak následovala ruská anexe Krymu – a intenzivní ukrajinská příprava na válku. V prosinci loňského roku to veřejně sdělila někdejší německá kancléřka Angela Merkelová v rozhovoru pro časopis Die Zeit: Minské dohody o uspořádání vztahů na Ukrajině bez násilí s rovnoprávným zapojením východních regionů do politiky byly chápány jako snaha dát Kyjevu čas k přípravě na válku. Pravda, spoléhat na dohody s Francií a Německem, když za převratem stály Spojené státy, bylo jako dělat účet bez hostinského.

Za oponou

Minulý týden zveřejnily americké noviny Washington Post článek Grega Millera a Isabelly Khurshudyanové o působení CIA na Ukrajině. Podle tohoto zdroje „od roku 2015 utratila CIA desítky milionů dolarů na přeměnu ukrajinských sovětských služeb na silné spojence proti Moskvě". CIA prý poskytla Ukrajině pokročilé sledovací systémy, vycvičila rekruty ve střediscích jak na Ukrajině, tak i ve Spojených státech, vybudovala nová velitelství pro ukrajinské vojenské zpravodajství (GUR) a sdílela zpravodajské informace v nebývalém rozsahu. CIA v rámci Služby bezpečnosti Ukrajiny (SBU) stvořila zcela novou Pátou správu, která byla oddělena od tradičních čtyř správ SBU a složena výhradně z lidí bez vazeb na Rusko; následně pod patronací britské zpravodajské agentury MI6 vznikla Šestá správa.

Je na místě připomenout, že zpravodajské služby mají tři základní úkoly: sběr informací, vyhodnocování informací a „speciální operace". Tyto „speciální operace" zahrnují celou škálu aktivit od psaní propagandistických výročních zpráv až po vražedné subverzní aktivity v týlu protivníka či likvidaci zrádců. I když se dnes CIA distancuje od některých aktivit SBU a GUR, u jejich nácviku CIA a MI6 stály; právě tyto dvě anglosaské agentury dokázaly po převratu v Kyjevě vytvořit na Ukrajině nové funkční protiruské zpravodajské instituce.

Mistr tesař

Jiná situace je v případě Izraele a Palestiny. Do učebnic o mezinárodní politice míří výrok Jakea Sullivana, který koncem září – tedy několik dní před brutálním útokem bojovníků Hamás na Izrael – tvrdil na akci zvané The Atlantic Festival: „Region Blízkého východu je dnes klidnější, než byl za posledních dvacet let." Stává se, každý se někdy splete. Ovšem Jake Sullivan není „každý". Sullivan je poradcem pro otázky národní bezpečnosti prezidenta Spojený států. Z titulu této funkce je členem Rady národní bezpečnosti USA (NSC), které předsedá prezident. A není jen tak nějakým členem: svolává a řídí jednání Výboru ředitelů NSC, kde klíčové otázky bezpečnosti projednávají mimo jiné ministr zahraničí, ministr obrany, ministr vnitřní bezpečnosti, předseda sboru náčelníků štábů, ředitel CIA, ale také Ředitel národních zpravodajských služeb.

Ředitelství zpravodajských služeb USA spravuje tzv. zpravodajskou komunitu, což je dnes 16 samostatných civilních a vojenských agentur – to vše s letošním rozpočtem přibližně 93,7 miliard dolarů. Stranou stojí samostatná Tajná služba, pečující o bezpečnost prezidenta a dalších ústavních činitelů, s vlastním rozpočtem okolo tří miliard dolarů. Jak může takovýto kolos selhat při analýze situace na Blízkém východě a nechat poradce pro otázky národní bezpečnosti na holičkách?

Nebezpečné předsudky

Je samozřejmě brzy na hledání příčin toho, proč se například ruská zpravodajská služba nechala zaskočit situací na Ukrajině nebo proč americká zpravodajská komunita neinformovala o blížícím se výbuchu na Blízkém východě. V případě USA svoji roli asi sehrálo soustředění se na východní Evropu a oblast Pacifiku. Standardní vysvětlení pak říká, že prostě byly nahoru posílány zprávy, které se vedení líbí. V dobách míru by se dalo říct, že je to věc vhodná, uklidňující, časem ovšem vede k uspání zpravodajských služeb, které nakonec uvěří svým vlastním zjednodušením. Historie ale nabízí i jiná vysvětlení. Například z doby uvolňování napětí mezi Spojenými státy a Sovětským svazem. Tehdy, konkrétně v listopadu 1975, nový prezident Gerald Ford uspořádal tzv. halloweenský masakr, zbavil Henryho Kissingera funkce poradce pro otázky národní bezpečnosti a do čela své kanceláře na pozici ministra obrany uvedl budoucí hvězdy ve vládě George Bushe ml. A v roce 1976

dosadil do čela CIA budoucího prezidenta George Bush st. Nový šéf CIA zřídil skupinu expertů vyrostlých mimo rozvědku. Ti obdrželi tajné zpravodajské materiály s cílem provést nezávislou analýzu.

Tito lidé přinesli z akademických pracovišť do zpravodajských služeb nový, ideologický vítr. Svými předsudky deformovali a politizovali závěry zpravodajských služeb například svým nesmyslným vyhodnocením poměru strategických sil SSSR a USA. Vznikla mimořádně vlivná skupina ideologicky kovaných politiků a úředníků, kteří po 11. září podlehli obavám, jež účelově či z nedostatku porozumění sami šířili, o akutní hrozbě ze strany států „osy zla". Na politické úrovni mimo jiné převyprávěli zpravodajské informace o zbraních hromadného ničení v Iráku, přestože CIA hlásila, že Bagdád jaderné či chemické zbraně nemá. Následná vojenská intervence potvrdila hodnocení CIA a zesměšnila vrcholné politiky USA, kteří nedokázali odolat tlaku ideologů.

Ideologické předsudky mohou postihnout i lidi poměrně vzdělané, protože každé poznávání spojuje jak informace, tak i emoce. Hodnotící stereotypy získané od životních vzorů či při emotivních zážitcích vedou u řady lidí k nevhodné selekci informací a jejich jednostranné interpretaci. Zpravodajský analytik při vyhodnocování pravdivosti informace zpravidla začíná otázkami, jak vzdálený je informátor od pramene informace a kolikrát se tento informátor osvědčil. Ideolog naopak měří pravdivost podle toho, jak se informace svým obsahem přiblížila jeho myšlenkovým stereotypům; vše za nepropustnými hranicemi jeho malého světa se mu jeví jako podraz, propaganda či – jak je dnes v módě říkat – dezinformace. Když pak rozštěpená demokratická společnost vynese do čela státu například v důsledku vytvoření prapodivných koalic lidi s malými životními zkušenostmi, nedostatečným vzděláním, ale s velkým sebevědomím a chorobnými ambicemi, „ideologů" přibývá a situace se dále komplikuje. Takoví státníci zpravidla informace k rozhodování nepotřebují. To je jev známý z české politiky – a také asi jeden z důvodů, proč izraelská zpravodajská komunita po měsících vnitropolitických svárů 7. října 2023 selhala.

Arogantní diplomacie

Až vychladnou hlavy a začne vyšetřování, jak se mohlo stát, že Izrael byl překvapen útokem ozbrojenců z Hamásu, bylo by dobré otevřít disku-

si, kdy se vlastně militantní křídlo této palestinské organizace rozhodlo pro tak drastickou akci. Třeba si při této příležitosti někdo vzpomene na Trumpův plán *Mírem k prosperitě*, který představil bývalý prezident USA v lednu 2020 za přítomnosti izraelského premiéra a při absenci Palestinců a bez reprezentantů významných arabských zemí. Palestinci plán, který jim sliboval 50 miliard dolarů od arabských sponzorů (?!) výměnou za roztříštěné území obklíčené Izraelem, hlavní město na okraji Jeruzaléma, stát bez armády a podobně, odmítli. Tento dětinský návrh, doprovázený navíc řadou arogantních výroků, měl zároveň zvláštní diplomatické souvislosti: představoval snahu USA zmonopolizovat si vytýčení cesty k urovnání na Blízkém i Středním východě. To znamenalo vyřadit z tohoto procesu Evropskou unii a Rusko. Také arabské státy utlumily diplomatické aktivity související s Palestinou. Je pravděpodobné, že právě tehdy pocit beznadějného osamocení přivedl některé Palestince k vražedné a sebevražedné radikalizaci.

I když se jeví jako přirozené, že Evropa stojí za Izraelem, neznamená to, že by měla zapomenout na příčinu smrti britského ministra pro Blízký východ lorda Moyneho, švédského diplomata a vyjednávače OSN na Blízkém východě Folke Bernadotteho či bývalého izraelského premiéra Jicchaka Rabina. Terorismus nemá vlast, jen málo ideologií či náboženství je imunní vůči jeho pokušení. A jak je to s evropskými hodnotami? *Starý zákon* popisuje, jak Izraelci po zhroucení hradeb Jericha „všechno, co bylo ve městě, vyhubili ostřím meče jako klaté, muže i ženy, mladíky i starce, též skot a brav i osly… Město se vším všudy vypálili." (Joz 6, 22 a 24). Dlužno dodat, že historikové tento příběh, alespoň zatím, nepotvrdili. Dodnes se ovšem užívá slovní spojení „kartaginský mír" pro situaci, kdy po dobytí Kartága Římany (146 př. n. l.) ze čtvrt milionu obyvatel přežilo 50 tisíc, a ti byli prodáni do otroctví, město bylo srovnáno se zemí, která pak byla posypána solí a prokleta, aby už odtud nevzešel žádný nový nepřítel Říma. K evropským dějinám také nesmazatelně patří hrůzný horor zvaný holocaust, státní teror, průmyslové vyvražďování lidí lidmi…

Poslední válka

Právě nacistické Německo je varovným důkazem, že recidivy barbarství mohou postihnout i ty civilizačně nejrozvinutější národy. Ostatně

už v prosinci 2019 !Argument představil vizi profesora Seana McFatea z National Defense University, jež spadá pod Ministerstvo obrany USA, zformovanou v knize *Nová pravidla války* (McFATE, Sean: *The New Rules of War. Victory in the Age of Durable Disorder*. London: PenguinBooks, 2019): krutost bojovníků obou stran Židovské války na počátku našeho letopočtu, jejich neúcta k lidskému životu a pohrdání jakýmikoliv normami je předobrazem nekonvenčních válek, které přicházejí. Při pohledu na současné boje se zdá, že má pravdu – a nejhřišnější představou je myšlenka, že člověk byl stvořen k božímu obrazu.

Válek přibývá, narůstají i hrozby. Boje v Palestině a Izraeli se mohou rozšířit na jiné státy, snadno mohou zvednou migrační vlny, vyvolat zdražování ropy a další nebezpečný nárůst skepse muslimského světa vůči Západu. Zároveň se na Západě prohlubuje hodnotová krize: místo lidskými právy se mává hesly „oko za oko", nepřítel je představován v odlidštěné zvířecí podobě. Ožívá – zdá se, že zatím více na Blízkém východě než na Ukrajině – doktrína *Kriegsraison*, tedy představa, že ve válce je dovoleno vše, co vede k vítězství. Pokračuje eroze systému kontroly strategických zbraní.

●●●

V okolí každé vědní disciplíny lze nalézt mýty, které naznačují možný výklad jevů zatím vědou nevysvětlených. Třeba otázky, zda je ve vesmíru i jiná civilizace, která se podobá té na Zemi. Vezme-li se v úvahu, že vesmír nemá prostorové hranice a existuje přibližně 14 miliard let, je bytí dalších civilizací pravděpodobné. Tak proč s nimi ta na Zemi nekomunikuje, proč se nestýkají? Příběh z okolí politologie nabízí vysvětlení. Problém je v tom, že všude ve vesmíru se lidé či jim podobní humanoidé vyvíjejí podle stejných zákonitostí jako ti na Zemi. Napřed žijí v tlupách, živí se jako sběrači a lovci → poté přichází období zemědělství, prvních měst a států → následuje etapa průmyslové revoluce, dokončování urbanizace, prudký rozvoj vědy a populační exploze → v dalším období člověk ovládne umělou inteli-

genci a jaderné zbraně → následuje období, kdy lidé žijí v tlupách, živí se jako sběrači a lovci → začíná etapa zemědělství, objevují se města a státy…

Ve skutečnosti má ale budoucnost celou řadu alternativních podob.◀

!Argument, 30. října 2023

Kdo vyhrál válku?

Dvanáctidenní válka mezi Izraelem, Íránem a Spojenými státy skončila s tím, že všechny tři strany ohlásily slavné vítězství. Ovšem boje stále ještě dokončují pomocí reklamních agentur. Český občan má situaci ztíženou navíc tím, že v případě Izraele, Ruska a Číny veřejnoprávní strategická komunikace téměř dokonale nahradila zpravodajství.

Takže: kdo vlastně vyhrál?

Nejasná koncovka

Když Izrael zaútočil na Írán, za jeho cíl bylo označeno zničení íránského jaderného programu a odstranění islámského režimu. To první se jevilo jako vojensko-technický problém – variace na vybombardování irácké-ho jaderného reaktoru izraelským letectvem v červnu 1981 a syrského jaderného reaktoru v září 2007. Jenže některé íránské jaderné centrifu-gy, na kterých se údajně Íráncům podařilo obohatit 400 kilogramů uranu na úroveň 60 % – tedy vysoko nad úroveň potřebnou pro reaktory určené k výrobě elektrické energie, ale málo na jadernou bombu – byly příliš hluboko ve skalním masivu a izraelské bomby se k nim nedostaly. Pokud jde o změnu režimu, částečná dekapitace – odstranění hlav revo-lučních gard, armády, zpravodajských služeb, jaderných vědců a podob-ně – ukázala mimořádnou sílu izraelských zpravodajských služeb, ale ke změně režimu měla daleko. Dá se dokonce říci, že efekt bude opačný: veřejnost se semkla kolem státního vedení. Obdobně jako v roce 2003, kdy slábnoucí vliv islámských duchovních posílil útok armády USA na Irák, tedy přiblížení se amerických vojáků k íránské hranici.

Íránské zpravodajské služby a protivzdušná i protiraketová obrana selhaly, ale po dvou dnech již byly íránské ozbrojené síly schopné úto-čit raketami a drony na Izrael. Ukázalo se, že také izraelská „železná kopule“ je propustná, zvláště pokud jde o hlavice s téměř hypersonic-kou rychlostí. Stále trvá íránská schopnost uzavřít Hormuzský průliv, a ohrozit tak důležité dodávky ropy a plynu do Asie a Evropy. Armáda se nezhroutila, což znemožňuje pozemní operace proti zemi s přibližně

85 miliony obyvatel nejen ze strany Izraele, ale i USA. Íránské odvetné údery na americkou vojenskou základnu v Kuvajtu měly, alespoň prozatím, jen reklamní charakter – byly náznakem možností.

Americké bombardování íránských jaderných zařízení mělo neznámé technické důsledky. Podle informací z Washingtonu došlo ke zničení centrifug a laboratoří ukrytých před izraelským letectvem a raketami. Nikdo další to nepotvrdil. Mlčí i seizmické stanice, které by měly výbuchy mimořádně silných bomb ve skalách zaregistrovat. Podle některých družicových snímků bylo ještě před bombardováním z místa zásahu odvezeno několik nákladních aut s něčím – ale ty snímky lze různě antidatovat. V každém případě USA bombardovaly Írán poté, kdy s ním – poněkud překvapivě – zahájily jednání o nové dohodě týkající se íránského jaderného programu. Spojené státy po úderu svých bomb zatlačily na Izrael a Írán, aby zastavily boje. Což se následně stalo. Pravděpodobně také proto, že Izrael i Írán neviděly možnost dosáhnout původně definovaného vítězství. A ve Washingtonu se tváří, že bombardováním byl vyčištěn stůl a nové kolo jednání o nové jaderné dohodě může začít.

Válkou k dohodě

Washington tvrdí, že se mu podařily vytvořit podmínky pro uzavření nové dohody o íránském jaderném programu. Ta první z roku 2015 známá jako *Společný komplexní akční plán* (JCPOA) zakazovala Íránu obohacovat uran nad úroveň 3,67 %. Tuto smlouvu sice původně USA podepsaly, ovšem v roce 2018, tedy během prvního Trumpova prezidentství, vypověděly. Byla to zvláštní úmluva: odvolávala se na NPT – *Smlouvu o nešíření jaderných zbraní*, ovšem k té se hlásil i Teherán; zároveň úmluva JCPOA zakazovala Íránu činnosti, které NPT povoluje.

Dnes Washington hlásí připravenost dohodnout se, ale za předpokladu, že se Írán zřekne jakéhokoliv obohacování uranu – tedy i pro vlastní reaktory v jaderných elektrárnách. Původně nabízelo pomocnou ruku Rusko, které slibovalo dodávky jaderného paliva do Íránu a uskladnění vyhořelého paliva na svém území. Dlužno připomenout, že důležitým prvkem NPT je skutečnost, že úkol kontrolovat plnění této smlouvy připadl Mezinárodní agentuře pro atomovou energii. Zatím jedním z nejdůležitějších výsledků dvanáctidenní války je oficiální rozhodnutí Íránu pozastavit spolupráci s Mezinárodní agenturou pro atomovou

energii, jejíž generální ředitel Rafael Grossi tvrdí, že Írán je schopen obnovit obohacování uranu během několika měsíců.

Nenaplněná smlouva

Íránu lze právem vytýkat jeho odstoupení od spolupráce s Mezinárodní agenturou pro atomovou energii. Nelze zapomínat, že prvním jaderným pokusům KLDR předcházelo odstoupení od smlouvy NPT. Je tu ale ještě několik „drobných" nesrovnalostí či asymetrií. Především téměř nikomu ze západních politiků, kteří tak rádi kritizují Teherán a jeho jaderný program, nevadí, že Izrael smlouvu NPT nikdy nepodepsal, že nepovoluje inspekce Mezinárodní agentury pro atomovou energii – a podle dostupných údajů má 90 jaderných náloží.

Za druhé, *Smlouva o nešíření jaderných zbraní* je dohodou mezi jadernými a nejadernými státy. Ty nejaderné mají podle NPT právo na mírové využití jaderné energie: podle článku IV však nic v NPT „nesmí být vykládáno tak, aby se to dotýkalo nezadatelného práva všech smluvních stran rozvíjet bez diskriminace a v souladu s články I a II této Smlouvy výzkum, výrobu a využití jaderné energie pro mírové účely". Tento princip porušovala už dohoda JCPOA, nemluvě o současných požadavcích Washingtonu vůči Teheránu. A pak je tu ještě jeden problém: skupina vlastníků nukleárních zbraní se v článku VI *Smlouvy o nešíření jaderných zbraní* zavázala k „zastavení závodů v jaderném zbrojení v blízké budoucnosti a k jadernému odzbrojení… pod přísnou a účinnou mezinárodní kontrolou". Což se, jak známo, neplní – vývoj směřuje přímo opačným směrem. Mezinárodní právo kulhá za situací na reálném či potenciálním bojišti.

Mír, nebo příměří

Dostupné informace nasvědčují tomu, že ve dvanáctidenní válce nevyhrál nikdo. Donald Trump se sice může tvářit jako vítěz, protože boje přestaly v okamžiku, kdy on zavelel k příměří – jenže boje také ustaly ve chvíli, kdy každý někoho někam praštil, čímž se otevřely nedozírné prostory pro mediální agentury. Ani ta válka není to, co bývala. A nejen to: pokračovat dále v bojích by znamenalo eskalaci, v níž žádný zisk by se nevyrovnal ztrátám. Je těžké uplatňovat právo silnějšího, když není jasné, kdo je silnější.

Ani při nejstručnější charakteristice dvanáctidenní války by se nemělo zapomenout, že Evropská unie opět promeškala příležitost hrát konstruktivní roli. Západoevropské země pouze nahradily pokřikování na Trumpa okázalou servilitou v domnění, že jej pochlebováním ovládnou. Roli prostředníka by tak mohlo sehrát Rusko, které komunikuje se všemi válčícími stranami. Ať tak či onak, válka skončila v situaci, se kterou asi nebude zítra spokojen nikdo. Hrozí nebezpečí, že mír bude jen dočasným klidem zbraní, přestávkou mezi válkami. Není snadné nahradit vítězství jedné strany rozumným kompromisem. To pak by ale mohli vyhrát všichni.◀

!Argument, 30. června 2025

Bude velká válka?

Komentáře k více než dvouhodinovému rozhovoru Vladimíra Putina s americkým novinářem TuckeremCarlsonem povětšině zdůrazňují slova ruského prezidenta, že Kreml nehodlá zaútočit na země NATO. „Proč? Protože nemáme zájem na Polsku, Lotyšsku ani ničem jiném. Proč bychom to dělali? Jednoduše nemáme žádný zájem." Sám Carlson v prvním komentáři k rozhovoru zdůraznil, že Rusko je největším státem, koupe se v surovinách, má málo lidí a spoustu etnických, náboženských a jazykových skupin, kterým je obtížné vládnout: proč by si přidávalo problémy obsazením Polska? Rusko si chce jen zabezpečit hranice, k čemuž ho možná vede paranoia, ale nemá potřebu jít na západ. Tolik Carlson. Putin ovšem válku s Polskem připustil v případě, když Polsko na Rusko zaútočí.

Neklidná hranice

Car Mikuláš II. údajně prohlásil, že „ruská hranice je bezpečná pouze tehdy, pokud ji z obou stran hlídá ruský voják". Pravdou ale je, že připojení velké části Polska, a to na dlouhý čas včetně Varšavy, k Ruskému impériu příliš ke stabilitě říše nepřidalo. Ostatně úspěšný nebyl ani pokus připojit Rusko k Polsku v době takzvané *smuty*. Tyto snahy vedly více k posílení slovanské řevnivosti než k prohloubení slovanské vzájemnosti. Pro Rusko je ale dnešní východní Polsko velmi citlivou oblastí, protože odtud proti němu zaútočil jak Karel XII. v 18. století, tak i Napoleon v 19. století a Hitler ve 20. století. Proč by mělo být 21. století jiné?

Dnes je nejdiskutovanější oblastí, o které se v souvislosti s možnou přímou válkou mezi NATO a Ruskem mluví, Suwałský průsmyk – koridor o délce přibližně sto kilometrů mezi Kaliningradskou oblastí Ruské federace a Běloruskem. Problém je viditelný na první pohled: je to místo dotyku polské a litevské hranice, tedy vnitřní hranice NATO. O tom, že se ve vojenských štábech diskutuje nad mapami právě této oblasti, svědčí i charakter aktuálního, zatím neviditelného, největšího cvičení NATO od konce studené války. Celá řada odborníků i amatérů zároveň předpokládá, že v případě přímé války Severoatlantické alian-

ce s Ruskem by prvním úkolem aliančních vojáků mělo být obsazení Kaliningradské oblasti – ruské exklávy oddělené od Ruska pobaltskými státy. Jistě není náhoda, že Vladimír Putin před zahájením cvičení NATO navštívil Kaliningrad.

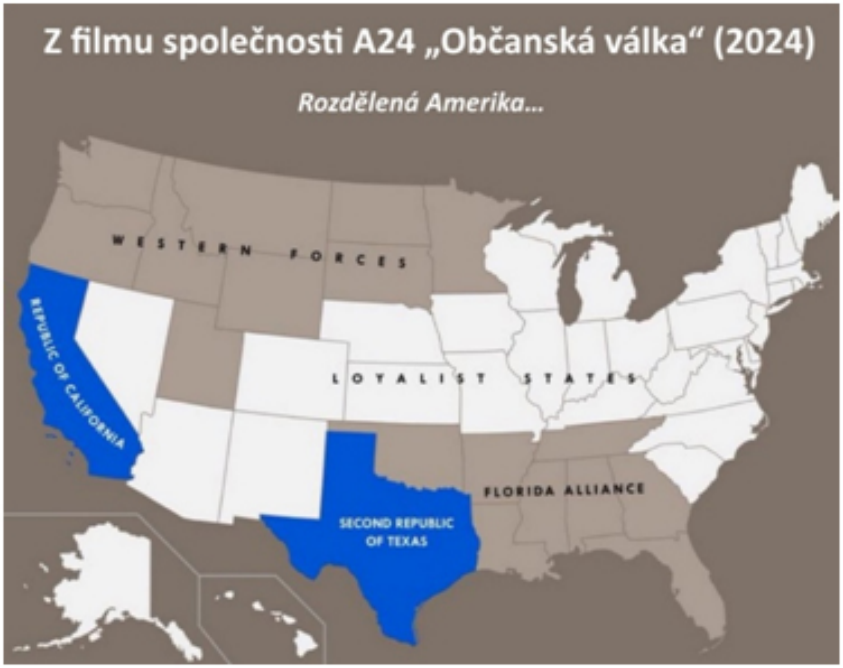
Chybějící důvod

Tucker Carlson má pravdu: z ruské strany neexistuje objektivní důvod k nevyprovokovanému útoku na nějaký stát NATO. Dostupné informace z války na Ukrajině navíc ukazují, že vývoj konvenčních zbraní a informačních technologií téměř vyrovnal sílu obrany a útoku. To činí boj s Aliancí o Suwałský průsmyk nesmyslným: postup, který se na Ukrajině počítá, alespoň zatím, na desítky metrů za den, je ve stokilometrovém koridoru absurdní. Válka by velice pravděpodobně dostala jinou podobu než boje na Ukrajině. Pak by – vzhledem k souhrnné početní převaze armád NATO a ekonomické síle Aliance – velice snadno vyústila v jadernou konfrontaci. Konfrontaci, která by neměla vítěze, pouze poražené.

Evropští členové Severoatlantické aliance nejsou v kondici, která by jim dala naději na úspěch v konvenčním boji s Ruskem. Sankce vůči Rusku zasáhly hospodářství těchto zemí tak, že přechod na válečnou ekonomiku by byl velmi obtížný a znamenal by velký sociální propad středních vrstev. Navíc platí, že po skončení studené války nikdy nebyla občanská společnost zemí Západu tak rozštěpena jako nyní. Odpor proti migraci, tlak zemědělců, autodopravců, železničářů a dalších sociálních skupin činí hluboký týl vojáků na „východní frontě“ velmi nespolehlivý: v zádech největšího cvičení armád NATO probíhají velké sociální bouře, které by v případě války narostly – a zastavit by je mohlo jen násilí. To vše vede k posilování takzvaných populistických stran, které živí agresivita netolerantního liberalismu.

Rozštěpení americké společnosti má částečně jiný charakter. Hlavní proudy tamního populismu mají výraznější pravicové naladění než populismus evropský. Radikalismus přerůstá v odmítání výsledků voleb, v lednu roku 2021 dokonce vedl k útoku na Kapitol, což bezesporu ohrožuje jádro liberální demokracie. Násilí v americké společnosti přesahuje představivost většiny Evropanů. Nezisková organizace Gun Violence Archive zaznamenala loni ve Spojených státech 656 masových

střeleb. Podle serveru Mapping Police Violence policisté v USA zabili v roce 2023 rekordní počet lidí – konkrétně 1347. Naopak organizace National Law Enforcement Officer Memorial Fund uvádí, že počet policistů, kteří loni v USA zahynuli při výkonu služby, klesl na 136. Představy násilného rozkolu americké společnosti prosákly i mezi filmové tvůrce: 12. dubna má premiéru film společnosti A24 s příznačným názvem Občanská válka, který ztvárňuje vizi případné druhé občanské války v USA. Přiložená mapa ukazuje, jak by podle tvůrců tohoto filmu mělo vypadat štěpení Spojených států. Je ale namístě dodat, že v současnosti je tento scénář málo pravděpodobný.

Globální kapitalismus

Objektivní důvody k přímé válce mezi státy NATO a Ruskem v této chvíli neexistují – žádný ze zmíněných států nepotřebuje ke svému přežití zničení toho druhého. Naopak, vzájemná spolupráce může jejich postavení zlepšit. To ovšem neznamená, že takováto válka

nemůže vypuknout. Její počátek se může zrodit v hlavách lidí. Takovýto začátek zpravidla sleduje zištné zájmy, snahu získat něco na úkor druhého či náboženský/ideologický fanatismus. Jednou bude situace kolem Korejského poloostrova v učebnicích ukázkovým příkladem toho, že hrozba války má počátek v hlavách státníků, nikoliv v nevyhnutelných zákonitostech sociálního života. Nejnázornější je období, kdy v Bílém domě vládl Donald Trump. Když své prezidentství začínal, nazýval Kim Čong-una, severokorejského vůdce, „raketovým mužíčkem" či „nemocným štěnětem" a sliboval, že se pokračující severokorejské hrozby Spojeným státům „setkají s ohněm a zuřivostí, jakou svět nikdy neviděl". Pak někoho napadlo, že by vypadalo dobře, kdyby se nejvyšší představitelé USA a KLDR sešli. Setkali se třikrát – v Singapuru, ve Vietnamu, v demilitarizovaném pásmu na Korejském poloostrově. Tyto schůzky vypadaly velice nadějně. Jenže ve Washingtonu dospěli k názoru, že Severní Korea se má napřed zbavit svých jaderných a raketových zbraní a až pak USA zruší sankce. Takový nevyvážený přístup nejen znemožnil podpis dohody, ale přivedl vztahy těchto dvou států zpět na konfrontační úroveň. Jen proto, že některým stratégům se to zdá výhodné.

Válek, na jejichž počátku je sobecký či chybný kalkul, jsou plné dějiny. S rozvojem kapitalismu přišly ale na svět teorie, podle nichž svobodný obchod napomáhá míru, dokonce by měl války postupně vytlačit. Některé z těchto vizí spojovaly formování globální ekonomiky s globálním mírem. Jenže válka byla u kolébky globalizace a doprovází ji dodnes. Globální ekonomika se zrodila díky válečným lodím, které propojily do té doby oddělené civilizační okruhy. Násilné konflikty nebyly tehdy jen mezi kolonisty a kolonizovanými. Byly i mezi kolonizátory. V rozporu s obecným míněním, první světová válka nezačala v roce 1914, ale v roce 1756, tedy ještě v předvečer průmyslové revoluce. Této válce se říká „sedmiletá". Probíhala sice mezi tehdejšími evropskými mocnostmi, nebojovalo se však jen v Evropě, ale i v Americe, Africe a v Asii. A také na světových oceánech. Ani výsledek nebyl zanedbatelný: pozemní hranice se sice téměř neposunuly, avšak porážka francouzského loďstva položila základy britské nadvládě

na moři, která trvala až do začátku 20. století. *Homo sapiens* je také *Homo bellicus*, člověk válčící. Alespoň zatím.

Nerozumné války

Svět se mění tak rychle, že mnozí státníci a jejich poradci neumějí na události správně reagovat. „Správně" je v daném případě slovo, které představuje minimální dobro – „správně reagovat" znamená, že dokážou jednat tak, aby se vyhnuli sebepoškozování. Pokud si někdo ze střední Evropy zaletí na Taiwan, má toto sebepoškození především povahu zesměšnění sebe sama a ztrátu některých obchodních příležitostí. Když ale nakupuje letadla F-35 a uzavírá s jadernou mocností smlouvu o obraně, činí z vlastní země terč pro opoziční jaderné mocnosti – a to už je horší. Jestliže státy, které nejvíce těžily z globalizace volného obchodu, najednou začínají rozhazovat na všechny světové strany sankce, svědčí to o ztrátě kontroly nejen nad světem, ale i nad vlastním osudem. Pak už může snadno někoho z Wall Street napadnout, že výhody USA získané z poklesu ekonomického významu Evropy v důsledku přetrhání obchodních vazeb s Ruskem lze znásobit. Třeba tak, že konflikt na Korejském poloostrově či v Indickém oceáně oslabí konkurenci ze strany Jižní Koreje a Japonska…

Člověk je živočišný druh, který učinil války součástí svého bytí. Ano, existují i spravedlivé války. Jenže daleko více je válek vedených z důvodů, které už příští generace pokládají za malicherné, nesmyslné či zcela sobecké. Proč válčili Alexandr Makedonský a Čingischán? Co lidstvu přinesla třicetiletá válka mezi katolíky a protestanty? Proč vlastně Napoleon, bezesporu vojenský génius, vedl své tažení na Moskvu, když car sídlil v Petrohradě? Proč v roce 1914 začala Velká válka, když ji prý nikdo nechtěl?

Válka může být mimořádně racionální aktivitou, plnou propočtů, scénářů, zbraní zrozených z nejnovějších poznatků vědy – ale její příčina může být zcela absurdní či banální. To je skutečnost, kterou je třeba mít na paměti zvláště nyní, kdy svět vstoupil do nové fáze proměny globálního uspořádání. To je chvíle, kdy je nutné hledat nové formy vztahů velmocí, což rozhodně není snadné. Fakt, že přímá válka mezi NATO a Ruskem nemá rozumné důvody, neznamená, že je automaticky vyloučená. Už proto, že se leckde na Západě k moci dostala generace

liberálních politiků, jež válku bagatelizuje. A tak se stalo, že dnes mír vyžaduje víc úsilí než válka.◀

!Argument, 12. února 2024

Ropa a válka

Zdroje, ze kterých čerpá současná civilizace svoji energii, nemají mnoho podob. Proto když je některý z nich ohrožen, narůstá nervozita. To platí především o ropě a plynu, jejichž obchodní síť je nesrovnatelná s uhlím či uranem, ale už vůbec ne s obnovitelnými zdroji. A tak na globálním trhu, který spotřebuje denně téměř 103 miliony barelů ropy, narůstá od začátku agrese USA a Izraele proti Íránu panika – i když těžba ropy v Íránu tvoří „jen" čtyři až pět procent světové těžby. A pak je tu problém s Hormuzským průlivem, kudy do světové obchodní sítě proudí přibližně 20 % světové spotřeby ropy – nemluvě o plynu, hnojivech, potravinách a podobně.

Ropa často vystupuje jako nepřiznaný casus belli, důvod k válce. A naopak: „civilizovaná" válka se neobejde bez ropy. Však také **institucí, která ve světě spotřebuje nejvíce ropy, je Pentagon: přes 300 tisíc barelů denně,** z toho přibližně 70 % v rámci svého působení v zahraničí. Pentagon je také největším institucionálním znečišťovatelem životního prostředí.

Vazalská ropa

Počátek propojení ropy a politiky bývá zpravidla datován do roku 1912, kdy Winston Churchill, tehdy ve funkci 1. lorda admirality, rozhodl ukončit stavbu válečných lodí na uhlí a dát přednost lodním motorům na těžký topný olej. V červnu 1914 pak britský parlament odhlasoval Churchillův návrh na převzetí většinového podílu vlády v Anglo-Perské ropné společnosti, později přejmenované na Anglo-Íránská ropná společnost (AIOC), poté British Petroleum a dnes BP. Důvod byl zřejmý: zajištění paliva pro lodě v blížící se válce s Německem. Od té doby je **bezpečnost státu spojována s kontrolou ropných zdrojů, dopravou ropy – a s vlivem státu na podnikání v této oblasti.**

Od dvacátých do šedesátých let minulého století světový trh kontrolovalo Sedm sester – pět amerických, jedna britsko-nizozemská a jedna britská firma. Výjimku tvořil jen Sovětský svaz, tam jejich moc nesahala. Tyto nadnárodní korporace vnímaly těžbu, transport a prodej ropy a

ropných produktů v zahraničí jako vnitrofiremní obchod. A problémy se řešily obdobně, jako to dělá dnes Washington vůči Venezuele a Íránu. Modelovým příkladem může být svržení íránské vlády Mohammeda Mossadeka v roce 1953. Už v březnu 1951 íránský parlament, těsně předtím, než zvolil Mossadeka premiérem, odhlasoval znárodnění majetku jedné ze Sedmi sester – zmíněné AIOC. Na základě dohod Washingtonu a Londýna byla připravena operace Ajax, jejíž řízení v Teheránu převzala CIA. V srpnu 1953 se podařilo demokraticky zvoleného premiéra zatknout. Šáh se vrátil a podle nového uspořádání polovina zisků z ropy a plynu zůstala Íránu, druhou získalo mezinárodníkonsorcium. V rámci této druhé poloviny AIOC získala podíl 40 %, pět firem z USA (GulfOil, Exxon, Mobil, Texaco a Chevron) dohromady stejné množství, po deseti procentech pak RoyalDutch/Shell a CompagnieFrançaise de Pétrole (dnes TotalEnergies). Tato situace trvala až do islámské revoluce roku 1979.

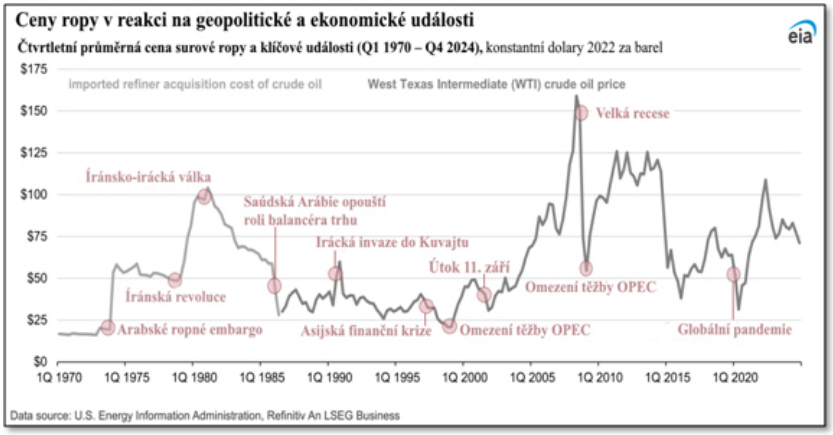
Národní revoluce

Mohammed Mossadek, jeho národní program i osud, nebyl nahodilým jevem. Už koncem čtyřicátých let venezuelský ministr pro rozvoj Pérez Alfonzo zformuloval princip 50:50 – zásadu, podle níž by měl být zisk z těžby ropy dělen mezi nadnárodní korporace a stát, v němž k těžbě docházelo. A právě tento politik v dubnu 1959 na schůzce se saúdskoarabským ministrem pro ropné a důlní záležitosti položil základy Organizace zemí vyvážejících ropu, OPEC.

Měnící se politická situace nalezla svůj odraz i v mezinárodním právu. V prosinci 1962 přijalo Valné shromáždění OSN rezoluci 1803 *Trvalá suverenita nad přírodními zdroji*, která vyňala dohody mezi investory a hostitelskými vládami z výlučné pravomoci mezinárodního práva a podřídila je především vnitřnímu právu států. Následovaly mezinárodní dokumenty z oblasti lidských práv: Mezinárodní pakt o občanských a politických právecha *Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech* (shodně přijaté v roce 1966 a platné od roku 1976), které obsahují dvě totožná vymezení hned na svém počátku: v článku 1 odst. 2 uvádějí, že „všechny národy mohou pro své vlastní cíle svobodně disponovat svým přírodním bohatstvím“.

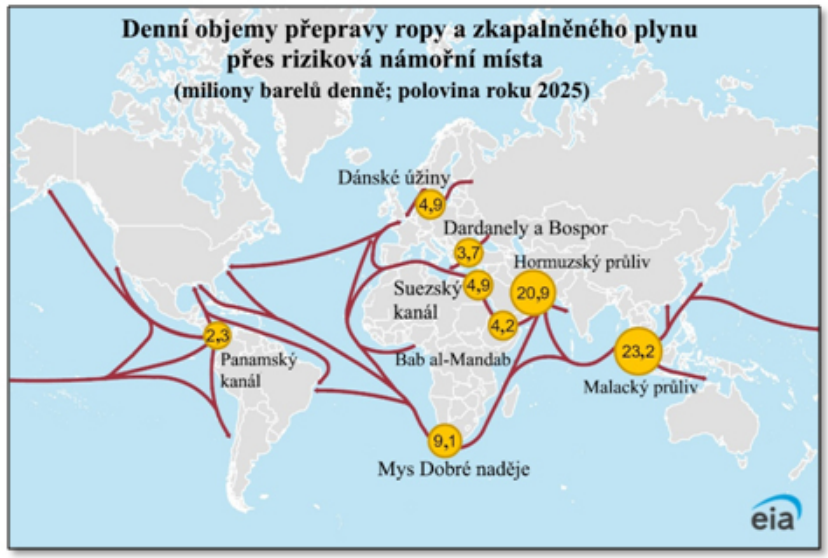
Ropné embargo

Další dějinotvornou událostí, v níž zásadní roli hrála ropa, bylo embargo arabských států sdružených v OPEC na vývoz ropy do západních zemí. Vše začalo v říjnu 1973 útokem egyptské a syrské armády na Izrael. V této válce, které se začalo říkat Jomkipurská, se Spojené státy slovy i činy postavily na stranu Izraele. Arabští producenti ropy se rozhodli omezit těžbu napřed o pět, později o 25 % – a zcela zastavit vývoz ropy do USA, později i do Nizozemí. Ještě před zahájením embarga Irák zestátnil ropná zařízení Exxonu a Mobilu v Basře. Cena ropy na světových trzích vzrostla téměř o 300 %. V USA, které byly závislé na dovozu ropy, klesl hrubý domácí produkt a vzrostla nezaměstnanost. Následující graf převzatý z analýzy zpracované Úřadem pro energetické informace USA (EIA) přibližuje vývoj ceny ropy WTI během této krize i krizí následujících až do roku 2024. Pokud jde o **vliv současné izraelsko-americké agrese proti Íránu, v neděli byla cena barelu této ropy 99,6 dolarů, přičemž den před začátkem této války byla 67,0 dolarů.**

Od ropného šoku v roce 1973 se v USA stala otázka energetické bezpečnosti organickou součástí představ o národní bezpečnosti. Přesto v roce 1972 tvořil podíl importu ropy z oblasti Perského zálivu pět procent celkové spotřeby v USA, ale v roce 1976 to bylo 13 %. Zároveň však **pod tlakem tohoto embarga Západ výrazně**

zvýšil důraz na nové, energeticky méně náročné technologie; v roce 1974 pak vznikla Mezinárodní agentura pro energii (IEA). Situaci v roce 1979 zkomplikovala již zmíněná islámská revoluce v Íránu a vstup Sovětské armády do Afghánistánu. Následující rok americký prezident Jimmy Carter prohlásil Střední východ za zónu životních zájmů Spojených států. K jejich zabezpečení Pentagon následně vytvořil jednotku rychlého nasazení, která v roce 1983 získala speciální vojenské velitelství, CENTCOM. Jeho oblast působení dnes zahrnuje 21 států – od africké Keni přes Írán a Pákistán po Kazachstán ve Střední Asii; od roku 2021 spadá do jeho odpovědnosti také Izrael. Toto velitelství, sídlící na Floridě, řídilo americké operace během válek v Perském zálivu (1990–1991), Afghánistánu (2001–2021) a Iráku (od roku 2003), ale také loni a letos proti Íránu. Podobná velitelství dnes zajišťují „dohled" USA nad dopravními trasami, kudy směřují dodávky ropy do všech koutů světa. Následující mapa, vycházející z analýzy EIA, ukazuje podíl na globální dopravě ropy, ropných produktů a zkapalněného plynu přes nejdůležitější geostrategické body v polovině loňského roku. Podle tohoto zdroje bylo v té době přibližně 76 % vytěžené ropy a 13 % plynu k zákazníkům dopravováno po moři.

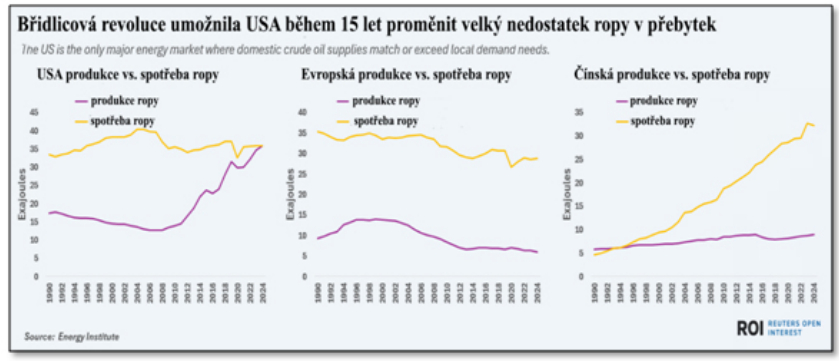
Noví hráči

Velkou změnu v politizaci a militarizaci problematiky energií přinesl rozpad Sovětského svazu. Ostatně mezi příčiny této imploze patří i selhání ekonomických plánů v době perestrojky, které bylo spojeno se snížením ceny ropy na polovinu mezi roky 1985 až 1986. Podle některých autorů byl tento pokles uměle vyvolán Saúdskou Arábií na základě dohody s USA. Po rozpadu SSSR z jednoho sovětského ropného a plynového centra se stala dvě – ruské a kaspické, zahrnující především Ázerbájdžán, Kazachstán, Turkmenistán a Uzbekistán. Každé z těchto dvou center má jiné geopolitické charakteristiky, přičemž tyto charakteristiky postupem času získaly podobu odlišných podmínek pro podnikání jak západních, tak i ruských a čínských firem. Chování Běloruska a Ukrajiny v několika případech ukázalo, že politizovat dopravu ropy a plynu mohou nejen dodavatelé a odběratelé, ale i tranzitní země.

Tyto skutečnosti hrají významnou roli od roku 2015, kdy po zapojení Ruska do občanské války v Sýrii uvalily Spojené státy první embargo na ruskou ropu a plyn. Po útoku ruské armády na Ukrajinu v roce 2022 začaly obdobné embargo praktikovat západoevropské země, státy G 7 a Austrálie. To ale nebyl a není jen prostředek nátlaku či trest: Spojené státy už od dob Johna Kennedyho dávaly hlasitě najevo nesouhlas s „komerčním oportunismem" některých svých evropských spojenců, kteří začali budovat produktovody ze Sovětského svazu. Dnes přibylo srozumitelnější bezostyšné vymáhání odběru amerického plynu.

Proměna USA

V pozadí změn v zahraniční politice USA je mimo jiné i dramatická proměna jejich pozice na globálním trhu s ropou a plynem. Spojené státy byly ještě nedávno čistým importérem těchto komodit, jejich domácí těžba nedosahovala úrovně potřeby. Tato závislost činila USA zranitelné. Jak ale připomíná Gavin Maguire ve svém rozboru pro agenturu Reuters, ze kterého je převzat i následující graf, díky těžbě z břidlicových ložisek vzrostla od roku 2010 produkce ropy ve Spojených státech o 150 % a plynu o 80 %. Zároveň se daří snižovat energetickou náročnost přírůstku HDP. Jestliže lze **energetickou bezpečnost definovat jako jistotu dodávek, které jsou za přijatelné ceny a šetrné vůči životnímu prostředí, pak Spojené státy mají jistotu dodáveknezávisle na mezinárodní situaci.**

Není těžké vytvořit seznam států, o které Donald Trump, ale i předcházející prezidenti USA, projevil zájem, a porovnat jej s jejich ropným potenciálem: největší odhadované zásoby ropy na světě má Venezuela, Írán je na třetím místě, Irák na pátém; následuje Kanada, která má dvakrát větší zásoby než USA. A tak by se dalo pokračovat do Libye, Nigerie... Agrese vůči Venezuele a Íránu není založena na pocitu ohrožení energetické bezpečnosti USA, na nějakých mesiášských vizích „lidských práv" či solidaritě s Izraelem, ale ani na obavách z íránského jaderného či raketového programu. **Prvotní jsou kořistnické cíle: snaha mít kontrolu nad globálním obchodem s ropou a plynem, přání upevnit pozice petrodolaru a přivlastnit si co největší část zisků z podnikání v této oblasti.** Zároveň díky Trumpově cynické politice, jeho umělým výkyvům cen ropy a plynu, se mimořádně daří včas informovaným spekulantům na burze.

Problémy, s nimiž se potýká Evropská unie, jsou zcela odlišné od cílů USA. **Oddělená od Ruska je osamocená Evropa nejen čistým dovozcem jak ropy, tak plynu, ale kvůli válce proti Íránu se stává ještě více závislá na USA.** Je tu však jeden nemalý problém: **spotřebitelské ceny ropných produktů a plynu nejsou v USA odvozovány od domácích nákladů – jsou vázány na světové ceny.** Z tohoto důvodu ceny benzinu v USA vzrostly během uplynulého měsíce přibližně o třetinu. Proto **zhoršování situace na globálním trhu z důvodu trvání války na Blízkém východě může výrazně ovlivnit výsledky listopadových voleb do Kongresu USA.◀**

!Argument, 30. března 2026

6. KRIZE DEMOKRACIE

Veřejnoprávní legenda

A je to tu zase: petice, vášnivá provolání, výhrůžky a varování, že nahrazení koncesionářských poplatků za veřejnoprávní média penězi ze státního rozpočtu by znamenalo ztrátu jejich novinářské nezávislosti. Přitom každý přece ví, že svoboda televizních pracovníků je první linií obrany demokracie a evropských hodnot.

Tajuplná veřejnost

Formulace „veřejnoprávní média" odkazuje na veřejnost jako správce těchto sdělovacích prostředků – na rozdíl od soukromých či státních médií. Jenže, kdo je ona „veřejnost"? Za veřejnost je pokládán nestálý soubor jedinců, jehož základní charakteristikou je, že tito jedinci mají nějaký, třeba i rozdílný názor na konkrétní událost. To ale předpokládá, že se o této události dozví, a to přibližně ve stejném čase. Proto je moderní veřejnost právem pokládána za produkt masových sdělovacích prostředků. To by ale znamenalo, alespoň částečně, že veřejnoprávní média spravuje veřejnost, kterou tato média stvořila.

Dnes masově šířená legenda o novinářích coby hlídacích psech demokracie a o objektivnosti politicky nestranných profesionálních médií se zrodila začátkem 20. století. Původně noviny vznikaly jako osvětové, angažované, často stranické tiskoviny. Jejich proměna na tiskoviny živené reklamou je sice osvobodila od politické závislosti, ale udělala z nich zajatce často velice viditelné ruky trhu. Někdy se používá srovnání se zpravodajskými službami, které informace tají, zatímco masmédia informace zveřejňují. Jenže povětšině tomu bývá jinak: zpravodajské služby informace využívají, zatímco masmédia informace prodávají. V kapitalistické společnosti nejsou média hlavního proudu strážcem pravdy či mravnosti – plní-li někdy tuto roli, je to zpravidla jen vedlejší produkt jejich honby za ziskem.

Informace jako zboží

Česká a slovenská cesta za liberálně pojatou svobodou tisku začala v polovině roku 1990 privatizací Mladé fronty. Stalo se tak v době, kdy ještě nebyly přijaty zákony o privatizaci, ale platilo jak zákonné opatření předsednictva Federálního shromáždění, které mimo jiné uvalilo moratorium na manipulaci s majetkem Socialistického svazu mládeže, tak i ústavní zákon o navrácení majetku SSM lidu. Po Mladé frontě přišly na řadu další noviny. Ti, kdo u toho byli, změnili svůj sociální status a s ním povětšině i politickou orientaci. Souběžně probíhaly personální změny v televizi a rozhlase, kde se situace relativně stabilizovala přeměnou těchto institucí v roce 1992 na média veřejné služby. Zpravodajství a publicistika se vyprofilovaly a ideově uzavřely: v redakcích nastala reprodukce stejně smýšlejících, kteří svoji roli ve světě politiky pochopili jako aktivistickou povinnost bránit informační prostor před „nevhodnými" názory. Bojovnou tendenčnost zpravodajství a publicistiky zároveň doprovází obdobná jednostrannost pronikající do kultury i učebnic.

Specifický problém žurnalistiky v malých státech, jako jsou Česko a Slovensko, představuje oblast zahraničního zpravodajství. Pokrýt vlastními redaktory všechna důležitá ohniska dění ve světě je nad ekonomické možnosti, a tak se zdejší žurnalistika stává závislá na zahraničních novinářích. Tento problém v zemích třetího světa, do jejichž pozice se v dané oblasti dostaly i postsocialistické země východní Evropy, plasticky popsala komise UNESCO ve zprávě *Mnoho hlasů, jeden svět* (1980), někdy prostě nazývaná *MacBrideho* zpráva podle svého předsedy. Ta se nevěnuje pouze právům a povinnostem novinářů, etickému rozměru jejich práce, byť kladla velký důraz na jejich ochranu před státní mocí, například záštitu investigativních novinářů a válečných reportérů. Jako velký problém zpráva uváděla koncentraci médií, jejich komercializaci a nerovnost v přístupu k informacím. Komise vyzvala k demokratizaci komunikace, posílení médií na národní úrovni a k odstranění závislosti na vnějších zdrojích.

Informační kolonie

V podmínkách rodících se nových informačních technologií *MacBrideho* zpráva navrhla vytvoření Nového světového informačního a komunikačního řádu. Mezi mnoha doporučeními lze proto nalézt požadavek,

aby země třetího světa měly technologické možnosti jako agentury rozvinutého Západu. Nejednou bylo zmapováno, že například zprávy do afrických metropolí o dění u jejich afrických sousedů putují přes Londýn či Paříž. Svobodu informací – konkrétněji právo vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace – pak *MacBrideho* zprávapřiřadila k základním lidským právům, předpoklad pro mnoho dalších práv. Není divu, že s příchodem Ronalda Reagana do Bílého domu byla tatozpráva označena za „soubor sovětizujících projektů" a byla použita k odůvodnění prvního vystoupení USA z UNESCO.

Česká média získávají informace ze zahraničí povětšinou z České tiskové kanceláře. Ta čerpá hlavně z takových zdrojů, jako jsou agentury Reuters, AssociatedPress, DeutschePresse-Agentur a Agence France-Presse. K průměrnému českému spotřebiteli se tak informační zboží dostává po trojím zprostředkování: událost → pracovníci zahraniční agentury → zaměstnanci z domácí agentury → novináři pracující pro tisk, rozhas, televizi, internetová média. Zkrácená informační trasa bez filtru v podobě národní agentury postupuje nejčastěji od takových amerických zdrojů, jako je televize CNN a portál Politico. Každé z těchto zprostředkování neznamená jen zpoždění informací, ale také rozmazání výchozího obrazu. Výsledkem je ztráta informační suverenity Česka a tím i podmínek pro nezávislé politické rozhodování.

Lstivý internet

Velké naděje, pokud se jedná o svobodu toku informací, byly spojeny s internetem. Ten svojí decentralizací zpravodajství a komentářů měl prorazit embargo nežádoucích zpráv mainstreamovými médii, a zajistit tak demokratizaci uzavřeného informačního prostoru. Problémem ale je, že většina lidí kvůli svému psychickému pohodlí vyhledává na internetu informace, které potvrzují jejich názory a předsudky, hledají lidi s obdobnými názory. Utváření a upevňování těchto skupin pomáhají algoritmy, automatizované postupy, které byly do internetu původně zabudovány jako komerční pomůcka pro firmy prodávající a spotřebitele shánějící nějaké zboží. Výsledkem jsou „bubliny" relativně uzavřené skupiny lidí spojených stejným zájmem či názorem. Tyto bubliny v případě politických názorů až příliš často posilují roli emocí. Tak-

to navázaná spojení představují degradaci pojmu přátelství: internet přináší změnu osamělosti, ne její nahrazení komunitní identitou.

Velkým problémem se stala skutečnost, že internet dnes prochází stejnou koncentrací vlivu jako svého času noviny a rozhlas: do pozice monopolů se na internetovém informačním trhu dostávají soukromé, mnohdy politicky jednostranné internetové portály a vyhledávače s miliardovými zisky ročně. Tyto portály představují pro velkou část veřejnosti konečnou hranici, na níž končí jejich hledání politických informací – nemluvě o snaze některých provozovatelů sítí o cenzuru sdělení mezi jednotlivci.

Obdobnou situaci popsal americký spisovatel Upton Sinclair v investigativní knižní reportáži *Brass Check* (1919). V ní kritizoval „žlutou", tedy bulvární žurnalistiku v tehdejších nejčtenějších novinách, časopisech a v agentuře Associated Press; vyčítal jim především to, že potlačují sociální témata a propadají korupci. Žlutá novinařina se mu štítila i kvůli zavádějícím poutavých titulkům a senzacechtivým přeháněním za účelem zvýšení prodeje – jev důvěrně známý i ze současnosti. Příznačné je, že na knihu bylo tehdy v novinách uvaleno embargo, The New York Times prý odmítly zveřejnit i placený inzerát. Čtyři roky po vydání knihy byl ovšem přijat první novinářský etický kodex; ten nejnovější schválila Mezinárodní federace novinářů v červnu 2019 pod názvem *Globální etická charta pro novináře*. Zajímavé čtení, které ale úroveň novinářské práce v Česku nikterak nezvedlo. Inu, jak říkal Sinclair, „je těžké přimět člověka něco pochopit, když jeho plat závisí na tom, že tomu nerozumí".

Virtuální realita

Vlastníci a správci mainstreamových médií jsou součástí mocenské elity. Mnohé nešvary sdělovacích prostředků nemají ale původ v ideologické zaslepenosti. Významnou roli při okrajování mediální svobody hraje ekonomicky motivovaná snaha dosáhnout co největší čtenosti či sledovanosti – tedy honba za průměrným čtenářem/divákem. Výsledkem je unifikace médií, která se přizpůsobují stejné objednávce. V jejich podbízivé nabídce se výjimečné a senzační stává významnějším než reprezentativní a důležité – bizardní události či rozmíšky mezi známými osobnostmi a násilí jsou nejdůležitější, protože se nejlépe prodávají. Mnohé z těchto problémů tzv. svobodné žurnalistiky jsou dlouhodobé.

Už Hutchinsova komise, vytvořená v USA ve čtyřicátých letech minulého století, ve zprávě *Svobodný a odpovědný tisk* (1947) varovala, že nebude-li tisk společensky odpovědný, budou sílit požadavky na regulaci ze strany vlády. Inu, nic nového pod sluncem.

Komercializace médií směřuje k soustředění se na formu informací a na posilování jejich emotivní složky. Soutěž médií tak přispívá k úpadku politické kultury ve všech rovinách – od spoutání jazyka násilně vnucovanou „korektností" přes růst vulgarity až po vykreslování kritického myšlení jako zrady. Toto úsilí doprovází technický rozvoj zvyšující sugestivní schopnosti sdělovacích prostředků. Už v době války v Perském zálivu (1991) zajistily televizní štáby CNN přímý přenos informací z bojiště nejen do Bílého domu, ale vlastně i do téměř každého bytu. Během současné války na Ukrajině se především prostřednictvím blogerů do tohoto procesu propojení diváka a bitevního pole zapojilo internetové zpravodajství. Vidět válku či jiné politické události v televizi, na počítači nebo v mobilu v reálnem čase pak dokáže vyvolat dojem nezprostředkovanosti, vytvořit natolik intenzivní smyslový vjem dané události, že u mnohých příjemců vzniká pocit osobní zkušenosti, iluze osobního prožitku a hlubšího pochopení. A přesvědčivost virtuální reality dále posiluje nastupující umělá inteligence.

Posvátné hodnoty

Idea médií coby oddaných strážců svobody je konstrukt uhnětený z liberálních frází a sebechvály novinářů. Masové sdělovací prostředky primárně nesdělují pravdu, ale prodávají názor. Děje se tak výběrem informací, jejich umisťováním ve svévolně vybraném časovém i prostorovém kontextu, tendenčním hodnocením a podobně. Významnou roli při vytváření iluze o mediální ochraně demokracie hraje předstíraný dialog postavený na tom, že vysílač si vybírá za partnera pro rozhovor prostého člověka z lidu či experta, kteří plní úkol potvrdit výběr informace a její hodnocení. Bez ohledu na technologický rozvoj a etické kodexy zůstává vztah mezi vysílačem a přijímačem informace asymetrický.

Vytvořit v kapitalismu, kde se informace mění na zboží, vhodné podmínky pro to, aby masmédia plnila roli zprostředkovatele nedeformovaných informací, je neřešitelný úkol. Alespoň částečně naplnit tento

požadavek vyžaduje dbát o co největší pluralitu sdělovacích prostředků – ne zvýhodňování některých médií například vytvářením povinných koncesionářských poplatků. Je zákonité, že podnikatelé v mediální oblasti o monopolizaci či alespoň o zvýhodnění usilují. Veřejnoprávní mediální instituce nejsou výjimkou: jejich správci se chovají ke svěřeným institucím jako k vlastním, přičemž současné pojetí veřejnoprávnosti je chrání před státní kontrolou nakládání se svěřenými prostředky. Vymanit se ze závislosti na finančních zdrojích z reklamy či ze strany státu ale není totéž jako být objektivním zdrojem informací či nepodléhat korupci. Navrhovaná organizační opatření mohou přinést změnu, nikoliv však řešení hlavních problémů. To ovšem neznamená, že by současné kolo souboje o veřejnoprávní sdělovací prostředky bylo bezvýznamné. Je to tvrdý zápas o nejposvátnější evropské hodnoty – tedy o peníze.◀

!Argument, 15. února 2026

Válečná propaganda

Odhadnout výsledky bojů na ukrajinském válčišti je sice obtížné, ale posuny v propagandě, které tato válka přinesla, začínají být zřejmé. Nejviditelnější změna není jen v nárůstu jednostrannosti výběru zpráv a komentářů k nim. Výrazný posun je i v tom, že tato tendenčnost je vnímána značnou částí veřejnosti jako samozřejmost – jako svého druhu nezbytná válečná daň. Zároveň se díky počítačům a internetové síti stalo moderní technické zázemí propagandy poměrně snadno dostupné, což ve svém důsledku znamená, že se zvýšila rychlost a dosah sdělení.

Slovo a obraz

Pokud jde o válku samotnou, asi nejvýraznějším projevem propagandy je mohutný příval informací taktického dosahu s lokálním významem, jež jsou vydávány za dramatický strategický či přímo dějinotvorný úspěch. Ve virtuálním světě se objevují záběry z bojiště, které pak novináři a vybraní „odborníci" komentují – dávají jim podobu příběhu s žádoucím koncem. Jde o nový jev, odlišný od „války v přímém přenosu", který obstarávala americká televize CNN během útoku Spojených států a jejich spojenců na Irák v roce 1991. Obrázky neobstarávají jen profesionální filmové kamery, ale hlavně mobilní telefony a drony. Z nich pak propagandisté skládají mozaiku: obrázky pádu dělostřeleckého náboje do zákopu, výbuchu tanku zasaženého raketou, hořícího domu, mrtvého dítěte… jsou navlékány jako korálky na nit komentáře. Slovo skáče od obrázku k obrázku, jako by je komentovalo, ovšem skutečnost je přesně opačná – obrázek byl vybrán jako ilustrace.

Ti cyničtější z propagandistů dokážou prodat obraz, u něhož není bez příběhu patrný ani autor, ani místo, ani čas vzniku. Tanky jedou na televizní obrazovce zleva napravo – tanky sovětské výroby, u kterých není jasné, zda mají ruskou, ukrajinskou nebo gruzínskou posádku, zda útočí, nebo ustupují, míří na sever či jih; takovou ilustraci lze doplnit jakýmkoliv komentářem. Slovo takto spojené s obrázkem získává nádech autentičnosti, obraz slouží jako důkaz pro slovní sdělení. Záměrem sdělení však není informace, ale formování emocí.

Slovo a čin

Cílem politické propagandy není změnit něčí názor. Úkolem propagandy je vyvolat určité politické chování – destabilizovat režim nepřátelského státu, zaútočit na prezidenský palác, volit vybraného senátora, nebo naopak přivodit pasivitu. Diskuse na některých internetových portálech v Česku ukazuje, jak u vybraných skupin narůstá hysterie, jak je část veřejnosti přeformátována na snadno manipulovatelný dav. Posun k vulgaritě, k šíření nenávisti vůči některým národům, ale i jednotlivcům svědčí o nemalém úspěchu tohoto přístupu. Osobitý primitivismus některých diskusí, jenž je patrný v obsahu výroků i výběru slovní zásoby, se u dominantních aktérů těchto pseudodiskusí zdá záměrný.

Démonizace a skandalizace vůdce nepřátelské strany či státu byla vždy pokládána za efektivní nástroj propagandy. Dnes tato personifikace zla cíleně pomáhá propagandě vyhnout se abstraktním pojmům; jedinou povolenou „abstrakcí" je stereotypně opakované malé množství kategorií ze slovní zásoby vybrané ideologie, šablonovité fráze, do nichž si každý příjemce může vložit vlastní obsah. Boj proti vůdci protistrany je bojem za svobodu a lidská práva, proti ve své podstatě zvířecím sklonům nepřítele. Výzvy k jeho odstranění pak dostávají podobu oprávněné sebeobrany.

Zmatení slov

Neméně významné se v propagandě stalo matení pojmů, nepořádek ve slovní zásobě. Z liberálů ovlivněných Novou levicí šedesátých let se stali „neomarxisté", z konzervativců vyznávajících vlastenectví „fašisté"... Takové ideologické nálepky vyvolávají zkratkovité emoce, osvobozují propagandisty od nutnosti věcně argumentovat. Zmatek ve slovní zásobě je také důležitým nástrojem pomáhajícím udržet opozici nejednotnou, protože brání nalezení společného jmenovatele v názorech lidí s částečně odlišnými světovými názory, ale také s rozdílnými životními zkušenostmi – což je zvláště významné v době, kdy generace Y, tedy mileniálové maturující kolem roku 2000, přebírá v politice strategicky významné pozice. Takto se lid změnil na veřejnost a veřejnost na podivný chaotický agregát jedinců, jejichž úkolem ve střední Evropě je buď se sjednotit pod vlajkou USA, nebo nepřekážet.

Pozoruhodným jevem se staly globální informačně-propagandistické vlny, které dokážou s původní silou tsunami několikrát obletět západ-

ní svět, než zeslábnou a zmizí v hlubinách kyberprostoru. Kdo si dnes vzpomene na příčiny sankcí, důvody vyhošťování diplomatů, horrory popisované Bílými přilbami… Během takových vln se „informace" sdílejí mezi spřízněnými nosiči tak rychle, že se vytrácí představa jejich původního pramene. V globálním informačním prostoru mají stále nejvýznamnější postavení tři západní agentury: americká Associated-Press, britská Reuters a francouzská Agence France-Presse. Vytváření významných doplňků k těmto agenturám nevede vždy ke zmnožení informací – až příliš často je výsledkem uzavírání informačních prostorů. Tento jev není záležitostí jen totalitních režimů. Výrazný je i u západních demokracií, kde panuje monotónní informační jednota. I tam agentury vybírají, které zprávy jsou důležité a které nestojí za pozornost, přičemž informace zpravidla doprovázejí otevřenou či skrytou interpretací. Podobnou roli dnes díky nadnárodním kabelovým operátorům plní i televizní stanice, především americká CNN a částečně i britská BBC, které mimo jiné těží z toho, že angličtina je *lingua franca* globalizace.

Dramatické slovo

Informační vlny obstarávají nepřetržitý příliv stále nových, „životně důležitých" příběhů. Udržet tento příliv je nezbytné, neboť každý příběh zastará, ztratí svoji barevnost, svoji přitažlivost, své emotivní vyznění. Navíc časem nejrůznější šťouralové jakýkoliv příběh zpochybní, naruší jeho původní přesvědčivost. Převrstvení starého příběhu novým umožňuje vyhnout se smrtelnému hříchu propagandy – nutnosti omluvit se za chybu. A v neposlední řadě je důležité přijít s novým příběhem proto, aby konzument propagandy neměl čas na vlastní hledání časového a prostorového kontextu sdělení, na samostatné zobecňování. Koneckonců, vždyť důležité není přesvědčit příjemce propagandy o pravdivosti jednoho příběhu, ale řetězem různých příběhů v něm vyvolat žádoucí pocit, emoci.

Každý fakt má svoji zárodečnou minulost a světlou či temnou budoucnost. Porozumět mu vyžaduje ukotvit jej v čase. Proto je tak důležitý dějepis, proto ten, kdo ovládá historiografii, ovládá i politiku. Poučný je příklad Československa. Tady přemalovávání dějin do protiruských barev nezačalo v únoru 2022, ale natřením smíchovského tanku na růžovo v dubnu 1991. To, co se dnes jeví jako válečná propaganda, začalo už

tehdy svalováním všech skutečných i smyšlených problémů sovětského režimu na Rusko a Rusy. Už tehdy – aniž by tomu zavdalo příčinu nějaké nepřátelské chování Moskvy vůči Západu – začalo ve veřejnosprávních sdělovacích prostředcích výrazné upřednostňování negativních zpráv o Rusku. Dnes po více než třech dekádách byly spory dějepisců nahrazeny komiksovými učebnicemi a hollywoodské thrillery spolu s fantasy se staly základem světonázorové výchovy. Zároveň se díky závislosti na internetu snižuje schopnost rozlišovat objektivní a virtuální realitu, a to zvláště u lidí s malou životní zkušeností. Je přirozené, že se takto formovaná nová vládnoucí vrstva identifkuje s obrazy světa, které se vymykají dřívějším představám o racionalitě. Ovšem už před několika dekádami se zdálo, že studium politiky u některých členů vlád začalo i skončilo sledováním filmů o Jamesi Bondovi.

Umlčené slovo

Ke zvláštnostem posledních let patří i veřejná prohlášení zpravodajských služeb, jejich přímé zapojení do propagandy. Děje se tak formou výročních zpráv některých agentur, ale i vyjádřením k výuce dějepisu či k jednotlivostem na bojišti. To neznamená, že by zpravodajské služby nepůsobily nadále „v koordinaci" s některými sdělovacími prostředky a jednotlivými novináři i nevládními organizacemi. Důležitá jsou spojení s vybranými *thinktanks*, pracovišti „aplikovaného společenskovědního výzkumu", jež jsou schopná převyprávět poznatky základního výzkumu a chaotickou informační každodennost do podoby, která je srozumitelná pro vládnoucí vrstvu. Pouze se začala využívat autorita zpravodajských služeb vybudovaná více továrnami na sny než věcnými zásluhami. Navíc je tu propagandisticky využitelný obecně uznávaný princip, že zpravodajské služby nemusejí svá tvrzení zdůvodňovat, poněvadž mají povinnost chránit své zdroje. Tak se do propagandy dostal nový pojem – *highly probably*, vysoce pravděpodobné. Svět přestal být zbytečně komplikovaný: potřebu obtížného důkazu vystřídala pouhá možnost.

Výběr preferovaných novinářů a blogerů se stal téměř stejně důležitý jako vytipování perspektivních spojeneckých politiků. To platí zvláště v takových zemích jako Česko, kde se zásadní politická rozhodnutí nepřijímají, ale aplikují. Dobře vybraný novinář je základem agresivního odmítání alternativních informací a komentářů. Také cenzura se zmo-

dernizovala, stala se decentralizovanou. Především je to cenzura obstarávaná trhem. Noviny nezveřejní zprávu, která by byla v rozporu se zájmy velkého inzerenta; šéfredaktor bude opatrný při publikování alternativních informací, jestliže veřejné mínění je většinově zpracováno propagandou – riskuje ztrátu platících odběratelů. Pak u novinářů nastupuje autocenzura. Ta vědomá směřuje ke snaze zalíbit se nadřízenému či davu. Nevědomá autocenzura se nazývá „neznalost" faktů, metod analýzy, žánrů. Obě autocenzury jsou spojeny s pohodlností. Osobní ambice, strach, nevzdělanost a lenost – to jsou hlavní zdroje autocenzury.

Šlágrem sezóny se stala takzvaná korporátní cenzura. V zemích, které se chlubí svobodou slova, je někdy obtížné použít státní instituce k zásahu proti šiřitelům alternativ. Pak je vhodné využít k cenzuře majitele nosičů informací. Jelikož nejčastějším nosičem alternativ se stal internet, úkoly cenzury přebírají firmy se státem či mainstreamem propojené, které ze svých sítí vyřadí nejen nežádoucí alternativy, ale i jejich nositele. Vše zpovzdáli jistí stát, osvědčený cenzor. Zákazy, zastrašování, blokování informačních zdrojů ze strany výkonné moci je běžná forma cenzury všude ve světě. Mohou ale také nastoupit jiní představitelé státu – třeba nezávislé soudy. Ty pak rozhodnou, na kolik měsíců lze zavřít člověka, který se nevhodně vyjádřil o nějaké historické události, nebo dokonce chce mír, když stát si přeje válku.

●●●

Oficiální propaganda je dnes celý pestrý soubor jevů, jenž jako celek vykazuje pozoruhodný vývoj. Proto se někdy zdá, že se jedná o spiknutí mocných, o konspiraci směřující k dlouhodobým cílům. Pravda je ale složitější: to, co se jeví jako koncepce, je nasbíraná zkušenost, soubor praxí ověřených, převážně nahodilých kroků. Vládnoucí vrstva na Západě se ve své většině skládá z polovzdělaných ambiciózních kariéristů, kteří svých pozic nedosáhli proto, že jsou inteligentnější a mravnější než jejich konkurenti, ale protože měli ostřejší lokty nebo jim pomohla náhoda. To ale neznamená, že je propaganda na Západě neefektivní. Naopak, ucpala téměř všechny póry demokracie, kterými se může k veřejnosti dostat reálné poznání – školní vzdělávání, veřejnoprávní a

další média hlavního proudu, filmovou produkci i distribuci, výkonnou, zákonodárnou i soudní moc… Vytvořila bariéru, kterou nelze prolomit kontrapropagandou zdola. Změnu přinese až draze vykoupená nová masová sociální zkušenost.◀

!Argument, 4. září 2023

2025: rok populismu?

Návrat Donalda Trumpa do Bílého domu je velkým vítězstvím populismu. Bude zajímavé sledovat, **zda se Trump poučil z porážek i zklamání minulých let. Například zda se po 20. lednu Washington spokojí u svých evropských „spojenců" se standardní servilní loajalitou, nebo bude požadovat, aby i tady populistické strany dostaly více prostoru jak v mediích, tak při praktickém výkonu moci.** Tu druhou možnost naznačili Elon Musk svou veřejnou podporou Alternativy pro Německo a Trumpovo pozvání předsedkyně této strany na inauguraci. Nejspíš nastal čas zeptat se, co to vlastně populismus je.

Programové jádro

Podle dekadentních medií, jako jsou ta česká veřejnoprávní, populistou je ten, kdo u lidí apeluje na emoce, vyvolává a zneužívá u nich strach. Jenže populismus není jen politický styl, je to i svérázný soubor zásad. A také pestré, v řadě otázek rozporuplné hnutí. Z programového hlediska **integrujícím principem populismuje snaha vyjadřovat zájmy obyčejného, nezkaženého lidu. To v opačném gardu znamená, že se staví proti privilegované, sobecké a zkorumpované elitě.** Elitě ekonomické, kulturní a mediální – homogenní skupině, která jedná proti zájmům lidu. Útoky proti zrádné elitě někdy ústí v antiintelektualismus a do nekritické obliby konspiračních teorií. Proto v první polovině 60. let minulého století americký historik Richard Hofstadter psal v souvislosti s populismem o „paranoidním stylu politiky".

Populismus bývá spojen se sebevědomým přímočarým stylem, s personalizací problémů – a s politiky různého zaměření a zájmů. Tato schopnost populismu spojit se s levicovým i pravicovým programem je jedním z důvodů střídání pravicových a levicových vlád v Latinské Americe, je zdrojem tamních pozoruhodných ideově-politických vln přílivu a odlivu, jak to naznačuje i přiložená mapa.

Doplněk programu

I když je populismus často pokládán za alternativu tradičních ideologií – socialismu, liberalismu, konzervatismu a podobně –, ve skutečnosti se pohybuje mezi nimi, opírá se o ně a účelově z nich čerpá. Proto je těžké zformulovat jednoduchou definici populismu, jak o tom píší Cas Mudde a Cristobal Kaltwasser v knize *Populismus. Velmi krátký úvod.* Situaci komplikuje i fakt, že výše zmíněný apel na emoce umožňuje, že na čele populistických hnutí lze nejednou potkat revolucionáře tradičního střihu, ale i miliardáře, příslušníky privilegované vrstvy.

Populismus jako styl i program může tvořit část zaměření konkrétních politiků, stran či hnutí, doplněk nebo dokonce méně podstatný rys, který není výlučnou podstatou jejich cílů. To vše vede k tomu, že mezi populisty bývají zařazováni ruští narodnici z šedesátých let 19. století, podle některých autorů patřící mezi socialisty a někdy i anarchisty, kteří požadovali sblížení inteligence s moudrostí lidu – ale také přívrženci amerického hnutí Tea Party zrozeného v první dekádě 21. století, kteří bývají klasifikováni jako libertarianisté či anarchokapitalisté. Proto se lze setkat s tvrzením, že programovým populistou je na pravici Donald Trump, ale i jeho levicový protiklad, venezuelský Hugo Chávez. Situaci nezjednodušuje ani fakt, že Indická lidová strana, která dala Indii současného prezidenta i premiéra, bývá pokládána za pravicově populistickou stranu hlásící se ke konzervatismu a hinduistickému nacionalismu.

Populistické teze i styl mohou maskovat skutečné cíle některých politiků a skutečný program jejich stran či hnutí. Ve své podstatě je populis-

tická i představa, že politické strany lze nahradit občanským hnutím – a že díky tomu pravda a láska zvítězí nad lží a nenávistí. Na druhé straně předseda hnutí ANO, jehož forma politického chování připomíná populismus, je ve skutečnosti pragmatik, jenž těží ze schopnosti dobře odhadnout, které skupiny lze během volební kampaně mobilizovat a jak. Demagogie není totéž co populismus, byť populista může používat demagogii – právě tak jako může být demagogem socialista, liberál, konzervativec či vyznavač jiné ideologie.

Radikální demokratismus

V jazyce netolerantních mainstreamových medií v Česku je populismus pravicový nacionalistický antidemokratický proud. Toto hodnocení je ale zaměřeno jen na aktuální evropský populismus, který může reprezentovat například Svobodná strana Rakouska, Národní sdružení ve Francii či Alternativa pro Německo – a i v těchto případech je pravdivé pouze částečně. Ve skutečnosti **populisté všech barev a národností mají tendenci demokracii uctívat, ovšem demokracii v jiné podobě než liberálové.**

Počátek rozdílu tvoří populistická iluze o demokracii, kterou lze s určitou ilustrační nadsázkou nazvat „severoamerickou". Je obsažena v přesvědčení, že pravou demokracii vytvořili američtí prezidenti jako

▶Thomas Jefferson, 3. prezident; autor *Deklarace nezávislosti USA* a tvář hnutí za prosazení prvních deseti dodatků k *Ústavě*, včetně práva na zbraň. „Strom svobody musí být čas od času osvěžován krví vlastenců a tyranů. To je jeho přirozené hnojivo," tvrdil.
▶Andrew Jackson, 7. prezident; byl hrdý na to, že „zabil tu banku" – myšleno Druhou národní banku, předchůdce FEDu, soukromou korporaci, která zajišťovala fiskální transakce pro americkou vládu.
▶Abraham Lincoln, 16. prezident; „Vláda lidu, prostřednictvím lidu a pro lid," provolal v Gettysburském projevu.

Protože je v občanech USA od dětství pěstována úcta k odkazu těchto mužů, vzniká u některých falešná představa, že někdy lid skutečně vládl. Že úkolem je VRÁTIT moc lidu, PŘIVÉST ZPĚT pravdu a mravnost do politiky. Což není snadné: Andrew Jackson nejen zbavil vládu Spojených států dluhů – také přežil dva atentáty.

Vůle lidu

Z tohoto podhoubí vyrůstá u některých lidí, pravděpodobně i u Trumpa, obtížně skrývané porozumění pro účastníky útoku na Kongres po minulých prezidentských volbách v USA. V pozadí je malý respekt k zastupitelské demokracii a **volání po větším využívání nástrojů přímé demokracie, jako je referendum.** To je vidět i u populistů v Evropě, včetně hnutí Svoboda a přímá demokracie v Česku. V populistickém podání lid nejsou vykořisťované třídy a s nimi spojené vrstvy, jak je tomu například u marxistů. Lid je u populistů neprivilegovaný čistý nositel obecné vůle – konglomerát občanů, kteří vždy a za všech okolností nejlépe chápou, co je jejich zájmem, a tedy i zájmem společnosti. Z tohoto hlediska je někdy populismus vnímán jako demokratický extremismus.

Idealizace demokracie skrývá dvě rizika. Především platí varování italského politologa Giovanniho Sartoriho, že zklamání z demokracie vyrůstá z jejího přeceňování. Je to idealizace demokracie, obtíže při hledání „obecné vůle" lidu, která u některých populistů **otvírá prostor pro užívání autoritářských nástrojů.** To umožňuje některým liberálům označovat populisty za „krajní pravici" – čímž ovšem na škále jednotlivých ideologií nenechávají, často záměrně, místo pro skutečně „krajní" postoje například fašistů.

Populistický nacionalismus

Druhým problémem populistického pojetí demokracie je **časté ztotožňování lidu s národem.** Andrew Jackson nebyl pouze jediný prezident, který splnil své předvolební sliby – k východiskům severoamerického populismu patří i Jacksonova genocidní politika vůči indiánům. A také k nim patří Kalifornská strana pracujících z konce 19. století, jejíž protiimigrační program vyjadřuje ústřední heslo „Číňané musí vypadnout!" S takovýmto pojetím „lidu" lze v podmínkách nezvladatelné imigrace nejen v USA sklouznout ke xenofobii. A též k sebestředné představě „America First!", k právu na Panamský průplav, připojení Kanady nebo Grónska…

Pojetí vlastenectví či nacionalismu odlišuje populismus v USA od populismu v Latinské Americe. Sociálně-ekonomicky laděný populismus v Latinské Americe zrozený na konci první poloviny 20. století spojuje kritiku špatného ekonomického řízení s modelem importsubstituční in-

dustrializace. Ten je založen na představě, že země Latinské Ameriky by se měly stát suverénní prostřednictvím místní výroby průmyslového zboží. Taková vize je ovšem zcela v rozporu s hegemonistickými zájmy USA. Přidá-li se k tomu, že Juan Perón budoval svoji politickou oporu na síle odborů a zájmech chudiny, prosazoval znárodnění, rozšířil volební právo na ženy – měl populismus v Argentině o protivníky postaráno. Navíc nejen Perón, ale hlavně pozdější levicoví, socialisticky orientovaní populisté chápali a chápou vlastenectví šířeji, regionálně, jako politiku pan-národní, tedy pro Latinskou Ameriku jako celek. Ovšem i v tomto případě existují výjimky či významné doplňky: levicový populismus bolivijského prezidenta Evo Moralese staví někdy původní obyvatelstvo a mestice proti elitářské evropské „náplavě".

Evropa a Česko

Oproti populismu v obou Amerikách je ten evropský mladý. Někdy se mluví o tom, že „tichá revoluce" na konci 70. let stvořila strany Zelených, zatímco „tichá kontrarevoluce" 80. let uvolnila cestu stranám vyznávajícím pravicový populismus: tehdy se ve Francii do parlamentu poprvé dostala Národní fronta (dnes Národní sdružení). Svobodná strana Rakouska se zrodila už v 50. letech, poprvé se dostala do vlády v polovině 80. let, italská Liga severu (dnes vládní strana Liga) vznikla počátkem 90. let, Alternativa pro Německo pak byla založena v roce 2013… Od počátku tento pravicový **evropský populismus vyznával národní hodnoty,** přičemž prudce narůstající imigrační krize mu dodala široce sdílené téma. Tato krize přivedla některé evropské populisty od realistického vnímání ekonomických a kulturních limitů možnosti pomáhat až k projevům etnické, rasové či náboženské nesnášenlivosti.

Příznačné je, že u evropských populistických stran a hnutí lze zaznamenat **vnímání Evropské unie jako odnárodněného elitářského projektu plného korupce** – v některých případech i jako projektu sloužícího zájmům USA. Tomu odpovídá i euroskepticismus většiny voličů populistických stran, který je navíc povzbuzován extremismem bruselských liberálních byrokratů například v otázkách ekologie či problematiky LGBT+.

Pro netolerantní liberály, kteří postrádají schopnost vcítit se do problémů a způsobu myšlení jiných lidí, jsou populisté hlasateli dezinfor-

mací – šíří to, o čem dobře vědí, že není pravda. Úspěchy populistů ve volbách pak přičítají jejich demagogii, onomu výše zmíněnému apelu na emoce a strach. V boji proti populistům, ale také dalším imaginárním i skutečným odpůrcům se pak **vládnoucí skupiny kromě barevných revolucí učí používat i nové manipulační nástroje, jako je například omezování i zneužívání svobody slova v digitálním prostoru (Evropská unie), hlasování ze zahraničí (Moldavsko) či svévole ústavního soudu (Rumunsko).** Své nedostatky pak tyto vládnoucí skupiny vidí jako problém v „komunikaci", v nedostatečném propagování „pravdy" a vlastních úspěchů. Ignorování obsahových otázek politiky je vede k tomu, že zmíněnou nedostatečnost chápou především jako problém formy. Proto je například v Česku jejich snaha přejít do ofenzivy nejvíce patrná na posunu jazyka: pokusy využít davové emoce jsou u nich ve znamení záplavy agresivního vulgarismu, podbízivé žoviálnosti, měšťácké pseudolidovosti trčící z oken kavárny Bellevue.

Nebude to nudný rok, ten rok 2025…◀

!Argument, 13. října 2025

Všeobecné, rovné, přímé a tajné

Volby jsou způsob, jak řešit politické problémy a konflikty pomocí matematiky. Protože čísla se jeví politicky nezaujatá, bývají volby vnímány jako esence spravedlnosti. Jenže takovéto pojetí naráží na dvě složité skutečnosti. Předně vstupní hodnoty – počty hlasů – jsou vytvářeny pod tlakem sdělovacích prostředků, mediálních agentur i politických stran a často nevyjadřují skutečná přání a zájmy hlasujících, nebo je vyjadřují jen částečně a dočasně. Druhým problémem jsou techniky, pomocí kterých se hlasy sbírají a přepočítávají na mandáty. Na druhé straně ale změny volebních zákonů jsou vnímány jako zásah do citlivé oblasti upořádání správy věcí veřejných formou, které se říká „demokracie". Citlivé proto, že volby nejsou pouze svátkem demokracie – jsou, či měly by být, též náhradou konfliktnější formy výběru politiků, kteří spravují stát. Vyostřeně by se dalo říci, že volby jsou náhražkou za občanskou válku – nebo že jsou nekrvavou občanskou válkou.

Změny v Česku

Historie moderních voleb ukazuje, že neexistuje snad žádný aspekt voleb, který by se nestal objektem účelové politické manipulace – od zpochybňování volebního práva některých skupin přes úpravy velikosti obvodů až po hry s volebním systémem, volební metodou, volebním kvorem (jako to bylo například při volbách do Poslanecké sněmovny PČR v roce 2021) a podobně. V Česku se nejnověji pokusem o úpravu volebních pravidel stala otázka korespondenčního hlasování. To by mělo dát možnost občanům České republiky žijícím v zahraničí a zapsaných do voličských seznamů u místně příslušného zastupitelského úřadu hlasovat formou dopisu s vyplněným hlasovacím lístkem zaslaným poštou.

Tato změna je zdůvodňována zajištěním většího pohodlí voličů a tím i jejich volební účasti, tedy vytvořením lepších podmínek pro naplnění volebního práva. To ale není celá pravda. Už fakt, že změnu prosazují pravicové vládnoucí strany, naznačuje, že je tu i „doplňková" motivace.

Tu tvoří předpoklad, že političtí migranti po roce 1948 i 1968 a jejich potomci jsou pravicově orientovaní. S tím je spojen fakt, že občané žijící v zahraničí jsou méně informovaní o aktuálních problémech a konfliktech v Česku, což by mělo vyhovovat vládnoucí pětikoalici. V každém případě ve volbách do Poslanecké sněmovny PČR v roce 2021 hlas odevzdalo přibližně 18 tisíc Čechů žijících v zahraničí – z nichž zhruba čtyři pětiny hlasovaly pro strany pětikoalice. V současných sporech o úpravu volebního zákona se ale hraje o větší čísla: zápas se vede o hlasy přibližně půl milionu lidí žijících v zahraničí.

Konvenční model

Dnes již klasická forma hlasování se formovala několik staletí a zahrnovala všechny dospělé občany, kteří prokázali svoji totožnost před komisí k tomu určenou. Hlasování se odehrávalo ve volební místnosti přidělené voliči v konkrétním obvodě. Konalo se v podmínkách, které zaručovaly utajení toho, jaké volič zvolil preference. Volby probíhaly v pevně stanovených dnech voleb. Po hlasování se již neprovádělo ověřování platnosti hlasovacího lísku. Volební právo bylo nepřenosné. Takto se zrodily volby charakterizované jako všeobecné, rovné, přímé a tajné. Praktické – někdy ale i účelové – výjimky z tohoto principu vymezuje zákon.

Všeobecné volební právo. Jeho dosažení vyžadovalo především překonání majetkového cenzu, který zužoval voliče na vlastníky majetků platících určité daně či dědice titulů. Specifickým problémem v některých státech byla rasová diskriminace, ale i zbavení volebního práva na základě náboženského vyznání. Další rovinou zápasu o všeobecné volební právo bylo přiznání volebního práva ženám. Prvenství v tomto případě náleží Wyomingu, jednomu ze států USA, který přiznal volební právo ženám v roce 1890. V Evropě patří prvenství Finsku, které tak učinilo roku 1906 – tedy v době, kdy Finsko bylo součástí Ruské říše.

Rovné volební právo. To je spojeno s požadavkem, aby všechny hlasy měly stejnou hodnotu. I když se rovnost hlasů chápe jako matematický, nikoliv politický princip – politická hodnota hlasu pro poraženého kandidáta je přirozeně nižší než hlasu pro vítěze – matematické vyjádření rovnosti v jiném než většinovém systému je obtížně dosažitelné. Jak ukázaly volby do Poslanecké sněmovny PČR v roce 2021, princip

kroužkování, když jej nevyužívá každý volič, mění politickou váhu jednotlivých hlasů. Navíc zákony v případě voleb do zastupitelských sborů pomocí systému poměrného zastoupení pracují s různými hladinami uzavírací klauzule, které je nutné dosáhnout pro zisk prvního mandátu. Pak nastupují odlišné metody přepočtu zbytkových hlasů. Pro zjednodušení lze připomenout, že ve volbách do Poslanecké sněmovny PČR v roce 2021 bylo téměř 1,1 milionu hlasů odevzdáno politickým subjektům, které se nedostaly přes uzavírací klauzuli, a propadlo.

U poměrného sytému se uvádí přesnější odraz vůle voličů, ale obtížnější sestavení stabilní vlády; většinový systém je vnímán jako cesta ke stabilní vládě, ale vytýká se mu nepřesné vyjádření vůle veřejnosti. Někdy se tyto problémy řeší kombinací volebních systémů. Následující tabulka převzatá z Databáze volebních systémů, kterou zpracovává Mezinárodní institut pro demokracii a pomoc při volbách (International IDEA) se sídlem ve Švédsku ukazuje, jak vypadá využití volebních systémů v současném světě.

Volební systémy ve světě

způsob	počet zemí
pluralitní/většinový	86 (40,00 %)
poměrné zastoupení	81 (37,67 %)
smíšený	33 (15,35 %)
ostatní	8 (3,72 %)
probíhá změna	1 (0,47 %)
neaplikovatelné	6 (2,79 %)
celkem	215

Zdroj: International IDEA: Electoral System Design Database

Méně známým příkladem nerovnosti jsou volby do Evropského parlamentu. Vzhledem k výrazně odlišnému počtu obyvatel jednotlivých států dospěli konstruktéři Unie k názoru, že je třeba omezit zastoupení velkých států. A tak například v Německu připadá na jeden mandát v Evropském parlamentu přibližně dvakrát víc voličů než na Slovensku.

Přímé volební právo. Tento princip předpokládá, že volič vybírá kandidáta bez zprostředkování. Nepřímé volby se ve středu Evropy mohou

jevit jako archaismus, ovšem jsou používány v jedněch z nejdůležitějších voleb na světě, a to při volbě amerického prezidenta. Tam závazek většiny elektorů jednotlivých států hlasovat pro toho kandidáta, který v jejich domovském státě zvítězil, byť o jeden hlas, vedl k tomu, že pětkrát se prezidentem stal kandidát, který získal méně hlasů než jeho soupeř.

Tajné volby. Jsou spojovány s požadavkem, aby nikdo nemohl být potrestán za svůj výběr, nebo aby se v důsledku své volby necítil ohrožen či aby nehlasoval pod nátlakem. Tento princip je výdobytkem Velké francouzské revoluce, ovšem po její porážce byl ve Francii zrušen. A tak moderní tajné volby bez přerušení se datují od roku 1856, kdy byly zavedeny v Jižní Austrálii. Tajnosti volby u konvenčního modelu se dosahuje tím, že hlasování probíhá za plentou, kam smí v danou chvíli vstoupit jen volič.

Zvláštní pravidla

Přibližně dvě třetiny zemí dnes ale přijaly nějaká zvláštní, doplňková volební pravidla. Rozmělňování konvenčního modelu demokratických voleb zahrnuje například asistované hlasování, hlasování před volebním dnem či volebními dny. Začaly se používat mobilní volební urny, někde se vytváří speciální volební místnosti. Objevilo se hlasování v zastoupení, při kterém oprávněný volič jmenuje jinou osobu – zmocněnce – aby hlasoval jeho jménem. Nejvíce pozornosti ovšem přitahují dvě formy distančního hlasování: korespondenční hlasování prostřednictvím pošty a hlasování po internetu. Obě tyto metody jsou technicky možné (u internetového hlasování například prostřednictvím datových schránek) a zvětšují pohodlí voličů – narušují však integritu volby v klasickém pojetí.

I když se často upozorňuje na možnost manipulace při zpracování či počítání poštou zasílaných hlasů, v tomto případě je pravděpodobnost falšování výsledků obdobná jako při konvenčním hlasování – záleží na kvalitě volební komise. Ta v ideální situaci obdrží poštou zaslaný hlas, který je uzavřen v druhé obálce, přičemž v první obálce je navíc potvrzení o volebním právu. Po jeho ověření je uzavřená obálka s hlasem vhozena do urny a stává se anonymní. Velký problém distančního hlasování ale je, jak upozorňuje Adam Votruba v článku Když účel světí prostředky, na počátku volebního aktu. Tedy ve chvíli, kdy je zaškrtnut na volebním lístku preferovaný kandidát či strana, hnutí nebo kolice. Vytrácí se totiž kontrola prostředí: byl volič při tomto aktu sám? Nebyl

na něj vyvíjen nátlak? Nehlasoval za něho někdo jiný? Tajný charakter a nepřenosnost volebního práva nelze při korespondenčním a internetovém hlasování z domova zaručit. U hlasování prostřednictvím internetu zaznívá navíc varování, že software, který hlasy sčítá a dále s nimi pracuje, může být nedokonalý.

Úpravy volebního práva

Přes všechny tyto problémy se úpravy tradičního demokratického modelu voleb šíří, a to jak pokud se jedná o voliče hlasující uvnitř daného státu, tak o voliče hlasující ze zahraničí. Podle údajů ze studie Hlasování v zahraničí, kterou v roce 2021 vydal institut International IDEA, se způsoby hlasování umožněné voličům s bydlištěm v zahraničí v jednotlivých zemích značně liší: osobní hlasování se používá ve 109 státech a teritoriích; korespondenční hlasování umožňuje 50 států; hlasování v zastoupení umožňuje 21 států; elektronické hlasování zákon povoluje ve 12 zemích. Některé státy umožňují voličům v zahraničí vybrat si z více způsobů hlasování. Podle studie Zvláštní pravidla hlasování, kterou loni zveřejnil stejný institut, korespondenční hlasování uvnitř státu dnes umožňuje 35 zemí.

Možná by při všech těchto úpravách volebního práva bylo vhodné vrátit se k původním liberálním výhradám vůči hlasovacímu právu pro neplatiče daní. Ne ale pro ty, kteří neplatí z důvodu nouze, zdravotního stavu či postavení studenta nebo důchodce, jenž sice daně neplatí, ale v produktivním věku si daněmi volební právo předplatil. Vztah daní a volebního práva by se dal upravit jinak: právo hlasovat by neměl ten občan, který v končícím volebním období na základě vlastního rozhodnutí platil daně v zahraničí. Ať již žije v Česku, nebo v cizině. Možná by volební právo neměli mít ti, kdo na základě vlastního rozhodnutí nepřispívají na provoz českého státu. A možná by bylo vhodné docenit význam volebního zákona a umožnit jeho změny ne na základě prosté většiny poslanců a senátorů (čl. 40 Ústavy České republiky), ale na základě kvalifikované, třeba třípětinové většiny. Tak by se mohlo zamezit alespoň některým jeho účelovým a nekvalifikovaným úpravám.◀

!Argument, 29.ledna 2024

Krize demokratických iluzí

„Pouze to, co nemá žádnou historii, může být definováno."
Friedrich Nietzsche: *Genealogie morálky* (1887)

Hned vedle americké školy barevných revolucí se formuje drsná škola evropské volební justice. Při pohledu na rozsudek proti Marine Le Penové by někoho mohlo napadnout, že jde o románskou právní školu – vždyť další živé příklady jsou z Rumunska a Moldavska. Ovšem Češi znají stát, kde Ústavní soud v únoru 2021 změnil pravidla volební hry během ostré fáze kampaně a získal tak nehynoucí zásluhy na podobě současné vlády: nový volební zákon v této zemi neomezených možností nabyl účinnosti 1. července 2021, přibližně tři měsíce a jeden týden před vlastními volbami. Tak vznikla vláda složená z reprezentantů politických stran, které v souhrnu nevolilo ani 30 % oprávněných voličů.

Svátek demokracie

S určitým zjednodušením lze říci, že současná **liberální demokracie pojala vládu lidu jako vládu většiny spojenou s ochranou práv menšin.** Technickou stránku vlády většiny zajišťují volby, během nichž se vybírají reprezentanti většiny a některých menšin. Většina v tomto případě není cestou k pravdě jako u radikálních demokratů dovolávajících se referenda a možnosti odvolat zvoleného zástupce. V liberálním pojetí se jedná o volbu zástupců řídících se jen svým svědomím, bez ohledu na přání voličů. Většinový princip je pouze pravidlem, které předstírá, že je matematicky danou spravedlností. Například současná vláda v Česku se opírá o většinu reprezentantů lidu v Poslanecké sněmovně zvolených v roce 2021. Představuje ale většina dohodnutých se poslanců o vytvoření vládní koalice většinu lidu? **Pro strany původní vládní pětikoalice hlasovalo 43,1 % voličů z těch, kdo přišli k volebním urnám.** Více než milion hlasů propadlo, protože volební zákon stanovil hranici pro vstup reprezentantů tak, že jejich politická

strana, hnutí či koalice (podle zákona do Poslanecké sněmovny nesmí kandidovat nikdo jiný) nepřekročila práh ve výši 5 % získaných hlasů. Ale nejen to.

Jsou-li za lid pokládáni všichni oprávnění voliči, tedy i ti, kteří nepřišli k volením urnám, pak zmíněná pětikoalice reprezentovala 28,2 % lidu. Současná vláda čtyřkoalice ještě méně. Opravdu má národ takovou vládu, kterou si zaslouží? A pokud jde o Senát, tam byla například loni volební účast v 1. kole 30,5 % a v 2. kole 17,5 % oprávněných voličů. To ze senátorů automaticky dělá reprezentanty menšiny. Údaje o volbách do Senátu od samotného vzniku této komory Parlamentu ukazují, že většina lidu-oprávněných voličů nepokládá Senát za vhodný či nutný – což ovšem nikterak neomezuje pravomoci a privilegia senátorů.

Volby do Poslanecké sněmovny PČR, 2021

oprávnění voliči	8 275 752
aktivní voliči (vydané obálky)	5 414 637
voliči pětikoalice	2 333 681

Zdroj: ČSÚ

Partokracie

Při pohledu na současné Česko se zdá, že se vláda většiny změnila na partokracii – vládu zvolených politických stran. Jenže – jak zvolených? Když voliči Pirátů v roce 2021 hlasovali, asi netušili, že dávají svůj hlas především hnutí STAN plus koalici s ODS a TOP 09. O zformování koalic – v jiných situacích o sepsání opoziční smlouvy – rozhodují samostatně vedení stran. Politických stran, které podléhají železnému zákonu oligarchizace. To znamená, že aparát a vedení mají zvláštní zájmy odlišné nejen od voličů, ale i od členů strany. Nemravné sobectví politických stran, o kterém s takovým zápalem psal Edvard Beneš, bývá především nemravným sobectvím stranické byrokracie a vedení. Někteří autoři, jako německý sociolog RobertMichels, v této souvislosti dokonce dospěli k přesvědčení, že „socialisté mohou zvítězit, ne však socialismus“.

Ve střední Evropě vznikaly moderní politické strany jako malé parlamentní kluby, které si na svou podporu vytvářely v regionech výbory. Když vznikly podmínky na rozšíření volebního práva, začaly se kolem sociálních a ideových zájmů formovat i mimoparlamentní politické strany: začalo období masových politický stran. Ty měly i vlastní podpůrné struktury. Agrárníci, od roku 1919 Republikánská strana, měli za 1. republiky vlastní tiskařské a vydavatelské družstvo, které mimo jiné vydávalo deník Venkov, bankovní a pojišťovací instituce, hospodářkou jednotu družstev, vlastní odborové organizace, zájmová uskupení podle profesí, ale i odvětví produkce, zemědělskou akademii, ústřednu filmů a diapozitivů, osvětové a kulturní spolky, zdravotní a sociální péči, společenský klub, zemědělské muzeum, střelecký svaz a podobně. Československá strana lidová měla tehdy několik set tisíc členů, v roce 1990, nedlouho po sametové revoluci, 96 tisíc; dnes má KDU-ČSL 18,6 tisíc členů. Další současné parlamentní strany mají ale jiný osud.

Zavedenější parlamentní strany, tedy ODS a SPD, mají přibližně 11 tisíc členů, přičemž v případě ODS se jedná o pokles (v roce 2009 měla 34,2 tisíc členů), u SPD o růst přibližně na dvojnásobek za pět let. A pak jsou tu novotvary: ANO má přibližně 2,7 tisíc členů, STAN a TOP 09 2,1 tisíc členů, Piráti přibližně jeden tisíc. Věci veřejné, když v roce 2010 získaly ve sněmovních volbách 10,9 % odevzdaných hlasů a následně čtyři křesla ve vládě, měly 813 registrovaných členů.

Mnohé nasvědčuje tomu, že politické strany se od klubů přes masové strany vrací zpět ke klubové podobě – samozřejmě na vyšší úrovni. **Volby se stávají tvrdým soubojem vedení stran, které si platí dravé mediální agentury. Programy politických stran stále více nahrazuje „komunikace" – odosobnělá agresivní prezentace osob a sloganů, přičemž argumentační sílu logiky nahradily emoce.** Agitaci a propagandu, kterou kdysi obstarával aktiv stranických dobrovolníků na nejrůznějších schůzích, osvětových akcích, ale i při návštěvách bytů či v diskusích na pracovišti, vystřídalo **přímé působení najatých mediálních agentur na jednotlivé voliče pomocí internetu a přes soukromé či zdánlivě veřejnoprávní masové sdělovací prostředky.** Cílem není sjednotit veřejnost, ale rozdělit ji. **Je třeba nalézt či vytvořit protivníka, vystrašit vybranou část**

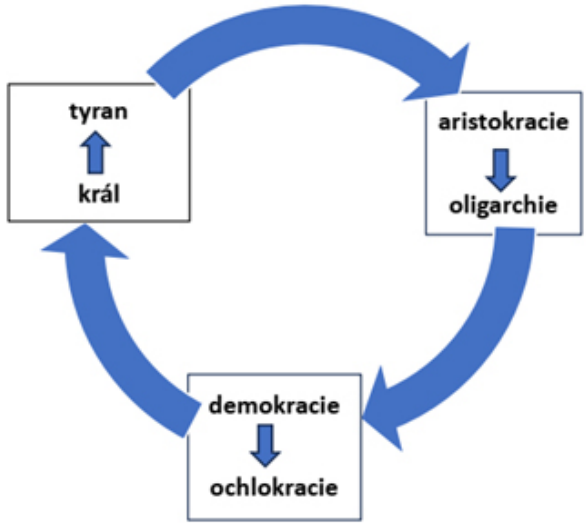
veřejnosti a s její pomocí soka porazit. Ve spirálovitě narůstající hysterii se pak až příliš snadno najde místo pro jedince, který se pokusí o vraždu slovenského premiéra.

Evropské hodnoty

Lze samozřejmě říci, že přes všechny vady na kráse je demokracie lepší než jakékoliv jiné uspořádání věcí veřejných. Ostatně demokracie jako taková je součástí evropského kulturního dědictví. Vždyť už staří Řekové… Jenže staří Řekové neznali zastupitelskou demokracii. Volby pro ně byly aristokratický princip, který popíral rovnost. Demokratický výběr funkcionářů probíhal losováním. **Není náhoda, že téměř všichni velcí antičtí filosofové, včetně Platona či Aristotela, pokládali demokracii za špatné uspořádání – za nebezpečnou vládu demagogů a davu.** Obdobně viděli demokracii i mnozí novověcí političtí filosofové, například Jean Jacques Rousseau či Immanuel Kant. Toto kritické vnímání demokracie jako vlády lidu převládalo v politické teorii do poloviny 19. století, do doby, než začaly vycházet mnohosvazkové *Dějiny Řecka* od George Grotea. Až tento britský historik vykreslil Athény v pozitivním světle jako základ evropské civilizace.

Lze samozřejmě nad antickou kritikou demokracie mávnout rukou – prostě dnes se demokracie definuje jinak. Jenže ono antické pojetí skrývá ještě jednu odlišnost od dnešního pojetí. V protikladu s představou amerického politologa Francise Fukuyamy, že liberální demokracie znamená „konec dějin" a po jejím vítězství už nebude nikdy nic jiného, antika kladla **důraz na střídání režimů**. Každý režim, tedy i demokracie, byl jen dočasný. I ta nejlepší demokracie se například v podání helénského historika Polybia měnila v ochlokracii, vládu lůzy, ta pak ve vládu jedince, moudrého krále, která se časem změnila na panování tyrana, a posléze nastoupila vláda skupiny, moudré aristokracie, která časem degenerovala v oligarchii; tu potom vystřídala demokracie… Možná toto je nejdůležitější varovný odkaz antických předků: neobjevují se v současné liberální demokracii tendence přerodu režimu?

Schéma střídání režimů podle Polybia

Netolerantní demokracie

Představu o konci dějin v náručí liberalismu komplikuje fakt, že samotný liberalismus se mění. Pod tlakem liberální „korektnosti" se přivírá Overtonovo okno přijatelných myšlenek, „strategická komunikace" mocenských elit přepisuje dějiny. Kdysi avantgardní umění hledalo krásu či vyjádření humanistické myšlenky, dnes se hlavní proud umění dílem podbízí režimu, dílem se snaží jen co nejvíce šokovat. A nikým nevolení soudci přebírají kontrolu nad volebními výsledky, aby ochránili vládu privilegovaných menšin. Nelze zapomenout, že liberalismus se dopracoval k souhlasu s demokracií a všeobecným volebním právem až na začátku 20. století. Je naivním omylem domnívat se, že v pojetí liberálních elit je tolerance součástí definice demokracie. Sňatek dnešního liberalismu s demokracií nevychází z tolerance coby uznání rovného práva všech lidí mít vlastní názor či případně zaujmout politický postoj. **Liberalismus se smířil s demokracií tehdy, když se mocenské elity ujistily, že si v demokratických podmínkách dokážou udržet dostatečnou moc k ovládání základních politických, ekonomických a sociálních procesů.**

Pro současnou politiku je určující střet dvou procesů. Tím prvním je proměna světa: nová fáze vědeckotechnické revoluce, změny sociální

struktury, dramatické posuny v globálním uspořádání. Nároky na politické elity rostou, jenže – a to je ten druhý proces – dnešek doprovází **úpadek kvality liberálních politických elit.** Česko je ukázkovým příkladem. První generaci polistopadových politiků lze vyčítat mnohé, ale její příslušníci měli nějakou vizi, nadosobní cíl, k němuž se snažili nejrůznějšími metodami společnost dovést. Měnili systém. Po odchodu vizionářů se do čela státu dostali lidé, kteří nikam nesměřují, jen chtějí systém ošetřovat a chránit. Úroveň politické kultury mocenské elity klesá, marně se snaží nahradit nedostatek vzdělání vulgaritou. **Údržbáři systému vidí největší nebezpečí v současných vizionářích,** a to i těch, kteří by chtěli pouze systém přizpůsobit změnám prostředí. V jejich představách je důkazem dokonalosti režimu to, že přivedl do vlády ty nejlepší – tedy je samotné. Takovou **zúženou představu demokracie jsou odhodláni hájit i autoritářskými prostředky.** Jako by chtěli světu sdělit, že antičtí filosofové měli pravdu.◀

!Argument, 14. dubna 2025

Pláč demokracie

Je obtížné nalézt rčení, které by bylo obdobně nesmyslné jako „Každý národ má takovou vládu, jakou si zaslouží!“ Ve skutečnosti ale národ má málo co do činění s tím, jak se formuje vládnoucí vrstva ve státě, zřídka může ovlivnit, jak vypadá vláda. To jen liberální brožurky vytvářejí iluzi, že v podmínkách demokracie si národ určuje, kdo mu vládne.

Jazyk iluzí

Především je třeba narovnat slovník. Národ je etnická skupina, o které se v 19. století tvrdilo, že tvoří přirozený základ státu. Dnes není základem liberální demokracie příslušník národa, ale občan. Problém je i s demokracií jako lidovládou. Lid byl v dobách Velké francouzské revoluce třetí stav, tedy to, co zbylo, když se od obyvatel země odečetla šlechta a církevní činitelé. V památném *Gettysburgském projevu* (1863) Abraham Lincoln mluvil o „vládě lidu, prostřednictvím lidu a pro lid“, aniž lid definoval. V levicových doktrínách se lid změnil na pauperizovanou či neprivilegovanou vrstvu. V liberálních textech ovšem pojem „lid“ nahradilo ještě hůře uchopitelné fluidum zvané „veřejnost“.

Mnoho nejasností v sobě skrývá samotné slovo „demokracie“. I ten nejjednodušší přehled demokratických institucí ukáže, že demokracie může mít řadu podob – v párovém protikladu existuje například demokracie zastupitelská a demokracie přímá, demokracie s většinovým nebo poměrných volebním systémem, unitární nebo federální, demokracie parlamentní či prezidentská, s institucionalizovaným postavením expertů či s jejich ad hoc užíváním… Není problém zformulovat třeba deset párů takto protikladných demokratických institucí. To ovšem znamená, že v takovém případě existuje 2^{10} variant demokracie, tedy 1024 odlišných podob. Nemluvě o nekonečných variacích volebního zákona. Kdyby například v Izraeli nebyl práh pro vstup do Knesetu 3,25 % získaných hlasů, ale 5 % jako v Česku, čtyři strany ze současných deseti parlamentních stran by se do Knesetu pravděpodobně nedostaly a podmínky pro vytvoření vlády by byly odlišné. A třeba by ani nebyla válka. Kdo ví. Strážci jediné pravdy to mají opravdu těžké.

Česká verze

Také je možné si vše zjednodušit do teze, že „demokracie je, když rozhoduje většina“. Sice existuje varování, že důležitá je ochrana menšin, které se jednou mohou změnit na většinu, ale budiž: jak je to s vládou většiny? Třeba v Česku roku 2021, kdy volby přivedly do Strakovy akademie vládu Petra Fialy. Tehdy v Česku žilo přibližně 8,3 milionů oprávněných voličů; samotného hlasování se ovšem účastnilo jen 5,4 milionů lidí. Pro uskupení současné vládní pětikoalice hlasovalo přibližně 2,3 milionů lidí – tedy 43,1 % aktivních voličů, nebo také 28,2 % oprávněných voličů. Až speciálně upravený volební zákon umožnil vyrobit z této různorodé menšiny většinu poslaneckých mandátů vládnoucí pětikoalice.

Volby do Poslanecké sněmovny PČR, 2021

	počet hlasů
oprávnění voliči	8 275 752
aktivní voliči	5 411 884
SPOLU - ODS, KDU-ČSL, TOP 09	1 493 905
PIRÁTI A STAROSTOVÉ	839 776
pětikoalice celkem	2 333 681

Zdroj: Volby.cz – Český statistický úřad

V Česku je vládnoucí pětikoalice slepencem, který byl vytvořen především na bázi společného odporu proti hnutí ANO. Tedy více na negativních emocích než na programové shodě. Těžko se hledá volič Pirátů, který by ve volbách hlasoval za vytvoření společné vlády s TOP 09 – či naopak. Pětikoalice je kuloárová dohoda, ne volba většiny ať již veřejnosti, občanů či lidu. Po obecné dohodě vůdců koaličních stran a hnutí následovala konkretizace v podobě rozdělování kořisti. Až poté přišlo na řadu hledání osob pro získaná ministerstva uvnitř jednotlivých stran a hnutí. Takto vzniklo složení vlády, kterou si tento národ – ale ani lid, veřejnost či občané – opravdu nezasloužil.

Při pohledu například na ministerstva zahraničí, školství, zdravotnictví… lze vyslovit naději, že snad mohly vládní strany a hnutí vybírat lépe, že snad byly i jiné možnosti. Česko se stalo laboratoří, kde byl například princip civilního ministra obrany doveden do absurdní dokonalosti, představy, že ideálním civilistou je úplný laik. Amatér, který si plete stálou diplomatickou konferenci typu OSN s vojenskou aliancí, kde český zástupce přednese americký návrh a ostatní se předhánějí v tom, aby manifestovali, že oni to už dávno vidí stejně.

A možná tohle má být podstata liberální demokracie. Při pohledu na nejrůznější analýzy západních, především amerických institutů a „neziskových" organizací se zdá, že demokratická je ta země, kde státníci za každého počasí podporují zahraniční politiku USA. Zvláště oblíbení jsou politici, kteří konvertovali od levicové mladické nerozvážnosti, aby pak cítili potřebu vždy a všude manifestovat svoji loajalitu. Tak třeba Javier Solana či Jens Stoltenberg – ale nejen oni… Jako by někdo v *deepstate*, kdo má na starost „řízení lidských zdrojů", věděl, že dnes poturčenec bývá lepší Turka.

Svoboda na příděl

Demokracie je především institucionalizovanou svobodou. Ovšem Albert Einstein v pozoruhodné stati Proč socialismus? publikované v časopise Monthly Review v roce 1949 (slovensky viz Slovo.eu) varoval, že „za stávajících podmínek soukromí kapitalisté nevyhnutelně přímo či nepřímo kontrolují hlavní zdroje informací (tisk, rozhlas, vzdělání). Je tedy velmi obtížné, a ve většině případů dokonce zcela nemožné, aby jednotlivý občan dospěl k objektivním závěrům, které by mu umožnily rozumně využít svých politických práv." Takto je formována veřejnost, ono fluidum tvarované médii. S trochou nadsázky by se dalo říci, že průzkumy veřejného mínění hlavně zjišťují efektivnost práce jednotlivých sdělovacích prostředků a mediálních agentur.

Občan liberální demokracie žije v uzavřeném informačním prostoru, kde sdělovací prostředky a školy pracují s „korektním" obrazem světa. V tomto prostoru hlavní dodavatelé informací dítěti i dospělému představují nejen stále stejné dobrodince a nepřátele, ale i nevyhnutelný konflikt mezi nimi. Vnější silové řízení člověka je nahrazováno vnitřním ovládáním prostřednictvím interiorizovaných hodnot a fiktiv-

ních potřeb. Člověk se cítí svobodný, protože uspokojuje nesvobodně získané potřeby. Svoboda se mění na nepoznanou nutnost. Když ono je to se svobodou těžké. Například marxismus. Jak tvrdil italský politolog a filosof Giovanni Sartori, jeden z největších kritiků marxismu, marxismus není ideologií rovnosti, ale ideologií svobody. A co s Marxem dnes? Vždyť, jak praví Sartori, „pokud v *rámci* demokracie zachováme demokratický ideál v jeho krajní podobě, začne působit *proti* demokracii, kterou vytvořil; povede k opačným důsledkům oproti očekávání."[1] Proto je nutné svobodu kontrolovat a demokracii spojovat s přívlastky. Kapitalismus nepotřebuje demokracii, ale *liberální* demokracii.

Liberální demokracie je kapitalismus v politice. Když se dnes hovoří o svobodném trhu, zpravidla se pomíjí, že na straně výrobce vznikly monopoly, což staví vůli některých aktérů trhu nad ostatní. Obdobně ve volbách si nekonkurují jedinci, ale strany, hnutí, mediální agentury. A nejde jen o specifickou hmotnost, kdy strana či hnutí převáží jedince třeba jen proto, že umí lépe než průměrný jedinec sehnat peníze na volební kampaň; v případě voleb do Poslanecké sněmovny PČR dokonce podle zákona jednotlivec kandidovat nemůže. Pokud jde o kapitalistický trh, svobodná volba kupujícího je (de)formována reklamou. Obdobně volby v liberální demokracii nejsou svobodným trhem idejí a zájmů. V tomto případě jsou politické preference jednotlivce formovány reklamou, v digitálním věku nově tím, co by bylo možné nazvat „personifikovaná propaganda".

Slepá demokracie

Bývaly prý doby, kdy profesoři na gymnáziích dokázali zpaměti přednést dlouhé pasáže z Periklovy řeči nad prvními padlými Athéňany v Peloponéské válce (431 př. n. l.). Mělo to svůj význam: tento Periklův proslov je nejkrásnější oslavou demokracie pojaté jako způsob života. Jenže je tu problém: toto nejslavnější období antické demokracie ukazuje, že demokracie nejlépe funguje tehdy, když je přítomna silná osobnost, iniciativní arbitr nad malichernými zájmy a hloupými nápady. Jak praví moudrý Thukydides o Periklově době: „A tak byla v Athénách podle jména demokracie, ve skutečnosti však vláda prvního občana."[2] Tento paradox je zřetelný v opačném gardu – při pohledu na strádání západní demokracie v důsledku nedostatku skutečných po-

1 Citováno podle BANKOWICZ, Marek; KUBÁT, Michal: Co je politika a jak ji zkoumat? Politická věda Giovanniho Sartoriho. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2021, s. 36-37 a 49.

2 THUKYDIDES: Dějiny peloponéské války. Praha: Odeon, 1977, s. 139.

litických osobností. Krize Západu je dána především tím, že liberální demokracie v posledních letech pozvedá k moci stále méně kompetentní sebestředné jedince. Je-li liberální demokracii dán volný prostor, produkuje politiky-úředníky typu komisařů Evropské unie či současné ministry/ně české vlády.

Sebedestruktivní prvek demokracie je v tom, že demokratické rozhodovací procesy nejsou založeny na racionalitě, přičemž náprava chyb je spojena se špatně a pomalu fungující zpětnou vazbou. Bajkám o médiích jako strážním psu demokracie snad už nikdo nevěří. Pokud jde o liberální demokracii, jejím cílem není hledání pravdy, ale zklidňování společnosti tím, že vláda držící moc i mocichtivá opozice přijmou stejná pravidla soutěže. Například, že rozhoduje nějak uhnětená většina. Ovšem v pravidlech této hry nikde není psáno, že většina má pravdu. Pravdu nemusí mít ani „první občan", nemluvě o tom, že na scénu liberální demokracie stále častěji vstupující oligarcha bývá jen karikaturou Perikla. Obdobně konsensuální demokracie, která se oprostí od principu „vítězi náleží kořist", není zaručenou cestou k pravdě: kompromis bývá jen vyvážení aktuálních zájmů, často také pouze odložením obtížného rozhodnutí. Na druhé straně, čím víc se vláda chová kořistnicky, čím méně hledá kompromisy a dohody, tím více se opozice radikalizuje. Podstatné problémy se zdají nedůležité, významné je jen posilování pozic. Politika je jen válka vedená jinými prostředky.

Veřejnost západního světa na obou stranách Atlantiku je nebývale rozštěpená – a zlom se prohlubuje, břehy se vzdalují. Narůstá vulgarita, ale i agresivita. V postsocialistických zemích, které nastoupily cestu budování občanské společnosti s vládnoucí vrstvou bez občanských ctností, je to zvláště výrazné. Když vládnou emoce a nevzdělanost, demokracie umírá. Netřeba ale hned propadat depresi. Vždyť kdo dnes dělá víc pro resuscitaci české levice než vláda Petra Fialy?◀

!Argument, 13. listopadu 2023

Zlobivé volební hrátky

Předvolební období bývá vždy přeplněno nervozitou. Proto je dobře, že Ústavní soud urychleně rozhodl ve věci registrace hnutí Stačilo! a hnutí SPD. Podle tohoto rozhodnutí mohou v blížících se volbách do Poslanecké sněmovny kandidovat. Mnozí si oddechli: nejsme Rumunsko! Jenže ve vzduchu zůstala viset otázka: v čem se Česko od Rumunska či Moldavska liší? Co když je to pouze fakt, že očekávaný výsledek voleb v Česku není spojen s hrozbou změny zahraničněpolitické orientace? Že převládlo přesvědčení, že například vláda s rozhodující rolí ANO bude obdobně fandit NATO/EU jako ta současná, zatímco změna v Rumunsku či v Moldavsku naznačovala možnost hledání dohody s Ruskem. Barevné revoluce se sice tváří antikorupčně a sociálně, ovšem týkají se především zahraničněpolitické orientace vlády. A dlužno dodat, že v případě chybného odhadu výsledku voleb bude mít soudní systém i po volbách dostatek prostoru pro uplatnění své role nevoleného ochránce panství jediné, a to bruselské pravdy.

Volební hra

Svobodné a pravidelné volby jsou pokládané za jeden z definičních znaků demokracie, předpoklad vlády většiny při ochraně práv menšin. A jak praví *Listina základních práv a svobod*,občané Česka mají právo „podílet se na správě věcí veřejných přímo, nebo svobodnou volbou svých zástupců“. Volební právo je přitom pojato jako „všeobecné a rovné a vykonává se tajným hlasováním“. Podle tohoto ústavního dokumentu „občané mají za rovných podmínek přístup k voleným a jiným veřejným funkcím“. (Čl. 21 odst. 1 a 4)

Jsou-li volby skutečně svobodné, pak žádná politická aktivita se nejeví tak spravedlivá jako volby. Důvod je prostý: politické rozhodnutí se v tomto případě vypočítává a matematika je nestranná. Matematika je bez předsudků, spravedlivě rozdává podle zásady „padni komu padni“. Jenže je tu problém. Bůh je možná geniální matematik a vesmír je jen podivný počítač s dokonalým programem. Avšak programy pro volby nejsou přírodními zákony – jsou to, mimo jiné, pomocí politiky

vybraní aktéři, ale i definované pojmy a stanovená pravidla. Volby více připomínají hru než boží spravedlnost. A jsou to politická – tedy často nedokonalá, někdy záměrně tendenční – rozhodnutí, jimiž se řídí, kdo hraje volební hru, jak probíhá počítání hlasů a kdo skončí jako vítěz a kdo jako poražený.

Hnutí jako záhada

Výše zmíněné *Usnesení Ústavního soudu* Pl. ÚS 36/25 z minulého týdne rozhodovalo, zda se v případě hnutí Stačilo! a hnutí SPD jedná o hnutí, nebo koalice. Ústavní soud se v tomto rozhodnutí odvolává na *Zákon o volbách do Parlamentu ČR*, který uznává tři kategorie kandidujících subjektů: strany, hnutí a koalice. Tento zákon výslovně uvádí, a na to se odvolal i Ústavní soud, že „za kandidátní listinu podanou koalicí se považuje ta, kterou všechny společně kandidující politické strany a politická hnutí jednoznačně na kandidátní listině jako koaliční označí, uvedou, kdo je členem koalice, a stanoví její název" (§ 31, odst. 1). Jak patrno, citovaný zákon nedefinuje objektivní podobu koalice, nechává na členech daného uskupení, zda se za koalici označí – a tím si sami ztíží podmínky pro vstup do Poslanecké sněmovny.

Poněkud jiné pojetí přináší *Zákon o sdružování v politických stranách a v politických hnutích.* Ten uvádí, že „členem strany a hnutí mohou být pouze fyzické osoby" (§ 2, odst. 2). To je jasné odlišení od koalice coby uskupení organizovaných skupin – ovšem proč? Hnutí je aktivní pospolitost, soubor subjektů vzniklý za určitým cílem. Proč by nemohlo být sdružení odborových organizací za účelem lepšího prodeje pracovních sil politickým hnutím kandidujícím do Poslanecké sněmovny? Nebo jinak: čím se liší hnutí ANO či STAN od politických stran? Větu „každý může být členem pouze jedné strany nebo hnutí" (§ 2, odst. 3) z tohoto zákona pak lze vyložit různými způsoby.

První mandát

Snaha prohlásit hnutí Stačilo! za (skrytou) koalici směřovala k požadavku, aby bylo toto hnutí postaveno do ofsajdu, tedy mimo volební hru, nebo aby alespoň muselo pro zisk mandátů v Poslanecké sněmovně získat více hlasů; v případě troj a vícekoalice je to nejméně 11 % odevzdaných hlasů. V daném případě by se jednalo o zákonem naplněné

povinnosti pro koalice – ovšem proč zákon takto hazarduje s principem rovného hlasovacího práva? Proč má být hlas pro koalici méně hodnotný než hlas pro stranu či hnutí? Nebo jinak: kdo z voličů ví, co je to Imperialiho kvóta a Hagenbach-Bischoffova kvóta pro výpočet mandátového čísla sloužícího k přidělování poslaneckých křesel podle získaných hlasů? Právě tyto metody napomohly tomu, že v minulých volbách do Poslanecké sněmovny potřebovalo hnutí ANO na jeden mandát 20 252 hlasů, zatímco hnutí SPD přes 25 695 hlasů.

Také zákonem stanovené uzavírací klauzule, volební kvorum, pro zisk prvního mandátu, tedy pět procent hlasů minimálně, je problém. Funkce kvora je jasná: zabránit vzniku politicky roztříštěné Poslanecké sněmovny, což by zkomplikovalo vytvoření a fungování vlády. I když cílem voleb je vytvoření vlády, zpochybnění výchozího principu hlásajícího rovnost hlasů voličů staví vznik stabilní vlády nad požadavek demokratické reprezentace. Nebo jinak: jak je možné, že podle *Zákona o volbách do Parlamentu ČR* smějí do Poslanecké sněmovny kandidovat pouze strany, hnutí a koalice (§ 41, odst. 1), přestože *Ústava České republiky* uvádí, že „do Poslanecké sněmovny může být zvolen každý občan České republiky, který má právo volit a dosáhl věku 21 let“ (čl. 19, odst. 1)?

To vše se může jevit jako malichernost, ovšem v souhrnu jde o nemalý problém. Jen jako příklad: pro strany původní vládní pětikoalice vzešlé z minulých voleb do Poslanecké sněmovny hlasovalo 43,1 % voličů z těch, kdo přišli k volebním urnám. Jsou-li za lid pokládáni všichni oprávnění voliči, tedy i ti, kteří nepřišli hlasovat, pak zmíněná pětikoalice reprezentovala 28,2 % lidu, o jehož osudu nejen suverénně, ale také bezohledně rozhodovala. Téměř 1,1 milionu hlasů bylo odevzdáno politickým subjektům, které se nedostaly přes uzavírací klauzuli, a propadlo. A jak ukázaly tyto volby, v nichž kandidáti hnutí STAN převálcovali spojenecké Piráty, i princip kroužkování, když jej nevyužívá každý volič, mění politickou váhu jednotlivých hlasů. To je ovšem divné naplnění představy demokracie, kde vláda reprezentuje vůli většiny.

Panská pojistka

Volební matematika je snahou popsat politiku pomocí čísel. Děje se tak prostřednictvím snahy co nejpřesněji ofotografovat politickou náladu veřejnosti. To samo o sobě je problém: teorie pracuje s 12 odlišnými

způsoby, jak tuto parlamentní fotografii společnosti vytvořit. I ta nejlepší fotografie dnešního stavu ale zítra zastará – přičemž Poslanecká sněmovna se volí na čtyři roky. Princip neurčitosti tu panuje ve vší své kráse: zachytit situaci znamená ztratit obraz dynamiky, zachytit dynamiku znamená rozmazat obraz stavu. Einstein se mýlil: volby naznačují, že bůh kostky hraje.

Podle *Ústavy České republiky* „volby do Poslanecké sněmovny se konají tajným hlasováním na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva, podle zásady poměrného zastoupení". (čl. 18, odst. 1). Praktické naplnění těchto posvátných principů demokracie je však nadlidský úkol, neboť vyžaduje přijetí pravidel, která mnohdy jdou za hranici ideálních modelů demokracie. Přibližně dvě třetiny zemí dnes přijaly nějaká zvláštní, doplňková volební pravidla. Řečeno jinak, když soud bude chtít přeformátovat volby – třeba rumunským či moldavským způsobem, které jsou právě v Evropské unii módní – něco si vždy najde. A soud, to je ta část rozdělené moci na zákonodárnou, výkonnou a soudní, která slouží, řečeno jazykem Antonia Gramsciho, jako pojistka v případě ohrožení třídního panství. Není náhoda, že se myšlenka dělby moci jako pojistky objevila v třetím, termidorském znění Deklarace práv přijaté během Velké francouzské revoluce. Nahradila tehdy ideu práva na revoluci v případě potlačování lidských práv, která byla v předchozím znění.

Hry bývají definovány jako dobrovolná činnost pro zábavu, což volby zas tak moc nejsou. Existují ale také hry hrané za účelem zisku. S trochou odvahy by se dalo říci, že volby jsou hazardní, poněkud lehkovážná hra, hra s osudy lidí. Jako takové volby vyvracejí tradiční představu, že „kdo si hraje, nezlobí". Volby mohou být velmi nebezpečná, nerozumná hra. Co je racionálního na volbách, v nichž se sčítají hlasy nedostatečně informovaných lidí, kterými na Západě stále více cloumají předsudky a emoce, kdy se vybírá mezi kandidáty–balíčky, do nichž většina voličů nevidí? A v době úpadku školství, bobtnání komerční prorežimní kultury, dekadentní politické žurnalistiky v mainstreamových médiích a virtuální volební reality připravované mediálními agenturami vidět nemůže. Racionální na nedokonalých volbách je především to, že alternativou voleb při výběru vládců by mohla být občanská válka nebo diktatura. Války růží v Anglii jsou poměrně vzdálené, doba se změnila – ale změnil

se člověk? Jakmile zmizí respekt k volebním pravidlům a organizovaná menšina si během milionu chvilek na majdanu vynutí pád prezidenta či vlády, otvírá se cesta do neznáma. Pokus o vraždu slovenského premiéra Roberta Fica či dokonaná vražda amerického politického aktivisty Charlie Kirka naznačují, že hranice demokracie rozhodně pevné nejsou.

Respekt k nedokonalosti

Demokracie, a tedy ani volby nemohou být lepší než člověka sám. Často se uvádí, že mezi otce moderní demokracie patří francouzský filosof Jean-Jacques Rousseau. Jeho teze o tom, že problémy ve společnosti nastaly ve chvíli, kdy někdo ohradil kus pozemku a prohlásil „To je moje!" či představy o politické pravdě v podobě *volonté générale*, obecné vůle, to tak trochu naznačují. Jenže právě Rousseau v eseji *O společenské smlouvě* (1762) dospěl k názoru, že „sám od sebe chce lid vždy dobro, ale sám od sebe je vždy nevidí. Obecná vůle je vždy správná, ale ti, kteří ji vedou, nejsou vždy osvícení". Podle Rousseaua „žádná vláda nepodléhá tolik občanským válkám a vnitřním zmatkům jako vláda demokratická nebo lidové". Proto byl Rousseau přesvědčen, že „demokraticky by si mohl vládnout jen národ bohů. Vláda tak dokonalá se nehodí pro lidi."[1]

Volební kampaň bývá až příliš často divadlo, v němž politici během turné jen předvádějí reprízy s naučeným hereckým vystoupením. Protože mediální agentury připravují kandidátům velice podobné sliby, vítěze určí zápas o věrohodnost: který politik bude v závěru kampaně u nerozhodných voličů vypadat jako nejvhodnější realizátor oněch obdobných slibů. Pak ale v posledním týdnu hrozí, že nečekané téma – například nesrozumitelná smlouva o lithiu či informace od neviditelného zdroje o akutním ohrožení bezpečnosti státu užíváním aplikace Tik Tok – vše zpřehází a nastoupí hra náhody. Nemělo by se zapomínat, že v Rumunsku soud zasáhl teprve po hlasování. Dohráno bude, až zvolení kandidáti obdrží průkazy poslanců.◀

!Argument, 29. září 2025

1 ROUSSEAU, Jean Jacques: Rozpravy. Praha: Svoboda, 1978, s. 235 a 262–263.

Čtěte Bibli...

Téměř všichni lidé, nezávisle na etnickém původu, ideologickém přesvědčení a sexuální orientaci se shodnou, že ve světě narůstá chaos. Klimatické změny, války, ekonomické výkyvy, když ne přímo pokles, sociální nejistota, narůstající hrozba zneužívání umělé inteligence… A k tomu ještě volby! Ruského prezidenta, slovenského prezidenta, volby do Evropského parlamentu, volby amerického prezidenta, všeobecné volby ve Velké Británii… Útěchou budiž, že zmatky byly vždycky.

„Klidně seďme na židli,
Čtěme bibli, tam to všechno je:
Samuelova kniha nám povídá,
jak na Žida přišla veliká bída."

Samuelovy knihy nevyprávějí jen o tom, „jak ti bídní Filištíni válku vést nebyli líní". Je tam i příběh o tom, co se stalo, když Samuel zestárnul a ustanovil Izraeli za soudce své syny. Jeho synové však nešli Samuelovou cestou, ale **„propadli lakotě, brali úplatky a převraceli právo".** Tehdy všichni izraelští starší přišli k Samuelovi a požádali ho, aby jim dal krále, který by soudil jejich spory. Samuel poprosil o radu Hospodina, který mu doporučil, aby žádosti vyhověl, ale aby prosebníky varoval. Což ten učinil – načež v Bibli následuje pozoruhodný soupis práv vladaře:

„Vezme vám syny a zařadí je ke svému vozatajstvu a jezdectvu, aby běhali před jeho vozem. Ustanoví si velitele nad tisíci a nad sty a další, aby pro něho obstarávali orbu a sklizeň, a další, aby pro něho zhotovovali válečnou výzbroj a výstroj jeho vozů. Také dcery vám vezme za mastičkářky, kuchařky a pekařky. Vezme vám nejlepší pole, vinice a olivové háje a dá je svým služebníkům. Z vašich výmlatů a vinic bude vybírat desátky a bude je dávat svým dvořanům a služebníkům. Vezme vám otroky a otrokyně a nejlepší jinochy i osly, aby pro něho pracovali. Bude vybírat desátky z vašich stád, a stanete se jeho otroky." (1. Sam

8,1-22) Starší však odmítli uposlechnout Samuelovo varování a trvali na svém požadavku – a tak lid izraelský dostal panovníka.

V tomto biblickém výčtu vladařských nešvarů Samuel několik zásadních věcí opominul. Především nevaroval, že nové královské panstvo může také propadnout lakotě, že může brát úplatky a převracet právo. Děje se tak dnes a denně. A tak

„Lidi na lidi jsou jako saně,
Člověk na člověka jako kat.
Podívejte se na ně, musíte naříkat."

K nářku je ještě jeden důvod: k dobrému vladaření je nutná alespoň sociální, když už ne jiná, inteligence. Jenže se zdá, že u evropské vládnoucí vrstvy je právě schopnost porozumět současné situaci stále vzácnější zboží.

Stačí se podívat do nejbližšího okolí. Před několika dny oznámila předsedkyně Evropské komise Ursula von der Leyenová záměr ucházet se o práci v této funkci na dalších pět let. Předzvěstí tohoto rozhodnutí byl její projev o stavu Unie, který přednesla loni v září na zasedání Evropského parlamentu ve Štrasburku. Ten bilancuje její práci po nástupu do čela Komise počátkem prosince 2019. Je v něm mnohé, z čeho se může čtenář poučit. Vpravdě kouzelné na tomto textu například je, s jakou bravurou jsou některá zásadní témata vynechána.

▶COVID-19. V projevu chybí věcné zhodnocení zápasu s pandemií. I proto se na mysl vtírá otázka, zda Evropská komise na tuto vražednou chorobu reagovala včas, správně a s péčí řádného hospodáře. Vzhledem k tomu, že za pandemií zůstaly tisíce mrtvých, bylo by jistě alespoň slušné si na ně vzpomenout.

▶Zelená dohoda. To byl projekt, se kterým předsedkyně Komise nastupovala do úřadu. Projekt na přerozdělování miliard eur. V citovaném bilančním projevu sice je tvrzení, že „držíme nastavený kurz". Ten ale je neustále pod tlakem z vnějšku korigován tak, aby byl ekonomicky a sociálně alespoň trochu stravitelný. Sebeuspokojení v situaci, kdy se téměř v celé Evropské unii bouří zemědělci, rozhodně není namístě. Navíc nevoli dávají najevo i mnozí podnikatelé v průmyslu a ve službách.

▶Migrace. Paní předsedkyně ujišťuje, že v souvislosti s migrací „přístup »tým Evropa«nám umožnil být strategičtější, asertivnější a jednotnější". Což se ale projevuje přetrvávající nejistotou, tápáním, spory, zastaralými předpisy, pokračujícím obchodem s lidmi a přílivem nelegálních migrantů.
▶Geopolitika. Sebechvála Evropské komise ve zmíněném projevu obsahuje i zásadní tezi: „Zrodila se geopolitická unie, která podporuje Ukrajinu, vzdoruje ruské agresi, reaguje na asertivní Čínu a investuje do partnerství." Je-li dnes Evropská unie, nositelka Nobelovy ceny míru, svébytnou geopolitickou entitou, kde je nějaká mírová inciativa, jež by napomohla ukončení války na Ukrajině? Je Evropská unie novým suverénním aktérem, který jedná nezávisle na takových hráčích světové politicky, jako jsou Spojené státy a s nimi pupeční šňůrou spojená Severoatlantická aliance? Zdá se, že „geopolitická unie", která umí vyrábět tanky a bojová letadla, nepotřebuje diplomacii, může klidně zapomenout na *Chartu evropské bezpečnosti* OBSE či na Minské dohody. Vždyť

„Společenské formy, ba i právní normy
Řeší se klackem do hlavy.
Že diplomacie jsou – čáry máry
A že smlouvy jsou jen – cáry.
A že držet slovo – láry fáry!
To bude asi tím, že…
To bude asi tím, že…
Prostě tím, že není středověk."

Tabulka založená na údajích Mezinárodního měnového fondu ukazuje, že ani ekonomické výsledky Evropské unie, dosažené za dobu, kdy Ursula von der Leyenová předsedá Evropské komisi, nejsou nijak oslnivé. Paní předsedkyně je ale zkušená politička moderního střihu. Ví, že není důležité, co se děje, ale jak se to „odkomunikuje"; podstatná je vlastní, vše přehlušující propaganda plus umlčení nebo diskreditace oponentů. A dohody v kuloárech.

Evropská unie
v letech, kdy Ursula von der Leyen předsedá
Evropské komisi
(údaje o změně v procentech)

	2020	2021	2022	2023
hrubý domácí produkt, stálé ceny	- 5,6	5,9	3,6	0,7
inflace	0,7	2,9	9,3	6,5

Zdroj: MMF – The World Economic Outlook

Empatii, která by se rodila ze společného života se spoluobčany, u eurokomisařů nahradily zprávy byrokratického služebnictva. To

„Na zámku sídlí,
Hrábě od vidlí
Však nerozezná.
Nic ho nebolí,
Jde přes mrtvoly,
Ale chudáka
Sedláka nezná."

Byrokratické služebnictvo uzavírá eurounijní politiky do bubliny s vlastní subkulturou. Těm to povětšině vyhovuje, neboť kromě toho, že jim byrokratické služebnictvo obstarává běžný servis, také z komisařů-laiků vyrábí odborníky. Experty na přednesení někým někde připravených projevů. Evropská unie se stává oslavou byrokracie, která pojala jako své poslání vyrábět lejstra nahrazující svobodu – a zabíjí tak původně krásnou myšlenku. Už Samuel varoval lid, že „přijde den, kdy budete úpět kvůli svému králi, kterého jste si vyvolili, ale Hospodin vám onoho dne neodpoví". (1. Sam 8,18)

Citovaná pasáž z knihy Samuela nevypráví pouze příběh o vzniku státu, kdy kmenové uspořádání přestalo vyhovovat. Když Hospodin řekl Samuelovi, aby požadavek starších přijal, dodal: „Vždyť nezavrhli tebe, ale zavrhli mne, abych nad nimi nekraloval". (1. Sam 8,7) Přeloženo do civilního jazyka to znamená, že se lid přestal řídit morálkou – pro-

to potřebuje vladaře. Ten Hospodina nenahradil zplna, neplní jeho roli zvěstovatele a strážce mravnosti. Má ale královskou moc prosadit své „právo“ bez ohledu na morálku. Má „převrácené právo“ evropského komisaře říkat téměř jakékoliv nesmysly, protože propaganda z nich udělá orwellovskou pravdu. Jenom by se to nemělo přehánět, neboť „nuzota z lidí lotry činí“. Pak hrozí skutečný chaos.

Je však nutné zachovat klid a zhluboka dýchat: volby nabízejí nový kompromis. Ty do Evropského parlamentu se konají letos v červnu.◀

!Argument, 26. února 2024

7. ZTRACENÉ ČESKO

O zákazu cest do Ikarie

Motto:
„Kdo založí, podporuje nebo propaguje nacistické, komunistické a jiné hnutí, které prokazatelně směřuje k potlačení práv a svobod člověka, případně hlásá rasovou či třídní zášť, může být potrestán až pěti roky vězení."
Trestní zákoník, § 403 odst. 1

Psal se rok 1840, kdy se veřejnosti dostal do rukou román francouzského spisovatele, politika, novináře a právníka Étienna Cabeta *Cesta do Ikarie*.[1] Dalo by se říci: „Neznámý autor, neznámá kniha, proč se jí zabývat?" Protože v Česku politiky, právníky a novináře převelice trápí Cabetův odkaz. Protože Étienne Cabet (1788–1856) je ten, kdo za všechno může: od něho totiž pochází to hrozné slovo „komunismus". A nejen to. Cabet se za komunistu pokládal a právě v románu *Cesta do Ikarie* onen zlověstný společenský řád podrobně popsal.

Aby toho nebylo málo, v roce 1848 odcestoval se svými přívrženci do USA, kde ve státech Texas, Illinois, Iowa, Missouri a Kalifornie zakládal rovnostářské komuny, komunistické osady. Časem se všechny kvůli vnitřním nesvárům a dluhům rozpadly; poslední z nich se po 46 letech trvání dobrovolně rozpustila v roce 1898. Dalo by se říci, že prvním místem, kde se lidé pokusili budovat moderní komunistickou společnost, nebyl Sovětský svaz, ale Spojené státy americké.

1 CABET, Étienne: Cesta do Ikarie. Praha: Orbis,1950. Jedná se o výtah z Cabetovy knihy.

Fašismus a komunismus

Novela § 403 *Trestního zákoníku* schválená Parlamentem ČR počátkem července a platná od začátku tohoto roku, spočívá v tom, že se za sloveso „propaguje" vkládají slova „nacistické, komunistické a jiné". Časté zdůvodnění této vsuvky zdůrazňuje potřebu postavit na roveň fašistic-

kou a komunistickou ideologii. Toto pojetí zdomácnělo v západní politické kultuře především díky pozoruhodné knize Hannah Arendtové *Původ totalitarismu* (1951). Ta odvozuje totalitární charakter komunismu od panslovanství a fašismu od pangermánství, což ovšem neodpovídá ani historii, ani povaze zmíněných ideologií. Především ale existuje řada podstatných rozdílů těchto doktrín.

Pro fašismus je příznačná absence rozpracovaného programu. Vnější a vedlejší rysy fašismu jsou zřejmé: je patrný důraz na mužský prvek, exaltované mládí, politickou a zpravidla etnickou nerovnost. Příznačná u fašismu je i obliba mytologie. Zvláštnosti jsou patrné v organizaci fašistických politických stran a hnutí, jejich militarizovaném politickém stylu, hierarchickém uspořádání hnutí s principem vůdcovství a disciplínou. „Fašismus nebyl zrozen z doktríny, která byla předtím vypracována na stole; zrodil se z potřeby činu a byl činem," psal Benito Mussolini ve studii *Fašistická doktrína* (1932). Fašismus usiluje o mobilizaci menšiny, jejíž konkurenční výhodou se stává odhodlání používat v politice násilí. Teror je natolik organickou součástí fašismu, že bylo snadné připojením zrůdného projektu „konečného řešení židovské otázky" dotvořit jej do podoby německého nacismu.

Autoři citované úpravy *Trestního zákoníku* pravděpodobně vnímají komunistické hnutí jako singulár, konkrétně jako zločiny z padesátých let dozdobené na vlnách České televize sovětskými tanky ze srpna 1968. Jenže **komunismus je množné číslo, velice pestrá škála idejí i činů, celá řada odlišných programů sociální rovnosti.** Cabet ve své knize popisuje různé prvky komunistické vize od legendárního spartského zákonodárce Lykúrga a Platona přes Ježíše Krista až po slavné utopisty z počátku 19. století. Jeho popis evoluce komunistické myšlenky názorně ukazuje, že zápas o rovnost je po staletí součástí onoho rozporuplného souboru idejí, kterému se říká „evropské hodnoty".

Oslava rovnosti

Podle Cabeta neštěstí lidstva není důsledkem špatné vládní politiky, ale špatné sociální organizace společnosti. Ta vede k hlavní neřesti – nerovnosti. **Rovnost, „pokud to není naprosto nemožné", se pro Cabeta stala nejdůležitější ideou a také díky němu se stala hlavním znakem všech definicí komunismu.** Cabetův komunismus lze

nazvat etickým a sentimentálním. Vychází z pocitu bratrství, které by podle Cabeta mělo sjednotit celé lidstvo. Příroda chtěla, aby byl člověk šťastný; neštěstí je důsledkem nevědomosti, lidské nezkušenosti, špatného společenského řádu, a především soukromého vlastnictví, které je hlavní příčinou nerovnosti a všech z ní plynoucích pohrom.

V Cabetově bájné ostrovní Ikarii neexistují peníze či obchody, ale ani chudí, lenoši či služebníci. Není tam kriminalita (vždyť, jak píše Cabet, příčinou všech chyb, zločinů a neštěstí jak bohatých, tak chudých jsou peníze, nerovnost bohatství a vlastnictví) – tedy ani soudy a věznice. Vše patří republice – půda, továrny, školy, nemocnice, knihovny, noviny… Komuna se stará o obdělávání půdy, organizuje průmyslová odvětví.

Je to inovativní republika se stále dokonalejší technikou a technologiemi. Republika vyrábí vše potřebné – jídlo, zajišťuje bydlení a vybavení, ale také standardní oblečení pro všechny.

Práce v Ikarii je povinná a trvá šest hodin v zimě a sedm v létě. Každý si profesi vybírá podle svých schopností, ale ta se stává jeho celoživotní specializací. Práce je tak příjemná, že se jí nikdo nevyhýbá: těžkou a špinavou práci převzaly od člověka stroje. Republika poskytuje zdarma výchovu k bratrství a vzdělání; systém bezplatné zdravotní péče zaručuje zdraví. Péče o šťastný život zahrnuje krásu měst, jejich zdravé ovzduší. Ikařané tráví volný čas promenádami v parcích, pikniky, koncerty, jízdou na koni, v divadle – což některé autory vedlo k ironické poznámce, že se zabývají měšťanskými aktivitami. Měl to být komunismus založený na blahobytu, ne na askezi.

Cabet, představovaný někdy jako křesťanský komunista, přisoudil Ikarii náboženskou snášenlivost a rovnost náboženství. Rovnost mužů a žen – které jsou uctívány jako božstvo, na němž závistí štěstí – se odráží

jak v zaměstnání, tak v manželství. Všichni Ikařané jsou soudruzi, tedy občané rovní si v právech a povinnostech. Politický systém je založen na svobodě diskuse i sdružování a pomocí všeobecného volebního práva směřuje k co nejširší demokracii. Důraz je položen na přímou demokracii bez vedoucí role nějaké politické strany. Stará armáda je rozpuštěna a nahrazena lidovou gardou, jejímiž členy jsou všichni občané. Nad bránou, kterou se vstupuje na území republiky, byl nápis „Ikarský národ je bratrem všech národů".

Limity násilí

Ikarská komuna neměla být jen mírumilovná, ale i umírněná, byť vyrostla z krvavých válek a revolucí předcházejícího režimu. Cabet uvádí, že po uchopení moci diktátor Ikar, zakladatel komunistické republiky, v prvním svém dekretu adresovaném vítězům revoluce, uznal nutnost trestu pro konkrétní tyrany, ale vyzval k udělení amnestie ostatním poraženým. Věděl, že problémem nejsou politické chyby, ale sociální zřízení, a začal s reformami. Domníval se, že nové uspořádání má být zaváděno pomalu a postupně, ale rychle má být odstraněna chudoba. Směřování ke kolektivnímu vlastnictví by mělo probíhat na základě zkušeností, výchovy a technického pokroku. Ikar požadoval na převedení majetku do rukou republiky **přechodné období v délce padesáti let.**

Neskonalá moudrost českých zákonodárců novelou *Trestního zákoníku* učinila ze snů o Ikarii problém: hloupé zákony otevírají prostor pro svévoli oblečenou do taláru. Stává se tak pochvala čínských dechberoucích úspěchů při odstraňování chudoby či ve výzkumu umělé inteligence trestným činem? Jak mají vyšetřovatelé odlišit informaci, odbornou diskusi a propagandu? Nemluvě o matoucí představě, že každé komunistické hnutí směřuje k potlačování lidských práv: například **Cabet v závěru své knihyodvozuje zásady nového uspořádání společnosti od koncepce přirozených lidských práv.**

Narůstající dluh

Kdyby se politika zabývala hledáním pravdy a ne zápasem o moc, místo novely § 403 odst. I *Trestního zákoníku* by povzbuzovala chybějící svobodnou a věcnou diskusi o tom, proč ve střední a východní Evropě pokus o budování komunistické společnosti selhal. V zrcadle Cabe-

tova utopického komunismu se v této souvislosti nabízejí jako hlavní otázky:

▶Jak velký vliv mají rozum a morálka v politickém chování člověka? Dokáže každý jedinec (či rostoucí množství lidí) upřednostnit budoucí kolektivní blaho před možností okamžitého sobeckého zisku? Nebo jsou socialismus a komunismus pouhou pohádkou, protože nedokonalý člověk nemůže vytvořit dokonalou společnost? Platí často opakované tvrzení, že kdo není v mládí komunistou, nemá srdce, a kdo je komunistou v dospělosti, nemá rozum?
▶Kde je ona úroveň rovnosti, za níž začíná nepřijatelné omezení svobody? Kde přirozená nerovnost lidí přerůstá do utváření sociální a politické hierarchie s elitou majetku a moci?
▶Kdy a proč zvítězil železný zákon oligarchizace nad ideály přímé demokracie a moc převzala byrokracie? Doprovází přeměnu každé ideologie v politické hnutí otevírání prostoru pro fanatiky a kariéristy?
▶Lze zabránit tomu, aby legitimní násilí použité na obranu přerostlo v samoúčel? V Česku žádné úvahy o společnosti lepší než kapitalismus nemohou vynechat vzpomínku na Miladu Horákovou, na onu lidskou tragédii, justiční vraždu a politickou absurditu.
▶Jak se zachovají elity v okamžiku, kdy se praxe hnutí dostává do rozporu s vlastní ideologií? Čím se lišily politické elity Sovětského svazu a Číny, které na konci 20. století v tamních zemích řídily reformy? Jak mohl ve východní Evropě systém usilující na svém počátku o komunismus degenerovat do podoby, v níž ztratil schopnost sebeobrany?
▶Jak racionální je demokratické rozhodování? Odráží hlasování skutečné potřeby lidu a jak trvalé jsou tyto potřeby? V čem jsou záruky, že exekutiva bude většinové za všech okolností zájmy a rozhodnutí většiny respektovat?
▶Lze v době, kdy je brutální síla vydávaná za právo unášet prezidenty jiných států, nahradit slepou geopolitiku porozuměním mezi státy a národy? Jestli je to možné, kudy vede cesta?

Loučení s Ikarií

Existence celé řady projektů komunistické společnosti kontrastuje s faktem, že autoři pokládáni za klasiky marxismu a leninismu nepova-

žovali podrobný popis budoucnosti za nutný. Možná i proto, že tehdy panovala poměrně homogenní obecná představa komunistického uspořádání společnosti, kterou šířili mezi lidmi tehdy populární autoři jako Étienne Cabet.

Cabet se na titulním obrázku ve vydání *Cesty do Ikarie* z roku 1845 přihlásil k principu „Každý podle svých schopností. Každému podle jeho potřeb". Je to zásada s pestrou historií, kterou proslavil Karel Marx ve své práci *Kritika gothajského programu* (1875).

Jenže Marx se převážně věnoval hledání obecných zákonitostí, které by měly vést lidstvo od vykořisťovatelských společensko-ekonomických formací ke komunismu. Naopak Cabetova kniha *Cesta do Ikarie* ve francouzském vydání z roku 1848 popisuje na šesti stech stranách především fiktivní každodennost života v komunismu. Snad i proto byla tato kniha masovému čtenáři srozumitelnější než Marxovo dílo, i když je psána v dnes obtížně stravitelném romantickém duchu jako cestopisný román smyšleného lorda Williama Carisdallea.

Cabet nebyl jen utopický komunista. Patřil i mezi ty ideology, kteří vlastní vize zkoušeli uskutečnit v praxi a zformovali k tomu svébytné komunistické hnutí. Je však velký rozdíl mezi tím, když přesvědčení Ikařané budují své oázy komunismu nebo socialističtí sionisté stavějí kibucy – a snahou přetvořit standardní kapitalistickou společnost v komunistickou. První významný pokus uskutečnit to druhé představuje Pařížská komuna, kde pravděpodobně většina vůdců znala lépe Cabeta než Marxe; ta byla utopena v krvi. Vzpomínky na čas třešní onoho roku 1871 pak navždy poznamenaly sny o Ikarii, a to i díky příběhu, který vypráví Victor Hugo:

Za jednou z barikád, na níž krev zlotřilá
se s krví nevinnou po dlažbě rozpila,
dvanáctiletý špunt byl zajat s dospělými.
Důstojník se ho ptá: „Patříš k nim?" Hoch se vzpřímí
a klidně přisvědčí. „Pak zastřelíme tě!"
Ozve se povel: „Pal!" A v hrůzné odvetě
chlapcovy soudruhy déšť kulek u zdi požne.
Teď na řadě je on. „Bylo by, pane, možné,
abych své hodinky jen odnes matce?" „Jak?
Chceš zdrhnout?" „Vrátím se." „Bojíš se o kejhák,

ty uličníku, vidˇ! A chtěl bys fouknout!“ „Ba ne!“
„Kde bydlíš?“ „U kašny. Hned, pane kapitáne,
jsem tu.“ „Syp, bláznivko!“ Odběhl. Vojáci
měli z té naivní, dětské lsti legraci
a umírající doprovázeli steny
jejich smích; ten však ztich, když bledý, uřícený
se chlapec přihnal zpět a v pýše dojemné
řek důstojníkovi: „Tak tady máte mne!“

Argument, 4. ledna 2026

Válka zvaná světová

Přiblížilo se osmdesáté výročí konce 2. světové války a Česko čeká obvyklá záplava legend o tom, kdo kdy koho osvobodil. Tak třeba stověžatá Praha. Ta se prý osvobodila sama a jestli jí někdo pomohl, byli to vlasovci. V náznacích se tak veřejnoprávní poddaní dozvědí, že vlasovci byli civilizovaní Rusové, kteří pochopili nebezpečí řítící se z východu. Stranou zůstane otázka, proč se tedy Praha neosvobodila například v březnu? – ještě před pádem Berlína a sebevraždou Hitlera? To je ovšem nebezpečné, ba přímo podvratné tázání, protože odpověď by mohla ukázat **kontext událostí – napřed někdo musel německé nacisty a jejich evropské spojence porazit, aby se mohla Praha takzvaně sama osvobodit.** Nemluvě o tom, že tisíce vojáků wehrmachtu dislokovaných na území Protektorátu Čechy a Morava se nevzdávaly pražským povstalcům, ale Rudé armádě. Když nepadli v bojích, nebo neutekli k Američanům jako jejich velitel polní maršál Ferdinand Schörner.

Nová okupace

Slovní hříčky režimních propagandistů na téma osvobození nejsou jen částí neskrývané snahy minimalizovat zásluhy Rudé armády. Jde také o to co nejvíc zranit city těch, kdo jsou vděčni sovětským vojákům za to, že mohou žít. Součástí tohoto obrazoboreckého proudu byly donedávna i spory, kdy se má v Česku slavit konec války a zda slavit Den vítězství. Tyto diskuse už utichly. Všichni přece vědí, že bezpodmínečná kapitulace Německa byla podepsána v Berlíně před půlnocí 8. května středoevropského času, ovšem 9. května času moskevského – a jakmile se po sametové revoluci Československo politicky posunulo do západního pásma, stalo se samozřejmé, že platí čas před půlnocí.

Obecně akceptované datum kapitulace nacistického Německa ale neobsahuje odpověď na otázku, proč nemůže být státním svátkem výročí osvobození hlavního města Československa, ke kterému došlo 9. května. Jenže za tezí o tom, že se Praha osvobodila sama, se plíží tvrzení, že po onom samoosvobození následovala nová, teď již sovětská okupace. Z jedné nesvobody Češi upadli do nesvobody nové a možná ještě horší. Co na tom, že se Rudá armáda ještě v roce 1945 z Československa

stáhla. Možná ale existuje kompromis, který by bylo možné nabídnout režimním umělcům, novinářům a historikům: **místo teze „Rudá armáda osvobodila Československo“ by se mohlo říkat „Rudá armáda se svými spojenci zachránila existenci Čechů, Moravanů, Slezanů, ale vlastně i Slováků“.** Zachránila je, spolu se svými tehdejšími spojenci, před takzvaným konečným řešením, o kterém mluvil Reinhard Heydrich po nástupu do funkce zastupujícího říšského protektora.

Z projevu zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha

„Říše nenechá se sebou žertovat a je prostě pánem v domě, to znamená, že ani jediný Němec nic Čechovi neodpouští, asi tím způsobem, jako je tomu v říši se židovstvem, aby neexistoval jediný Němec, jenž by řekl, ale ten Čech je přece slušný…

Musím mít celkový obraz národa a pak mohu říci, tak a tak vypadá obyvatelstvo. Jsou to takovíto lidé: jedni jsou dobré rasy a dobře smýšlející, to je pak jednoduché, ty můžeme poněmčit. Potom máme ostatní, co stojí na opačném pólu: jsou to lidé špatné rasy a špatně smýšlející. Ty musíme dostat ven. Na východě je hodně místa. Uprostřed zůstává střední vrstva, kterou musím přesně vyzkoušet. V této vrstvě jsou dobře smýšlející lidé špatné rasy a špatně smýšlející lidé dobré rasy. U těch dobře smýšlejících špatné rasy se to asi musí udělat tak, že je nasadíme do práce někde v říši jinde a budeme se starat o to, aby už neměli děti, protože je nechceme v tomto prostoru dále rozvíjet. Ale nesmíme je odradit. To vše je řečeno jen teoreticky. Pak zůstávají špatně smýšlející lidé dobré rasy. Ti jsou nejnebezpečnější, poněvadž je to rasově dobrá vůdcovská vrstva. Musíme uvážit, co s nimi uděláme. U jedné části špatně smýšlejících lidí dobré rasy nezbude nic jiného, než se pokusit usídlit je v říši, v čistě německém prostředí, poněmčit je a převychovat jejich smýšlení, nebo když to nepůjde, postavit je nakonec ke zdi; poněvadž vystěhovat je nemohu, neboť by tam na východě vytvořili vedoucí vrstvu, která by se postavila proti nám.“

Sídlo říšského protektora, Černínský palác, Praha, 2. října 1941

Hledání příčin

Důležitou součástí zvěstování nové „pravdy“ o 2. světové válce je **představování jejího údajného počátku jako příčiny:** válka prý začala díky spojenectví dvou totalitních režimů, konkrétně jako důsledek paktu Ribbentrop-Molotov z 23. srpna 1939. Tehdy byla mezi Sovětským svazem a Německem podepsána *Smlouva o neútočení* a spolu s ní tajný protokol týkající se mimo jiné rozdělení Polska. Přibližně týden poté, konkrétně 1. září 1939, přece přepadením Polska začala 2. světová válka. Jenže tato válka nezačala na základě několik dní staré dohody. Ve skutečnosti wehrmacht dostal od Hitlera příkaz připravit plán na invazi do Polska 11. dubna 1939, přičemž politické záměry se zrodily a přípravy začaly mnohem dřív.

Pakt Ribbentrop-Molotov nebyl projevem vzájemné lásky totalitních režimů, ale – tak jak už to v mezinárodní politice bývá – důsledkem řady různě motivovaných tlaků a protitlaků. Byl podepsán až poté, kdy sovětští vojáci zkřížili zbraně s vojáky zemí z *Paktu proti Kominterně či Osy Berlín–Řím–Tokio*. Během občanské války ve Španělsku v bojích proti sobě stáli mimo jiné sovětští vojenští specialisté a vojáci německé Legie Condor i italského Sboru vojenských dobrovolníků. Zmíněný pakt Ribbentrop-Molotov byl podepsán v době sovětsko-japonské války. A nelze zapomínat, že byl podepsán až poté, kdy se západní mocnosti odmítly dohodnout se Sovětským svazem o vzájemné pomoci proti nacistickému Německu. Nemluvě o tom, že zmíněnému paktu předcházel britský a francouzský podpis Mnichovské dohody, britské uznání italské anexe Etiopie, polské územní požadavky vůči Československu, francouzské a britské uznání frankistického režimu ve Španělsku, právě tak jako německá okupace českých zemí a odtržení Slovenska, útok maďarských vojsk na Slovensko a západní Ukrajinu – tedy řada akcí, které jistě v Moskvě vnímali jako přibližování se velké války k sovětským hranicím.

Boje v Asii

Z uvedených událostí lze zpětně označit za mimořádně významný zmíněný ozbrojený konflikt mezi Sovětským svazem a Japonskem – pakt Ribbentrop-Molotov byl jedním z řady opatření, pomocí kterých se **Moskva snažila vyhnout bojům na dvou frontách.** To se jí během 2. světové války podařilo díky vítězství Rudé armády v bitvách u jezera Chasan a řeky Chalchyn nad japonskou armádou.A také díkyumné diplomacii. Sovětsko-japonský pakt o neutralitě byl podepsán 5. dubna 1941, necelé tři měsíce před útokem Německa na Sovětský svaz, a byl dodržován po celé období Velké vlastenecké války. Ovšem nejen díky tomu se podařilo zabránit, aby byl Sovětský svaz zatažen do bojů na dvou frontách.

Když byla v červnu 1945 zakládána Organizace spojených národů, byli jako první vyzváni k podpisu Charty OSN zástupci státu, který byl jako první v 2. světové válce napaden: reprezentanti Číny. Japonská armáda obsadila Mandžusko už v roce 1931 a v roce 1937 začal útok japonských vojsk na celé pobřeží i geopolitické jádro Číny. Právě čín-

ští bojovníci proti japonským okupantům zásadním způsobem přispěli k tomu, že nebyla na Dálném východě otevřena druhá fronta. I když si historici, politici a veřejnost na Západě začali zvykat, že v září 1939 začala a v květnu 1945 skončila pouze evropská část 2. světové války, západocentrický výklad dějin stále trvá. Jenom v jeho rámci je možné, že si porážku militaristického Japonska přivlastnily Spojené státy. Ovšem zcela v rozporu s hollywoodskými mýty 75 % z padlých japonských vojáků během 2. světové války přišlo o život v Číně. Viděno z druhé strany, ve válce s Japonskem tehdy zahynulo 111,6 tisíc občanů USA a 22 milionů Číňanů. S ohledem na tyto údaje by se dalo říci, že **2. světová válka skončila až 9. září 1945, kdy byla v Nankingu podepsána bezpodmínečná kapitulace japonských vojsk v Číně.**

Rozměry válek

Vlastně je to všechno ještě trochu jinak. Světové války byly dítětem i rodičem globalizace. Ta nezačala jen jako spojování původně oddělených kulturních center do jednoho obchodního a komunikačního celku. Prvopočátkem globalizace byla kolonizace. Pro tu nebylo charakteristické pouze to, že si evropské mocnosti podmanily domorodce z jiných světadílů, z periferie světového politického systému. Globalizaci doprovázely také války mezi nově se formujícími říšemi. **Světové války byly především války evropských mocností mezi sebou, do kterých byly zataženy téměř všechny kontinenty planety.** 2. světová válka byla světovou v tom smyslu, že boje probíhaly v Evropě, Asii, na severu Afriky a v přilehlých oceánech. Ne v Austrálii, ne v Americe – byť se vojáci z těchto kontentů bojů účastnili. O Antarktidě nemluvě. Válka, které se dnes říká 1. světová, měla obdobné zeměpisné charakteristiky.

Světové nebyly tyto dvě války ani tak z geografických důvodů, ale především proto, že se jich zúčastnily všechny tehdejší mocnosti globalizujícího se světa, státy z centra světového politického sytému. Jenže to platí i o tzv. sedmileté válce (1756 až 1763). Během ní se válčilo nejen v Evropě, ale i v Asii (především v dnešní Indii), Africe, ale i v Americe a na mořích. Po jejím skončení se sice hranice v Evropě nehnuly, ale v zámoří zvítězila Velká Británie, která následně ovládla i Světový oceán. Na tři kontinenty se roztáhly i napoleonské války (1803 až 1815), do nichž byly také zapojeny všechny tehdejší mocnosti. **Snad nejzávažnějším rozdílem**

mezi válkami dnes označovanými za světové a sedmiletou válkou či napoleonskými válkami je to, že po oněch dvou starších specifická váha Evropy ve světovém politickém a hospodářském systému rostla, zatímco po válkách konvenčně nazývaných „světové" význam Evropy klesal. A stále klesá. Podle propočtů britského analytického serveru WorldEconomics by měl v roce 2030 tvořit evropský hrubý domácí produkt podle parity kupní síly 15 % světového domácího produktu a severoamerický 13 % – zatímco ten asijský 58 %. To samozřejmě platí jen za předpokladu, že nezačne další velká válka.

●●●

Každý, kdo chce hodnotit události 2. světové války ať již z vojenského či morálního hlediska, by měl vždy respektovat tři zásady: (A) Německo a Japonsko 2. světovou válku začaly, prohrály ji a přijaly bezpodmínečnou kapitulaci. (B) žádná z vojenských i civilních obětí fašistů, japonských militaristů a jejich spojenců by neměla být zapomenuta; to ve východní a střední Evropě zahrnuje i vděčnost Rudoarmějcům, a to bez ohledu na aktuální politickou situaci. (C) žádný z potomků fašistů, japonských militaristů či jejich spojenců za zločiny svých předků nemůže. Konec 2. světové války nabídl možnost začít znova – a lépe. Přibližně 40 milionů zabitých ve 125 válkách a ozbrojených konfliktech v období eufemisticky nazvaném „studená válka"[1] ze svých hrobů šeptá, že se to příliš nepovedlo.

A nerozumný *homo sapiens* dále pokračuje ve svém vnitrodruhovém zabíjení…◀

!Argument, 28. dubna 2025

1 Viz McNAMARA, Robert S.: The Post-Cold War World: Implications for Military Expenditure in the Developing Countries. In: Proceedings of the World Bank Annual Conference on Development Economics. Washington: World Bank, 1992, s. 97. Viz též Appendix I., s. 108-113.

Odsun Němců

Bez ohledu na snaživou propagandu některých politických stran a médií je pro velké množství lidí pořádání sjezdu Sudetoněmeckého krajanského sdružení v Brně průzkum bojem. Akcí, která má ukázat, jaká je výchozí pozice při stupňování požadavků nejen na další a další omluvy, ale i na majetek… A to v době, kdy se z Bundeswehru stává nejsilnější konvenční armáda v Evropě.

Migrační kontext

Odsun Němců z Československa v letech 1945 a 1946 nebyl izolovanou akcí. S každou válkou je spojená migrace. S tou, které se říká 2. světová, to byla velká migrace. Jak uvádí kanadský geograf Paul Magocsi v knize *Historický atlas střední Evropy* (Toronto; Buffalo; London: University of Toronto Press, 2018), z níž byl převzat i graf na konci tohoto článku, v letech 1939 až 1948 bylo ve střední Evropě dočasně či trvale přemístěno 46,1 milionu lidí.

Z Československa byly od konce války do roku 1947 deportovány přes tři miliony lidí, přičemž mezi odsunutými nebyli jen „sudetští Němci", ale také více než 400 tisíc německých uprchlíků z Východu a „říšských Němců", kteří se do Československa dostali spolu s okupační správou. Pro srovnání: podle Magocsiho bylo z Polska vystěhováno 3,3 milionu Němců. To je však údaj, který je platný jen za předpokladu, že se hovoří o Polsku v předválečných hranicích. Je-li Polsko pojato ve svých dnešních hranicích, pak bylo z tohoto státu odsunuto přibližně 8,1 milionu Němců. Ovšem ani po skončení 2. světové války se migrace netýkala jen Němců.

Legalita odsunu

Dnes se v souvislosti s odsunem často objevuje jednoduchá představa nápravy křivd vzniklých „vyhnáním sudetských Němců z Čech". Právo se v tomto případě chápe jako zrušení zákonných norem, které legislativně opravňovaly odsun. Za ty se pak zjednodušeně pokládají „Benešovy dekrety". Už samo slovní spojení „Benešovy dekrety" je ale pro-

pagandistické označení, jehož cílem je snížit význam dekretů: naznačuje totiž, že šlo o soukromou iniciativu či nahodilý čin. Ve skutečnosti se jednalo o právní akty, které se opíraly o specifický legislativní proces, jehož vyvrcholením byl podpis legitimního a mezinárodně uznávaného prezidenta – Edvard Beneš byl jako hlava československého státu v roce 1941 uznán Velkou Británií a Sovětským svazem, v roce 1942 jej uznaly i Spojené státy. Ovšem samo soustředění na prezidentské dekrety je zavádějící. **Odsun Němců z Československa po 2. světové válce se totiž neopírá o československé, ale o mezinárodní právo.**

Právním základem odsunu jsou závěry postupimské konference. Konkrétně se jedná o **článek XII. Protokolu postupimské konference tří velmocí pojednávající o odsunu německého obyvatelstvaz Polska, Československa a Maďarska,** který byl přijat v srpnu 1945, přičemž vítězné mocnosti daly najevo, že „odsun musí být prováděn spořádaně a lidsky". Spojenecká kontrolní rada přijala v listopadu 1945 v Berlíně usnesení, jehož obsahem je *Plán odsunu Němců* ze zmíněných tří zemí. Ten obsahuje nejen kvóty, ale i harmonogram odsunu od prosince 1945 do července 1946: předpokládal odsunutí 3,5 milionu Němců z Polska, 3,15 milionu německých obyvatel z Československa, Rakouska a Maďarska do amerického, britského, francouzského i sovětského okupačního pásma.

Den po rozhodnutí postupimské konference o odsunu byl v Praze prezidentem podepsán prezidentský Ústavní dekret č. 33/1945 Sb. o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské, které se za okupace a války staly německými či maďarskými státními příslušníky. Dekret se nevztahoval na ty občany německé a maďarské národnosti, kteří se přihlásili za Čechy či Slováky; naopak státního občanství byli zbaveni i ti Češi, Slováci a příslušníci jiných slovanských národů, kteří se bez donucení ucházeli o německou či maďarskou státní příslušnost. Dekret předpokládal, že občanství bude zachováno těm osobám, které zůstaly ČSR věrné.

Majetek odsunutých

Prezidentské dekrety měly ovšem v českých zemích zásadní funkciv majetkoprávních vztazích (na Slovensku, kde byla omezená platnost prezidentských dekretů, o majetkových věcech rozhodovala

nařízení Slovenské národní rady). Rozhodující byl Dekret č. 5/1945 Sb. z května 1945o neplatnosti některých majetkoprávních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů. Následoval Dekret č. 12/1945 Sb. o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa z června 1945, který byl vlastně realizací 11. kapitoly Košického vládního programu o pozemkové reformě. Akce proběhla pod heslem „Odčiňme Bílou horu" a byly při ní konfiskovány přibližně tři miliony hektarů půdy, z nichž téměř 2,5 milionu hektarů bylo rozděleno mezi české a slovenské drobné rolníky a bezzemky. Dekret č. 28/1945 Sb. o osídlení zemědělské půdy Němců, Maďarů a jiných nepřátel českého a slovenského národa z července 1945 byl později rozšířen o konfiskaci nepřátelského majetku Dekretem č. 108/1945 Sb. z října téhož roku. Tentýž měsíc byly Dekretem č. 100/1945 Sb. bez náhrady znárodněny doly a průmyslové podniky Němců a Maďarů.

Uvedené dekrety se nevztahovaly pouze na Němce a Maďary, ale také na „zrádce a kolaboranty" či „osoby státně nespolehlivé" všech národností. Zároveň nedopadaly pouze na fyzické osoby, ale též na osoby právnické – především německého a maďarského státu. Z druhé strany se dekrety nevztahovaly na antifašisty všech národností a osoby, které se aktivně účastnily boje za záchranu a obnovu celistvosti Československa. Vláda 8. června 1945 zveřejnila v Úředním listě prohlášení o výjimkách z opatření proti Němcům, kteří se vrátili z koncentračních táborů a vězení, pokud se v nich ocitli následkem politického nebo rasového útisku, prokázali, že podporovali český národ v boji proti nacismu, a zaměstnanci potřební k udržení provozu závodu. Národní výbory, správní komise i bezpečnostní orgány měly povinnost těmto lidem poskytnout ochranu osobní i ochranu jejich majetku – což se však v mnoha případech nepodařilo.

Excesy

Migrace Němců z oblasti českých zemí probíhala ve třech časových vlnách. První spadá do závěrečných měsíců války a má charakter útěku před postupujícími spojenci, zvláště před Rudou armádou. Druhá, násilná a neorganizovaná vlna – tzv. divoký odsun – proběhla mezi květnem

a letními měsíci 1945. Byla vyvolána strachem Němců, ale i protiněmeckými náladami a činy českého obyvatelstva. Právník a historik Jan Kuklík ve své pozoruhodné knize *Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů.* (Praha: Linde, 2002, s. 270–274) uvádí, že tehdy bylo nuceně vysídleno z Československa více než 600 tisíc Němců. Zvláště v průběhu této fáze odsunu „došlo k řadě zločinů, násilností a individuálních aktů bezpráví, zejména ze strany tzv. Revolučních gard. Bez právního podkladu probíhaly též snahy o internaci téměř veškerého německého obyvatelstva včetně žen a dětí a starých lidí ve zvláštních táborech a střediscích". Podle československého úředního šetření z počátku devadesátých let byl počet obětí divokého odsunu odhadnut na 20 až 40 tisíc lidí.

Třetí vlna odsunu následovala po prosinci 1945 na základě rozhodnutí postupimské konference a za dohledu Spojenecké kontrolní rady, Mezinárodního červeného kříže a státních orgánů ČSR. V rámci organizovaného odsunu bylo podle údajů Spojenecké kontrolní rady do okupačních zón v Německu do konce roku 1946 přesídleno 2 miliony 208 tisíc osob. K celkové tragédii onoho období patří, že klimatické podmínky pro transfer byly v zimě 1945 až 1946 velmi kruté zvláště pro ženy a děti, docházelo k rozdělování rodin, odsun zasáhl řadu antifašistů, ale i německy mluvících Židů a podobně.

Podle zprávy *Společné komise historiků*, která byla zřízena na základě podnětu ministrů zahraničních věcí ČSFR a SRN z roku 1990, „dosavadní odhady německých a českých odborníků o těchto číslech se pohybují mezi 19 000 (podle německého »generálního šetření« – »Gesamterhebung«, které zjistilo přibližně 5000 sebevražd a přes 6000 obětí násilných činů) a 24 000 až 30 000 (podle odhadu českých badatelů). Tyto počty, stejně jako údaje o výši československých ztrát, které se vykazují číslem 360 000 (z toho asi 240 000 obětí rasového pronásledování), si vyžadují další odborné přezkoumání." (viz *Konfliktní společenství, katastrofa, uvolnění,* s. 68) Podle těchto kvalifikovaných odhadů představují československé ztráty více než desetinásobek ztrát způsobených odsunem. **Z morálního hlediska není ale důležité, kolik přesně Němců a Maďarů zahynulo během odsunu: i jeden nevinný mrtvý by byl tragédií; tragédií byl i odsun nevinných lidí. Výraz „excesy" je pouze eufemismem pro označení zločinů proti lidskosti.** Zá-

roveň však nelze zapomínat, že odhadované počty mrtvých v důsledku 2. světové války se pohybují mezi 70 až 80 miliony lidí.

Povaha viny

V souvislosti se zločiny a tragickými událostmi během odsunu není kritizovanou právní normou prezidentský dekret, ale zákon Prozatímního Národního shromáždění č. 115/1946 Sb. z 8. května 1946 o právnosti jednání souvisejícího s bojem o znovunabytím svobody Čechů a Slováků. Podle uvedeného zákona byla zavedena beztrestnost pro jinak trestné činy, jestliže byly spáchány alespoň z jednoho ze dvou důvodů: jednalo-li se o pomoc ke znovunabytí svobody nebo směřovaly-li ke spravedlivé odplatě za činy okupantů nebo jejich pomahačů. Zákon se vztahoval na jednání z doby od 30. září 1938 do 28. října 1945 a jeho cílem bylo vzít pod ochranu civilní osoby, které se s použitím násilí vzepřely násilnému jednání německých okupantů. Tento zákon vznikl v mimořádných podmínkách a podobné zákony ze stejných důvodů přijala i Francie, Itálie a řada dalších zemí.

Vypráví se, že Zdeněk Nejedlý tehdy tváří v tvář absurdním představám o kolektivní vině přišel s heslem „Není Němec jako Němec". Nebyl vyslyšen, ale měl pravdu: není a nikdy nebyl Němec jako Němec – a také není Čech jako Čech. Jenže zločiny během odsunu byly především záležitostí vzedmuté vlny emocí, byť jistě bylo možné zaznamenat i násilí motivované chamtivostí či osobní pomstou. Časem emoce pominuly a řada lidí se po vystřízlivění za své případně násilné činy či prostý souhlas s nimi styděla a litovala svých činů či postojů. **Porozumět oné vlně nenávisti vyžaduje vcítit se do doby, kdy přicházely šokující informace o hrůzách páchaných ve věznicích gestapa, ve vyhlazovacích táborech či na frontě.** Byly to zločiny, o kterých do té doby česká veřejnost nevěděla. Pokoušet se tehdy zastavit násilí sebepravdivějším heslem nemělo naději na úspěch: postavit se davu vedenému emocemi dokázal jen doktor Galén…

Násilí třetí říše nebylo projevem emocí, které dříve či později vyprchají. Mučení, vraždění a vyhlazování celých etnických skupin bylo státní politikou tehdejšího Německa. Byla to propracovaná idea, kterou realizoval státní aparát a organizace typu SS či gestapo, bez nichž například továrny na smrt nemohly fungovat. Takové instituce „nevyprchají" – fungovaly až do doby, kdy je spojenecké armády zničily.

Právo na vlast

Odsun Němců je vydáván za čin, který vyhnance zbavil vlasti, tedy možnosti žít na území, kde se narodili a kde žili jejich předci. Slogan „Domů do říše!“, *Heim ins Reich!* sloužil od 20. let minulého století jako programová zkratka pro *Anschluss* Rakouska a také pro radikální menšinu německých obyvatel pohraničí Československé republiky.

V případě německé menšiny v českém pohraničí představa návratu do Říše neznamenala odchod domů za hranice státu, v němž žili. **Vlastně se jednalo o dvojí krok: o dobrovolnou výměnu československého občanství za říšsko-německé a o přesun obydlí i s územím pod správu jiného státu. Tedy likvidaci historické a přírodní hranice českého státu. Z hlediska české či československé státnosti nelze takové jednání v době krize vnímat jinak než jako vlastizradu – rozvracení republiky v zájmu cizí mocnosti.** Třeba i proto, že po Mnichovské dohodě následovala okupace spojená s plány na likvidaci českého národa.

Restituce

Nejvíce sporů vyvolává představa, že chystaný sjezd v Brně má pootevřít cestu k majetkovým restitucím ve prospěch potomků odsunutých Němců. Často se zdůrazňuje, že v aktualizovaných stanovách Sudetoněmeckého krajanského sdružení z roku 2021 byly vypuštěny požadavky na navrácení majetku či odškodnění. Jak ale upozornil Jan Schneider, na oficiálních stránkách tohoto sdružení lze nalézt *Zásadní prohlášení Sudetoněmeckého krajanského sdružení* z roku 2015, kde je mezi cíli a úkoly tohoto spolku uvedeno: „Sudetoněmecké krajanské sdružení usiluje o to, aby Česká republika zrušila platnost i nadále účinných dekretů, zákonů a nařízení vydaných v letech 1945/1946 prezidentem republiky, vládou, nebo parlamentem tehdejšího Československa, které nařizovaly, resp. legalizovaly skutkový stav bezpráví – kolektivní zbavení práv, vyvlastnění, nucené práce, vyhnání a vraždy.“ (s. 16)

Vrátit ale majetek potomkům odsunutých Němců není legálně možné, neboť z hlediska platného českého práva restituce se vztahují jen na majetek znárodněný až po únoru 1948. Navíc restituovat například zemědělské usedlosti, kde v dobré víře žije již třetí generace Čechů, je více než sporná vize spravedlnosti – znamenalo by to vytvářet nespravedlnost novou. Což ovšem nevylučuje požadavek finanční náhrady.

Navíc teze, že dekrety prezidenta Edvarda Beneše nelze zrušit, pomíjí prostou skutečnost, že celá řada jiných prezidentských dekretů byla popřena – jaká je dnes platnost dekretů o znárodnění dolů či o státním filmu? Nabízí se tak **obraz modelu politického chování prosazujícího požadavky na vrácení majetku či kompenzaci:individuální nároky u místních a následně evropských soudních institucí, které získají podporu nejrůznějších médií, právníků, občanských iniciativ a spolků, včetně sudetoněmeckých a českých, nakonec nové dohody vlád či rozhodnutí některých unijních orgánů…** Lze tomu ovšem zabránit.

Mezinárodní úmluvy

Majetkové záležitosti poraženého Německa spravovala po skončení války Kontrolní rada pro Německo. Spolková republika Německo uznala formou smluvních závazků platnost Dohody o reparacích od Německa, o založení Mezispojeneckého reparačního úřadu a o vrácení měnového zlata – Dohoda 150/1947 Sb. Ta byla podepsána 18 státy protihitlerovské koalice, včetně Československa, v prosinci 1945 v Paříži. Tomuto tématu se také věnovaly pařížské dohody o suverenitě Spolkové republiky Německo z října 1954. Mezi nimi je i *Úmluva o vypořádání otázek vyplývajících z války a okupace.* Ta v kapitole VI, čl. 3 obsahuje závazek Spolkové republiky Německo, že v budoucnu nevznese žádné námitky proti opatřením, která byla nebo budou provedena proti německým majetkovým hodnotám v zahraničí nebo jinému majetku, který byl zabaven pro účely reparace nebo restituce, anebo v důsledku válečného stavu nebo na základě dohod, které uzavřely nebo uzavřou tři mocnosti s jinými státy spojeneckými, neutrálními nebo dřívějšími spojenci Německa. (s. 280) Tyto dohody se vztahují i na bývalý majetek sudetských Němců v Československu.

Podle dostupných údajů ministerstva financí SRN bylo na základě zmíněné Dohody o reparacích od Německa ke konci roku 2024 vyplaceno téměř 85,4 miliardy eur. Informace na internetových stránkách Ministerstva zahraničních věcí ČR uvádí, že československou stranou byl uplatněn nárok ve výši 306 miliard Kčs (vyjádřeno v dobové měně); ze strany Německa bylo vyplaceno 230,1 milionů Kčs. K dokreslení celkového obrazu je vhodné připomenout, že ve Spolkové republice Ně-

mecko byl v srpnu 1952 přijat *Zákon o vyrovnání břemen.* Jeho cílem byla mimo jiné finanční pomoc milionům německých uprchlíků a vysídlenců, kteří po 2. světové válce přišli o majetek ve střední a východní Evropě. Celkově, tedy nejen uprchlíkům a vysídlencům, do konce devadesátých let SRN vyplatila v rámci tohoto programu přibližně 126 miliard marek.

Tuto otázku uzavřela – alespoň na čas – *Česko-německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji* v lednu 1997. Ta hned v preambuli uvádí, že „spáchané křivdy nelze odčinit, ale nanejvýš zmírnit, a že při tom nesmí docházet k novým křivdám". Ve IV. článku pak dodává, že „obě strany proto prohlašují, že nebudou zatěžovat své vztahy politickými a právními otázkami pocházejícími z minulosti". Jenže právě v této *Deklaraci* se odsun změnil na „vyhánění a nucené vysídlení" (viz čl. II. a III.) – a to bez jakékoliv zmínky o *Protokolu postupimské konference* tří velmocí pojednávajícím o odsunu německého obyvatelstva z Polska, Československa a Maďarska.

Přepisování dějin

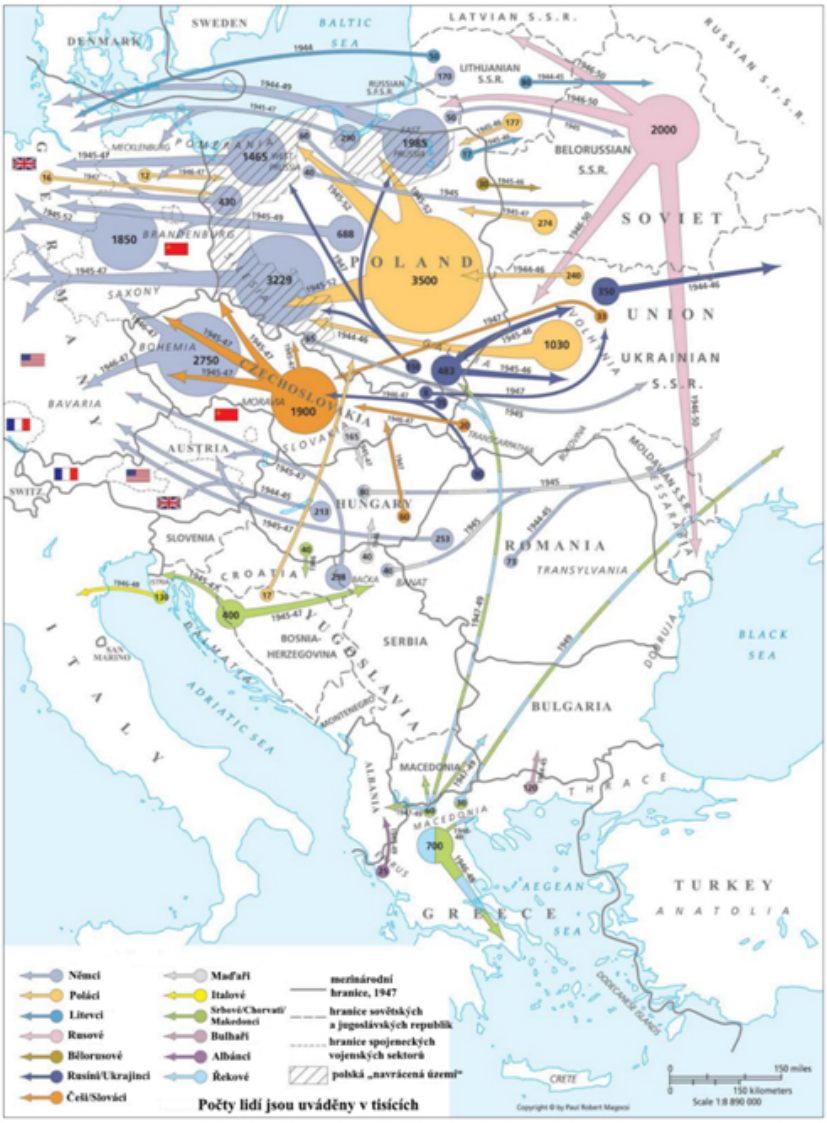
Základ odsunu Němců z Československa nepoložily prezidentské dekrety Edvarda Beneše, ale činy nacistického Německa, které vedly ke 2. světové válce. Na oficiálních internetových stránkách Sudetoněmeckého krajanského sdružení je česky namluvený podcast (vlevo dole), který obsahuje pozoruhodné pojetí dějin vztahů Čechů a Němců v českém pohraničí. Je smutné, že postrádá byť jen letmou poznámku o existenci Sudetoněmecké strany (SdP) – strany, která povznesla to, co František Palacký nazval „stýkání a potýkání Čechů s Němci", na zcela novou úroveň. Strany, která v parlamentních volbách roku 1935 získala téměř 1,3 milionu hlasů, tedy 68 % hlasů německých občanů Československa. A vliv SdP i po těchto volbách dále narůstal. V Karlovarském programu SdP z dubna 1938 lze nalézt takové body jako povinnost jmenovat v oblasti Sudet pouze německé úředníky a dát úplnou svobodu „německému světovému názoru".

Po Mnichovské dohodě SdP splynula s Hitlerovou NSDAP. Ještě předtím ale kolem SdP vznikaly satelitní organizace. V září 1938 to byl Sudetoněmecký sbor dobrovolníků, smutně proslulý Freikorps, jemuž velel předseda SdP Konrad Henlein, rodák z Vratislavic nad Nisou. Početní stav Freikorpsu na konci listopadu 1938 je odhadován až na 40 tisíc

členů. Do svého rozpuštění stihl Freikorps spáchat více než dvě stě teroristických akcí, při nichž bylo zabito přes sto lidí; přibližně dva tisíce lidí bylo uneseno do Německa. Mnozí z členů Freikorpsu po formálním rozpuštění těchto oddílů vstoupili do SS. Například Karl Hermann Frank, rodák z Karlových Varů a zástupce velitele Freikorpsu, to dotáhl na hodnost SS-Obergruppenführer und General der Waffen-SS und Polizei. Jako státní tajemník Úřadu říšského protektora K. H. Frank velel druhé heydrichiádě. Platí ale: ať už dopadne sjezd Landsmannschaftu v Brně jakkoliv a sdělovací prostředky budou o něm tvrdit cokoliv, v českých zemích vždy zůstane mnoho lidí, kteří vědí, že z hlediska vyššího principu mravního vražda tyrana není zločin.

Odsun Němců byl tragickým aspektem velice potřebné stabilizace Evropy po válce, kterou nezačali ani Češi, ani Slováci. Bylo to Německo, které 2. světovou válku v Evropě začalo, prohrálo ji a podepsalo bezpodmínečnou kapitulaci. Odsun byl tehdejší formou obrany Evropy, a to i proti takovým jevům, jako byly genocidy, které nacisté uskutečňovali a plánovali proti Židům a Slovanům, ale také Romům i dalším etnikům. Popření mezinárodních norem týkajících se odsunu by bylo nešťastným aktem, vedoucím k destabilizaci Evropy. **Polistopadová československá a česká zahraniční politika vytvořila v této oblasti obrovský dluh, jehož část by mohla být odstraněna těsnější spoluprací se slovenskou a polskou diplomacií.**

Migrace obyvatel ve střední Evropě, 1944–1948

Zdroj: MAGOCSI, Paul Robert: Historical Atlas of Central Europe. Toronto Buffalo London: University of Toronto Press, 2018, s. 191.

Argument, 18. května 2026

Odkaz Pražského jara

Začal srpen a s ním přichází každoroční mediální soutěž o to, kdo nejvíce zhanobí minulý režim a současné Rusko. Je to mimořádný čas v kalendáři strategických komunikátorů – vždyť pokud české dějiny v jejich podání nezačaly 21. srpna 1968, pak rozhodně uvedené datum tvoří jádro současné státní ideje. Není třeba žádných velkolepých geopolitických imaginací v duchu Františka Palackého, Ľudovíta Štúra či Tomáše G. Masaryka. Stačí jen přemalovat tank narůžovo a dodat jednoduchý narativ slepený z produkce historiků uvězněných v policejních archivech a ze vzpomínek pečlivě vybraných pamětníků, jejich dětí, vnuků, sousedů…

Nářek režimních politiků, novinářů a umělců nad tím, jak na věčné časy zlé Rusko – v roce 1968 schované za značky „Sovětský svaz" a „Varšavská smlouva – zničilo nadějný pokus o přechod k demokracii, vynechává drobnost: popis toho, o co vlastně ženy a muži Pražského jara skutečně usilovali. Popravdě řečeno, ony cíle nejsou vždy zcela jasné. Jedna tehdejší vize se však zachovala v krystalické podobě. Má podobu memoranda *Formulovat a konstituovat československé státní zájmy v oblasti vojenství* (dále Memorandum 68). Tento dokument zaslal v červnu 1968 rektor Vojenské politické akademie Klementa Gottwalda profesor Vojtěch Mencl tehdejšímu vedení komunistické stany i státu. Za toto memorandum si zmíněná akademie vysloužila v *Poučení z krizového vývoje*, základním normalizačním dokumentu, označení „jedno z politických a ideologických center pravice".

Nová doktrína

Podstatu *Memoranda 68* tvoří požadavek vyrovnání vlastních a koaličních zájmů jako základního východiska československé vojenské doktríny. V tomto dokumentu se mimo jiné kritizovala skutečnost, že v minulosti Československo dávalo najevo, že je připraveno „nést každé riziko v globální politice, aniž bychom se ucházeli o politickou spoluodpovědnost za přijímaná rozhodnutí a postupy". *Memorandum 68* v této souvislosti navrhovalo ambiciózněji cíl: „Naše vojenská politika

se nebude zříkat globálních rizik, ovšem může je uvažovat jen jako partner, a nikoliv jako oběť vývoje, na který nemá vliv.“ (s. 4 a 5).

A dnes?

Česko se stalo – jak ukazuje například jeho vztah k válkám na Ukrajině a v Pásmu Gazy – státem, který se dere do popředí vždy, když je možné představit se jako nejloajálnější poddaný Velkého bratra. Účast na válce USA v Afghánistánu nejnázorněji ukazuje, že se Česko do války zapojilo, aniž by se podílelo na rozhodnutí zaútočit či na rozhodnutí z Afghánistánu utéct – nemluvě o vyhodnocení důvodů neúspěchů. Kdyby ve Washingtonu, ale i v Praze měli odvahu autorů *Memoranda 68*, dospěli by pravděpodobně k závěru podobnému tomuto: „V roce 1956 a 1961 jsme svým postupem dávali najevo, že nerozumíme evropské situaci a že se řídíme nikoliv věcnou analýzou, nýbrž politicko-ideologickými klišé“ (s. 4).

Jaderná válka

Ve chvíli, kdy Donald Trump posouvá jaderné ponorky blíže k Rusku, je téma nukleární války velice živé. Podle *Memoranda 68* „zabránit vedení raketojaderné války na teritoriu ČSSR je základní existencionální potřeba pro celou naši společnost“. Uvádí se v něm, že vývoj a zavádění útočných prostředků pro zasazení hromadných raketojaderných úderů je v trvalém předstihu před obrannými prostředky. V případě raketojaderné války na evropském válčišti „je vysoce pravděpodobná fyzická likvidace ČSSR bez ohledu na výši výdajů a prostředků na výstavbu ozbrojených sil, a to dokonce i bez ohledu na konečný výsledek války.“ (s. 8 a 12) Z textu Memoranda 68 je zřejmé, že jeho autoři pokládali za existenční hrozbu pro Československo jadernou válku kdekoliv v Evropě. Vizi nové zahraničněpolitické strategie podle *Memoranda 68* odpovídá požadavek „vytvoření bezatomového pásma ve střední Evropě“ (s. 9).

Intervence 21. srpna 1968 návrhy nových cest k odstranění nebezpečí jaderné války pohřbila. Na území Československa byla rozmístěna Střední skupina sovětských vojsk, vyzbrojená – potenciálně nebo fakticky – operačně-taktickými jaderným zbraněmi. Pro dokreslení obrazu tehdejší situace je nutné připomenout, že Spojené státy měly tehdy v Evropě rozmístěno přibližně sedm tisíc taktických nukleárních náloží; podle odtajněných informací plánoval Pentagon

v roce 1956 jaderné útoky na 1100 cílů, z nichž několik set bylo v Československu.

A dnes?

Podle vládou schválené *Bezpečnostní strategii České republiky 2023* „riziko přímého vojenského ohrožení svrchovanosti a územní celistvosti České republiky zůstává nízké" (čl. 20). Zároveň ale „nelze vyloučit, že alianční spojenci včetně České republiky budou muset vést obrannou operaci vysoké intenzity proti technologicky vyspělému útočníkovi vybavenému jadernými zbraněmi" a dalšími pokročilými zbraňovými systémy (čl. 41). Tento dokument ale dodává, že „použití jaderných zbraní proti území České republiky není pravděpodobné" (čl. 42).

Jenže podle citované *Bezpečnostní strategie* je významným úkolem zabezpečení území Česka „pro potřeby aliančního kolektivního odstrašení a obrany". Důležité jsou „otázky spojené s vojenskou mobilitou, podporou přesunů spojeneckých ozbrojených sil a zabezpečení jejich pobytu na území Česka" (čl. 85). K tomu Dohoda mezi Českou republikou a Spojenými státy americkými o spolupráci v oblasti obrany vyjmenovává 11 lokalit na území Česka, které jsou dány k dispozici armádě USA (Příloha A). To není jen v rozporu s *Memorandem 68*, ale i s prostou logikou: opravdu je vyloučeno použití jaderných zbraní proti Česku, když z něho vláda vyrobila pozemní a vzdušenou dálnici pro nový Drang nach Osten?

Jakmile se území Česka i Slovenska stalo vojensky využitelné jednou supervelmocí, stává se v případě velké války přirozeným cílem jiných supervelmocí. V listopadu 2024, tedy po přijetí citované Bezpečnostní strategie i Dohody, podepsal ruský prezident upravené *Základy státní politiky Ruské federace v oblasti jaderného odstrašování.* Podle nich „jaderné odstrašení je zaměřeno také proti státům, které poskytují jimi spravované území, vzdušné a/nebo mořské prostory či zdroje na přípravu či provedení agrese proti Ruské federaci" (čl. 9); „Na agresi proti Ruské federaci a/nebo jeho spojencům ze strany libovolného státu s pomocí nebo podporou jaderného státu se nahlíží jako na společné napadení" (čl. 11).

Vojenské výdaje

V *Memorandu 68* se předmětem kritiky stala skutečnost, že „vojenská politika byla zjednodušená na hledání optima mezi vlastními zdroji a

požadavky aliance“ (s. 4). Řečeno jinak, kritika směřoval proti bezduchému akceptování požadavků velení Varšavské smlouvy, tedy Moskvy, bez ohledu na vyhodnocení vlastních zájmů. A k těmto požadavkům se hledaly peníze, výrobní i opravárenské kapacity, vojáci a podobně.

A dnes?

Donald Trump po příchodu do Bílého domu vyhlásil, že by evropští spojenci měli zvýšit vojenské výdaje na 5 % hrubého domácího produktu. Zpočátku se většina spojenců bránila, ale rozhodl fakt, že jádro evropského deepstate tvoří bývalí aktivisté s grantovou minulostí, kteří nejen chápou, kdo rozhoduje, ale jsou i náležitě disciplinovaní. A tak se v červnu na summitu NATO v Haagu všechny členské státy, tedy i Česko, svorně přihlásily k závazku do roku 2035 investovat 5 % hrubého domácího produktu „do základních obranných požadavků“ (čl. 2 přijaté *Deklarace*). Nemluvě o absurdních rozhodnutích Evropské unie půjčit si peníze na posílení obranného průmyslu (viz *Bílá kniha o evropské obraně*) a zároveň se při dohodách o clech s Donaldem Trumpem zavázat k investicím v USA a většímu dovozu tam vyrobených zbraní.

Protivníci

Autoři *Memoranda 68* zdůrazňovali „nepotřebnost omezené války jakožto prostředku vlastní zahraniční politiky“ (s. 9). Pracovali s originální „minimální typologií“ států: spojenci faktičtí, spojenci potenciální, neutrálové, protivníci potenciální, protivníci faktičtí a váleční nepřátelé. Vyjádřili „zájem a potřebu o právní kodifikování situace míru s… potenciálními protivníky“, „rozšiřování počtů těchto partnerů Československa“ (s. 11).

A dnes?

Bezpečnostní strategie České republiky 2023 se pomocí opisování z dokumentů USA a NATO dopracovala k tvrzení, že prvořadým problémem Česka je „společné protisystémové úsilí Ruska a Číny“ (čl. 19). Přitom Rusko je „největší bezprostřední i dlouhodobou přímou hrozbou evropské bezpečnosti a mezinárodnímu řádu založenému na pravidlech“ a Čína představuje „zásadní systémovou výzvu v globální perspektivě i v jejím přímém působení vůči demokratickým zemím, včetně České republiky“ (čl. 26 a 28). Dlouhodobou hrozbu představují další, poněkud vzdálené země jako Severní Korea a Írán. Úvahy o tom, že

by bylo vhodné tuto situaci zlepšit a co by pro to Česko mohlo udělat například s využitím diplomacie, chybí.

A co zítra?

Kdyby se v roce 1968 státní vedení řídilo principy *Memoranda 68*, směrovalo by Československo k neutralitě. Něco takového se ale v podmínkách bipolárního uspořádání Evropy ukázalo 21. srpna 1968 jako nereálné.Odsun sovětských vojsk po „sametové revoluci" naznačil, že geopolitické charakteristice Československa lze vrátit tradiční podobu. Dokonce se na několik let otevřela možnost dát tomuto státu či státům z něho vzešlým neutrální status, jaký si přáli autoři *Memoranda 68*.

Vývoj po „sametové revoluci" ale směřoval jinam – do nepokojné aliance, která se zmítá ve snaze vyhovět stále se měnící strategii Spojených států marně hledajícím cestu k zachování své globální hegemonie. Otázky bezpečnosti byly podřízeny náladám mocnosti, jejíž chování nedokáže nikdo z Prahy či Bratislavy kontrolovat. V české armádě chybí teoretici, jako byl Jaroslav Javůrek, jeden ze signatářů *Memoranda 68*, autor knihy *Válka a politika v „nukleárním věku"* (Naše vojsko, 1968); teoretiky nahradili strategičtí komunikátoři, jejichž nezáviděníhodným úkolem je představit aktuální těkavou náladu ve Washingtonu jako historicky ukotvenou, promyšlenou a jedinou možnou politickou linii.

Až budou v příštích dnech představitelé Hradu a vlády přednášet projevy, ve kterých budou velebit Pražské jaro, bylo by dobré si připomenout: **nikdo nepřispěl k popření ideálů Pražského jara tolik jako právě příslušníci dnešní české vládnoucí garnitury.** Skutečný odkaz Pražského jara – to jsou ideje, které ztvárnilo například *Memorandum 68*. Naplnit jeho odkaz znamená: samostatně rozhodovat o vojensko-politických cílech, tedy i o výdajích na obranu, na základě pečlivě vyhodnocených národních zájmů; důstojnou, iniciativní diplomacií usilovat o vytvoření funkční evropské bezpečnostní architektury. Začít by se dalo skromně. Například, s ohledem na růst německé armády, obnovením návrhu **vyhlásit střední Evropu za pásmo bez jaderných zbraní.**

P. S.

Dobové politické souvislosti *Memoranda 68* popsal před několika lety vojenský expert Peter Barták ve dvoudílném článku, který zveřejnil slovenský internetový časopis Slovo:

▶Memorandum Vojenskej politickej akadémie KG (1)
▶Memorandum Vojenskej politickej akadémie KG (2)

!Argument, 4.srpna 2025

Spiknutí zvané „sametová revoluce“

Ráno 18. listopadu 1989 se republika probouzela v šoku: na Národní třídě došlo k masakru, při němž byl zabit student. Šok přerůstal ve zlobu, jejímž prvním výrazem se stala stávka studenů vysokých škol. Studentské stávky samy o sobě režimy příliš neohrožují – ovšem nesmí se k nim přidat média a lidé udržující ekonomiku a stát v provozu. Tento posun od studentů do životodárných struktur společnosti postupoval napřed na vlně emocí živelně, a trochu později i díky organizační práci Občanského fóra (OF) a Veřejnosti proti násilí (VPN).

Emoce jsou jeden ze tří hlavních zdrojů politického jednání. V listopadu a prosinci 1989 bylo emotivní a instinktivní politické chování všudypřítomné. Nejednalo se jen o burcující emoce, byl tu i strach. Strach – ona nepříjemná reakce na faktické či zdánlivé nebezpečí vzniklá ještě před věcným vyhodnocením situace. Emoce poháněly či brzdily i ty nejaktivnější, kteří vypadali, že se ničeho nebojí, že neuvažují o tom, co se stane, když zasáhne StB, Lidové milice, armáda. Povzbuzovaly a zdržovaly i ty na druhé straně. Ty, kdo se obávali, že pomsta nastupující opozice bude mít krvavou podobu. Historie nabízela oběma stranám mnoho analogií, které strach činily oprávněným. Michael Kocáb neváhal dát na začátek své knihy *Vabank*,[1] asi nejlepšího svědectví o tehdejších událostech, dokumentární pasáže o sovětském vojenském zásahu proti Pražskému jaru roku 1968; tím čtivost své knihy zbrzdil, ovšem naznačil, co patřilo k podvědomí lidí z disentu.

Všudypřítomný chaos oněch dní emoce ve všech podobách, především strach a nenávist, posiloval. Ani federální vláda, ani komunistická strana (KSČ) jim nedokázaly čelit. To, že se v této situaci podařilo provést změny bez mrtvých a vlastně bez jediného výstřelu se může jevit jako zázrak či náhoda. Nebo jako dohoda hlavních aktérů sametové revoluce předem.

Vize konspirace

Představa sametové revoluce coby dohodnutého spiknutí vyrůstá ze tří nejdůležitějších zdrojů: rychlost změn, následnost událostí a vyprávění

1 KOCÁB, Michael: Vabank. 1989–1991. Sametová revoluce. Odsun sovětských vojsk. Praha: Euromedia Group, 2019.

pamětníků. Bleskový průběh sametové revoluce je nesporný. Předání výkonné moci proběhlo v období od zásahu Bezpečnosti na Národní třídě do zvolení Václava Havla prezidentem, tedy během 42 dnů. To je proces, na který v Sovětském svazu bylo zapotřebí několik let. Na první pohled se zdá, že něco takového není možné bez předběžného ujednání.

Tuto verzi zdánlivě potvrzují samotné události 17. listopadu. Tehdy záhadný Někdo záměrně přivedl manifestanty do uzavřené pasti na Národní třídě, čímž dal celé akci symbolický význam, předstíral tam zabití studenta – a pak se vytratil. Za zorganizováním této dramatické události jako by nic nenásledovalo, žádný viditelný krok B. Jenom vzedmuté emoce a stále rostoucí napětí ve společnosti. Tajuplný Někdo buď neměl sílu procesy dále řídit – nebo, což se zdá pravděpodobnější, záměrně nechal věcem volný průběh. Pak by oním krokem B neměly být konkrétní kádrové změny, ale chaos a brutální násilí – tedy scénář, který zanedlouho po 17. listopadu prožilo Rumunsko. Je-li tomu tak, pak byla role inciativy MOST, tedy Michaela Kocába a Michala Horáčka, mimořádně cenná, protože zásadním způsobem přispěla k přeměně možného násilného předávání moci na relativně organizovaný proces, při kterém nepadl jediný vystřel.[1]

Z hlediska povahy změn, kterými Československo v průběhu sametové revoluce prošlo, vlastně příliš nezáleží na tom, kdo byl onen Někdo a jaké měl záměry. Jeho dějinotvorná síla byla malá. Tehdejším základním urychlovačem dění nebyly události na Národní třídě či nějaká tajuplná dohoda, ale rozpad vůle KSČ obhajovat svoje mocenské postavení; tím se uvolnil prostor, do kterého tak trochu poslepu vnikala opozice. Symbolem bezradnosti KSČ může být, že to byli především komunisté-poslanci Federálního shromáždění, kteří disciplinovaně odhlasovali odstranění článku o vedoucí roli KSČ z *Ústavy*, a pak za několik dní zvolili Václava Havla prezidentem. Nemluvě o takzvané rekonstrukci zastupitelských sborů, kdy na pokyn Národní fronty, řízené komunisty, převzaly OF a VPN bez voleb kontrolu nad zákonodárnou mocí – což byla neskrývaná kopie umravnění zastupitelských sborů po 21. srpnu 1968. Doba si žádala své: kdyby události 17. listopadu nevyústily v předání moci, došlo by ke změně režimu o měsíc či dva později.

1 Odstavec byl upraven pro tento sborník.

Nepřipravenost kádrů

Obraz předběžných dohod federální vlády či KSČ a opozice je více než zpochybněn nepřipraveností OF/VPN vybrat mezi sebou kandidáty na ministry. Do krize po 17. listopadu vstoupila opozice s požadavkem dialogu s vládou; až po 3. prosinci, po ustavení vlády 15:5, jí začal být dialog málo a požadovala moc. Matoucí může být, že OF/VPN vydávaly vládu 15:5 složenou z patnácti komunistů a pěti nekomunistů za podvod. Ve skutečnosti ale předseda federální vlády Ladislav Adamec vyzýval při jednáních představitele opozice řadu dní před ustanovením vlády 15:5, aby dodali vlastní návrhy – ti však nedodali jediné jméno, i když byli o novém složení vlády informováni předem. Důvod byl prostý: opozice se 17. listopadu nechystala na převzetí moci, žádné představy o novém složení vlády neměla. Účelovost útoku OF/VPN na vládu 15:5 je ještě zřejmější z toho, že nová vláda 15:5 představovala nemalý posun směrem k dialogu: nebyl v ní nikdo z předcházejí vlády, kdo vystoupil proti návrhu Ladislava Adamce, v němž vláda požadovala vyšetření neadekvátního zásahu Bezpečnosti na Národní třídě. Určitě bez významu nebyla změna na postu ministra obrany, tedy příchod generála Miroslava Vacka do federální vlády.

Vize dohodnutých příčin je často do historických událostí vkládána dodatečně, a to některými badateli a novináři. Ti hledají „logiku dějin" a pátrají přitom po dobře vypadajících velkorysých plánech. Jenže skutečnost, že událost B následuje po události A nemusí znamenat, že B je vždy důsledkem A. To, že někdo rok před sametovou revolucí prohlásil, že Václav Havel bude prezidentem, neznamená, že to zařídil. Právě tak zásah Bezpečnosti na Národní třídě nebyl vlastní příčinou změny režimu.

Představu spiknutí mnohdy posilují účastníci tehdejších událostí při svém popisu sametové revoluce. Někteří záměrně kreslí svůj obraz hrdiny – a nejednomu se tyto mýty daří umístit do historické paměti národa. Jiní, obdobně jako zmínění historici a novináři, dokreslují události ve snaze dát jim onu „logiku". Nezřídka vyvolává u některých účastníků sametové revoluce potřebu dokreslení skutečnost, že jejich podíl na událostech zahrnuje jen malý segment tehdejšího dění. Takové dotváření memoárů je vždy nepřesné, ovšem někdy vedené upřímnou snahou porozumět, ne pěstovat hrdinský mýtus. Jindy se o slovo přihlásí

neúmyslné zkreslování vzpomínek založené na zapomínání či špatném pochopení vlastního prožitku. A pak je tu ještě jeden problém: porozumět povaze sametové revoluce vyžaduje vidět nejen to, co se stalo, ale i co se nestalo.

Role pasivity

Nelze pochybovat o tom, že na počátku sametové revoluce mohla Státní bezpečnost (StB) malou skupinu disidentů zakládajících Občanské fórum zatknout. Obdobně je zřejmé, že velkým demonstracím by mohla zabránit armáda. Jenže hned po událostech 17. listopadu zazněl z nejvyššího patra StB rozkaz: „Monitorovat, ale nezasahovat!" Nezasáhly ani armáda, ani Lidové milice, nebyla svolána Rada obrany státu.[1] A protože při hluboké společenské krizi proniká chaos i do silových složek, informace se stále více předávaly po kamarádské linii, podle osobní důvěry, ne služebním postupem. Tuto skutečnost symbolizuje informační, a tedy i politická izolovanost prezidenta během sametové revoluce, kterou popisuje Michal Macháček v knize Gustáv Husák.[2]
Není zcela jasné, jak samostatně se o této nečinnosti v Praze rozhodovalo. Jedno však jisté je: o osudu socialismu v Československu bylo rozhodnuto dávno před listopadem 1989 a nezávisle na přáních vedení KSČ, StB nebo armády. Příznačné je, že pokyn nezasahovat měli i zvláštní emisaři z Moskvy, kteří přijeli do Prahy – a dodržování tohoto pokynu bylo striktně vyžadováno například při pokusech ovlivnit složení vlády 15:5.

Dostupné údaje o práci tehdejšího sovětského i amerického velvyslanectví naznačují, že jejich sběr informací se v průběhu sametové revoluce nezměnil: jedni byli téměř výlučně orientováni na stranické a státní struktury, ti druzí na tradiční disent – a oběma zastupitelským úřadům tak chyběly informace o technice probíhajícího předávání moci. Také posílené pokrytí z ostatního zahraničí, a to jak novinářské, tak zpravodajské, se omezilo na sběr informací. Což potvrzuje tezi, že určující pro sametovou revoluci nebylo jedno datum nebo nějaké mocenské centrum. Rozhodující byly geopolitické souvislosti, které ohraničily koridor pro to, čemu se říká „úloha osobnosti v dějinách". Koridor, který stanovil směrování a omezil množství možných variací konkrétních cest.

1 PILNÝ, Pavel; JAKEŠ, Miloš: Příběh komunisty. Praha: Česká citadela, 2019.

2 MACHÁČEK, Michal: Gustáv Husák. Praha: Vyšehrad, 2017.

Geopolitické mantinely

V prosinci roku 1984 publikoval Zbigniew Brzezinski, americký guru antisovětismu, v časopise ForeignAffaires stať *Budoucnost Jalty*.[1] V něm po analýze neúspěšných pokusů některých středoevropských zemí vymanit se ze sovětské sféry vlivu dospěl k názoru, že je nutné postupovat jinak: za pomoci disidentů hrát proti Moskvě simultánku a „ukrást" skupinu několika zemí najednou. Cílem mělo být rozšířit zónu neutrality rakouského typu. O pět let později ale vypadala střední a východní Evropa úplně jinak: demontáž toho, čemu se říkalo „reálný socialismus" a „socialistické společenství" začala v Sovětském svazu. Především proto ve vedení KSČ, jež bylo po desetiletí zvyklé, že důležitá politická rozhodnutí se dělají v Moskvě či jsou v Moskvě konzultována, narůstala výše zmíněná bezradnost a s ní i vnitřní rozpory.

Geopolitická situace vymezila koridor událostí ve střední Evropě. Uvnitř tohoto koridoru se odehrávala konkrétnost sametové revoluce. Československo bylo předposlední z evropských socialistických zemí, v nichž se v roce 1989 měnil režim. Mohlo si vybírat, zda půjde postupně jako Maďarsko či Polsko, rychle jako NDR, po etapách jako Bulharsko, s mrtvými jako Rumunsko…

V pozadí všech těchto zvratů byl prostý fakt, že model socialismu z třicátých let se v ekonomickém i politickém smyslu vyčerpal a romantických vizionářů kvapem ubývalo. Změna byla nutná. Malý stát uprostřed Evropy povahu potřebných zásadních přeměn nemohl určit. Skutečnou změnu mohla přinést jen velmoc, která v konfliktním mezinárodním prostředí ani v případě izolace neztrácí životaschopnost. Mocnosti vybírají směr, jejich malí spojenci nanejvýš způsob, jak se přizpůsobit.

Tvrzení, které vzniklo dodatečně, že tvrdý zásah proti opozici v ČSSR mohl vést ke změně kurzu v Sovětském svazu, nebere v úvahu, že Moskva se již před 17. listopadem zřekla Německé demokratické republiky a Polska, tedy z vojenského hlediska mnohem významnějších států, než bylo Československo. Kreml také nikterak nezměnil svoji politiku tváří v tvář násilí, které provázelo převrat v Rumunsku. Na východě se už několik let vytrácela velmoc ochotná hájit poválečné rozdělení Evropy. Moskva se nezřekla pouze byrokratického socialismu, ztratila i cit pro zákonitosti mocenské rovnováhy. Michail Gorbačov rozhodně nebyl TengSiao-pching. Gorbačovovy zmatené reformy, kdy ty politické

1 BRZEZINSKI, Zbigniew: The Future of Yalta. In: Foreign Affairs, Winter 1984/85.

daleko předbíhaly reformy ekonomické, strhávaly sovětskou společnost stále více do chaosu. Tamní politická elita se snažila zachránit jednak naivním podbízením se Západu, jednak vytvářením podmínek pro přeměnu spravovaných majetků na majetky vlastněné. „Porozumění" tehdejší moskevské elity pro rozebírání sovětské sféry vlivu následně přerostlo do „porozumění" pro rozebírání Sovětského svazu samotného.

Nutnost improvizace

Události roku 1989, včetně sametové revoluce, byly součástí v dějinách nebývalé imploze supervelmoci, kterou v tehdejší Praze nikdo nemohl předvídat. A nejen v Praze: americký historik John Gaddis v článku *Teorie mezinárodní politiky a konec studené války* utřídil tehdejší známé badatele věnující se tomuto tématu do několika skupin a analyzoval jejich přístupy a závěry. Výsledek jeho práce je smutným vysvědčením pro společenské vědy: ani jeden člen žádné z těchto skupin nepředvídal onu podobu konce studené války, která nastala.[1]

Při rozhodování v konkrétních sporech během sametové revoluce geopolitický kontext nebyl nikdy probírán. Mezinárodní souvislosti se zúžily na obavu ze zásahu Sovětské armády, což však bylo zcela v rozporu s politickým kurzem, který několik let Moskva praktikovala. Ne každý vnímal tuto „odevzdanost" Moskvy, nebyla ani předmětem diskuse mezi vládou a opozicí. Pouze v úzkém kruhu při interních diskusích kolem Ladislava Adamce se tyto otázky občas probíraly.

Významnou roli tehdy sehrál Miroslav Pavel, který vykonával funkci tiskového mluvčího federálnívlády a později se stal ústředním ředitelem Československé televize. Právě on z vlastní inciativy, ale se souhlasem premiéra, odletěl v květnu 1989 do Moskvy, aby tam sondoval situaci – a vrátil se s přesvědčením, že z východu nelze očekávat žádnou pomoc. Do týmu předsedy vládypatřil tehdy i Václav Soukup, ředitel zahraničního a protokolárního odboru Úřadu předsednictva vlády; významná, byť opomíjená byla i role premiérových poradců Alexeje Ozarčuka a Jaroslava Kořínka. O tom, že premiér blížící se krizi předjímal, svědčí skutečnost, že v létě 1989, den po návratu z dovolené v Sovětském svazu nařídil jednomu ze svých poradců vypracovat dva návrhy: jak odstranit z *Ústavy* článek o vedoucí roli KSČ a jak se zbavit *Poučení z krizového vývoje*, základního normalizačního dokumentu.

1 GADDIS, John: International Relations Theory and the End of the Cold War. In: International Security, 17(3), 1992/3.

Geopolitické dohry

Při změnách ve střední Evropě roku 1989 na národních zvláštnostech nezáleželo, protože byly uvězněny mezi danými mantinely. Nešlo o předem stanovenou strategii. To se jen v určité době připojili k dokončování mocenský změn ti, kdo uviděli příležitost a měli kapitál. Kapitál neznamenal jen přístup k penězům, ale také známosti otevírající cestu k privatizačním nabídkám i bankách a k novým kariérám. Tak se postupně nejdůležitějším cílem změn stal washingtonský konsensus: omezení státních zásahů do ekonomiky, co nejširší privatizace, podřízení se Mezinárodnímu měnovému fondu a Světové bance. To vše od Aše až po Vladivostok. Tak do Československa vtrhl kapitalismus, který vrátil Zlínu jeho původní název a zlikvidoval tamní výrobu bot. Jako bouře se v „divokých devadesátých" přihnala sociální diferenciace, která nebyla vystavěna na pracovních zásluhách. A tomu všemu přizvukovala veřejnoprávní média, která vysvětlila svým informačním poddaným, že tak a jedině tak je to správně.

Za mistrovský akt transformace v Československu lze pokládat privatizaci novin skupinami redaktorů a zaměstnanců. Ta proběhla dřív, než vstoupily v platnost zákony o privatizaci. A nejen to. Vše začalo v deníku Mladá fronta, který patřil Socialistickému svazu mládeže (SSM). Privatizace se odehrála v době, kdy platilo jak zákonné opatření předsednictva Federálního shromáždění, jež mimo jiné uvalilo moratorium na manipulaci s majetkem SSM, tak i ústavní zákon o navrácení tohoto majetku lidu. Za privatizací Mladé fronty následovaly další noviny, včetně komunistického Rudého práva. Privatizace novin změnila životní podmínky nejviditelnějších ideových strážců minulého režimu, přičemž změna majetkových poměrů u většiny z nich znamenala změnu světového názoru. Soukromé vlastnictví novin bylo následně vyhlášeno za základ – ne-li samu esenci – svobody slova.

Pro malé státy ve střední Evropě žádné alternativní geopolitické koridory neexistovaly. Snahy nalézt vlastní podobu národního kapitalismu, jak se o to pokusilo například Slovensko, skončily prohrou. Až tehdy, po porážce Vladimíra Mečiara, se v podmínkách globální hegemonie USA zrodil model takzvané barevné revoluce – úpravy či změny režimu pomocí převratu, kdy připravené kádry opozice neusilují o dialog, ale přímo o moc, kdy tlak ulice je provázán s tlakem médií a neskrývanou

pomocí ze zahraničí. Současné rozmělňování hegemonie USA a nástup multipolárního uspořádání světa podmínky pro barevné revoluce výrazně komplikuje. Z toho všeho je zřejmé, že sametová revoluce v Československu nebyla barevnou revolucí.

Chaos jako zákonitost

Existence koridoru nikterak nesnižovala ostrost zápasu o výběr konkrétní cesty. Téměř po celé období předávaní moci však nebylo možné vyloučit nadměrnou iniciativu některé ze složek sovětské nebo československé armády či Bezpečnosti. Proto probíhající zápas vyžadoval, a to zvláště v prvních dvou týdnech, odvahu, byl plný riskantních činů; to se týká jak jednotlivců, tak malých skupin, ale i manifestantů. Později odvahu vyžadovalo a stále vyžaduje zůstat věrný ideálům socialismu.

Zmatek byl během sametové revoluce patrný na každém kroku. Ani vláda, ani opozice nebyly připraveny na dialog, natož na předávání moci. Jan Urban – disident, který po Václavu Havlovi a Petru Pithartovi převzal roli mluvčího OF – ve své studii *Revoluce, která spáchala sebevraždu*[1] plasticky popisuje nepřipravenost vedení opozice na probíhající změny. Tato kádrová vyprahlost otevřela cestu pracovníkům Prognostického ústavu, kteří několik měsíců před 17. listopadem podepisovali při komplexním hodnocení věrnost marxismu-leninismu, a několik měsíců po zásahu Bezpečnosti na Národní třídě dláždili cestu Československa k washingtonskému konsensu. Zmatek ve vládních strukturách se od toho opozičního lišil tím, že rozhodovala menší skupina a mnozí z členů vlády i většina úředníků nadále ctili hierarchii. Dá se říci, že vyčkávali, co řekne premiér, aby jej následovali. Ať již bude premiérem kdokoliv.

Chaos v době krize je zákonitý, je jejím neoddělitelným rysem. Promyšlená rozhodnutí všude doprovázely nečekané události, náhody a chyby při realizaci původních záměrů. Omylů při hodnocení situace i výběru dalšího postupu se dopouštěli aktéři z obou stran barikády. I kdyby existovaly nějaké dohody o předání moci, v nastalém zmatku by je nikdo nedokázal prosadit. Porozumět situaci vyžadovalo zahodit včerejší plány a soustředit se na dnešek – kdo by přitom dokázal myslet na to, co bude za dva dny?

Byť byly po celou dobu sametové revoluce emoce všudypřítomné, jejich role při rozhodování kolísala. O slovo se hlásil rozum, věcný

1 URBAN, Jan: Revoluce, která spáchala sebevraždu. In:České průšvihy 1989–2014. Líšnice: HlidaciPes.org; Ústav nezávislé žurnalistiky, 2024.

propočet sil a možností. Rozum to ale má v krizových situacích těžké: někdy je pro věcnou analýzu k dispozici málo informací o záměrech protivníků i spojenců, jindy je naopak informací nadbytek, přičemž ty důležité jsou skryty pod balastem. Navíc stres doprovázející každou krizi narušuje nejen přesnost vnímání, ale též krátkodobou i dlouhodobou paměť. A to vše zastřešuje nedostatek času, který je tak potřebný ke zformulování a vyhodnocení alternativ. A pak je tu ještě jeden zásadní problém: rozum vstupuje do politiky ve dvou, nezřídka protikladných, podobách. Jednu z těchto podob by bylo možné označit jako sociální či humanistický racionalismus, druhou pak jako sebestředný či sobecký racionalismus.[1]

1 CHUNG, Dingyu: Evolutionary Origin of Politics and Political Evolution: Neuropolitics. In: Journal of Behavioral and Brain Science, 2018/8.

Humanistický racionalismus

Sociální racionalismus sleduje v souladu s obecnými mravními principy zájmy vyššího, nadosobního celku – lidstva, planety Země… A potlačuje u aktérů, alespoň načas, vlastní ambice. V době sametové revoluce humanisticky orientovaný racionalismus hledal takovou cestu z krize, která je co nejrychlejší, a zároveň nejméně bolestivá. Takovýto racionalismus představovala především již zmíněná iniciativa MOST, tedy Michael Kocáb a Michal Horáček. Iniciativa MOST prorážela zeď tam, kde chyběly otevřené dveře; prozíravě vytvořili spojení mezi opozicí a federální vládou ještě předtím, než sametová revoluce začala. Po 17. listopadu se ukázalo, že iniciativa MOST je jedinou funkční spojnicí mezi opozicí a vládou.

Michael Kocáb a Michal Horáček byli první a v nejdramatičtějších chvílích sametové revoluce jediní, kdo dokázali jednat: navázali kontakt, připravovali schůzky, když bylo třeba, uklidňovali napjatou situaci. Vždy byli chápáni jako součást opozice, přesto měli při plnění své iniciativy důvěru druhé strany. Jan Urban v této souvislosti hovoří o strategické důležitosti iniciativy MOST. Až pak, když se rozsvítily reflektory a začaly bzučet televizní kamery, zjevili se další účastníci jednání, z nichž posléze novináři a historici vyrobili hrdiny.

Někdy se říká, že iniciativa MOST není nic světoborného, protože moc ležela na ulici a v Čechách se vždy moc předává poklidným způsobem. A že Kocáb s Horáčkem prostě podceňovali riziko. Ovšem existuje řada příčin, proč nikdo jiný ležící moc nezvedl. Třeba bylo důvodem,

že někoho strach brzdí, jiného popohání. Navíc každý jinak cítí osobní odpovědnost. Lidé také mají odlišnou politickou představivost. A talent vidět onu žádoucí úzkou cestu v geopoliticky předurčeném, ale zároveň přespříliš širokém koridoru. Ať tak či onak, každý zdánlivě poklidný, přesněji nekrvavý či málo krvavý charakter změny režimu musí někdo odpracovat.

Po sametové revoluci panuje na Pražském hradě čtvrtý prezident. Každý z nich rozhazoval a rozhazuje hrsti státních vyznamenání. Ani jeden z nich si nevzpomněl na manažery sametové revoluce, na Michaela Kocába, Michala Horáčka, na Jana Urbana. Neznalost? Žárlivost? Možná i tyto tři měl na mysli Niccolò Machiavelli, když ve svém *Vladaři* napsal: „Ten, kdo jinému pomáhá k moci, sám sobě kope hrob. Neboť mu pomohl buď důmyslem, nebo vojenskou silou, a obě tyto věci jsou novému držiteli moci podezřelé."[1] Pro smíření s nevděčnou politikou se oni tři protagonisté sametové revoluce mohou utěšovat tím, že Robespierre a Saint-Just, ale i mnozí další z rodičů nejrůznějších revolucí, dopadli hůř.

1 MACHIAVELLI, Niccolò: Vladař. Praha: Odeon, 1969, s. 22.

Tři centra moci

Základem politického systému v minulém režimu byla vedoucí role komunistické strany. To mimo jiné znamenalo, že silové struktury byly podřízeny vedení KSČ a za jejich každodenní provoz odpovídalo příslušné oddělení aparátu Ústředního výboru KSČ – ne federální vláda. Také o složení vlády samotné a o hlavních kádrech na Úřadu předsednictva vlády se rozhodovalo na druhém břehu Vltavy, ve vedení KSČ. A tak na počátku sametové revoluce se v Československu vyprofilovala tři mocenská centra: vedení KSČ, federální vláda a OF/VPN. Přesun moci pak postupoval v několika etapách.

První změna měla podobu emancipace federální vlády, její odtržení od vedení KSČ. Týden po zásahu Bezpečnosti na Národní třídě Ladislav Adamec odešel z předsednictva ÚV KSČ a odmítl se tam vrátit i po změně vedení KSČ – a přesto zůstal předsedou vlády. Tato situace manifestovala přesun ohniska moci. Komunistická strana se nejen vzdala moci, ale díky malé osobní autoritě členů nového vedení rychle ztratila i vliv. V zemi zůstala jen dvě mocenská centra: federální vláda a OF/VPN.

Přesun faktické moci na federální vládu znamenal zásadní systémovou změnu režimu, proběhl ve dvou fázích. První fáze trvala až do zmí-

něného sestavení vlády 15:5. To už představitelé OF/VPN po setkání s novým vedoucím představitelem KSČ dne 6. prosince viděli, že vedení komunistické strany není mocenským centrem. A tak svoji, teď již cílenou ofenzivu zaměřili na federální vládu. Tento z hlediska mocenského boje logický tah nevyplýval z žádného dřívějšího strategického rozmyslu: byl výsledkem dílčích změn probíhajících v chaotické době, otevření okna příležitosti. V té době už měly centrály OF/VPN kontrolu nad davovými emocemi, zatímco vláda a vedení KSČ své aktivity uzavřely v kuloárech a kancelářích.

Tlak z OF/VPN ustal až po abdikaci Ladislava Adamce, přesněji po 10. prosinci, kdy vznikla vláda národního porozumění pod vedením Mariána Čalfy, kde již KSČ neměla většinové zastoupení. Při charakteristice výběru cesty uvnitř daného koridoru změn nelze zapomenout, že rozhodnutí prezidenta vybrat za premiéra Mariána Čalfu, a ne spolu s ním navrženého Miroslava Pavla, významným způsobem ovlivnilo běh událostí. Další posun nastal po zvolení Václava Havla prezidentem, po němž Havel začal ignorovat vedení OF, a Čalfovu vládu přijal jako partnera.

Sebestředný racionalismus

Dodnes budí údiv, jak po statisících odhazovali členové komunistické strany své legitimace. S jakou lehkostí se jich zbavovali i ministři a nejvyšší státní úředníci, kteří během takzvané normalizace prošli úspěšně mnoha kádrovými pohovory. Nejednalo se ale o žádný nemravný národní rys: obdobný jev bylo možné zaznamenat ve všech východoevropských socialistických zemích, včetně Sovětského svazu. Do hry vstoupil třetí z motivů politického chování: sebestředný či egoistický racionalismus.

Většina lidí vnímá politiku jako zvláštní přírodní prostředí, v němž musí žít a které nemůže ovlivnit. Své politické postoje nepřizpůsobují náboženské či ideologické vizi, ale tomuto prostředí. Navíc zmíněná politická proměna probíhala pomaleji, než se jeví na první pohled, začala před sametovou revolucí. Tehdy tajné výzkumy veřejného mínění hlásily, že například v květnu 1989 nedůvěru ke svému vedení vyjádřilo 57 % členů a 52 % funkcionářů KSČ. A veřejnost si povětšině přála, zjednodušeně řečeno, něco jako „konzumní socialismus“; tak ovšem neměl vypadat socialistický člověk, o kterém mluvily dokumenty KSČ.

Lidé většinou prohlašují za svou tu politickou a hodnotovou orientaci, která nejlépe vyhovuje jejich představám o osobních životních cílech. Sebestředná racionalita věcně vyhodnocuje situaci, výběr cílů i prostředků, ale řídí jednání a chování jednotlivců s ohledem na jejich soukromé zájmy. Tento racionalismus nevede v politickém prostředí lidi pomocí kompasu mířícímu přes překážky k nějakému ideologickému cíli, ale pomocí radaru jim pomáhá vyhýbat se překážkám. To, že často své postoje prohlašují za snahu dosáhnout spravedlnosti, a že tomu dokonce někdy i věří, je projev racionalizace – zdůvodňování svého egocentrismu způsobem, jenž zdánlivě koresponduje s morálkou. Tento přístup chrání jejich psychický komfort. Chtít od většiny lidí jiný způsob přizpůsobování se situaci, když necítí možnost ovlivnit změnu politického či sociálního systému, není příliš rozumné.

Během sametové revoluce bylo možné potkat lidi, které vedly jejich emoce, lidi, kteří se řídili humanistickým racionalismem, ale také lidi, které ovládl egoistický racionalismus. Byli na ulici, v kuloárech i v jednacích síních. Asi nejčastější byl výskyt lidí, u nichž se tato trojí motivace namíchala. Zkušenost říká, že se ve vládě a jejím úřednickém okolí většina aktérů řídila především vlastním odhadem, jak zítra přežít ony zmatky – úvahy o záchraně socialismu jim byly vzdáleny. Chránili především osobní, případně rodinné zájmy, někdy ovšem skryté v jevech, jako je stranické sobectví či šovinismus. V době krizí je chování takových lidí předvídatelné, ovšem emoce mohou posilovat neurčitost v jejich reakci.

Jak chutná moc

Jakmile v závěrečné fázi předávání moci klesal význam emocí, docházelo k posilování role pragmatiků – těch, kteří se na obou stranách barikády do sametové revoluce zapojili, když už bylo zřejmé, kdo vyhraje. Role romantiků z první vlny se úměrně tomu snižovala. Iniciativa MOST ztrácela význam a rychle se měnila na vzpomínku několika lidí, kteří mezi sebou ztratili spojení. Na druhé straně růst vlivu pragmatiků spolu s existencí geopolitického koridoru zamezily tomu, že neuspěly návrhy řešení pinochetovského typu. Nezvítězily v žádné postsocialistické zemi, ani v Rumunsku po popravě prezidenta, ani v Rusku po pokusu násilně svrhnout prezidenta. Dodnes ovšem mrazí při představě, že by v situaci nepřipravenosti kádrů

OF/VPN moc převzalo „revoluční direktorium“ vybrané těmito občanskými iniciativami.

Úměrně tomu, jak se riziko snižovalo, sebestředný egoismus nabýval na odvaze. Zvýšila se také jeho efektivita, protože ve stabilizující se situaci narůstala pravděpodobnost plnění recipročních, vzájemně výhodných dohod. Až v této fázi – po sérii ostrých konfliktů, jež vedly ke dvojí proměně ve složení federální vlády a dvojí změně ve vedení KSČ – nastoupila koncovka předávání výkonné moci: v OF se prosadila myšlenka, že je správné kandidovat na prezidenta Václava Havla; o několik dní později pak nezávisle na OF dospěli i na vládě k přesvědčení, že tato kandidatura je nutná; ve vedení KSČ, v jehož čele už stál Ladislav Adamec, zvítězil názor, že je vhodné, aby byl Václav Havel načas prezidentem. Až poté se zrodila dohoda o rekonstrukci zastupitelských sborů. Takováto ujednání nemohla vzniknout v předcházejících chaotických etapách sametové revoluce a už vůbec ne před 17. listopadem, přesto jejich existence utvrzuje některé komentátory v přesvědčení, že se vše dělo podle předem stanoveného plánu.

Při hodnocení rostoucí role sebestředného racionalismu nelze přecenit význam vzorů. Dalo by se říci, že právě viditelní vládní činitelé a vyšší funkcionáři státní správy udávali rychlost rozkladu KSČ a celé Národní fronty. Z druhé strany barikády Jan Urban v citované studii popisuje, jak se Václav Havel po zvolení prezidentem změnil z člověka, jenž dokázal „hodiny naslouchat diskuzi, nasávat a srovnávat argumenty a přístupy, aby nakonec v několika větách formuloval stanovisko přijatelné pro všechny“, v člověka, který „měl názor dřív, než kohokoliv vyslechl“. Každý, kdo pobyl nějaký čas v politickém prostředí, ví, že se jedná o proměnu, kterou projde většina lidí po ochutnání drogy zvané MOC. Jen vzácné výjimky odolají. Je pozoruhodné, jak ti, kdo vstoupili do velké politiky s požadavkem dialogu, po převzetí moci dialog s poraženými odmítají, a ještě třicet pět let po sametové revoluci vymýšlejí tresty pro poražené. Mezi někdejšími slavnými hlasateli pravdy a lásky se nenašel jediný, kdo by usiloval o národní usmíření. Humanistická racionalita je vždy a všude vzácný zjev.

●●●

Chronologie důležitých událostí může ukazovat sametovou revoluci jako logický, rozumem řízený postup. Ve skutečnosti je historie same-

tové revoluce množinou dílčích kroků, z nichž jen některé byly řízeny rozumem, přičemž ty neúspěšné jsou méně vidět. Průběh konfliktu byl vektorem stvořeným odlišně mířícími záměrnými i nahodilými tlaky. Vítězství opozice bylo výsledkem jednání pomocí zkoušek a omylů uvnitř geopolitikou daného koridoru, který téměř nikdo nevnímal. Hektický běh událostí v průběhu sametové revoluce měnil včerejšek na vzdálenou minulost, protože každý nový den se vyznačoval jiným – rozkolísaným – poměrem sil mezi vedením KSČ, federální vládou a opozicí. Právě vývoj poměru sil určoval, které ze zmíněných kroků opozice či vlády budou úspěšné. V tomto chaosu aktéři v rozhodujících hodinách a dnech nejednali podle předem stanoveného plánu nebo pokynů tajných central, ale pomocí improvizovaných krátkodobých a dílčích dohod. Motivy aktérů byly směsicí emocí, sebestředného racionalismu a humanistického racionalismu – přičemž lidí, kteří při závažných rozhodnutích upřednostňovali obecný zájem, bylo málo. To, že se podařilo vyhnout velkým tragédiím, je zásluha několika lidí především z iniciativy MOST a Ladislava Adamce. Ti dokázali, byť třeba jen na krátký čas, zkrotit vlastní emoce a osobní zájmy. Své jednání podřídili požadavku uklidnit společnost – což vyžadovalo urychleně provést dramatické, ale nevyhnutelné změny bez hrozícího krveprolití.◀

!Argument, 17. listopadu 2024

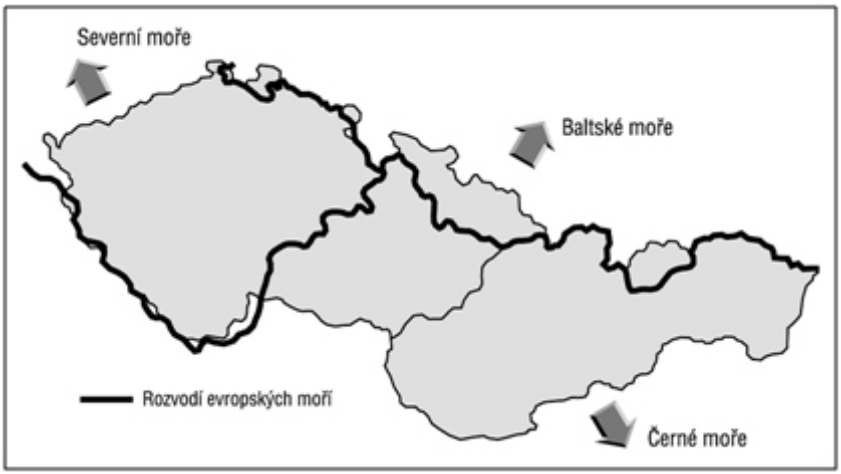
Česko: geopolitická proměna

Politika je proměnná veličina, nic v ní není stálé. Ovšem některé faktory ovlivňující politiku vykazují mnohem větší odolnost vůči času než faktory jiné. Tak například vojenská technika, která je součástí politické síly státu, podléhá revolučním proměnám velmi rychle; naopak terén, v němž se síla pohybuje, je nejstálejším faktorem politiky státu.

Terén a politika

Geopolitika – alespoň v oblasti teorie – řeší především otázky pohybu síly v prostoru. Ukazuje, že to, co bývá vnímáno jako samozřejmost, může mít zásadní význam. Třeba pro Země Koruny české – tedy Čechy, Moravu a Slezsko. Tyto oblasti neodlišuje jen částečně oddělená správa, je tu jedna zásadní, dá se říci výchozí charakteristika: úmoří. Jak ukazuje následující mapa, řeky z Českého království odpradávna míří do Severního moře, z Moravského markrabství do Černého moře (stejně jako z většiny Slovenska) a ze Slezských knížectví (Vévodství Horní a Dolní Slezsko; České Slezsko) do Baltského moře. Proč je to důležité? Protože společnost může žít, jen když má zajištěny základní potřeby, mezi jinými i vodu. Voda je ale i dopravní cestou. I v případě, kdy se kupci či vojáci neplaví na lodích, vodu k přežití vždy potřebují. Není náhoda, že první velké civilizace vznikly v okolí velkých řek: v případě Mezopotámie to byl Eufrat a Tigris, u starověkého Egypta tuto roli sehrál Nil, v Indii Indus a Ganga a v případě Číny se jednalo o Žlutou řeku a Jang-c'-ťiang. Ani význam Dněpru pro vznik Kyjevské Rusi nelze přecenit. Česká kotlina bez Vltavy a části Labe by praotci Čechovi nenabídla mléko a strdí. A kněžna Libuše by nespatřila město veliké, které se slávou hvězd dotýká.

Úmoří českých, moravských a slovenských řek

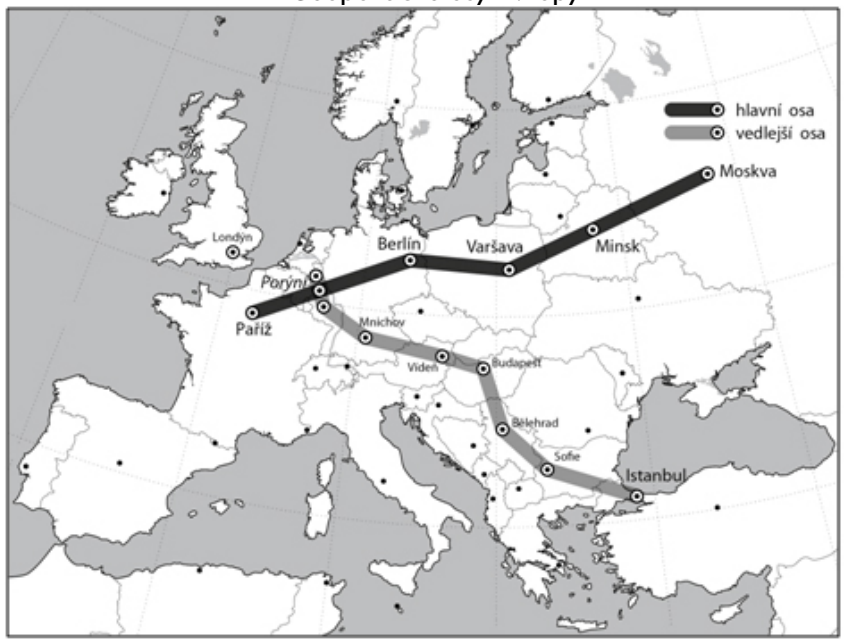
Posazeno do evropského prostoru je geopolitické jádro Zemí Koruny české – tedy České království – chráněno před vnějšími tlaky ze severu, západu a jihu pohořími, které ztěžovaly nájezdy vnějších zájemců o místní bohatství. Snad proto zde nelze nalézt stopy po legiích starověkého Říma. Když Maďaři pronikli do Panonské nížiny, oddělili dějiny Českých zemí od Byzantské říše – byť dodnes jsou i zde připomínáni věrozvěsti Cyril a Metoděj. Postupně pak začaly dějiny Zemí Koruny české v rámci Svaté říše římské národa německého. A také nová podoba toho, co František Palacký nazval „stýkání a potýkání" Čechů s Němci.

Osy dějin

Geopolitika však není jen terén. Jak se měnila povaha techniky a technologie, měnila se i dynamika jak obchodníků, tak vojáků. Ti ale i nadále postupovali po nejvýhodnějších trasách, které jim evropský terén nabízel. Tak vznikly dvě základní geopolitické osy, které předurčily povahu dějin 18. až 20. století. **Hlavní geopolitická osa míří z Paříže přes Berlín a Varšavu směrem na Minsk a do Moskvy.** Na této linii umíraly miliony vojáků. Tudy Napoleon zamířil na Moskvu a ruští vojáci cara

Alexandra pak do Hamburku a na Paříž. Po stejné trase nacistické armády zamířily na Leningrad, Kyjev a Moskvu a následně opačným směrem postupoval hlavní protiúder Rudé armády až do Berlína. Po okraji této osy donedávna vedly plynovody, svorník evropské ekonomiky. Také je zde však možné nalézt **sérii vojenských základen USA od Polska přes Německo a Belgii, která pokračuje dál do Velké Británie.** Jak ukazuje mapa, **vedlejší geopolitická osa moderních dějiny Evropy míří z Porýní přes Mnichov, Vídeň, Bělehrad a Sofii až do Istanbulu.** I tady, nejen na začátku a na konci této osy, lze nalézt vojenské základny USA.

Geopolitické osy Evropy

Jak je patrné, obě **hlavní geopolitické osy míjejí jak Česko, tak Slovensko.** I když se někteří Češi cítí jako obyvatele středu Evropy i v ohnisku evropské politiky, z mapy je zřejmé, že **Česko je z geopolitického hlediska zajímavé snad jen pro Němce:** nejkratší cesta z Berlína do Vídně vede přes Prahu. Československo bylo pramálo za-

jímavé pro Francii a Velkou Británii, když podepisovaly Mnichovskou dohodu. Naopak podle *Výnosu vůdce a říšského kancléře Adolfa Hitlera z 16. března 1939 o Protektorátu Čechy a Morava,* „po tisíc let náležely k životnímu prostoru německého národa česko-moravské země". Není náhoda, že pražská operace Rudé armády přišla na řadu až poté, kdy Hitler spáchal sebevraždu a jednotky wehrmachtu bránící hlavní město třetí říše 2. května 1945 kapitulovaly. Z druhé strany fakt, že tehdy nacistické velení ponechalo v Čechách minimálně půl milionu vojáků a nestáhlo je k obraně Berlína, naznačuje, že Hitler přecenil geopolitický význam tohoto prostoru.

Nejrůznější odborné analýzy i prosté chronologie událostí ukazují, že ve 20. století Češi a Slováci zažili sedm či osm odlišných státních a režimních uspořádání – přičemž prvotní impulzy vedoucí ke změnám pocházely ze zahraničí. Dějiny Evropy šly přes Československo se zpožděním, byly doprovodným jevem měnící se rovnováhy v Evropě. Snad jen Pražské jaro v roce 1968 bylo domácí inciativou, která však byla „zarovnána" do existující mocenské rovnováhy intervencí armád Varšavské smlouvy. I v roce 1989 změny v Praze nastaly až poté, kdy všude jinde – kromě Bukurešti – již proběhy.

Lokaj v politice

Rozvoj vojenské techniky změnil význam reliéfu, tvářnosti terénu, jak pro obchod, tak i vojenské operace. Vlaky přesouvaly lidské rezervy k Verdunu rychleji, než vojáci stihli umírat. Motorová vozidla překonávají kopce, ale i některé vodní překážky. A do vzduchu se vznesla letadla, rakety a drony. Už strategické bombardování za 2. světové války měnilo hluboký týl na vnější část fronty. Oblast severního pólu byla až do konce 2. světové války vojensky bezvýznamná. Teď tudy míří mezikontinentální balistické rakety z Ruska na USA a naopak. Právě tak strategické bombardéry.

Když se snižuje význam přírodních bariér, může se změnit i geopolitická charakteristika některých oblastí. Zvláště když k tomu státníci připojí potřebné podpisy. Ty, které loni a letos zásadním způsobem pozměnily geopolitickou charakteristiku Česka, se týkají dvou typů dokumentů, vnitrostátních a mezistátních.

▶Nová strategie Česka.
Loni vláda České republiky schválila tři dokumenty, které se týkají zahraniční a bezpečnostní politiky: *Bezpečnostní strategii České republiky 2023*, *Obrannou strategii České republiky* a *Koncepci výstavby Armády České republiky*. Podle těchto dokumentů vzhledem k zeměpisné poloze je zásadním úkolem plnohodnotné a spolehlivé **zabezpečení území Česka napodporu zdejšího pobytu aliančních vojsk a pro přesun těchto vojsk přes české území.** Například podle *Obranné strategie* mezi priority patří „všestranná operační příprava území ČR a zabezpečení přijetí, přesunů a podpory potenciálně velkého množství spojeneckých sil". To vše v rámci přípravy na „dlouhotrvající obrannou válku vysoké intenzity s technologicky vyspělým protivníkem vybaveným jadernými zbraněmi".

▶Dohody s USA.
Především je to *Dohoda mezi Českou republikou a Spojenými státy americkými o spolupráci v oblasti obrany.* Tato smlouva mimo jiné vyjmenovává **11 lokalit, „dohodnutých zařízení a prostor", prostory, které Česko poskytne ozbrojeným silám USA k užívání** bez nájemného či obdobných nákladů. Tedy předsunutá stanoviště připravená přijmout vybrané jednotky. To ale není celý příběh.

Jedenáct lokalit, které Česko poskytlo ozbrojeným silám USA

Vojenské letiště Čáslav, Vojenské letiště Náměšť, Vojenské letiště Pardubice, Logistické centrum Mošnov, Vojenský výcvikový prostor Hradiště, Vojenský výcvikový prostor Libavá, Vojenský výcvikový prostor Boletice, Vojenský výcvikový prostor Březina, Vojenská posádka Vyškov, Vojenská posádka Rančířov a Vojenská posádka Stará Boleslav

Dohoda mezi Českou republikou a Spojenými státy americkými o spolupráci v oblasti obrany; Příloha A

Ještě je tu též dohoda Česka s USA o **nákupu víceúčelových stíhacích letounů F-35. Tyto letouny Česká armáda nikdy nedokáže plnohodnotně využít bez spolupráce s USA.** Taková spolupráce znamená vybudování infrastruktury, tedy letišť, zázemí od náhradních dílů po sklady paliva, ale i informačního propojení při výběru cílů a navá-

dění na ně. Tím se stává jasnější smysl výše zmíněné *Dohody* o takzvané společné obraně, význam „dohodnutých zařízení a prostor". Připravená letiště mohou být využita letadly F-35, která mají Spojené státy v Německu, Belgii či Nizozemsku, tedy v zemích, kde skladují termojaderné bomby B61. Ty mohou mít různou výbušnou kapacitu – a mohou plnit jak taktické, tak strategické úkoly. **Letadla F-35 tyto termonukleární bomby mohou nést. A využít i infrastrukturu, kterou si k tomu Pentagon buduje v Česku, ale i na Slovensku.**

Růst nejistoty

Minulý měsíc USA a Německo společně oznámily, že Spojené státy na německém území rozmístí „konvenční palebné jednotky dlouhého dosahu", které budou zahrnovat „SM-6, Tomahawk a vyvíjené hypersonické zbraně". Informace je to záměrně neurčitá: rakety tohoto typu letí z Německa do Moskvy přibližně deset minut, Tomahawk může mít i jadernou hlavici, a chystané hypersonické zbraně jsou jeden velký otazník. Vše se vrací do osmdesátých let minulého století, a to v méně čitelné podobě. Tehdy se Washington jako rekci na sovětské rakety SS-20 na Ukrajině chystal rozmístit v západní Evropě své rakety Pershing II a střely s plochou drahou letu. Protože tehdejší politici rozuměli logice jaderné rovnováhy, nakonec vše skončilo dobře: byla podepsána sovětsko-americká *Smlouva o likvidaci raket středního a kratšího doletu* (1987). Poprvé došlo k úplné likvidaci jednoho zbraňového systému schopného plnit strategické úkoly. Tuto smlouvu však Spojené státy v roce 2019 vypověděly.

Hry s raketami středního či dlouhého dosahu obsahují výraznou asymetrii: **americké rakety a střely z Německa doletí do Moskvy, obdobné zbraňové systémy odpálené z území někdejšího Sovětského svazu či dnešního Ruska do Washingtonu nedoletí.** Rusko bude muset srovnat rovnováhu pomocí jiných zbraňových systémů. Ten, kdo nakonec nejvíce prodělá, je **Evropa: ta zůstane rukojmím** závislým na rozhodnutí v USA a Rusku.

Česko v pasti

Zkracování času mezi rozkazem k odpálení a dopadem jaderné nálože může vyvolat pocit, že ten, kdo použije jaderné zbraně jako první,

získá výhodu, kterou napadený již nedokáže kompenzovat. Obdobně jako před 1. světovou válkou, kdy se generální štáby začaly obávat, že ten, kdo zaútočí jako první, získá rozhodující převahu. Tak začala válka, kterou prý nikdo vlastně nechtěl. Teď navíc **na pole válečná vstupuje umělá inteligence, pro kterou je hodnota lidského života jen a jen záležitostí algoritmu nastaveného v počítači.**

Požadavek na rychlost zahrnuje plošný geografický rozměr: cílem útoku i obrany nemohou být jen odpalovací rampy, musí to být i letiště, včetně těch záložních, a dopravní trasy. Ještě nedávno si Česko užívalo bezpečí geopoliticky málo významného regionu. Dnes ale už terén Země Koruny české nechrání. **Prostor České republiky byl změněn na pozemní a vzdušnou dálnici pro vojáky USA a jejich spojence směřující na východ. Zdá se, že vláda, řečeno Máchovými slovy, „vlast jedinou i v dědictví mi danou" zbavila suverenity: otázky její bezpečnosti zcela podřídila vztahům mocností, jejichž chování nedokáže nikdo z Prahy kontrolovat.** Vládu samotnou lze poměrně snadno nahradit a vylepšit tím obraz Česka v zahraničí. Napravit však geopolitické důsledky série nezodpovědných rozhodnutí, které tato vláda přijala, bude mnohem obtížnější.◀

Argument, 12. srpna 2024

Předcházející publikace spolku Argument OVIAz.s. je možné volně stahovat na serveru časopisu !Argument ve formátu PDF

▶Oskar Krejčí: Komentáře a rozhovory. Díl 4.

▶Veronika Sušová-Salminen-Ilona Švihlíková (eds.): The Covid-19 Pandemic: the End of Neoliberal Globalisation?

▶Veronika Sušová-Salminen-Ilona Švihlíková (ed.): Pandemie covid-19: Konec neoliberální globalizace?

▶Oskar Krejčí: Komentáře a rozhovory. Díl 3.

▶Veronika Sušová-Salminen: Ruská mozaika

▶Oskar Krejčí: Komentáře a rozhovory. Díl 2.

▶Ivo Šebestík: Eseje a komentáře.

▶Jan Kondrys – Ondřej Krátký: Politologizace, ideologizace, identita: Islám mezi tradicí a (post)modernou.

▶Oskar Krejčí: Komentáře a rozhovory. Díl 1.

OSKAR KREJČÍ

Vybrané komentáře

Díl 5.

Odpovědná redaktorka: Veronika Sušová-Salminen

Grafická úprava: Michal Černý

Vydal: Argument OVIA z.s., Praha (Spolek vydává !Argument)

http://casopisargument.cz/

První vydání, 2026

ISBN 978-80-907365-9-7

!argument

Webový časopis !Argument a jeho knižní řadu elektronických publikací můžete podpořit finančním darem podle vlastní úvahy.

▶Naše bankovní spojení je Fio Banka, č. ú. 2101132773/2010

!Argument vydává OVIA Argument, z.s. L 67316 vedeného Městským soudem v Praze, IČO: 056 25 017, DIČ: CZ 56 25 017

prof. PhDr. Oskar Krejčí, CSc.

(*1948 Praha)

český politolog, univerzitní profesor,
autor více než třiceti knih
a přibližně tří tisíc nejrůznějších
studií, článků a rozhovorů.

!Argument